

A doktori program címe: A magyar állam- és jogrendszer,
jogtudomány továbbfejlesztése, különös tekintettel az
európai jogfejlődési tendenciákra

Témavezető: Dr. Miskolczi Bodnár Péter tszv. egyetemi tanár

BARTA JUDIT

**A MAGYAR NYUGDÍJRENDSZER REFORMJA, KÜLÖNÖS
TEKINTETTEL A RENDSZER MÁSODIK PILLÉRÉT
KÉPEZŐ MAGÁNNYUGDÍJPÉNZTÁRAKRA**

PhD ÉRTEKEZÉS

MISKOLC, 2000.

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE	6
BEVEZETÉS	7
I. A SZOCIÁLIS ELLÁTÁSI RENDSZEREK ÉS A TÁRSADALOMBIZTOSÍTÁS	10
1. Fogalmi meghatározások	10
2. A szociális ellátórendszerek típusai.....	12
2. 1. <i>A biztosítási típusú rendszerek</i>	12
2. 2. <i>A segélyezési típusú rendszerek</i>	13
3. Az állam által működtetett szociális ellátási rendszerek kialakulása, a fejlődés főbb állomásai.....	14
4. A nyugdíjbiztosítási rendszerekben érvényesülő alapelvek	17
4. 1. <i>A biztosítási elv</i>	18
4. 2. <i>A szolidaritási elv</i>	18
II. A TÁRSADALOMBIZTOSÍTÁSI NYUGDÍJRENDSZEREK FINANSZÍROZÁSA	21
1. A finanszírozási fajták	21
2. A finanszírozási rendszerek.....	22
2. 1. <i>A felosztó-kirovó típusú finanszírozás</i>	23
2. 2. <i>A tőkefedezeti rendszer</i>	24
2. 3. <i>A várományfedezeti rendszer</i>	25
III. TÁRSADALOMBIZTOSÍTÁS KIALAKULÁSA ÉS FEJLŐDÉSI ÁLLOMÁSAI MAGYARORSZÁGON, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL AZ ÖREGSÉGI ELLÁTÁSOKRA.	27
1. A bányatársulások, mint „jogtechnikai előzmények” kialakulása	27
2. Támogatási formák az iparban, az első lépés a kötelező társadalombiztosítás kialakulása felé	29
3. Fontosabb nyugdíjtörvények a második világháborúig	30
4. A nyugdíjrendszerek alakulása a második világháború után 1975-ig.....	35
4. 1. <i>A munkaviszonyban álló dolgozók nyugdíjrendszere</i>	35
4. 2. <i>A termelősövetkezeti nyugdíjrendszer létrehozása</i>	36
5. Az 1975. évi II. törvény megszületése és jelentősége	38

IV. A MAGYAR NYUGDÍJRENDSZER ÁTFOGÓ REFORMJA	39
1. Az átalakításhoz vezető út 1975-től 1996-ig.....	39
1. 1. <i>Reform, vagy új nyugdíjrendszer?</i>	42
2. Az új rendszer kialakításának indokai	44
2. 1. <i>A gazdaságban végbemenő változások</i>	45
2. 2. <i>Demográfiai okok</i>	47
2. 3. <i>Az állami nyugdíjrendszerben rejlő ellentmondások</i>	48
3. A nyugdíjreform céljai	52
4. A nyugdíjrendszer átalakítására kidolgozott modellek, elképzelések	54
4. 1. <i>A Nyugdíjbiztosítási Önkormányzat által kidolgozott modell</i>	55
4. 2. <i>A Pénzügyminisztérium által kidolgozott modell</i>	58
4. 2. 1. <i>A tőkefedezeti-alrendszer kialakításának finanszírozhatósága</i> ..	64
4. 3. <i>A Nyugdíjbiztosítási Önkormányzat kritikája a kormányzati modellről</i> 70	
5. Az új magyar nyugdíjrendszer	72
5. 1. <i>A reformcsomag parlamenti vitája</i>	72
5. 2. <i>Az új nyugdíjrendszer felépítése</i>	76
V. A MAGÁNNYUGDÍJPÉNZTÁRAK JOGÁLLÁSA, ELHATÁROLÁSA MÁS JOGINTÉZMÉNYEKTŐL	80
1. A magánnyugdíjpénztárak jogállása	80
2. A magánnyugdíjpénztár elhatárolása más jogintézményektől	85
2. 1. <i>A magánnyugdíjpénztár és a befektetési alap</i>	85
2. 2. <i>A magánnyugdíjpénztár és az önkéntes kölcsönös biztosítópénztár</i>	87
2. 3. <i>A magánnyugdíjpénztár és a (biztosító) szövetkezet</i>	91
2. 4. <i>A magánnyugdíjpénztár és a biztosító egyesület</i>	92
VI. A MAGÁNNYUGDÍJPÉNZTÁRAK ALAPÍTÁSA	95
1. Az alapítói kör, az alapítás típusai, a pénztárak fajtái	95
2. A pénztár alapításának folyamata, a tevékenység megkezdésének feltételei	99
VII. A TAGSÁGI JOGVISZONY	105
1. A tagsági viszony keletkezése.....	105
2. A tagsági viszony megszűnése.....	108
3. A pénztártagok jogai és kötelezettségei.....	111

VIII. A MAGÁNNYUGDÍJPÉNZTÁRAK SZOLGÁLTATÁSAI	121
1. A nyugdíjszolgáltatás	121
1. 2. A nyugdíjszolgáltatások fajtái	121
1. 2. A kedvezményezett	123
1. 3. Az egyéni számla	125
1. 4. A szolgáltatás alapvető feltételei, a járadék legkisebb összege	127
1. 5. A társadalombiztosítási nyugellátás és a magánpénztári nyugdíjszolgáltatás egybevetése.....	130
1. 5. 1. Az öregségi nyugdíj alakulása	134
1. 5. 2. A rokkantsági nyugdíj	135
1. 5. 3. Hozzá tartozói nyugellátások	136
IX. A MAGÁNNYUGDÍJPÉNZTÁR SZERVEZETI RENDSZERE ÉS MŰKÖDÉSÉNEK FELTÉTELEI.....	138
1. A pénztár szervezeti felépítése.....	138
1. 1. A pénztár szervei	138
1. 2. A pénztár képvisellete	143
2. A pénztár működésének feltételei.....	143
2. 1. Személyi feltételek.....	143
2. 2. Tárgyi feltételek.....	144
3. A pénztár vezetőire vonatkozó felelősségi és összeférhetetlenségi szabályok	145
X. A PÉNZTÁRAK GAZDÁLKODÁSA ÉS MŰKÖDÉSE	148
1. A pénztár gazdálkodásárvonatkozó törvényi alapelvek	148
2. A pénztár gazdálkodása	149
2. 1. A pénztári tartalékok és működésük.....	150
2. 2. Vagyongkezelés	153
2. 3. A pénztár adminisztrációs, nyilvántartási, és biztosításmatematikai feladatai	158
2. 4. Letétkezelés, letétkezelő.....	159
XI. A PÉNZTÁRAK ÁTALAKULÁSA ÉS JOGUTÓD NÉLKÜLI MEGSZŰNÉSE.....	160
1. A pénztárak átalakulása	160
2. A pénztárak jogutód nélküli megszűnése	162
2. 1. Közös szabályok és a végelszámolás	162
2. 2. A felszámolási eljárás.....	164

XII. A MAGÁNPÉNZTÁRI ALRENDSZER MŰKÖDÉSÉNEK GARANCIARENDSZERE	169
1. A Pénztárak Garancia Alapja	169
2. Állami garancia, a pénztárak állami felügyelete	173
3. A pénztártanács	175
XIII. AZ AMERIKAI KONTINENS NYUGDÍJRENDSZEREI	178
1. A chilei modell	178
2. Az argentin nyugdíjrendszer	186
3. Az USA nyugdíjrendszere.....	189
XIV. NYUGDÍJPÉNZTÁRAK SZABÁLYOZÁSA AZ EURÓPAI UNIÓBAN	193
XV. EGYES EURÓPAI NYUGDÍJRENDSZEREK	199
1. A svájci nyugdíjrendszer	199
2. Nyugdíjrendszer Angliában.....	201
3. A német nyugdíjrendszer	207
4. A cseh és lengyel nyugdíjreform.....	212
4. 1. <i>A lengyel nyugdíjrendszer reformja</i>	212
4. 2. <i>A cseh nyugdíjrendszer</i>	215
5. A svéd nyugdíjrendszer.....	217
6. A francia nyugdíjrendszer	219
7. A spanyol nyugdíjrendszer	222
ZÁRSZÓ	225
SUMMARY	233
FELHASZNÁLT JOGSZABÁLYOK.....	236
FELHASZNÁLT IRODALOM	238

EGYÉB FELHASZNÁLT FORRÁSOK	244
----------------------------------	-----

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

Tny.: az 1997. évi LXXXI. törvény a társadalombiztosítási nyugellátásról

Tbj.: az 1997. évi LXXX. törvény a társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről

Mpt.: az 1997. évi LXXXII. törvény a magánnyugdíjról és a magánnyugdíjpénztárakról.

Cstv.: az 1991. évi II. törvény a csődeljárásról, felszámolási eljárásról és a végelszámolási eljárásról

Öpt.: az 1993. évi XCVI. törvény az Önkéntes Kölcsönös Biztosító Pénztárakról

Bit.: az 1995. évi XCVI. tv. a biztosítóintézetekről és a biztosítási tevékenységről

Szvt.: az 1992. évi I. törvény a szövetkezetekről

Ptk.: az 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről

EU: Európai Unió

ILO: Nemzetközi Munkaügyi Hivatal

EGK: Európai Gazdasági Közösség

SZMSZ: Szervezeti és Működési Szabályzat

BEVEZETÉS

A tőkés gazdaságokban végbemenő globalizációs folyamatok egyfajta szemléletváltást hoztak a szociálpolitikába is. „Az új paradigma maximálisra tágítja a piac, és csökkenteni igyekszik az állam szerepét.”¹ A nagy állami elosztó rendszerek átalakítását alapvetően az állam és az állampolgár közötti új viszony kívánja, mely az elmúlt negyedszázadban formálódott a fejlett nyugati világban, a jóléti állam válságát is kifejezve. A terjedőben lévő neoliberális szemlélet szerint a jóléti állam veszélyezteti az egyéni szabadságot, csökkenti a piac hatékonyságát és a gazdasági növekedés gátjává vált. A jóléti állam ugyanis, egyre nagyobb terhet jelent, a forrásait biztosító piacgazdaság számára.²

Az állami atyáskodás visszaszorítása legnagyobb hatással a szociális rendszerre, ezen keresztül, pedig a nyugdíjrendszerre van. Egyre nagyobb hangsúlyt kap az egyéni felelősség, illetve annak extenziója, a munkaképtelen öregkori évekről való gondoskodás területén.

A kívülről érkező hatásokat csak felerősítik a belső gazdasági és társadalmi, demográfiai problémák: jelesül a lakosság előregedése, és ennek következményeként a felosztó-kirovó elven működő nyugdíjrendszerek megrendülése, az öregek elszegényedése.

A kilencvenes évektől nem csak a közép-kelet-európai országok, de a tőlünk gazdaságilag fejlettebb európai, illetve tengeren túli államok is sorra kényszerültek és kényszerülnek nyugdíjrendszereik megreformálására, vagy átalakítására.

E törekvésekkel egyidejűleg szinte az egész világot átfogóan lángolt fel a vita a nyugdíjreform szükségességéről, illetve lehetséges irányairól.

Magyarországon 1997-ben került elfogadásra azon nyugdíjtörvények triásza, amelyek megalapozták új, hárompilléres nyugdíjrendszerünket.

¹ Ferge Zsuzsa: Szociális törvénykezés a rendszerváltás óta In.: Esély, 1998. 3. szám, 3. oldal

² Enyedi György – Tamási Péter: A szociális ellátórendszerek reformjáról In.: INFO-Társadalomtudomány, 1996. augusztus, 37. szám, 3. oldal. Kiadja: MTA Könyvtára és az MTA Vita Alapítvány

Az első, legnagyobb pillérre épül a korábbi ún. társadalombiztosítási nyugdíj, a második pilléren nyugszik a kötelező magánnyugdíj, míg a harmadik, a legkisebb pilléren alapszik az önkéntes magánnyugdíj.

A reformmal elkezdődött társadalombiztosítási nyugdíjrendszerünk részleges privatizálása és tőkefedezetivé alakítása, valamint a megmaradó felosztó-kirovó elven működő első pillér korszerűsítése.

A reformcsomag volt hivatott egyrésztől megteremteni a magyar nyugdíjrendszer fenntarthatóságát, másrészt hozzájárulni a tőkepiacok felvirágzásához.

Napjainkban még mindig viták kérdése, hogy sikerült-e hivatását betöltenie?

A magyar nyugdíjreform azonban egy hosszú, több tízesztendős folyamat, annak reális megítélése három év távlatából nem lehetséges.

Dolgozatom célja ezért nem is lehet a sikeresség, avagy sikertelenség melletti voks letétele. Sokkal inkább célom a rendszer átalakításához vezető külső és belső tényezők, reformfolyamatok összefoglalása, deskriptív jellegű bemutatása, kisebb és nagyobb összefüggések megvilágítása, a létrehozott nyugdíjrendszer, *ezen belül is hangsúlyosan az új tőkefedezeti pillér ismertetése, analizálása.*

A dolgozat nem hagyhatja figyelmen kívül a nemzetközi tendenciákat és más országok nyugdíjrendszereiben véghezvitt struktúraváltásokat, ezek okait, valamint a nemzetközi tendenciákat.

Mindezek együttesen elvezethetnek a reform átfogóbb megértéséhez, egy esetleges végső konklúzió levonásához.

Célként fogalmazódik meg a tőkefedezeti elven működő nyugdíjpénztárak dogmatikai hiányosságainak, esetleg ellentmondásainak feltárása, és de lege feranda javaslatok megfogalmazása.

A dolgozat a hangsúlyt a második pillérre kívánja helyezni, ezért az 1997-es átfogó reform utáni törvénymódosítások közül csak azokkal foglalkozik, melyek a magánpénztárakat érintették.

A társadalmi szintű nyugdíjbiztosítás olyan komplex tudományterület, ami interdiszciplináris megközelítést tesz szükségessé, a tárgykör bemutatása során

ezért nem mellőzhetők az alapvető szociológiai, közgazdaságtani, demográfiai megközelítések, de még a retrospektív módszerek sem.

A témakör feldolgozása igényli a komparatív módszer felhasználását is.

A dolgozat a leírtak szellemében öt nagyobb részre tagolódik:

- A nyugdíjrendszer, mint részrendszer, megközelítéséhez elengedhetetlen az annak tágabb környezetét és keretét adó szociális rendszer, valamint a társadalombiztosítási rendszer fogalmi szintű bemutatása, illetve kialakulásának, történelmi fejlődésének felvázolása. A témakör átfogó ismerete megkívánja az idetartozó közgazdaságtani alapfogalmak leírását is, mely az első részben történik.
- A második rész dolgozza fel az új nyugdíjrendszer kialakításához vezető külső és belső tényezők, folyamatok és reformkonceptiók alakulását.
- A harmadik rész mutatja be az új nyugdíjrendszer struktúráját, leíró és elemző módszerrel közelítve annak tökefedezeti eleméhez, hogy feltárja annak jogi ellentmondásait, hiányosságait.
- A negyedik rész foglalkozik a nemzetközi folyamatok, a már véghezvitt reformok során felgyülemlett tapasztalatok leírásával, összehasonlító elemzésével.
- A megreformált nyugdíjrendszerre, ezen belül is a tökefedezeti pillérre vonatkozó jogtudományi következtetések és de lege feranda javaslatok megfogalmazása a dolgozat utolsó, ötödik részében történik.

I. A SZOCIÁLIS ELLÁTÁSI RENDSZEREK ÉS A TÁRSADALOMBIZTOSÍTÁS

1. FOGALMI MEGHATÁROZÁSOK

„A társadalombiztosítás fogalmának meghatározásához a kulcsot a szociális ellátások (szociális ellátórendszer) definiálása adja.”³

A XIX. század második felétől kezdve, különösen a századforduló után, az állam kezdett egyre nagyobb szerepet játszani a szociális védelmi rendszerek kiépítésében. Az állam szerepének kibontakozása elsősorban a társadalmi-gazdasági fejlődés következtében megváltozott viszonyoknak tudható be.

A töркеkoncentrációval és felhalmozással párhuzamosan nőtt azoknak a száma, akik csak munkaerejüket tudták „áruba bocsátani”. A gazdaság dinamikus fejlődésének köszönhetően ezt a réteget a bányászat és az ipar szívta fel. Az itt dolgozó, többnyire a létminimum perifériáján tengődő munkások és családjaik számára a legnagyobb érték a munkaerő volt. Ennek elvesztése - ha még csak átmenetileg is - nem csak az egyén, de a család létfenntartását is veszélybe sodorta. A munkások számára elengedhetlenné vált a megélhetési zavarokon átsegítő rendszer kialakítása. A munkások, mint a termelés nélkülözhetetlen tényezői, nyomást tudtak gyakorolni a hatalomra érdekeik érvényesítése érdekében. Az állam szerepének kibontakozását a szociális ellátási rendszerek működtetésében megkönnyítette, hogy erre az időszakra jelentős javak halmozódtak fel a gazdaságban, melyekre alapozva a támogatást meg lehetett szervezni. További segítséget jelentett, hogy a társadalomban kialakultak már olyan önszervező szervezetek, modellek, melyek alapul szolgálhattak egy átfogóbb rendszer kiépítéséhez.

„Szociális ellátások kategóriáját gyűjtő fogalomként használjuk. E körbe tartozónak tekintjük – egy adott társadalomban – a társadalom tagjai között kialakuló összes olyan viszonyt, intézményt, amelynek az az alapvető

³ Czucz Ottó: Társadalombiztosítás a változó világban Budapest, 1989. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 33. oldal

rendeltetése, hogy az emberek által megtermelt anyagi javak egy részének összegyűjtésével alapot képezzenek arra, hogy e forrásból támogatást adhassanak mindazoknak a személyeknek, akik (önhibájukon kívüli okból) nem tudnak saját megélhetésükről gondoskodni (reprodukciós zavarral küzdenek), vagy akik a társadalom fennmaradása érdekében, a társadalom által elismert többletterheket vállalnak magukra.”⁴

A szociális ellátórendszer diszciplínájába ágyazódik be a társadalombiztosítási rendszer, mint annak részrendszere.

„A társadalombiztosítás⁵ az állam által működtetett szociális ellátási rendszer része. Az az intézmény, amelyben az állam a társadalom meghatározott rétegéhez tartozó tagjait arra kötelezi, hogy mindaddig, amíg képesek önmagukról saját munkájukkal gondoskodni, képezzenek tartalékokat, úgy hogy az általuk megtermelt javak egy részét (hozzájárulások formájában) fizessék be egy központi alapba. Ennek fejében e forrásokból betegségük, munkaképtelenségük idején, valamint a kockázatok előre meghatározott egyéb eseteiben jogosultak lesznek ugyancsak előre rögzített módon megállapított mértékű ellátásokat igénybe venni”.⁶

⁴ Czúcz Ottó: Társadalombiztosítás a változó világban, 59. oldal

⁵ A társadalombiztosítás a szociális biztonság egyik legfontosabb intézménye. Működése során stabilizálja vagy növeli a megélhetés biztonságát. Alapvetően kettős funkciót tölt be:

- elősegíti a szegénység elleni védekezést (univerzális alapbiztosítás formájában), valamint
- meghatározott társadalmi kockázatokkal szemben – elsősorban a jövedelembiztonság szem előtt tartásával – védelemben részesíti a biztosítottakat és közeli hozzátartozóikat, családtagjaikat az őket érő társadalmi kockázati események hatásaival szemben.

/ Balogh Gábor: Bevezetés a társadalombiztosítás gazdaságtanába Budapest, 1999. Kiadja: OSIRIS Kiadó, 49. oldal /

⁶ Czúcz Ottó: Társadalombiztosítás a változó világban, 107. oldal

2. A SZOCIÁLIS ELLÁTÓRENDSZEREK TÍPUSAI

Az állam által működtetett szociális ellátórendszereknek alapvetően kétféle típusát különbözteti meg a szakirodalom.

A kérdéssel foglalkozó szerzők e két típust eltérő elnevezésekkel illetik (biztosítási és ellátási; hozzájárulós és nem hozzájárulós; commutatív és disztributív; univerzális és szelektív, stb.). Többségük a ***biztosítási és ellátási (segélyezési)*** fogalompárt alkalmazza.

2. 1. A biztosítási típusú rendszerek⁷

A biztosítási típusú rendszerek abból indulnak ki, hogy a társadalom tagjai két nagy csoportot alkotnak. Az egyikbe azok tartoznak, akiknek a szükséges javak, saját tevékenységüktől függetlenül rendelkezésre állnak, a másikba olyanok, akik saját munkájuk révén szerzik meg azokat. Az első csoportba tartozók megélhetése akkor is biztosított, amikor saját tevékenységükkel nem lennének képesek azt elérni, ezért a szociális ellátások rendszerét a másik csoportra kell koncentrálni. A szociális rendszer feladata, hogy a munkaképes, munkát végző személyektől elvonja az általuk létrehozott javak egy részét és az így képzett alapból, majd ellátásban részesítse e személyi körből azokat, akik önmaguk fenntartásához szükséges anyagi javak megtermelésére képtelenek.

A rendszer fontosabb jellemző vonásai:

A védett személyek köre pontosan meghatározott. Az állam elrendeli a meghatározott személyi kör biztosítását, nem bízva ezt a döntést szabad elhatározásukra. Előre pontosan rögzítik, mikor kell az egyént munkaképtelennek tekinteni, és emiatt kieső jövedelmének mekkora hányadára lesz jogosult. Az ellátást a munkaképtelenség (megélhetési zavar) idején anélkül folyósítják, hogy vizsgálnák, hogy valóban rászorul-e arra. Az anyagi javak elvonásának mértékét

⁷ Lásd bővebben a témáról még: Czúcz Ottó – Gecse Istvánné – Prugberger Tamás: Magyar- és európai társadalombiztosítási- és munkaszociális jog Miskolc, 1994. Miskolci Egyetemi Kiadó

a várhatóan kifizetendő ellátások statisztikai, matematikai módszerekkel becsült összege alapján a védett érték nagyságához és nem az egyén munkájában rejlő kockázatok nagyságához igazodva határozzák meg.

2. 2. A segélyezési típusú rendszerek

A segélyezési típusú rendszerek megalkotói abból indulnak ki, hogy nem csak a munkavállalókat fenyegeti a veszély, hanem bárkivel megtörténhet, hogy elveszti megélhetését biztosító forrásait. Az intézmény tehát arra hivatott, hogy bármely állampolgárnak, aki saját forrásaiból nem tudja a megélhetéshez szükséges javakat megszerezni annak az állami költségvetésből nyújtanak olyan mértékű ellátást, amellyel létét fenn képes tartani.

A rendszert jellemző vonások:

A védett személyek köre nincs behatárolva, az ellátást csak akkor nyújtják, ha az egyén egyáltalán nem tudja magát fenntartani és másoktól sem várhat ilyen jellegű segítséget. Az ellátásokat úgy határozzák meg, hogy megvizsgálják az adott személy milyen forrásokkal rendelkezik és ezeket egészítik ki a megélhetéshez szükséges mértékig. A rendszer finanszírozása adóeszközökből történik.

Ahogy a puding próbája az evés, a két modell próbája a gyakorlati megvalósítás volt. Eközben mindkét rendszer igényelt változtatásokat, új elemeket, a társadalmi - gazdasági elvárásoknak megfelelően. „Mindkét rendszer főként a másiktól vett elemekkel gyarapította eszköztárát.”⁸

Elmondható azonban, hogy nem csak az egyes modelleken belül történt meg az elemek keveredése, hanem a két modell, mint teljes rendszer is alkalmazásra került egymás mellett (vegyes rendszerek). Például a segélyezési típusú rendszer mellett magán, sőt akár állami kezdeményezésre alakultak ki biztosítási jellegű kiegészítő rendszerek. Ez fordítva is elképzelhető, a biztosítási modell mellett alakul ki segélyezési típusú rendszer.

⁸ Czúcz Ottó: Társadalombiztosítás a változó világban, 92. oldal

3. AZ ÁLLAM ÁLTAL MŰKÖDTETETT SZOCIÁLIS ELLÁTÁSI RENDSZEREK

KIALAKULÁSA, A FEJLŐDÉS FŐBB ÁLLOMÁSAI

3. 1.

A szociális ellátási rendszerek kifejlesztésére a legnagyobb hatást Európában a ***Bismarcki társadalombiztosítási rendszer*** jelentette. A német szociális biztosítási rendszer volt a legnagyobb hatással a hazai társadalombiztosítási rendszer kialakulására és fejlődésére, ezen túlmenően óhatatlanul hatott rá a szovjet ellátási rendszer néhány sajátossága is.

A német társadalombiztosítási rendszer koncepcionális kidolgozása Bismarck kancellár nevéhez fűződik. Megvalósítása a XIX. század nyolcvanas éveiben fokozatosan történt, az egyes társadalombiztosítási területeket szabályozó törvényekkel:

- betegségbiztosításról szóló törvény 1883-ban,
- üzemi baleseti biztosításról szóló törvény 1884-ben,
- öregségi és rokkantsági biztosítás szabályait tartalmazó törvény 1889-ben.

E hármat 1911-ben egyesítették és a munkásokon kívül kiterjesztették az alkalmazottakra is.

A rendszer főbb jellemző vonásai az alábbiakban foglalhatóak össze:

- kedvezményezett (biztosított) minden ipari munkás, alkalmazott, akinek jövedelme nem haladta meg a törvényben rögzített szintet (rájuk nézve tehát kötelező),
- az ellátásra való jogosultság feltétele, hogy a dolgozó valamelyik biztosítási ághoz tartozó ok miatt ne tudjon munkát végezni,
- a biztosított korábbi bérével arányos összeget kapott ellátásként,
- a hozzájárulás nagysága a munkabérrel arányos, a munkáltató is köteles fizetni hozzájárulást,
- az állam garanciát vállalt az ellátásokért: ha a befizetésekből képzett alapok nem voltak elegendőek a szolgáltatások fedezéséhez, az állam költségvetésből pótolta a hiányzó összeget.

A bismarcki modell a társadalombiztosítási rendszerek klasszikus példájává vált. Villámsebesen terjedt Európa szerte, meghódította a szociális békére vágyó társadalmakat, remek fegyvernek minősült az osztályá szerveződő munkásság - esetelegesen a társadalmi rendet fenyegető - követeléseinek leszerelésére.

3. 2.

A fejlődés újabb állomását jelentette az Amerikai Egyesült Államok szociális ellátórendszerének kiépítése. Az alapjait lerakó ***Social Security Act*** szabályanyagát 1935-ben fogadták el.

A szövetségi kormány az öregek és hátramaradottak számára kötelező biztosítást szervezett, amely az összes bérből előre terjedt ki. Kidolgoztak két segély-szisztémát az ellátatlan öregek és a gyermekes családok támogatására.

A rendszer a biztosítási és segélyezési megoldások változatos formáit használta fel és a társadalom különböző rétegeit érintette. A szociális ellátási megoldásokat egy sor gazdaságpolitikai intézkedéssel együtt alakították ki, a gazdasági rendszert is módosították azért, hogy képes legyen befogadni a szociális elemeket.

3. 3.

Az első segélyezési típusú átfogó szociális ellátási rendszert Új-Zélandon vezették be, 1938-ban.

Ez volt első olyan megoldás, amely az összes állampolgár mindenféle reprodukciós zavarának szisztematikus elhárítását tűzte ki célul. A kidolgozott modell bebizonyította, hogy a szociális védelem nem csak biztosítási alapon szervezhető meg, hanem szociális alapokon is. Más országok példaértékűnek tekintették szociális rendszereik kialakításánál.⁹

⁹ Ma a világon nem sok ország dicsekedhet segélyezési típusú szociális rendszerrel. Ausztrália és Új-Zéland e kevesek közé tartozik. A két csendes-óceáni szigetországban jelentős az állami jövedelem újraelosztása. Az állami szektor ilyen erős befolyása elsősorban a történelmi – gyarmati – és földrajzi, az időjárásnak kiszolgáltatott szigetországi sajátosságokból fakad. A gazdaság alkalmazkodó képessége viszonylag alacsony. Szociális rendszerük a második világháború után alakult ki, mely állampolgári jogon biztosított magas szintű és garantált jövedelmet, egészségügyi és oktatási szolgáltatásokat. A fejlett világban szinte egyedülálló módon e két ország szociális rendszere nem tartalmaz biztosítási elemet. Az öregségi és jóléti ellátásokat adóbevételekből fedezik. Ezekben az országokban az állam (társadalom)

3. 4.

A szociális ellátórendszerek fejlődésére jelentős hatással volt az angol **Lord Beveridge által, 1942-ben, kidolgozott terv is.**

Javasolta, hogy a kedvezményezettek körét az egész munkaképes korú népességre terjesszék ki valamilyen formában. Az ellátások nagysága legyen mindenkre azonos összegű, ezzel összhangban, a dolgozók befizetése is legyen egységes. Egy országos szintű, minimum-ellátást biztosító szociális ellátórendszer létrehozását kezdeményezte minden egyes állampolgárnak járó ellátás megteremtése mellett.

Az ellátás időtartama a szükséglet teljes időszakára terjedjen ki. A szociális ellátórendszer szervezeteit egységesíteni kell és egy közös minisztérium felügyelete alá kell vonni. Egyszerűsíteni kell az eljárásokat, gyorsabbá kell tenni az ügyintézt.

Angliában elképzeléseit nem sikerült maradéktalanul megvalósítani, azonban nemzetközileg nagy hatást fejtett ki. Számos nemzetközi okmány, dokumentum kidolgozásához alapul szolgált.¹⁰

Az elméleti szakemberek az EU tagállamainak szociális biztonsági rendszereit alapvetően három modell köré csoportosítják: a bismarcki, a beveridge-i és a skandináv modell köré.

Ezek a modellek, tiszta formában, egyik országban sem léteznek, hanem egymást kiegészítve jelennek meg.

kötelességének tekintik, hogy azoknak, akik nem képesek jövedelemszerzéssel egy meghatározott életvitelre, elegendő pénzjövedelmet biztosítsanak, függetlenül attól, hogy az illető valaha is hozzájárult-e a társadalom hasonló költségeihez. Az, hogy a transzfer kedvezményezettje milyen okból nem képes saját maga eltartására, a juttatás jogcímét meghatározza ugyan, de a juttatás összegét csak az befolyásolja, hogy a jogosultnak milyen mértékben van rá szüksége jövedelmi, vagyoni helyzete és életmódja szerint.

Napjainkra mindkét országban egyre erőteljesebben hangsúlyozzák az egyén felelősségét saját magáról és családjáról. Mindkét országban működnek már magánnyugdíjalapok, Ausztráliában törvény kötelezi a munkáltatókat, hogy a munkavállalók nyugdíjalap befizetéseire hozzájáruljanak.

/Kondorosi Noémi: Adóból finanszírozott nyugdíjrendszerek (OECD tanulmány alapján) In.: PÉNZTÁRHÍREK 1997. december, III., évf., 28-29. szám, 16-17. oldalak /

¹⁰ Lásd bővebben: Czúcz Ottó – Gecse Istvánné – Prugberger Tamás: A magyar és az európai társadalombiztosítási- és munkaszociális jog, 29-41. oldalak

A három modell közül az Európai Uniót alapító országok többségében a tradicionális, bismarcki - munkavégzéshez - kötött modell a meghatározó (Németországban, Ausztriában, Franciaországban és a Benelux államokban a jellemző).

A beveridge-i séma leginkább Angliában és Írországon honosodott meg.

Dánia, Svédország, Finnország szociális rendszere az előző kettőtől elkülönült, sajátos jegyeket mutat. A szociális biztonsági rendszer jellemzője, hogy az lakóhelyhez kötött, alanyi jogon járó, univerzális ellátásokat nyújt.

Az univerzális ellátórendszer azt jelenti, hogy a társadalom minden egyes tagja alanya lehet. A rendszer lakóhelyhez kötöttsége pedig azt takarja, hogy aki az adott országban lakik, jogosult lesz az ellátásokra. Az alanyi jog azt jelenti, hogy minden egyes személynek joga van arra, hogy az adott szociális ellátásokat megkapja. Ellentétben a bismarcki tradíción alapuló szociális rendszerrel – csak az kap ellátást, aki munkát végez és ezen keresztül biztosított - a skandináv országokban tehát minden egyes embernek joga van arra, hogy a szociális ellátásokat igényelje és megszerezze.¹¹

4. A NYUGDÍJBIZTOSÍTÁSI RENDSZEREKBE ÉRVÉNYESÜLŐ ALAPELVEK

„A nyugdíjrendszerek a modern társadalmak kiemelten fontos és igen összetett intézményét alkotják. Szociálpolitikai szempontból részét képezik az ún. generációs szerződésnek, amelynek keretében az aktív generációk gondoskodnak a már vagy még nem munkaképes népességről. Ez az intergenerációs szerződés egyaránt tartalmazza a szolidarisztikus (az adott szociális helyzetet figyelembe vevő) és az ekvivalenciát (a korábban kifejtett tevékenységet, hozzájárulást) kifejezésre juttató elveket. Ennek megfelelően az állami-társadalombiztosítási nyugdíjrendszerekben kombináltan érvényesülnek a szolidarisztikus (újraelosztó) és a biztosítási (jövedelempótló) mechanizmusok”¹²

A nyugdíjbiztosítás az időskorúak, tartósan, vagy véglegesen munkaképtelenné válók, illetőleg ezek hozzátartozóinak megélhetését és jövedelembiztonságát

¹¹ Gyulavári Tamás szerk.: Az Európai Unió szociális dimenziója Budapest, 2000. Kiadja: Szociális és Családügyi Minisztérium, 112-114. oldalak

¹² FRATERNITÉ Rt.: FRATERNITÉ jelentés a társadalombiztosítás reformjáról Budapest, 1991. Kiadja: FRATERNITÉ Tanácsadó Rt., 249. oldal

tekinti nyugdíjkockázatoknak. A nyugdíjbiztosítás tehát az öregség, illetve az ezzel kapcsolatos jövedelemkiesés és a rokkantság, mint meghatározott munkaképesség-csökkenés ellen véd. A nyugdíjkockázatok ezért egyrésztől korszpecifikus kritériumok, másrészt a gazdasági aktivitáshoz kapcsolódnak.

A nyugdíjkockázatok kezelése nagyobb közösségek kialakítását teszi szükségessé, az így létrehozott közösséget kockázatközösségnek nevezzük.

4. 1. A biztosítási elv

Minden nyugdíjbiztosítási rendszer alapvető természetéhez tartozik az újraelosztás azoktól, akik korán meghalnak, azokhoz, akik sokáig élnek. Ezt biztosítási újraelosztásnak nevezzük.

Az élettartam azonban nem független a nemtől és a társadalmi státustól. A nők tovább élnek, mint a férfiak, és mindkét nemben magasabb jövedelmű, magasabban iskolázott emberek tovább élnek, mint a szegényebb, műveletlen társaik. Ezért a tisztán élettartam szerinti, biztosítási újraelosztás a férfiakról a nőkhez irányul és torz módon a szegényektől a gazdagokhoz.

Az adott rendszer konkrét szabályozásától függ, hogy ez milyen mértékben és módon valósul meg.

A biztosítási elv kapcsán beszélni kell az *ekvivalencia elvéről* is. Az ekvivalencia a biztosítási elv egyik alkotóeleme, mely mindig valamely két vagy több dolog közötti megfelelést fejezi ki. Tehát mindig relációt tükröz.

A társadalombiztosításban a teherviselési és jogosultsági oldal megfeleltetését, illetve a befizetések és a juttatások közötti megfelelést jelenti.

4. 2. A szolidaritási elv

Augusztinovics Mária megfogalmazásában „a szolidaritás a nemzedékek belüli és a nemzedékek közötti kockázatmegosztásban jelenik meg”¹³

¹³ Hámor Szilvia: A nyugdíj nem tükrözi a ledolgozott életet In.: Népszabadság, 1998. október 28., 15. oldal

A legtöbb állami rendszerben a biztosítási elosztáson túlmenően működik egy másfajta újraelosztás is, amely a fiatalabb generációktól a nyugdíjas generációk felé, illetve a jobb módúaktól a szegényebbek felé irányul, melyet a szolidaritás fogalmával fémjeleznek.

A szolidaritás mellett meg kell említeni egy közgazdaságtani alapfogalmat, a **redisztribúciót**. A két fogalom egymáshoz igen közel áll. A redisztribúció is egyfajta jövedelemelosztást jelent, korcsoportokon (intrageneráción) belül, illetőleg az egy időben együtt élő kereső, és a nyugdíjas generációk (intergeneráció) között. A redisztribúcióval egyfajta eljárási szabály keretében a jövedelmi egyenlőtlenségek értékeinek kiegyenlítése a cél. Nem az egyes nyugellátások közötti különbségek szűnnek meg, hanem meghatározott biztosításpolitikai elvek alapján a szélsőséges különbségek harmonizálása, egymáshoz közelítése valósul meg. Másként mondva egyfajta standardizálás történik, a nyugdíjbiztosítás minőségi és szegénység elleni küzdelem jegyei dominálnak.¹⁴

„...a civilizált társadalmak szeretnék mindenki életszínvonalát valamilyen szint fölött tudni, függetlenül attól, hogy ténylegesen mennyit keresett, és mennyi járulékot fizetett.”¹⁵ Ezt a célt szolgálja a személyek közötti redisztribúció.

A világban működő nyugdíjrendszerek kombinálják a biztosítás és a szolidaritás elvét, amivel tulajdonképpen egyiket a másik rovására korlátozzák. A magyar társadalombiztosítási nyugdíjrendszerben is keveredtek és keverednek ezek az elemek¹⁶. A probléma a rendszerben akkor keletkezik, ha ezen elvek egyensúlya megbomlik, egyik a másik hátrányára jelentősebb szerephez jut.

¹⁴ A redisztribúcióról lásd bővebben: Balogh Gábor: Bevezetés a társadalombiztosítás gazdaságtanába, 109. oldal

¹⁵ Ferge Zsuzsa: A magyar nyugdíjreform édesbús története In.: Racionalitás és méltányosság Budapest, 2000. Kiadja: Közgazdasági Szemle Alapítvány, 104. oldal

¹⁶ A Tbj. 2.§ (2) bekezdése kimondja, hogy a kötelező társadalombiztosítási rendszerben a biztosítási elv, a társadalmi szolidaritás és a tulajdonhoz fűződő jogok alkotmányos keretek közötti korlátozása együttesen érvényesül. A társadalmi szolidaritás alatt a törvény - a miniszteri indoklás szerint -

A magyar társadalombiztosítási nyugdíjrendszer reformjának okai között is szerepelt többek között a szolidaritási elv túlsúlya a biztosítási elvvel, illetve az ekvivalencia elvével szemben. Az átalakításkor ezért leginkább az ekvivalencia elvének erősítésére törekedtek.

leginkább azt érti, hogy a foglalkoztatók - akik egyébként nem biztosítottak - is hozzájárulnak a társadalombiztosításhoz, nem csak a biztosított munkavállalók.

II. A TÁRSADALOMBIZTOSÍTÁSI NYUGDÍJRENDSZEREK FINANSZÍROZÁSA

1. A FINANSZÍROZÁSI FAJTÁK

A finanszírozási fajták (formák) alapvetően a forrásteremtés nevesített komponenseit foglalják magukba.

A társadalombiztosítás finanszírozási formája számos kritériumtól függ. Az egyik legfontosabb kritérium a társadalombiztosítás intézményének a közgazdasági felfogása. Expressis verbis: Minek tekintjük a társadalombiztosítást. Egyes társadalombiztosítási rendszerek közgazdaságtanilag a közjavak, míg mások a vegyes javak körébe sorolhatóak. A finanszírozási forma megválasztása is ettől függ:

Winfried Schmähl megközelítésében:¹⁷

- ha a társadalombiztosítást közjóságnak tekintjük, akkor az ennek megfelelő finanszírozási fajta az adófinanszírozás, következésképpen a társadalombiztosítás kizárólag állami feladat.
- ha viszont azt vegyes (meritorikus) jóságnak tartjuk, mely esetben a magánpiaci körülmények vagy azért nem teszik lehetővé, hogy magánjósággént nyújtsák, mert a piac vagy alulértékeli a jövőbeli igényeket, vagy pedig nem elégséges a kínálata, akkor a kötelező járulékfinanszírozás a megfelelő finanszírozási fajta, amelyben a járulékfizetés és az igénybevétel között ekvivalens kapcsolat áll fenn.
- végül - hipotetikusan - magánjóságnak is tekinthető a társadalombiztosítás, ebben az esetben a megfelelő finanszírozási eszköz az önkéntesen vállalt járulék (biztosítási díj) vagy egyéb önkéntes fizetési mód.

A fentiekből következően, alapszinten, három finanszírozási fajtát különböztethetünk meg:

¹⁷ Balogh Gábor: Bevezetés a társadalombiztosítás gazdaságtanába, 173. oldal

- az adófinanszírozást,¹⁸
- a kötelező járulékfinanszírozást¹⁹,
- az önkéntesen vállalt járulék (biztosítási díj), vagy egyéb önkéntes fizetési módozatot.

2. A FINANSZÍROZÁSI RENDSZEREK

A finanszírozási rendszerek alapvetően azokat a módokat, eljárásokat tartalmazzák, amelyek mint a fedezetteremtés eszközei (módszerei) alkalmazhatók.

Közgazdasági megközelítésben a társadalombiztosítás finanszírozása **ellátásfinanszírozású**, illetőleg járulékfelhalmozás következtében **járulék meghatározású** finanszírozási rendszer keretében történhet.

A társadalombiztosítás klasszikus finanszírozási módszere az ellátásfinanszírozás.

Ez azt jelenti, hogy törvényileg előírt ellátásokhoz viszonyítva határozzák meg a fedezetet. Tehát adva vannak a jogosultságok és azok mértékei, amelyek pénzértékben kifejezve egy várható értéknek felelnek meg, és ehhez a várható értékhez kell viszonyítani a fedezeti rendszert. *Közgazdasági megközelítésben rendszerint három ellátásfinanszírozású rendszer különböztethető meg: az elosztó-kirovó, a tőkefedezeti és a várományfedezeti* eljárásokon alapuló finanszírozási típus.²⁰

¹⁸ Ausztrália és Új-Zéland szociális ellátási rendszere (társadalombiztosítás) adófinanszírozásra épül. Az öregségi és jóléti ellátások nem különülnek el az állami költségvetés többi részétől. A kiadásokat állami adóbevételekből fedezik.

¹⁹ Az Európai Unió átlagában a szociális juttatásokra fordított kiadásoknak körülbelül kétharmadát fedezik a munkaadók és a biztosítottak járulékai, s ezen belül a munkaadókra eső arány lényegesen magasabb, mint a biztosítottaké. Vannak államok, ahol adó- és járulékfinanszírozás vegyesen is előfordul, pl. Svájc, Dánia esetében. Dániában az állam lényegében a jövedelemadó magas szintje révén a ráfordítások 80 százalékát magára vállalja.

²⁰ Balogh Gábor: Bevezetés a társadalombiztosítás gazdaságtanába, 181. oldal

Finanszírozási típuson a kötelezettségek és a hozzájárulások hosszú távú egyensúlyban tartásának különböző módszereit kell érteni. A gyakorlatban nem feltétlenül érvényesülnek a finanszírozási típusok a maguk tiszta formájukban, de megértésükhöz célszerű őket elkülönítve kezelni.

2. 1. A felosztó-kirovó típusú finanszírozás²¹

A felosztó-kirovó eljárás²², folyó kiadásokat folyó bevételekből fedez. Az adott évben befolyt járulékokból fedezi az adott évben felmerülő társadalombiztosítási (nyugdíj) kiadásokat. A rendszer tartalékokat nem képez, kötelezettségei teljesítéséhez nincs szüksége kamatjövedelemre.²³ Mindig az aktív generációk finanszírozzák a rendszert.

A rendszer hátránya, hogy miután nem képez tartalékot, a munkaképes korúak évenkénti hullámozása, a gazdaság működési zavarai könnyen felboríthatják a bevételek és kiadások egyensúlyát.²⁴

²¹ Lásd bővebben:

Balogh Gábor: Bevezetés a társadalombiztosítás gazdaságtanába, 182-183. oldalak

Czucz Ottó: Az öregségi nyugdíjrendszerek, 64-66. oldalak

Balogh Gábor – Szűcs László: Társadalom biztosítás nélkül, 39-43. oldalak

Bod Péter: Mennyibe kerül egy társadalombiztosítási nyugdíjrendszer működtetése? II. A finanszírozási típusokról In.: Közgazdasági Szemle XXXIX. évf. 1992. 3. sz., 253-255. oldalak

²² Ezt a típust más néven PAYG-nek nevezik=pay as you go

²³ Az Európai Unió legtöbb tagállamában az állami nyugdíjbiztosítás rendszere felosztó-kirovó finanszírozási elven működik. Érdekes módon, a világon akadnak olyan állami nyugdíjrendszerek is, melyek tőkésítettek, például igen sikeres a szingapúri Előrelátási Alap (Provident Fund).

Ugyanakkor előfordul az is, hogy kiegészítő alrendszerek is működnek felosztó-kirovó szisztéma szerint, például a szakmai-vállalati nyugdíjbiztosítás Angliában, Franciaországban.

²⁴ Az ILO a felosztó-kirovó rendszer minden negatívuma ellenére ezt a finanszírozást ajánlja. Azonban javasolja, hogy a rendszer képezzen tartalékokat, amelyet a költségvetéstől elkülönítetten, alapszerűen kell kezelni. /Ismeretlen szerző: Csak a reform szele...? In.: Biztosítási Szemle, 1996. 10. szám, 5. oldal/ Napjainkig az amerikai társadalombiztosítási rendszerről is elmondható volt, hogy jelentős tartalékokkal rendelkezik, ez azonban megszűnőben van. (Lásd erről bővebben a XIII. Fejezet, 3. alfejezetét.)

A svéd állami nyugdíjrendszernek is jelentős felhalmozott tőkéje van.

A szakirodalom a rendszer előnyei között tartja számon, hogy kialakítása után rögtön terhelhető, nem igényel feltöltést, a befolyt hozzájárulásokból rögtön finanszírozhatók az első ellátások.

A második világháborút követő időszakban számos ország tért át erre a rendszerre. Ennek oka főként a háború után bekövetkező infláció volt, amely következtében a felhalmozott biztosítási tartalékok elértéktelenedtek, illetve az állam a háborús kiadásokra elhasználta a felhalmozott tőkéket.

Magyarországon is ez történt, az akkori kormányzat döntése alapján a nyugdíjrendszert teljesen átalakították, a korábbi várományfedezeti és tőkefedezeti rendszerekről áttértek a felosztó-kirovó rendszerű finanszírozásra.²⁵

2. 2. A tőkefedezeti rendszer²⁶

A tőkefedezeti finanszírozásnál a társadalombiztosító szerv minden egyes évben beszedi az aktív biztosítottaktól az abban az évben megállapított összes nyugellátás együttes tőkeértékét járulék formájában. Az így befolyt pénzt a folyó évben nyugdíjba vonultak tárgyévi nyugdíjával csökkentve tartalékolja, majd az elkövetkező években ennek a tartaléknak és kamatainak fokozatos felhasználása révén fedezi a tárgyévben nyugdíjazottak ellátását mindaddig, amíg még él jogosult a soraikból.

A tőkefedezeti finanszírozásnál a társadalom aktív tagjai minden évben mintegy végkielégítik a nyugdíjba vonulókat. Az előző évben nyugdíjazottak nyugdíjfedezetét az előző évben adták össze az aktívak és ugyanez fog történni a következő évben. A tőkefedezeti finanszírozás tartaléktőkét gyűjt. A rendszer működőképessége attól függ, hogy sikerül-e a tartalékvagyont hosszú idő

²⁵ Mihaletzky György: Nyugdíjbiztosítás Kiadta: CORVINUS Kiadó, 1997. A hét szabad művészet könyvtára a Zsámbéki Katolikus Tanítóképző Főiskola sorozata, 17. oldal

²⁶ Lásd bővebben erről:

Balogh Gábor: Bevezetés a társadalombiztosítás gazdaságtanába, 183. oldal

Balogh Gábor – Szűcs László: Társadalom biztosítás nélkül Budapest, 44-49. oldalak

Bod Péter: Mennyibe kerül egy társadalombiztosítási nyugdíjrendszer működtetése? II. , 250-253. oldalak

átlagában legalább a technikai kamatláb²⁷ szintjén hasznosítani. Ha ez nem sikerül tartalékhány lép fel.

Ebben a finanszírozási típusban az aktív évjáratúak nem saját nyugdíjukra takarékoskodnak, hanem megtakarításaikból a mindenkori nyugdíjba lépő korosztályt fizetik ki.

Ez egy generációk közötti közvetlen jövedelemátcsoportosítás, szemben a várományfedezeti finanszírozással, ahol az aktívak kölcsönadják a megtakarításaikat a társadalomnak, majd visszakapják kamatostul.

2. 3. A várományfedezeti rendszer²⁸

„A várományfedezeti rendszer tulajdonképpen a tőkefedezeti rendszer hosszú távú tőkésített változata, amely az ember életútját zárt ciklusnak vélelmezi és a statisztikai adatok (törvényszerűségek) alapján meghatározott időszakokra meghatározott várományokat állapít meg, és ezekhez a várományokhoz rendeli a fedezethez szükséges pénzeszközöket.”²⁹

E rendszerben az aktív korban lévők befizetései kerülnek felhalmozásra. Minden évjárat a saját megtakarításaiból származó tőke hozamának egy részét és a saját tőkéjét kapja törlesztve vissza nyugdíj formájában. Egyfelől tőkeképzés van, másfelől közvetlen generációk közötti jövedelemátcsoportosítás nincs. Az aktív korosztály beruházási hitelt nyújtott, és nyugdíjas kora után visszakapja a hitelt kamataival együtt. A nyugdíjkötelezettségek teljesíthetősége ebben a rendszerben

²⁷ Két különböző időpontban esedékes fizetést akkor tekinthetünk egyenértékűnek, ha bizonyos kamatláb mellett egy azonos időpontra számított értékük megegyezik. / Bod Péter: Mennyibe kerül egy társadalombiztosítási nyugdíjrendszer működtetése? I. Biztosítástechnikai alapfogalmak In.: Közgazdasági Szemle XXXIX. évf. 1992. 2. sz., 127. oldal /

²⁸Lásd bővebben:

Balogh Gábor: Bevezetés a társadalombiztosítás gazdaságtanába, 183-184. oldalak

Czucz Ottó: Az öregségi nyugdíjrendszerek, 59-63. oldalak

Balogh Gábor – Szűcs László: Társadalom biztosítás nélkül, 49-55. oldalak

Bod Péter: Mennyibe kerül egy társadalombiztosítási nyugdíjrendszer működtetése? II. , 245-250. oldalak

²⁹ Balogh Gábor: Bevezetés a társadalombiztosítás gazdaságtanába, 183. oldal

feltételezi a tartalékolást, a tartalékok befektetését és legalább a technikai kamatláb szintjén történő folyamatos gyarapítást.

A biztosítottak időben összeadódó jogosultságai a várományok. A váromány két fő részből áll: a már nyugdíjasok részére megállapított nyugdíjkötelezettségekből és az aktívak által megszerzett, a jövőben esedékes kötelezettségekké váló jogosultságokból.

A várományfedezeti rendszer „a harmónikusan működő gazdaságban állandóan gazdagodó egyén biztosításának módszere...”

Kifejlett formában a gazdának gazdagságot, a szegénynek szegénységet biztosít, és kártyavárként omlik össze a válság első leheletére.”³⁰

A várományfedezeti és a tőkefedezeti rendszerben közös az, hogy mindkettőben tőkefelhalmozás történik. „A köztük lévő különbséget röviden úgy lehetne összefoglalni, hogy ezek a befizetések és szolgáltatások közötti prioritásban különböznek.

A várományfedezeti rendszerben előbb történik meg a szolgáltatás meghatározása, azaz előre szerződésben meghatározott a később fizetendő nyugdíj nagysága, és ennek fedezetére, biztosítására állapítják meg a befizetések, hozzájárulások nagyságát.”³¹

A tőkefedezeti rendszerben a kifizetés, a nyugdíj nagysága a szerződésben nincs előre meghatározva, azt a befizetések nagysága, azok hozamai határozzák meg a nyugdíjbavonuláskor rendelkezésre álló tőkét, és ennek ismeretében határozzák meg a nyugdíjat.

³⁰ Balogh Gábor – Szűcs László: Társadalom biztosítás nélkül, 55. oldal

³¹ Mihaletzky György: Nyugdíjbiztosítás, 23. oldal

III. TÁRSADALOMBIZTOSÍTÁS KIALAKULÁSA ÉS FEJLŐDÉSI ÁLLOMÁSAI MAGYARORSZÁGON, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL AZ ÖREGSÉGI ELLÁTÁSOKRA.

1. A BÁNYATÁRSLÁDÁK, MINT „JOGTECHNIKAI ELŐZMÉNYEK”³² KIALAKULÁSA

A magyar társadalombiztosítás hagyományai csaknem hat évszázadra nyúlnak vissza hazánkban. A társadalombiztosítás csíráinak kialakulását a hazai ipar megindulása és fejlődése indukálta. Az iparosodás Magyarországon elsősorban a bányászat területén indult meg. A bányamunkásság érdekében alakultak az első önszegélyező szervezetek, az ezek által nyújtott betegségi és baleseti biztosítás jóval megelőzte a kialakuló munkásság egyéb rétegeinek önszegélyezését.³³ Már a XV. század végétől a Fugger, Thurzó bányákban százával foglalkoztattak bér munkásokat a céhek tiltakozása ellenére. A XVI. század elejétől fennmaradt dokumentumok bizonyítékai szerint már léteztek ún. *bánya-társládák*,³⁴ mint kezdeti önszegélyező formák.³⁵ A bányász segélyszervezetek vagyonát ezekben a társládákban gyűjtötték és a későbbiekben e láda nevét maga az intézmény is felvette. A társládákat a munkaadók és munkásaik önkéntes alapon, saját elhatározásból hozták létre. A társláda ügyintéző szervei a közgyűlés, a társláda-atyák és a jegyző voltak.

Bevételük nagy részét a tagok, kisebb részét a munkaadók hozzájárulása tették ki, de igyekeztek a társpénztári vagyont gyümölcsozttetni is. A tagok önkéntes befizetéseit a munkabérükből levonták, amely a heti bér 1-3%-a között mozgott.

³²A kifejezést Czúcz Ottó használja. /Czúcz Ottó - Gecse Istvánné - Prugberger Tamás: Magyar és európai társadalombiztosítási- és munkaszociális jog, 43. oldal /

³³ A bányamunkások önszegélyező tevékenysége eleinte az egyház szorgalmazására, gyakran egyházi keretek között bontakozott ki. Erre már 1224-ből találhatók adatok.

³⁴ A köztisztviselők és céhek a középkorban vagyonukat fémhántos, különleges zárral ellátott ládákban őrizték. A bányász segélyszervezetek vagyonát is ilyen ládákban helyezték el. Ennek a bútordarabnak a nevét vette fel az intézmény is.

³⁵ Az első ilyen társláda 1496-ban alakult a Thurzó János tulajdonában lévő bányában.

A bánya-társládák szolgáltatása már a kezdetekben is viszonylag sokrétű volt, betegség esetén támogatást, megrokkulás, munkaképtelenség esetén végkielégítést, nyugbért, elhalálozás esetén temetési segílyt nyújtottak, valamint támogatták az árvákat és özvegyeket. A tagoknak a legtöbb városban ingyenes orvosi kezelésre és gyógyszerellátásra volt jogosultságuk.

Szolgáltatásaik sokfélesége és a védelembe bevont személyi kör szempontjából - korai kialakulásuk ellenére -, magas szintű szociális érzékenységről tettek tanúbizonyságot, talán ennek is köszönhetőek, századokon keresztül, fennmaradásukat.

*A bánya-társládák több száz éves történetében az 1854.-ben megalkotott, először Ausztriában érvényesülő, majd Magyarországra is kiterjesztett, általános **bányatörvény** nyitott új fejezetet.* A törvény elrendelte, hogy minden bányabirtokos az általa foglalkoztatott összes bányász és azok hozzátartozói részére társpénztárat hozzon létre. Ennek hatására a XIX. század végétől több tízezer bányamunkás kapott nyugbért.

A bányatörvény a munkáltatókat még nem kötelezte hozzájárulás fizetésére, de ha a bánya-társláda intézményénél az év végén hiány mutatkozott, a különbséget a munkáltatónak kellett befizetnie. A munkaadó érdeke így természetesen az volt, hogy a munkások minél nagyobb hányada, minél nagyobb járulékot fizessen be és a társládák lehetőleg egészséges munkásokat vonjanak be szervezeteikbe.

A társpénztári rendszer hátránya az volt, hogy az egyes bányák külön-külön hozták létre pénztáraikat, nem volt egységes rendszerük, az egyes pénztárak között nem állt fenn viszonyossági kapcsolat. Ha egy bányász munkahelyet váltott, átment egy másik bányába, elvesztette a társpénztárnál korábban megszerzett jogait.

A bánya-társpénztárak válságát a gyáripar felívelése okozta a század végén, melynek következményeként egyre több bányamunkás vándorolt át ezen ágazatba. Ezzel egyidejűleg megerősödtek a bányászok törekvései a bányanyugbér-biztosítási rendszerének megváltoztatása iránt. Ezt a problémát azonban már a következő században oldották meg.

2. TÁMOGATÁSI FORMÁK AZ IPARBAN, AZ ELSŐ LÉPÉS A KÖTELEZŐ TÁRSADALOMBIZTOSÍTÁS KIALAKULÁSA FELÉ

A sokáig céhrendszer formájában működő kézműiparban a munkás-önsegélyező szervezetek nemigen tudtak kialakulni, bár a céhszervezet látott el bizonyos támogatási feladatokat (özvegyek megsegítése, beteg céhlegények támogatása). A XVIII. század közepétől az iparban egyre nagyobb mértékben jelentkező munkamegosztás a céhrendszert is meghaladta, az újonnan kialakuló manufaktúrákban a szakegyleti mozgalmak is erőre kaptak. Miután a *munkások* sem a munkáltatótól, sem az államtól nem részesültek szociális támogatásban, **az önsegélyező egyesületek** kezdtek elszaporodni. Ezekben az önsegélyező egyesületekben nem csak a gyári munkások, hanem az önálló iparosok is megtalálhatóak. Az egyesületek között voltak kifejezetten szakmai alapon szerveződők és voltak területi alapon megszervezettek is.³⁶

Az első önsegélyező egyesület 1837-ben Pesten az Egyetemi Nyomdában a nyomdászok kezdeményezésére jött létre.

Az 1884. évi ipartörvény kötelezte az ipartestületeket segélypénztárak kialakítására. Az egyesületi pénztárak elsősorban betegség és rokkantság esetére nyújtottak támogatásokat.

Az egyre nagyobb létszámú munkásság és ennek törekvései vezettek el végül az első, kötelező biztosítást megalapozó törvényhez.

A század végén, 1891-ben, született meg az ipari és gyári alkalmazottak kötelező betegségbiztosításáról szóló XIV. számú törvénycikk.

„Ez tekinthető első lépésnek azon az úton, mely hosszú évtizedek alatt, jelentős változásokkal a mai társadalombiztosítási rendszerünk kiépítéséhez vezetett.”³⁷

A törvény értelmében biztosításra kötelezettek voltak az 1884. évi ipartörvény alá tartozó foglalkozásokban dolgozók, nemre, korra és állampolgárságra tekintet

³⁶ Dr. Laczkó István: A magyar munkás- és társadalombiztosítás története Budapest, 1968. Táncsics Könyvkiadó, 29. oldal

³⁷ Czúcz Ottó - Gecse Istvánné - Prugberger Tamás: Magyar és európai társadalombiztosítási- és munkaszociális jog, 43. oldal

nélkül, ha bérük a megállapított összeghatárt nem haladta meg. A szolgáltatási feladatokat az önkormányzattal rendelkező kerületi, vállalati, ipartestületi magánegyesületi pénztárak és a bánya-társládák látták el. Tevékenységüket végső sorban a kereskedelmi miniszter felügyelte.

A törvény a biztosítási szervezet kialakításának történetében is az első mérföldkő volt.³⁸

Az *állami bürokrácia* a századvégi magyar társadalom egyik leggyorsabban gyarapodó rétege, a századfordulón már 77 ezer fő tartozott e körbe. A közalkalmazotti státusz megbecsültségének két forrása volt: a velejáró hatalmi pozíció és az egzisztenciális védettség törvényi garanciája. A század nyolcvanas éveinek közepén, **1885-ben, a XI. törvénycikkkel intézményesült nyugdíjjogosultságuk**, ami hosszú évtizedekig társadalmi kiváltsággént illette meg az állami alkalmazottakat.³⁹

3. FONTOSABB NYUGDÍJTÖRVÉNYEK A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚIG

A *közfoglalkoztatottak és hozzátartozóik nyugdíjjogosultságát* átfogóan az 1913. január 1-jén hatályba lépett **1912. évi LXV. tc.** szabályozta. Mellette érvényben volt néhány, a rendszerrel lényegében azonos, de a szolgálat sajátosságaihoz is igazodó nyugdíjszabályzat (honvédség, önkormányzati hatóságok, vasutak stb. nyugdíjszabályzata). A törvény az állami tisztviselők és egyéb alkalmazottak: bírák, ügyészek, tanárok stb., valamint az említettek özvegyei és árvái számára biztosított nyugdíjat. A nyugdíjat hivatalból, vagy kérelemre állapították meg. Kérelemre orvosilag igazolt munkaképtelenség, teljes szolgálati idő, vagy a 60. életév betöltése esetén állapították meg. Hivatalból járt a nyugdíj szolgálatképtelenség vagy alkalmatlanság, a 65. életév betöltése és az állás megszűnése esetén. A nyugdíj összege 10 évi (legalább 9 év, 6 hónap 1 nap)

³⁸ Dr. Vánkosné dr. Tímár Éva: A társadalombiztosítás hazai jogtörténete In: Magyar Közigazgatás 1993. 3. szám, 168-171. oldalak

³⁹ A magyarok krónikája, Budapest 1995. Készült az Officina Nova gondozásában, 406. oldal

esetén a beszámítható javadalmozás 40%-a, s minden további év után 2%, így a 40. szolgálati év betöltése után érte el a maximális 100%-ot. A nyugdíjat az állami költségvetés terhére fizették. A biztosítottak fizettek ugyan nyugdíjjárulékot, a tisztviselők 1.5%-ot, mások 1%-ot a fizetésük után, de ezt elkülönített alapként kezelték jóléti intézmények létesítése és fejlesztése céljából.⁴⁰

Az 1925. évi XXXIV. tc. valósította meg a bányanyugbér biztosítás egységes rendszerét. A biztosítási kötelezettség a bányatörvény hatálya alá tartozó vállalatokra és dolgozókra terjedt ki. A biztosítottakat bérük nagyságára tekintet nélkül munkakörük szerint négy csoportba sorolták, a járulékot a csoportra nézve egységes biztosítási alapösszeg után fizették, az alapösszezből számították a nyugbért is.

*Az 1928. évi XL. törvény az ipari és kereskedelmi dolgozók öregségi, rokkantsági, özvegyeségi és árvasági kötelező biztosítását vezette be.*⁴¹

A törvényjavaslat képviselőházi benyújtását igen óvatos és alapos előkészítő munka előzte meg. A javaslat biztosítástechnikai része 33 táblázatban teszi közzé a népesség adatait és további 10 táblázatban közli az adatok feldolgozását tartalmazó biztosításmatematikai eredményeket.

A biztosításra kötelezettek köre lényegében azonos a betegségi biztosításba bevontakéval. Biztosításra ugyanazok a vállalatok, üzemek, hivatalok és foglalkozások kötelezettek, amelyek az 1927. évi XXI. tc. alapján betegség biztosítási kötelezettség alá esnek. Biztosításra kötelezett személyek pedig nemre, korra és állampolgárságra tekintet nélkül azok, akik az említett vállalat, üzem. stb. körében, mint munkavállalók munkabér fejében munkaviszonyban

⁴⁰ Dr. Tenner Györgyné – Dr. Molnár Zoltán: Társadalombiztosítási körkép Budapest 1991. Kiadja: Országos Társadalombiztosítási Főigazgatóság

⁴¹ „Az új biztosítási ágazat megteremtésével az elsődleges célok, nevezetesen a népesség megélhetésének kiegyensúlyozása, a nyomor mérséklése, az élet gondjainak csökkentése stb. mellett másodlagos célokat is kíván a kormányzat követni, így pl. bebizonyítani a tárgyilagosan ítélő külföldi közvélemény előtt, hogy Magyarország komoly társadalompolitikai intézményekben gyarapszik.” /Az 1928. évi LX. törvény miniszteri indoklásából /

állnak. Ide tartoztak az ipari, kereskedelmi tisztviselők, s általában azok a havi vagy évi fizetésű alkalmazottak, akiknek a munkabére a havi 500 pengőt, illetőleg az évi 6000 pengőt nem haladta meg. Biztosításra kötelezettek voltak azok a közszolgálati alkalmazottak is, akik a közszolgálati nyugdíjrendszerben nem szerezhettek nyugdíjra jogot.

A munkavállalók egyes csoportjai: az elismert vállalati nyugdíjpénztárak tagjai, az egyházi személyek, valamely kötelező erejű nyugdíjrendszerbe tartozók mentesültek a biztosítási kötelezettség alól, egyes foglalkozási körökbe tartozók (háztartási alkalmazottak, házfelügyelők, színházak művészeti személyzete, hírlapírók) biztosítási kötelezettsége pedig szünetelt.

A törvény nagy hiányossága volt, hogy kizárta a járadékra jogosultak köréből a mezőgazdasági dolgozókat (mezőgazdasági és erdei termelés, állattenyésztés, halászat, kert- és szőlőművelés, selymészet, méhészet).⁴²

A járulékot a munkáltató fizette. A törvény lehetőséget nyújtott arra, hogy a biztosításra kötelezett magát önkéntesen magasabb szolgáltatásra is biztosítsa. Ha a munkaadó ennek fizetését nem vállalta, az a biztosítottat terhelte.⁴³

Az ellátás folyósításának három feltétele volt: a biztosítási esemény bekövetkezése, a várakozási idő megléte és a szolgáltatásokra való igényjogosultság fennállása. A várakozási idő a nyugdíjhoz 400 hét volt. Az öregségi járadékra igényt adó korhatár nőknél és férfiaknál egyaránt a 65. életév (1944 júliusától a 60. életév) volt.

A biztosítás várományfedezeti rendszeren alapult.

A járadék két részből állt: járadéktörzsből és fokozódó járadékrészből. A járadéktörzs összege egységesen évi 120 pengő, a fokozódó járadékrész évi összege pedig a biztosított után a biztosítás tartama alatt lerótt járulékok összegének a 24%-a, a MABI biztosított esetében a 19%-a volt. A meglehetősen szerény összegű járadékot havi egyenlő részletekben folyósították.

⁴² Dr. Laczkó István: A magyar munkás- és társadalombiztosítás története, 139. oldal

⁴³ 1928. évi XL. tv. 22.§ (5)-(6) bekezdések

A kötelező biztosítás ellátásának feladatát a törvény az Országos Társadalombiztosító Intézetre⁴⁴, a magánalkalmazottak tekintetében pedig a Magánalkalmazottak Biztosító Intézetére (MABI)⁴⁵ bízta.⁴⁶

A törvény lehetővé tette *elismert vállalati nyugdíjpénztárak* létesítését⁴⁷, melyek tagjaikról és hozzátartozóikról a közszolgálati nyugdíjrendszerhez hasonló módon gondoskodtak.⁴⁸ E nyugdíjpénztárak tagjai csak a vállalat alkalmazottai lehettek. A nyugdíjpénztárba mind a tagok, mind pedig az azt fenntartó vállalat fizetett hozzájárulást. A törvény előírta, hogy az elismert nyugdíjpénztár által biztosított nyugdíjnak az utolsó összjavadalmazás 50%-át el kell érnie.

A vállalati nyugdíjpénztári tagok mentesültek a kötelező öregségi stb. biztosítás hatálya alól. A törvény lehetővé tette a nyugdíjpénztárak közötti átlépést, ha a tag munkahelyet váltott és az új munkáltató rendelkezett munkahelyi pénztárral, de a váromány akkor sem veszett el, ha az új munkáltató nem rendelkezett munkahelyi pénztárral. Ekkor a nyugdíjpénztár az addig felhalmozott összeget (járadéktartalékot) az OTI-hoz utalta át. Ez fordítva is működött, amennyiben az új munkáltatónál volt nyugdíjpénztár, akkor az OTI utalta át a járadéktartalékot.

⁴⁴Az 1928. évi XL. törvény hozta létre az Országos Társadalombiztosítási Intézetet (OTI), az Országos Munkásbiztosító helyett. Feladatát központi és helyi szervei útján végezte.

⁴⁵A MABI tagjai voltak a kereskedelmi alkalmazottak, az ipari alkalmazottak, sőt a művezetők is.

⁴⁶Ezen országos hatáskörű intézmények mellett működtek az egyes biztosító intézetek, mint a Posta, a MÁV, a Dohányjövedék, Magyar Hajózási Biztosító Intézet, a bánya-társpénztárak, valamint a vállalati pénztárak.

⁴⁷A törvény nem csak újak létesítését tette lehetővé, hanem a már létező vállalati pénztárak (nyugdíjalap, nyugdíjpénztár, nyugdíjjegyesület) további működését is, ha a törvénynek megfelelő alapszabályt elkészítették és azt a népjóléti - és munkaügyi miniszterrel jóváhagyatták. Az új vállalati nyugdíjpénztár létesítésének feltétele, hogy a vállalat saját tőkéje a kétféle millió pengő elérése, és legalább 100 tagja legyen a pénztárnak.

Az elismert vállalati nyugdíjpénztárak a magyar kir. népjóléti és munkaügyi miniszter felügyelete alá tartoztak, míg az el nem ismert nyugdíjalapok, nyugdíjpénztárak, nyugdíjkiegészítő egyesületek, nyugdíjkiegészítő pénztárak - a biztosító magánvállalatokkal egyetemben - a pénzügyminiszter fennhatósága alatt maradtak.

⁴⁸Az elismert nyugdíjpénztárak a törvény értelmében jogi személyiséggel rendelkeztek, jogokat szerezhettek, és kötelezettségeket vállalhattak.

A nyugdíjpénztárt terhelő nyugdíjakért a fenntartó vállalatot készfizető kezesség terhelte.

A mezőgazdasági munkavállalók kötelező öregségi biztosítása körében először *a gazdasztek öregségi biztosítása* valósult meg **az 1936. évi XXXVI. tc.-kel.** a mezőgazdaságban dolgozók társadalombiztosítását fejlesztette. A törvény nyugdíjat biztosított a gazdaság irányításában dolgozó munkavállalóknak és özvegyeiknek, s nevelési segélyt árván maradt gyermekeiknek. A jogosultsághoz 20 félévi várakozási időre volt szükség, korhatár a 65. életév betöltése volt. A biztosítási feladatokat az Országos Mezőgazdasági Biztosító Intézet (OMBI) látta el.

A mezőgazdasági munkavállalók kötelező öregségi biztosításáról az 1938. évi XII. tc. rendelkezett, mely 1939. január elsejével lépett hatályba. A biztosítási rendszer azonban csak a 18. életévüket betöltött férfi dolgozókra terjedt ki, és csak öregségi járadékot nyújtott. Járadékra a 65. életévét betöltött biztosított volt jogosult, 15 évi várakozási idő megszerzése után. A törvény előírta, hogy azok, akik a hatálybalépésekor betöltötték 65. életévüket, vagy e korhatár elérésig a 15 éves várakozási időt már nem tudják megszerezni, azok évi 60 pengős járadékot kapnak.⁴⁹ A dolgozók járuléka heti 20 fillér volt, a munkáltatók pedig földadójuk arányában járultak hozzá az ellátások költségeihez.

A munkáltató a járulékot csak akkor volt köteles leróni, ha a munkaviszony legalább egy hétig tartott, viszont a lerótt járadékot a bérből levonhatta. A járadék lerovásának igazolására a mezőgazdasági munkás köteles volt bélyeget váltani és ezt a bélyeget tartozott felmutatni, különben járadékban nem részesült.⁵⁰ A biztosítási feladatokat a törvény alapján szintén az OMBI látta el.

A biztosítás itt is várományfedezeti elven alapult.

⁴⁹ Magyarország gazdaságtörténete a honfoglalástól a XX. század közepéig. Budapest, 1998. AULA Kiadó, 396-399. oldalak

⁵⁰ Csizmadia – Kovács - Asztalos: Magyar állam-és jogtörténet tankönyv Budapest, 1981. 2. kiadás Kiadja: Tankönyvkiadó, 620-622. oldalak

4. A NYUGDÍJRENDSZEREK ALAKULÁSA A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ UTÁN 1975-IG

4. 1. A munkaviszonyban álló dolgozók nyugdíjrendszere

A háborús események következtében a társadalombiztosítás is súlyos károkat szenvedett. A nyugdíjrendszerekben addig felhalmozott tőkék részben eltűntek, azokat többnyire felhasználta az állam a háborús kiadások finanszírozására. A finanszírozás felosztó-kirovó típusúvá vált.

A háborút követő években fokozatosan megszűntek azok az önálló társadalombiztosítási intézetek, amelyek a korábbi évtizedekben a különböző foglalkozási ágak és munkavállalói csoportok társadalombiztosítását felvállalták. A vállalatok államosítását követően rendezni kellett a vállalati pénztáraknál is a biztosított nyugdíjasok helyzetét, ellátásuk gondja az állam feladatává vált. Létrehozták az *Országos Nyugdíjintézetet*, mely az összes közszolgálati, vállalati nyugdíj és társadalombiztosítási járadék folyósítását végezte.

A munkaviszonyban álló dolgozók első egységes nyugdíjrendszerét az 1951. évi 30. számú tvr. hozta létre. Feladata elsősorban az volt, hogy a létrejötte előtti különböző nyugdíjrendszerekben eltérően szabályozott ellátásokat minden munkaviszonyban álló dolgozó és hozzátartozója számára azonos feltételek, és mértékek szerint biztosítsa.

Öregségi nyugdíj azt a dolgozót illette meg, aki legalább 10 év szolgálati időt szerzett és az öregségi korhatárt betöltötte. A törvény kettős korhatárt vezetett be: öregségi nyugdíj a 60. életévét betöltött férfit és az 55. életévét betöltött nőt illette meg. Az öregségi nyugdíj két részből állt: törzsnyugdíjból és nyugdíj-kiegészítésből.

A törzsnyugdíj a munkabérátlag 15%-a volt. Nyugdíj-kiegészítésként az 1945. január 1-jét követően munkában töltött minden év után a törzsnyugdíj 2%-a járt.

A törvény úgy rendelkezett, hogy a nyugdíjak és a baleseti járadékok fedezésére a munkáltatónak nyugdíjjárulékot kell fizetnie a munkabér alapulvételével. A járulék mértékét a Minisztertanács 4%-ban határozta meg, a dolgozók nem fizettek járulékot.

Az első egységes nyugdíjrendszer átfogó módosítására nagyon hamar, már 1954-ben sor került. *A második egységes nyugdíjrendszert megvalósító 1954. évi 28. tvr.* főleg összegaszerűségi és jogosultsági kérdésekben hozott változást.

A törzsnyugdíj az átlagkereset 50%-a lett, amihez szolgálati évenként 1% nyugdíj-kiegészítés járult, az 1945. január 1-jét követően betöltött szolgálati évek után. A nyugdíjminimumot 500,-Ft-ban határozta meg. A nyugellátások fedezetére a munkáltatónak a munkabér 4%-át, a dolgozónak pedig 3%-át kellett fizetnie.

A harmadik egységes nyugdíjrendszer megalkotása sem váratott sokáig magára. A gazdasági és társadalmi viszonyok nem előrelátó megítélése miatt szükségessé vált a rendszer felülvizsgálata és korrekciója. Az Elnöki Tanács e feladatnak az **1958. évi 40. számú rendeletével** kívánt eleget tenni. A jogszabály kétféle öregségi nyugdíjról rendelkezett: öregségi teljes és résznyugdíjról. A teljes nyugdíjra jogosultsághoz 25 évi, a résznyugdíjhoz 10 évi szolgálati idő megszerzése volt szükséges.⁵¹

4. 2. A termelőszövetkezeti nyugdíjrendszer létrehozása

Az ötvenes évek egyik legnagyobb társadalmi vállalkozása a mezőgazdasági nagyüzem átszervezése volt. A társadalombiztosítás is reagált a változásokra. *A mezőgazdasági termelőszövetkezeti tagok önálló nyugdíjrendszerét* a kötelező kölcsönös nyugdíjbiztosításukról szóló **1957. évi 65. számú tvr.** valósította meg. A törvény rendelkezett az időskorúak, vagy munkaképtelenségük miatt a közös munkában rész venni nem tudó, de termelőeszközeiket a szövetkezetbe bevívó tagok öregségi, munkaképtelenségi és özvegyi járadékáról. Az öregségi nyugdíjkorhatár a férfiaknál 65. életév, a nőknél 60. életév betöltése volt. Az öregségi nyugdíjjogosultsághoz elvileg 20 nyugdíjévre volt szükség.

A termelőszövetkezetek termelési eredményeinek javulása, a tagok jövedelmének

⁵¹ Dr. Tenner Györgyné – Dr. Molnár Zoltán: Társadalombiztosítási körkép

differenciálódása, az igen alacsony összegű típusnyugdíjak megállapítása szükségessé tette a nyugdíjrendszer jelentős megreformálását. A reformot az **1966. évi 30. sz. tvr.** valósította meg, ez jelentősen közelített a munkaviszonyban állók nyugdíjrendszeréhez.

Magyarországon az önálló kisiparosok kötelező kölcsönös nyugdíjbiztosításának bevezetésére 1962. januárjától került sor, a magánkereskedők nyugdíjbiztosítása - a kisiparosokkal azonos módon - pedig 1970. januárjában indult.

Leszögezhető azon tény, hogy kezdetben az egyes biztosítási ágazatok (betegségi, baleseti, öregségi) egymástól elkülönítetten jöttek létre és egy ideig fejlődésük is a gazdasági, társadalmi, valamint a jogi háttér miatt egymástól eltérő úton haladt. Az első biztosítási intézmények leginkább a magánszférában, a gazdaságban jöttek létre, elsősorban szakmai, vállalati alapon.

Az államilag szabályozott nyugdíjbiztosítási rendszerek kialakulása viszonylag lassabb utat járt be az egészségi és betegségi biztosításhoz képest, ráadásul a rendszert erős széttagoltság jellemezte. Külön nyugdíjbiztosítási rendszere volt a köztisztviselőknek, munkaviszonyban dolgozóknak, egyes gazdasági szakágakban dolgozóknak (mezőgazdaság, bányászat, stb.), valamint az önálló foglalkozásúaknak.

A háború előtti magán- és vállalati nyugdíjpénztárak, önszegélyező egyesületek tőkefedezeti, vagy várományfedezeti alapon működtek, az utóbbi volt jellemző az állam által kialakított nyugdíjrendszerekre is. A felosztó-kirovó finanszírozási eljárás a második világháborút követően vált jellemzővé.

5. AZ 1975. ÉVI II. TÖRVÉNY MEGSZÜLETÉSE ÉS JELENTŐSÉGE

Az eddig leírtak alapján látható, hogy az 1975-ös kodifikáció előtt összesen három nagy és két kisebb, egymástól elkülönült szabályrendszerre alapozott nyugdíjrendszer létezett.

Az egyes rendszerekben az ellátások, a jogosultsági feltételek, a mértékszabályok és a járulékok is lényegesen különböztek egymástól.

A társadalombiztosításról szóló *1975. évi II. törvény és a végrehajtására kiadott 17/1975. évi (VI. 14.) MT számú rendelet és a 3/1975. (VI. 14.) SZOT számú szabályzat*⁵² megalkotásával megvalósult a társadalombiztosítás egységesítése és korszerűsítése.

Lényegében ezzel megszületett a társadalombiztosítás **kodifikációja**.

A törvény 1975. július 1-jével lépett hatályba, mely az Alkotmány értelmében egységes elvek szerint szabályozta a társadalom munkájában részt vevő személyeknek és hozzátartozóiknak a társadalombiztosítás keretében járó anyagi ellátás rendszerét. Kifejezésre juttatta a magyar társadalom legfontosabb elveit, a végzett munkához igazodó elosztást, a szociális biztonság követelményét és az állami garancia elvét.

A törvény jelentősége kiemelkedő volt az egész magyar társadalombiztosítás történetében, mert:

- egységes elvek szerint sok száz, szétagolt társadalombiztosítási jogszabályt újraszabályozott / kodifikált / , egyszerűen, közérthetően,
- emelte a társadalombiztosítási ellátások / szolgáltatások / színvonalát.⁵³

⁵² Ez a hármas szintű joganyag a Minisztertanács kezdeményezésére létrejött Gazdasági Deregulációs Tanács döntésének megfelelően felülvizsgálatra került és elkészült az azt felváltó kétszintű joganyag, amely az 1975. évi II. törvényből, valamint a 89/1990. (V. 1.) MT számú rendeletről állt.

⁵³A magyar társadalombiztosítás története és a magyar társadalombiztosítási jog a magyar jogrendszerben. Kiadja: Szakmai továbbképző és átképző vállalat Budapest 1991., 40. oldal

IV. A MAGYAR NYUGDÍJRENDSZER ÁTFOGÓ REFORMJA⁵⁴

1. AZ ÁTALAKÍTÁSHOZ VEZETŐ ÚT 1975-TŐL 1996-IG

Az 1975-ben elfogadott új társadalombiztosítási törvény alapján a jogosultságok jelentős bővítésére és a nyugdíjszabályok liberalizálására került sor, anélkül azonban, hogy a társadalombiztosítást érintő változások megalapozására készültek volna közgazdasági számítások.⁵⁵ A jogosultságok bővítése ellenére fel sem merült a járulékfedezet megteremtésének igénye, a járulékok megemelése. Emiatt a társadalombiztosítás átalakításának szükségessége már a hetvenes évek második felében felvetődött.⁵⁶

Az egységes nyugdíjrendszer makrogazdasági körülményei a vártnál rosszabbul alakultak. Az 1973-ban és 1979-ben bekövetkezett olaj-árrobbanás nemzetközi hatásait, a fellépő pénzügyi krízis határainkon belülre történő begyűrűződését nem sikerült elkerülni. Az egységes nyugdíjtörvény végrehajtását néhány év elteltével pénzügyi feszültségek terhelték. Az időközben bevezetett szigorítások a

⁵⁴ A nyugdíjreform szükségessége korán felmerült a Világbank kölcsönszerződéseiben és tanulmányaiban. Az elképzelések között időközben hangsúlytolódás ment végbe: a rendszerváltás előtti időszakban és az azt követő első években (körülbelül 1992-ig) a szociális kiadásokon belül a nyugdíjkiadások csökkentése, ezzel egybekötve pedig a meglévő nyugdíjrendszer tényleges hibáinak korrigálása volt a középpontban. A magánosítás igénye ekkor még csak halványan jelent meg. Az 1990-ben aláírt SALI szerződés 82.§-a a közkiadások jelentős átstrukturálásáról, mint a kölcsön második részlete folyósításának feltételéről szól, ezen belül arról, hogy szigorítani kell a nyugdíjhoz hozzájárulás feltételeit. Felmerült a nyugdíjkorhatár emelése, a hosszabb járulékfizetési időszak igénye, valamint megkívánták a rokkantnyugdíjasok erőteljesebb szűrését. Feltételek között szerepelt az is, hogy meg kell őrizni a nyugdíjak reálértékét. / Ferge Zsuzsanna: A magyar nyugdíjreform édesbús története In.: Racionalitás és méltányosság Budapest, 2000 Kiadja: Közgazdasági Szemle Alapítvány, 102-120. oldalak/

⁵⁵ Ezzel szemben elmondható, hogy legelső nyugdíjtörvényünk, az 1928. évi XL. törvény, túlzottan is alapos statisztikai és biztosításmatematikai számításokra épült, ráadásul nem is az összes munkavállalót, hanem csak az ipari és kereskedelmi dolgozókat fogta át. (Lásd a 30. oldalt.)

⁵⁶ FRATERNITÉ Tanácsadó Rt.: Jelentés a társadalombiztosítás reformjáról, 85. oldal

rendszert csak átmenetileg tették működőképpessé. A nyugdíjak finanszírozása a központi költségvetésből, tehát abszolút állami garanciával történt.⁵⁷

A rendszerváltás után a nyugdíj-reform törekvések új erőre kaptak. A társadalombiztosítást leválasztották az állami költségvetésről, 1989-től a társadalombiztosítás bruttó központi költségvetési kapcsolata⁵⁸ megszűnt. Ettől az időponttól önálló Alapként jelenik meg, mint az államháztartás önálló részrendszere.

A társadalombiztosítás átalakításának hosszú távú koncepciója 1991. évben, került az Országgyűlés elé.

Az Országgyűlés *a társadalombiztosítási rendszer megújításának koncepciójáról és a rövid távú feladatokról szóló 60/1991. számú határozatában* leszögezte, hogy a társadalombiztosítás rendszerét számos feszültség és ellentmondás jellemzi. A viszonylag magas járulékok ellenére sem képes értéktartó ellátásokat nyújtani. A Társadalombiztosítási Alap pénzügyi helyzete instabil, megfelelő tartalékalappal, saját vagyonnal nem rendelkezik, az ellátások biztosításmatematikai megalapozása nem történt meg, nem biztosítási jellegű ellátásokat is finanszíroz.

A társadalombiztosítás intézményének irányítását, kapcsolatát a kormányzati szervekhez mielőbb törvényben rögzíteni kell. A társadalombiztosítás megújítása megkívánja az önálló biztosítási ágak kialakítását.

Annak érdekében, hogy a biztosítási elv és a szolidaritási elv a jövőben egymással harmonizálva érvényesüljön, a társadalombiztosítási rendszeren belül egyértelművé kell tenni a szolidaritási elven alapuló elemeket, továbbá meg kell

⁵⁷ Barát Gábor: Nyugdíjreform és kodifikáció In.: Gazdaság és Jog 1996. július-augusztus 7-8. szám 29-33. oldalak

⁵⁸ A társadalombiztosítás bruttó költségvetési kapcsolata azt jelenti, hogy a társadalombiztosítás bevételei és kiadásai teljes egészében a költségvetés bevételeinek és kiadásainak részét képezik. A társadalombiztosítás teljesen a költségvetéstől függ, nem gazdálkodhat önállóan.

A másik költségvetési kapcsolati forma, amikor a társadalombiztosítás a költségvetéstől elkülönül, befolyt bevételeivel önállóan gazdálkodik, a költségvetés nem döntheti el, mire fordítsa azokat. A költségvetés ekkor legfeljebb a társadalombiztosítás hiányát szüntetheti meg. /Balogh Gábor – Szűcs László: Társadalom biztosítás nélkül 45-48. oldalak/

határozni, a szociális biztonság rendszerében az állami költségvetés szerepét, feladatkörét.

A határozat még rendelkezett arról is, hogy az állami vagyon privatizálása keretében, a kötelező biztosítás tartalékalapjait, ingyenes vagyonjuttatás formájában az államnak fel kell töltenie.⁵⁹

A határozat leszögezte: ***a társadalombiztosítási rendszer korszerűsítése társadalompolitikai és gazdasági szempontból is halaszthatatlan.***

Ennek ellenére a nyugdíjrendszer átalakítása elmaradt, sőt még jó néhány évet váratott magára.

„Mind a nemzetközi, mind a hazai tapasztalatok arra utalnak, hogy még az előre meghirdetett nyugdíjreformok vagy kisebb léptékű változások megvalósítása is politikai nehézségekbe ütközik, gyakran már eldöntött lépéseket halasztanak el, vagy vesznek le végleg a napirendről”⁶⁰

Az országgyűlési döntés hatására azért 1992-ben, a profiltisztítás jegyében elválasztották egymástól a nyugdíjbiztosítást és egészségbiztosítást. Ennek megfelelően létrehozták a két önálló pénzügyi alapot, nevezetesen a Nyugdíjbiztosítási Alapot és az Egészségbiztosítási Alapot. Az Alapok kezelését az első években az Országos Társadalombiztosítási Főigazgatóság látta el, mert

⁵⁹ Augusztinovic Mária már 1993-ban így ír erről az elképzelésről: „Az exszocialista országokban néhány évvel ezelőtt még reális javaslat volt, hogy a túlnyomórészt állami tulajdonban levő gazdasági vagyon megfelelő részét adják át a nyugdíjbiztosítási alapnak, tulajdonként. A vagyon hozamából a biztosító fizeti a régi nyugdíjakat, az új járulékokat pedig visszatáplálja a gazdaságba.....Sem a fogyasztás, sem a reálfelhalmozás makroszinten nem változott volna...Persze éppen ez az, amire nem volt hajlandóság. Felesleges a részleteket taglalni: a lehetőség elmúlt. A volt állami vagyon roncsain ez a mutató már nem hajtható végre.....” /Augusztinovic Mária: Egy értelmes nyugdíjrendszer In.: Közgazdasági Szemle, XL. évf., 1993. 5. szám, 427-430. oldalak /

A vagyonjuttatás sikertelenségét az alábbi adatok pregnánsan bizonyítják: 1992-ben született törvény arról, hogy a TB-ágakat vagyonhoz kell juttatni, ez a jogszabály 300 milliárd forintot írt elő. Ezt egy újabb törvény 1995-ben „felülírta” már csak 65 milliárd forintot állapítva meg vagyonjuttatásként. E vagyonból 35 milliárdot kapott a Nyugdíjbiztosítási Alap. 1998-ban megszüntették a társadalombiztosítási önkormányzatokat és a vagyont visszaállamosították. A juttatott vagyon e közben olyan mértékig csökkent, hogy az ellátások szempontjából már nem is volt jelentősége. / Hámor Szilvia: Több tízmilliárd a TB vagyonvesztése In.: Népszabadság, 1998. július 1., szerda, 5. oldal /

⁶⁰ FRATERNITÉ Tanácsadó Rt.: Jelentés a társadalombiztosítás reformjáról, 198. oldal

az Alapok kezelésére hivatott önkormányzatokat csak 1993-ban választották meg.

Jelentős előrelépést jelentett, hogy 1993-ban az Országgyűlés törvényt alkotott az önkéntes kölcsönös biztosító pénztárakról és ezzel útjára indult egy új típusú nyugdíj-megtakarítási program. Az önkéntes kiegészítő biztosítás - mint harmadik nyugdíjelem - bevezetését még a hivatkozott 1991-évi országgyűlési határozat mondta ki elvi élel.

A társadalombiztosítás korszerűsítését célzó és jelentős, egyértelműen pozitív irányba mutató intézkedések ellenére azonban a nyugdíjrendszer működésének feltételei nem javultak, sőt rosszabbodtak.⁶¹ Az újonnan nyugdíjba vonulók számára évről évre kurtították a törvényben ígért juttatások mértékét, és csökkentették a nyugdíjak reálértékét. A nyugdíjrendszerben nyomasztó gondná vált a nyugdíjak folyamatos kifizetése, „a rendszer csődbe jutott”.⁶²

1. 1. Reform, vagy új nyugdíjrendszer?

Bár az Országgyűlés 60/1991. számú határozatában célként határozta meg egy **ún. háromelemes nyugdíjrendszer** jövőbeni megvalósítását, mégis sokáig vitatott volt, hogy a reform meddig terjedjen. Az országgyűlési döntés a következőket tartalmazta:

⁶¹ „Az elmúlt 22 évben az 1975. évi II. törvény több mint 120 ponton módosult; egyes rendelkezései több mint tízszer változtak, a nyugdíjmelési szabályok pedig – az évközi lépéseket is számítva – mintegy harmincféle emelési megoldást tartalmaztak” /Részlet Kőkény Mihály népjóléti miniszter expozéjából. PÉNZTÁRHÍREK 1997. június III. évf., 23. szám, 3. oldal /

⁶² Bod Péter szerint, ha egy nyugdíjrendszerben nyomasztó gondná válik a nyugdíjak folyamatos kifizetése, akkor az a rendszer csődbe jutott. Magyarországon technikailag ennek legfőbb okát abban látja, hogy az 1975-ös kodifikáció alkalmával még csak modellszintű számításokkal sem győződtek meg a várható nyugdíjterhekről, arról, hogy a majdani bevételek fedezik-e a kiadásokat. „Egyszerűen törvénybe iktatták az ígéretet anélkül, hogy valaki kiszámította volna, hogy beváltásuk mennyibe fog kerülni az elkövetkező évtizedekben, és ezeket a nyugdíjterheket senki sem vetette össze a gazdaság várható teherviselő képességével” / Bod Péter: Mennyibe kerül egy társadalombiztosítási rendszer működtetése? I. , 138. oldal /

- Az első elemként az egységes összegű nemzeti alapnyugdíj intézményét jelölte meg, mely az időskorúak szociális biztonságának alapszintjét hivatott biztosítani.
- A második nyugdíjelem az aktív életszakasz keresetéhez és a befizetett járulékokhoz igazodó nyugellátás. A biztosított és a munkáltatója között megosztott járulékfizetési kötelezettség jövedelemhatára felülről korlátozott, a nyugellátás maximális összege is a biztosítási jövedelemhatárhoz igazodik. Ez a rendszer a járulékfizetés teljes időszakát felölelő egyéni nyilvántartás alapján működik. A nyugdíjbiztosítás lehet központilag szervezett és egységes, vagy ágazatonként, szakmánként differenciált, decentralizált struktúrájú.
- A harmadik nyugdíjelem az önkéntes kiegészítő biztosításban szereshető ellátás.

Öt évvel később, a Horn-kormány működésének idején, érett meg a helyzet a nyugdíjbiztosítási rendszer tényleges átalakítására. Akkor az első kérdések között merült fel, hogy az átalakítás *reformot* jelentsen, vagy *új nyugdíjrendszer kialakítását*. Mindkét elképzelésnek sok követője volt.

A *reform* - ragaszkodva a szó eredeti jelentéséhez - a régi, monopolhelyzetű felosztó-kirovó rendszer meghagyását és korszerűsítését jelentette volna, annak diszfunkcióktól történő megtisztítása mellett.

Az *új nyugdíjrendszer* kialakítása az Országgyűlés által is célként megfogalmazott, ún. „háromelemes” rendszer megvalósítását jelentette.

Az ún. „háromelemes” (szakirodalomban hárompilléresnek/háromszintűnek nevezett) nyugdíjrendszerre⁶³ az elmúlt időszakban egyre több ország tért át. „Ennek okait főként azzal magyarázzák, hogy a nyugdíjrendszerekkel szemben egyre erősebb az a társadalmi elvárás, amely sokféle, egymással versengő társadalmi célkitűzés megvalósítását kéri számon rajtuk.”

⁶³ Gollier a három szintet az alábbiakban különbözteti meg: alaprendszer; kiegészítőnyugdíj-struktúra; egyéni biztosítás szintje. / Czucz Ottó: Az öregségi nyugdíjrendszerek, 149. oldal /

Ha egy rendszertől elvárják, hogy legyen hatékony, az ellátások legyenek magas összegűek, kövessék a bérek emelkedését, részesítsék előnyben a kisebb jövedelműeket, adjanak védelmet a hozzátartozóknak, gyakoroljon a gazdaság fejlődésére kedvező hatást, a megtakarított tőke hatékony befektetését oldja meg, stb., a különböző célok miatt ez nem oldható meg homogén, egylépcsős rendszerben. „Mindezek alapján – mivel egyetlen finanszírozási vagy szervezési módszer sem képes valamennyi célt egyedül megközelíteni – logikusnak tűnik, hogy egyre több országban térnek át az ún. „háromszintű nyugdíjrendszer alkalmazására...”⁶⁴

E körben további kérdésként merült fel, hogy *melyik az a három elem, melyből a nyugdíjrendszernek állnia kell.*

A „reformviták” végére eldőlt, hogy a „háromelemes” nyugdíjrendszer „nyert”, ezen belül is két domináns elképzelés versengett egymással: a Nyugdíjbiztosítási Önkormányzat és a Pénzügyminisztérium által kidolgozott, más-más elemekből felépülő modell.⁶⁵

Érdekes megjegyezni, hogy bár a nyugdíjrendszer korszerűsítése végül túlmutatott a reformon - valójában egy teljesen új rendszer került bevezetésre -, mégis „reformként” lett az elkeresztelve mind a szakemberek, mind pedig a lakosság körében.⁶⁶

2. AZ ÚJ RENDSZER KIALAKÍTÁSÁNAK INDOKAI

Az 1997. évi „átfogó reform” előtti hazai nyugdíjrendszerünk a 70-es évek elején kialakult feltételezésekre épült.

⁶⁴ Czúcz Ottó: Az öregségi nyugdíjrendszerek, 149-150. oldal

⁶⁵ Lásd erről a 4. Alfejezet 4. 1. és 4. 2. alpontjait.

⁶⁶ Prugberger Tamás is boncolgatja annak kérdését, hogy reform, vagy ettől több történt valójában. Végkövetkeztetésként ő is odajut, hogy a helyes megközelítés szerint egy új rendszer kialakításáról van szó és nem csupán reformról. / Prugberger Tamás - Pongrácz Aladár: Magyar és európai összehasonlító társadalombiztosítási jog Budapest, 1999. Kiadja: Bíbor Kiadó, 140-141. oldalak /

A magyar társadalombiztosítás, ezen belül a nyugdíjbiztosítási rendszer olyan körülmények között alakult ki, ahol szinte teljes volt a foglalkoztatottság, az aktív keresők túlnyomó része bérből és fizetésből élt, a közalkalmazotti, állami vállalati és szövetkezeti szférában dolgozott. A népesség folyamatosan gyarapodott.

A nyugdíjrendszer válságjelenségei - a finanszírozási gondok és a rendszer diszfunkciói - már a nyolcvanas évektől kezdve jelentkeztek.

A válság okai alapvetően három területre koncentráálódtak és voltak visszavezethetők:

- a rendszerváltást követően a gazdaságban végbemenő változásokra,
- a demográfiai okokra, és
- az ezekre „adott rossz válaszok” miatt az állami nyugdíjrendszerben kialakult ellentmondásokra.

2. 1. A gazdaságban végbemenő változások

Nem mindenki hangsúlyozza egyformán, de senki nem tagadja, hogy a nyugdíjrendszer mai problémái elsősorban a gazdasági helyzetből fakadnak”⁶⁷

„A hetvenes évek óta lassul a gazdasági növekedés, és ez már nem tette lehetővé a nyugdíjrendszerre fordított összegek korábbi években megszokott növekedését.”⁶⁸

A piacgazdálkodási modellre való áttérés növelte a válságjelenségek számát. Magyarország és Közép-kelet Európa átmeneti gazdaságaiban a gazdaság strukturális változásai, így az akut tökehiány, a nehézségekkel küszködő adminisztrációs és pénzügyi rendszerek, valamint az instabil, változékony szabályozók nem kedveztek a társadalombiztosításnak.

⁶⁷Augusztinovics Mária: Miről szól a nyugdíjvita. In.: INFO-Társadalomtudomány 1996. 37. szám, 28. oldal. Kiadja az MTA Könyvtára és az MTA VITA Alapítvány

⁶⁸Czucz Ottó: Öregségi nyugdíjrendszerek, 5. oldal

A finanszírozási gondokat közvetlenül a munkanélküliség ugrásszerű növekedése, az aktivitási ráta csökkenése okozta: 5 év alatt majd minden ötödik munkahely megszűnt. Ez néhány év alatt több mint egymillió munkahely felszámolását jelentette, ezzel együtt ugyanennyi járulékfizető tűnt el. A munkanélküliség elől korhatár alatti férfiak és nők tömegei menekültek, vagy kényszerültek nyugdíjba. „A korai és a rokkantnyugdíjazás vált - más korrekt eszköz hiányában - a munkanélküliség kezelésének egyik legbiztosabb eszközévé. Így Magyarországon vált a világon legmagasabbá a 60 év felett még aktív kereső férfiak, illetve 55 év feletti aktív nők aránya”⁶⁹

Az aktív keresőknek a munkaképes korú népességben belüli aránya az 1985. évi 87,8%-kal szemben 1994-ben már csak 58% volt. Ez a körülmény, számítások szerint, 1994. évi szinten, mintegy 80-100 milliárd forinttal feszítette a nyugdíjrendszert.⁷⁰

A nyugdíjbiztosítás pénzügyi egyensúlya megbomlott, miközben a járulékok mértéke a fejlett országok között is a legmagasabbak közé tartozik és tartozott.⁷¹

A Magyarországon kialakult igen magas járulékteher egyfelől korlátozza a gazdaság nemzetközi versenyképességét, növeli a hazai árszintet, másrészt

⁶⁹ Ferge Zsuzsa: A magyar nyugdíjreform édesbús története, 111. oldal

⁷⁰ Népjóléti Minisztérium, Pénzügyminisztérium: Tájékoztató az Érdekegyeztető Tanács részére a nyugdíjreform fő kérdéseiről. Budapest, 1996. május 15.

⁷¹

A tb-járulék/GDP arány néhány országban			
Országnev	1985	1989	1993
Svédország	14. 1	14. 4	14. 8
Hollandia	20. 2	19. 0	17. 2
Franciaország	20. 9	19. 3	17. 2
Olaszország	14. 0	12. 6	12. 4
Nagy-Britannia	7. 2	6. 4	6. 8
NSZK	13. 7	16. 0	16. 1
Kanada	11. 6	4. 6	4. 3
USA	10. 2	7. 2	6. 9
Japán	6. 7	8. 4	8. 6
Magyarország			18

Forrás: Tb-rendszer a harmadik évezredben In.: Cégvezetés 1997. december, 12. szám, 97. oldal

ösztönöz a járulékfizetés elkerülésére, és így ez a fekete- illetve szürkegazdaság egyik mozgatórugója, a munkaerőpiac torzulásainak egyik fő okozója.⁷²

A magas járulékterhelés alóli kibújás különböző módszereit alkalmazták a vállalkozások (a saját és az alkalmazottaik minimumszintű bérét járulékkal nem terhelt különböző legális jogcímű juttatásokkal egészítették ki), s ennek munkaerő piaci torzító hatásai az egész gazdaságot bénították.

A nyugdíjalap hiánya 1994-től állandósult, 1996-ban a GDP 0, 5%-a körül volt. A társadalombiztosítási alrendszerben az 1996. előtti öt évben több mint 100 milliárd forint hiány alakult ki, ennek körülbelül a fele a Nyugdíjbiztosítási Alapot terhelte.

2. 2. Demográfiai okok

A rendszer általános válságjelensége, a demográfiai változások⁷³, jelentkeztek az európai társadalmakban is, és mindenütt elengedhetlenné tették a nyugdíjrendszerek megváltoztatását.

Magyarországon még ma is súlyos gondokat okoz, hogy a keresők és a nyugdíjasok aránya folyamatosan változik⁷⁴, egyrésztől öregedő társadalom vagyunk, másrésztől az 50' években született nagy létszámú korosztályok („Ratkó gyerekek”) 2010. után mennek nyugdíjba, akkor töltik majd be a

⁷² László Csaba a Pénzügyminisztérium akkori helyettes államtitkára így fogalmazott: A járulékfizetésben ma egyfajta engedetlenségi mozgalom indult, és egyre csökken a fizetési hajlandóság. A társadalombiztosítás így nem csak okozója, hanem károsultja is a feketegazdaságnak, elemzők szerint évi 50 milliárd forint nagyságrendben. In.: Figyelő, 1996. április 18. ,15. oldal

⁷³ Kökény Mihály népjóléti miniszter a nyugdíjreform első számú indítékának nevezte a demográfiai tényezőt., azaz a magyar lakosság előregedését. /Ismeretlen szerző: Ki-ki nyugalomba In.: Figyelő, 1997. február 20., 34. oldal /

⁷⁴ A magyar társadalomban a nyugdíjas korúak aránya évtizedek óta növekszik. 1980-ban a teljes népesség 17%-a, 1990-ben 18,9%-a, 1998-ban pedig 19,4%-a betöltötte a hatvanadik életévét. Ezzel egyidejűleg csökkent a születések száma, így a társadalom öregedési rátájának alakulása riasztó méreteket öltött. /Medgyesi Márton – Sági Matild – Szivós Péter: Az idősök jövedelmi helyzetéről In.: Esély 1999/6. szám /

jelenlegi nyugdíjkorhatárt.⁷⁵ Az ezredforduló első évtizedének végére a jelenlegi korhatárnál idősebb népesség száma mintegy évi 70 ezer fővel, 2015-ben évi kb. 130 ezer fővel több lesz. Az ún. függőségi hányadnak – a nyugdíjkorhatár feletti népesség aktív korú népességhez viszonyított arányának – a növekedése egyértelműen jelezte azt az objektív összefüggést, hogy a nyugdíj-kötelezettségek a magas nyugdíjjárulék mértékek mellett sem finanszírozhatóak a rendszerben eszközölt változtatások nélkül.

Magyarországon a nyugdíjasok és járulékfizetők aránya (nyugdíjasok száma osztva a becsült járulékfizetői létszámmal) 1996-ban kb. 60% volt. Az ezredfordulót követően, 20-25 év múlva ez az arány megközelíti a 80%-ot.⁷⁶

A várható élettartam növekedése miatt egyre hangsúlyosabb volt a gazdasági kényszer az átfogó átalakításra, miközben a társadalmi nyomás túlzott szolidaritási elemeket, szociálpolitikai megoldásokat épített be.

2. 3. Az állami nyugdíjrendszerben rejlő ellentmondások⁷⁷

A jövedelem-beszámítás degressziója a nyugdíjas korúak rendkívül igazságtalan jövedelem-elosztásához vezetett,⁷⁸ erősen torzította a biztosítási (ekvivalencia)

⁷⁵ Az ún. Ratkó-gyerekeknek Amerikában és Nyugat-Európában is van megfelelője: „Baby-boomer”, ők a háború utáni születési fellendülés gyermekei. Az utánuk következő évjáratok sokkal kevesebben vannak, így a kereső korba sokkal kevesebben léptek.

„Keyfitz (1998), a kiváló demográfus írta, hogy kérdéses vajon 2010 után az Egyesült Államokban egyáltalán fognak-e nyugdíjakat fizetni. Ez éles megfogalmazása annak, amit a kérdéssel foglalkozó szakértők világszerte tudnak: a jelenlegi nyugdíjrendszerek 2010 táján össze fognak roppanni a rendkívül nagy lélekszámú nyugdíjas korosztályok súlya alatt” /Augusztinovics Mária: Egy értelmes nyugdíjrendszer, 420. oldal /

⁷⁶ A Kormány által kibocsátott 2469/2. számú Hátteranyag az öregségi nyugdíjkorhatár emeléséről és az ezzel összefüggő törvénymódosításokról szóló törvényjavaslathoz. Budapest, 1996. május.

⁷⁷ A Világbank 1989-ben az alábbiak szerint jellemezte a magyar nyugdíjrendszert: túl sok embernek túl korán túl kevés pénzt oszt. /Az Országgyűlés hiteles jegyzőkönyve 1996. évi ülészak, november 13.-ai ülésnapja 27091. jelölésű hasáb /

⁷⁸ A jövedelem-beszámítás degressziója: a nyugdíj alapjául szolgáló nettósított és átlagolt jövedelemből sávonként eltérő, egyre csökkenő mértékű jövedelem kerül figyelembe vételre a felosztó-kirovó rendszer nyugdíjszámítás alapjaként. Ez a nyugdíjasok közötti jövedelemátcsoportosítás eszköze a magasabb

elvét. A magas infláció a degresszív mértékszabályok kedvezőtlen hatásait még erőteljesebbé tette.

A nyugellátások színvonalával és az ellátások belső arányaival kapcsolatos feszültségek – annak ellenére, hogy 1992-től az indexálásban rendszerszerű előrelépés történt – tovább erősödtek. Az öregségi nyugdíjak 60%-a az átlagkereset felénél is kisebb. Az aktív keresők nettó keresetének 1980-ban 65-66%-a volt az átlagos nyugdíj, 1996-ra a keresetnövekedést követő értékmegőrzés ellenére 60% alatt volt⁷⁹. A nyugdíjemelések mértékét minden évben ugyan az országgyűlés szavazta meg, de sajnálatos módon az emelések mértéke sem érte el a hivatalos infláció szintjét, így a nyugdíjak értékvesztése állandósult.⁸⁰

Az új nyugdíjakban egyre kevésbé tükröződtek a munkában, járulékfizetéssel töltött évek, a befizetett járulékok különbségei.⁸¹

Az életpályában mutatkozó különbségek gyakran elmosódtak, esetenként el is tűntek. Nem kapott sokkal több nyugdíjat az, aki 40 évig dolgozott, mint aki csak 25 évig.

Mindezek következtében az új öregségi nyugdíjak összege már a megállapításkor kevesebb volt, mint a már nyugdíjban lévők átlagnyugdíja.⁸²

jövedelműek terhére, az alacsonyabb jövedelműek és a rövid biztosítási idővel rendelkezők javára annak érdekében, hogy az adott járulék mellett a rendszer ez utóbbiak számára biztosítson egy ellátási minimum összeget.

⁷⁹ Ismeretlen szerző: Munkás évek jutalma In.: Cégvezetés 1998. január, 1. szám 142. oldal

⁸⁰ AIDA Nemzeti Jelentés 774/92/Jog.

⁸¹ Ugyanezen okokat sorolja és fejtegeti:

A Magyar Hírlapban megjelent Népjóléti Minisztérium és a Pénzügyminisztérium által közzétett társadalmi hirdetés: „A nyugdíjrendszer reformja a kiszámítható jövőért” címmel. Magyar Hírlap 1997. január 15. szerda 8-9. oldalak

A Népszava 1996. december 28.-i számában megjelent cikk „A többség sürgeti a nyugdíjreformot” címmel, 5. oldal

A Népszabadság 1998. szeptember 22.-i számában Hámor Szilvia tollából megjelent cikk „Rossz üzenetek” címmel. (Nyugdíj- és egészségbiztosítási melléklet)

⁸² Az egyes nyugdíjak között rendkívül nagy a különbség: a reform előtti nyugdíjrendszer sajátossága volt, hogy a különböző időben nyugdíjazottakat eltérően „díjazta”, például hiába szerzett az 1980-ban nyugdíjba menő ugyanakkora szolgálati időt, mint például az 1987-ben nyugdíjazott, mégsem azonos

Visszaélésekre adott lehetőséget a valorizáció⁸³, és az hogy az utolsó három év jövedelmét valorizáció nélkül számították be a nyugdíjakra.

Gyakran előfordult, hogy a nyugdíjba vonulás előtti pár évben a munkáltatók mesterségesen felemelték a béreket, különösen a magas beosztásúakét, azért, hogy később a lehetséges legmagasabb nyugdíjkategóriába kerüljenek.⁸⁴

A szabályozás nem ösztönzött eléggé a munkában töltött évek gyarapítására, a lényegesen magasabb nyugdíj reményében. A meglévő rendszer nem volt képes az állampolgárok eltérő életpályájából és jövedelmi viszonyaiból fakadó különbségeket a nyugdíjak mértékében kifejezni.

A nyugdíjrendszerbe domináltak a szociális elvű újraelosztási elemek⁸⁵, s ezt a biztosítottak vesztes rétegei, akik közé már nem csak a magas, hanem az átlagos

szintű a nyugdíjuk, mert 1980. óta a nyugdíjak reálértéke fokozatosan csökkent. Ha a nyugdíjak reálértékét vesszük alapul, akkor a nyugdíjasok töredékét vásárolhatják meg ugyanabból a nyugdíjból, mint például 1980-ban. A társadalombiztosítás kiadásainak megháromszorozódása ellenére sem képes az ellátások, szolgáltatások reálértékét biztosítani. / Balogh Gábor – Szűcs László: Társadalom biztosítás nélkül /

⁸³ Valorizáció: az induló nyugdíj megállapítását a korábbi keresetek nyugdíjazáskori jelenértékének kiszámítására kell alapozni. Az 1987 után elért kereseteket a nettó átlagkereset egyes években történő növekedését alapul véve a nyugdíjazást megelőző harmadik év előtti kereseteket a mindenkori második év kereseti szintjéhez igazították. Az utolsó három év jövedelmét valorizáció nélkül számították be.

⁸⁴ „A jóléti rendszer átalakulása Magyarországon: felépítése, a kezdeti reformok és javaslatok. „Magyar-Nemzetközi Kék Szalag Bizottság 3. számú gazdaságpolitikai tanulmánya Budapest, 1994. Kiadja: Kék Szalag Bizottság Alapítvány

⁸⁵ „A reform előtti évtizedekben a társadalombiztosítási gyakorlatból lényegében kiveszett a biztosítási szemlélet, a szociális elgondolások érvényesültek. Ettől a rendszer csak áttekinthetetlen, tervezhetetlen és ellenőrizhetetlen lett, de nem szolidárisabb. Amikor a biztosítási szemlélet háttérbe szorulásáról beszélünk, akkor mindenekelőtt arra gondolunk, hogy nálunk veszedelmesen összekeveredett egymással két különböző dolog: a dolgozók kollektív takarékoskodási rendszere – saját időskori megélhetésük biztosítása érdekében – és a létfenntartásukat önerőből biztosítani nem tudók állami megsegítése. Emiatt évről évre növekszik azoknak a nyugdíjasoknak a száma, akiknek a megélhetési lehetőségei a létminimumra és az alá szorulnak, jóllehet munkás évtizedeikben megfelelően takarékoskodtak.

Ennek pedig jelentős részben az az oka, hogy társadalombiztosítási jövedelmekből folyik olyan rétegek anyagi támogatása, akik alig vettek korábban részt a társadalombiztosításban, és saját öregkorukra így, ebben a keretben alig takarékoskodtak.” / Bod Péter: Mennyibe kerül egy társadalombiztosítási nyugdíjrendszer működése? I. , 139. oldal /

jövedelműek beletartoztak - joggal sérelmezték. Ugyanakkor az átcsoportosítás kedvezményezettjei - az alacsony keresetűek – is elégedetlenek voltak a létminimum alatti nyugdíjukkal.

A nyugellátási szabályok egyes elemi túlságosan bőkezűek voltak, pl. sok volt a járulékfizetés nélkül elismert szolgálati idő, a teljes nyugdíjra jogosultsághoz elvárt minimális 20 év szolgálati idő alacsony, s már 15 év elegendő volt a résznyugdíjhoz. A korkedvezményes és rokkantsági nyugdíjak ellátási szabályai is túl kedvezően alakultak.

A nyugdíj szabályok összességében a mielőbbi nyugdíjazásra ösztönöztek, a nyugdíj melletti munkavállalás esetén a nyugdíj folyósítása nem volt korlátozva.

A fentiekén túlmenően - habként a tortán - a nyugdíjbiztosítás információs és statisztikai rendszerét elavultság jellemezte, fő fogalmaiban és kategóriáiban még a hatvanas-hetvenes években alakult ki, és azóta lényegileg nem változott.⁸⁶

A reform előtti nyugdíjrendszer már nem felelt meg a megváltozott társadalmi, gazdasági feltételeknek.⁸⁷

„Nincs említésre érdemes vélemény, amely kétségbe vonná egy mélyreható reform szükségességét. „⁸⁸

⁸⁶ Réti János: A nyugdíjreform és az átalakítás néhány problémája. In.: Szociológiai Szemle 1992. 4. szám 69-81 oldalak.

⁸⁷ A felosztó-kirovó nyugdíjrendszer kényelmes és kellemes, amíg a népesség és a gazdaság növekszik. Ha viszont kisebb lélekszámmal született korosztályok vannak keresőkorban, mint nyugdíjas korban, ha a gazdaság növekedés helyett stagnál, vagy zsugorodik, akkor minden az ellenkezőjére fordul. A befizetett járulékok nem fedezik a kifizetendő nyugdíjakat. A hiányt egy darabig tudja finanszírozni a költségvetés, de egy ponton túl ez már nem megy. Két lehetőség kínálkozik: a járulék megemlése, de a gazdaság teherbíró képessége ennek határt szab, ezen túl már nem bírja, vagy az amúgy sem túl magas járadékot lehet csökkenteni, ami a nyugdíjasok megélhetését veszélyezteti, nem figyelmen kívül hagyva az inflációt, ami már kikezdte a nyugdíjakat. / Augusztinovics Mária: Egyértelmű nyugdíjrendszer, 419. oldal /

⁸⁸ Augusztinovics Mária: Miről szól a nyugdíjvita, 28. oldal.

3. A NYUGDÍJREFORM CÉLJAI

Amióta a nyugdíjrendszer átalakításának gondolata hosszú évekkel ezelőtt felmerült, azóta beszélhetünk célokról is, melyeket a változtatásokkal, korszerűsítési elgondolásokkal megvalósítani akartak.

A célokat többen, többféleképpen fogalmazták meg.⁸⁹ Egy közös cél azonban mindegyik elképzelésből kiemelkedett:

A stabilitás, a biztonság, igazságosság és a kiszámíthatóság garantálása.

„A nyugdíjreform egyik, talán legfontosabb feladata helyreállítani a járulék és a nyugdíj közötti összefüggést, egyéni érdekeltséget teremteni a járulékfizetésben, amely – ilyen vagy olyan formában, bármilyen típusú nyugdíjrendszerben – az időskori megélhetés alapja, legfőbb forrása kell hogy legyen.”⁹⁰

A Népjóléti minisztérium és a Pénzügyminisztérium által 1996. május 15-én, az Érdekegyeztető Tanács részére kidolgozott „Tájékoztató a nyugdíjreform fő

⁸⁹ A nyugdíjreform célját dr. Kökény Mihály - akkor még - népjóléti minisztériumi államtitkár 1996. novemberében az alábbiakban foglalta össze: „A nyugdíjreform legfontosabb követelménye a gazdasági és demográfiai folyamatokhoz alkalmazkodó, tartós önfinanszírozási képesség megteremtése elfogadható járulékkerhekkel, folyamatos értékmegőrzéssel, az ellátó rendszer kényszerű visszafogása nélkül.”

/Az Országgyűlés hiteles jegyzőkönyve 1996. évi ülősszak, november 13.-ai ülősnapja 27050. jelölőű hasáb /

„A nyugdíjreform célja, hogy tartós biztonságot teremtsen” mondta Vágó János a Nyugdíjbiztosítási Önkormányzat elnöke. In.: Magyar Hírlap, 1996. április 15.

„Mit lehet kívánni egy vadonatúj nyugdíjrendszertől? Nyújtson öregkori biztonságot, legyen igazságos, legyen rugalmas, legyen kiszámítható.” /Augusztinovics Mária: Egy értelmes nyugdíjrendszer, 415. oldal/

„A radikális nyugdíjreform hívei szép célokat fogalmaztak meg már évekkel ezelőtt. Ilyenek: az időskori szociális biztonság növelése; az egyes funkciók vitelének kiszámíthatóbbá, átláthatóbbá tétele; az igazságosság, az értéktartósság és a stabilitás növelése. Hamar kiderült azonban, hogy az igazi cél: a nyugdíjszínvonalnak az alacsony nemzetgazdasági teljesítményhez való igazítása; az alacsony gazdasági fejlettség által determinált jóléti rendszerbe való illesztése.” /Dr. Pírityi Ottó: Tájékoztató a nyugdíjreformról, 9. oldal /

⁹⁰ Augusztinovics Mária: Miről szól a nyugdíjvita, 28. oldal.

kérdéseiről” fogalmazza meg azon kormányzati célokat⁹¹, melyeket az átalakítással elkívántak élni:

- A fentiekben rögzített általános szemponton túlmenően a cél az volt, hogy az egyének számára legyen egyértelműen előre látható, hogy az aktív korokban befizetett kötelező nyugdíjjárulék fejében idős korukra milyen nyugellátásra számíthatnak.
- Az időskori megélhetést az állam csak egy meghatározott jövedelemszintig kívánta érvényesíteni, ezzel ösztönözve az egyéni öngondoskodást, azt hogy váljon általánossá az idős korra történő előtakarékoság.
- A kötelező nyugdíjbiztosítás továbbra is fedezze a megrokkolás és a megözvegyülés kockázatait.
- Az állami gondoskodással szemben növekedjen az egyéni felelősség, az idős korra való tudatos, az aktív életszakasz egésze során jelenlévő felkészülés. Ezt jelenítse meg és ösztönözze a kötelező és az önkéntes előtakarékoság.
- A kötelező nyugdíjbiztosítás a kockázatkezelést meghatározóan a társadalmi szinten érvényesítse, biztosítsa az egyes generációk között az azonos esélyeket és ebből adódóan a kötelező biztosításból származó nyugdíj nagyobb része felosztó-kirovó finanszírozási rendszerű maradjon.
- A társadalombiztosítási nyugdíjrendszerben legyen közvetlen érdekelttség: legyen szoros kapcsolat az egyéni befizetések és az egyéni nyugdíjvárományok között. Az új rendszer teremtsen ellenérdekeltséget a jövedelem eltitkolással, a járulékfizetés megkerülésével szemben, ennek érdekében a szociális típusú szolidaritás a szociálpolitika része legyen.
- Az új rendszer teremtsen érdekeltséget a járulékfizetésben, a rendszer átalakítása segítse elő a gazdaság fejlődését, serkentse a gazdaságilag hatékony befektetést. Ennek érvényesítésére a Kormány álláspontja szerint egy vegyes finanszírozású nyugdíjrendszer lehet csak alkalmas.

⁹¹ Az itt felsorolt kormányzati célokat Medgyessy Péter pénzügyminiszter egy újjal egészítette ki a nyugdíjcsomag országgyűlési tárgyalásakor. „A reform egyik bevallott célja a nemzeti tőke akkumulációjának elősegítése, 2030-ra ez a tőke meghaladja majd a GDP 30%-át.”

- A rendszer ösztönözze az aktív életszakasz meghosszabbítását, a későbbi nyugdíjba vonulást.

4. A NYUGDÍJRENDSZER ÁTALAKÍTÁSÁRA KIDOLGOZOTT MODELLEK, ELKÉPZELÉSEK

A társadalombiztosítási nyugdíjrendszer lehetséges átalakítására több modellt, illetve több koncepciót is kidolgoztak az évek során, amelyekből 1996. év elejére már csak három olyan maradt, mely komolyan szóba jöhetett.⁹² A három modellt

⁹² A nyugdíjbiztosítás átalakítására Augusztinovics Mária közgazdász már korábban, 1993-ban, kidolgozott egy koncepciót, a társadalmi mértékben tőkésített, relativizált rendszert. Abból indult ki, hogy nem lehet előre abszolút összegben meghatározott nyugdíjat ígérni az embereknek, egy 30-50 évvel későbbi időpontra. Nem lehet előre tudni, hogy milyen pályát fog befutni a gazdaság, mekkora lesz az infláció, lesz-e reálnövekedés, mi fog történni a munkaerő- és tőkepiacokon. Nem lehet tudni előre, hogy mekkora lesz a „torta” évtizedek múlva. Ígérni csak azt lehet, hogy a mindenkori, adott gazdasági helyzetben milyen részesedés illesse meg a nyugdíjas korú egyént a keresőkori hozzájárulása alapján, például a mindenkori átlagbérhez viszonyítva.

Véleménye szerint a mindenkori gazdasági helyzethez alkalmazkodó, generációs kiegyenlítést biztosító elosztást nem lehet megoldani magánkezelésű, tőkésített nyugdíjrendszerben, annak ez nem is célja.

Az általa modellezett rendszerben a járulék mértéke és a nyugdíjak nem lennének rögzítve, azok változnának a gazdasági ciklusokkal. Egyet is lehet érteni azzal, hogy szerinte nem józan dolog ugyanolyan kulccsal terhelni a válságban leszorított reálbért, mint a fellendülésben a magasabbat.

A változó járulékok és nyugdíjak ellenére a rendszer stabilitását meg lehet teremteni. A hangsúly ugyanis nem azon van, hogy a változó vásárlóerejű pénzben kifejezve mi mennyi, hanem az, hogy ki milyen arányban részesedik abból, ami van. Ha a részesedési arányok stabilan tarthatók, akkor a rendszer is viszonylag stabilnak mondható.

A megoldás, hogy a nyugdíjjárulékot és a nyugdíjakat egyaránt egy – a gazdaság aktuális állapotát jól tükröző – makrogazdasági kategória hányadaként kell meghatározni. Ez a kategória lehet a GDP, de legcélszerűbb az aggregált bruttó munkajövedelem nominálértéke. Ezt a választott kategóriát nevezi Augusztinovics Mária az egyszerűség kedvéért „tortának”. Az igazságosság, rugalmasság és a kiszámíthatóság egyszerre érhető el, ha a nyugdíjbiztosítási szerződés a következőképp néz ki:

Amennyiben a biztosított N1 éves koráig az *akkori torta* X1 százalékának megfelelő, kumulált és kamatolt járulékbefizetést teljesít, akkor N1 éves korától a *mindenkori torta* Y1 százalékának megfelelő nyugdíjra lesz jogosult.

a Nyugdíjbiztosítási Önkormányzat, a Népjóléti Minisztérium⁹³ és a Pénzügyminisztérium fejlesztette ki. Mindhárom elképzelést az jellemezte, hogy nem egyszerű reformot próbáltak megvalósítani, hanem a rendszer egészét kívánták átalakítani, új elemek bevezetésével. A Népjóléti Minisztérium és a Pénzügyminisztérium az idő múlásával elképzeléseit egyesítette, 1996. április végére megszületett közöttük a konszenzus, ez valójában a Pénzügyminisztérium által kidolgozott modell elfogadását jelentette. A „reformviták” is többnyire a megmaradt két modell fölött csaptak össze. A vitában résztvevők két „szekértáborra” oszlottak.

4. 1. A Nyugdíjbiztosítási Önkormányzat által kidolgozott modell⁹⁴

A Nyugdíjbiztosítási Önkormányzat⁹⁵ a felosztó-kirovó rendszer megreformálását szerette volna elsősorban. Egyértelműen a társadalmi szintű kockázatkezelésre épülő társadalombiztosítási modellt tartotta elfogadhatóbbnak. Számításai

A modellt alapul véve a biztosított számára csak egyetlen gazdasági eredetű bizonytalansági tényező marad: mikor, mekkora lesz a torta. Ezzel a bizonytalansággal mindenkinek együtt kell azonban élnie, amíg a gazdaság ciklikusan, kiszámíthatatlanul ingadozik.

Augusztinovics Mária szerint az „értelmes nyugdíjrendszerben” az sem mindegy, hogy hova fektetődik be a nyugdíjvagyon. Elképzelése szerint a legjobb, ha az emberi gesztációba fektetik be a biztosítottak járulékait. Gesztációnak nevezi az ember életciklusa közül a gyermekkort követő időszakot, melyben az emberek leginkább tanulnak, illetve fiatal keresők. Ez a szakasz - számításai szerint - 23 éves korban fejeződik be. A nyugdíjvagyon gesztációs befektetésének elsődleges formája az oktatási költségek (tanulólócsón) meghitelezése lehet. / Augusztinovics Mária: Egy értelmes nyugdíjrendszer. In.: Közgazdasági szemle, 421-429. oldalak /

⁹³ A Népjóléti Minisztérium egy kétpillérű rendszer bevezetését javasolta, mely szerint az egyének nyugdíja két elkülönült elemből tevődne össze. Az első elem a felosztó-kirovó rendszerű, a mindenkori átlagos jövedelem kétszeres szintjéig terjedő kötelező nyugdíjbiztosítás keretében szerzett nyugellátás. Ezt egészíti ki a második elem: a várományfedezeti elven működő önkéntes, kölcsönös nyugdíjpénztárakban elért nyugdíj. Az első elem a kockázatmegosztáson alapuló társadalmi biztosítás, a második elem piaci, üzleti biztosítás.

Lásd bővebben: Dr. Pirityi Ottó: Tájékoztató a nyugdíjreformról, 4. oldal.

⁹⁴ Dr. Pirityi Ottó: Tájékoztató a nyugdíjreformról, 3-4. oldalak.

⁹⁵ A Nyugdíjbiztosítási Önkormányzat koncepcióját támogatta a témával foglalkozó jó néhány független szakértő, közöttük több közgazdász is (Ferge Zsuzsa, Simonovits András, Bod Péter).

szerint a megreformált és diszfunkcióktól megtisztított felosztó-kirovó társadalombiztosítási nyugdíjrendszer a korhatár emelés végrehajtásával, hosszabb távon csökkentett járulékból is finanszírozható.⁹⁶ A nyugdíjkorhatár emelését, mint az egyik lehetséges megoldást senki nem vitatta. Felmerült azonban, hogy a nyugdíj későbbre halasztása növeli a munkaerőpiacon a kínálatot, ezzel romlik a fiatalok, középkorúak elhelyezkedési esélye. A fiatalabb korosztályok közül többen maradnak munkanélküliek, megnőnek a munkanélküliség következményeinek enyhítését szolgáló ellátások okozta terhek. A korhatár emelése tehát javítja a nyugdíjrendszer pénzügyi helyzetét, de növeli a szociális ellátórendszer (az állami költségvetés) terheit.

A kidolgozott javaslat az 1991-es országgyűlési határozat mentén gondolkodott, miszerint a társadalombiztosítási nyugdíjrendszernek három egymástól elkülönült, de szorosan együttműködő pillérre kell épülnie:

- Az adófizetéssel és a Magyarországon töltött évek számával megalapozott, meghatározott életkortól járó **alapnyugdíj** azok számára, akik idős korukban tartósan az országban élnek.
- Kötelező biztosításban való részvétellel, azaz járulékfizetéssel meghatározott differenciált összegű **munkanyugdíj**.
- Az önkéntes nyugdíjpénztárak által szolgáltatott **kiegészítő nyugdíj**.

Az elképzelés szerint kötelező biztosítás kiterjedt volna a bérből-fizetésből élők teljes körére. Az alapnyugdíj a társadalom egészét célozta meg. A javaslat szerint a három pillér egymáshoz viszonyított kívánatos aránya távlatilag 30-60-10% körül alakult volna, az egyes pilléreken keresztül nyújtott szolgáltatások mértéke azonban a pillérek funkciójától, a gazdasági fejlettségtől és a mindenkori reáljövedelmek szintjétől is függött volna.

⁹⁶ Lásd ehhez jelen alfejezet 4. 2. 1. pontját.

E változat az alapnyugdíjat nem kívánta korábbi járulékfizetésekhez kötni, hanem minden időszerű számára azonos összegű, a mindenkori átlagbér vagy minimálbér százalékában meghatározott juttatásként képzelte el.

A járulékfizetést pontokkal díjazták volna, vagyis az adott esztendő országos átlagkeresete fizetett járulékot 1 ponttal, az annál kevesebbet, illetve többet arányosan kevesebb, illetve több ponttal ismerték volna el, a nyugdíj összegét pedig a nyugdíjazásig megszerzett egyéni pontszám és az úgynevezett aktuális pontérték szorzata határozta volna meg. Az aktuális pontérték mindig akkora lett volna, amekkora biztosítani tudja, hogy a kötelező társadalombiztosításban az átlagos nyugdíjszint elérje az átlagkereset 60-65 százalékát.⁹⁷

A modell kritikájaként több gondolat is megfogalmazható:

Következményeként a közvetlen állami garanciával működő nyugdíjbiztosítás terjedelme nőtt volna, hiszen a nemzeti alapnyugdíjat minden időszerű számára biztosítani kívánta. Olyanok számára is, akik egyáltalán nem, vagy csak rövid ideig fizettek nyugdíjjárulékot. Ez közvetett módon megint csak az állami költségvetésből való megfinanszírozáshoz vezetett volna, továbbnővelve annak terheit. A központi centralizáció mértéke államháztartási szinten nem csökkent volna.

A nemzeti alapnyugdíj a biztosítási ezen belül is az ekvivalencia elvet teljesen felborította volna, növelve az emiatt már addig is kialakult társadalmi feszültségeket. (Indokolt ezért a segélyezési típusú elemeket kivenni a társadalombiztosítás rendszeréből.) Aki addig ugyanis csak alkalmi munkából élt, ezután is abból élt volna, öregkorára úgyis megkapta volna a nemzeti alapnyugdíjat. Akinek meg meglett volna a munkanyugdíj-jogosultságához minimálisan szükséges szolgálati ideje, az már nem akart volna többet dolgozni legálisan, növelve a fekete gazdaságban dolgozók létszámát. A nemzeti alapnyugdíj intézménye a szürke- és feketegazdaságban dolgozókat sem terelte volna a legális munkavállalás felé.

⁹⁷ Heti Világgazdaság 1997, február 22. „Két malomkő” c. cikk, 89. oldal

Azzal, hogy a teljes állami nyugdíjon belül lett volna egy fix összegű rész (alapnyugdíj), lecsökkent volna a nyugdíjak közötti differenciálhatóság esélye. A befizetett járulék nagysága, a beszámítási évek átlagkeresete és a szolgálati idő csak a munkanyugdíj nagyságára hatott volna.

Mindemellett - a Németországban is jól működő - pontrendszer bevezetését nem tartottam volna rossz gondolatnak

4. 2. A Pénzügyminisztérium által kidolgozott modell⁹⁸

A kormány szerint „a nyugdíjreform két együttes feladat megoldását jelentette: egyfelől a korábbi rendszer feltételeinek olyan átfogó változtatását, amely a finanszírozhatóság feltételeit megteremti, másfelől olyan reformértékű rendszerbeli változtatást, amely a finanszírozhatóságot hosszú távon kezelni képes és összességében kedvezőbb hatású, mint a korábbi rendszer volt.”⁹⁹

E feladat megvalósítása egy hárompilléres modellben képzeltek el. A kormányzati javaslat szerint¹⁰⁰ a kötelező nyugdíjbiztosítás két eltérő

⁹⁸ A 3382/1996. számú Kormány javaslat az új nyugdíjrendszerre. Budapest, 1996. december 19.

⁹⁹ Forrás: Előterjesztés a Kormány részére az új nyugdíjrendszerről (tervezet). Készítette: Pénzügyminiszter, Népjóléti Miniszter, Igazságügyi Miniszter. Budapest, 1996. november 22.

¹⁰⁰ A javaslat kidolgozója a Pénzügyminisztérium volt. A javaslat támogatói voltak az IMF (Nemzetközi Valutaalap) és a Világbank is. A javaslat részben követte a világbanki modellt, de attól több szempontból is jelentős eltéréseket mutatott.

A világbank már évekkel ezelőtt kidolgozta saját – kívánatosnak tartott modelljét – melynek bevezetését szorgalmazta Magyarországon is. A Világbank 1994-ben publikált, a szervezet nyugdíjpolitikájának irányelveit megfogalmazó kutatási jelentése, mely „Az időskori válság elhárítása. Az időskorúak védelmének és a növekedés elősegítésének politikája” címet viselte tartalmazta a főbb koncepciót. Eszerint, a redisztributív, államilag kezelt felosztó-kirovó típusú rendszer valamilyen, az időskori szegénység enyhítésére szolgáló - vagyontól függő - nyugdíjminimumot garantáló alapnyugdíjat biztosít. A második pillér a kötelező - egyénileg, vagy foglalkozási csoportok szerint működtetett - magánnyugdíj-rendszert jelenti. A bevezetett tőkefedezeti alapok közül kötelezően kell mindenkinek választani, amelyek a személyes befizetéseket egyéni számlán tartják nyilván. E módszerrel a nyugdíjkiadások fedezete biztosított. A befizetéseket (az egyéni számlán nyilvántartott összegeket) decentralizáltan, privát befektetők kezeljék, mivel az államilag kezelt vagyon hozama igen alacsony, akár az inflációnál is alacsonyabb, ami negatív reálhozamot eredményez. A harmadik pillérhez az önkéntes

finanszírozású nyugdíjpillért foglalt magába - a felosztó-kirovó és a tőkefedezeti finanszírozású pillért -, melyet alulról a szociális minimumot garantáló állami járadék konstrukció egészített ki. Mindehhez kapcsolódott az egyéni igényekhez igazodóan, az önkéntes kiegészítő pénztárakban szereshető többlet nyugdíj.¹⁰¹

nyugdíjmegtakarítások tartoznak. A nyugdíjkoncepció előnye, hogy a kormányzati részvétel korlátozott benne, a piac szerepe pedig megnő.

A világbanki modell radikálisabb változatát először Chilében vezették be Pinochet diktatúrája idején, ennek sajnos viasz eredményei is voltak. (Lásd erről bővebben a XIII. Fejezet 1. Alfejezetét) Forrás: Ismeretlen szerző: Csak a reform szele...? In.: Biztosítási Szemle, 1996. 10. Szám, 4-5. oldalak

A Világbank jelentése egy válság forgatókönyv is egyben, amikor a szervezet a „világ népességének megőszülésével” számol. A csökkenő születésszám és az orvostudomány fejlődése világszerte a népesség előregedéséhez vezet. A következmény, hogy egyenletesen nő a felosztó-kirovó nyugdíjprogramok rendszerfüggőségi rátája (azaz a nyugdíjasok száma osztva a nyugdíjjárulékot fizetők számával). Mivel az államilag támogatott nyugdíjak fenntarthatatlannak bizonyulnak az egyetlen kivezető út a hárompillérű rendszer modellje.

Meg kell említeni, hogy a nemzetközi vélemények is megoszlanak a tőkefedezeti elem bevezetését illetően.

A globális nyugdíjreformról szóló vitában a Világbank legjelentősebb ellenfele a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) és a Nemzetközi Társadalombiztosítási Szövetség (ISSA).

A vita legfontosabb kérdései a következőképp foglalhatóak össze: Szociális vagy gazdasági célokat kövessen-e a nyugdíjreform? Megreformálhatók-e az állami felosztó-kirovó rendszerek, vagy a nyugdíjprivatizáció (tőkefedezeti elven működő nyugdíjpénztárak) az egyetlen járható út? A felosztó-kirovó vagy a tőkefedezeti rendszer a célszerűbb finanszírozási módszer? A magántulajdonosi igazgatás preferálandó-e az állami igazgatás ellenében?

A két vitázó fél modelljeit összehasonlítva megállapítható, hogy az első és a harmadik pillérre vonatkozó elképzelések mindkét esetben nagyon hasonlóak: gyakorlatilag senki nem ellenezte valamilyen mértékű garantált minimális nyugdíjat, illetve valamilyen önkéntes megtakarítási formát. Alapvető ellentét a kötelezően bevezetendő második pillér körül van. Az ILO elutasítja a Világbank által „kínált” modellt, azon a véleményen van, hogy az állami, illetve társadalombiztosítási típusú nyugdíjrendszereket nem szabad meggyengíteni, azokat korszerűsítéssel erősíteni kell. Az állami felosztó-kirovó rendszer magánosított, tőkefedezeti elven alapuló pillérre alakítása, vagy kiegészítése a jövőbeli nyugdíjasok szempontjából kockázatos stratégiának bizonyulhat. A majdani időskori juttatások összege a nyugdíjbefizetésekből eszközölt befektetések megtérülésének függvénye, a befektetés kockázatát a biztosítottnak kell viselnie. Az ILO szakértői a felosztó-kirovó rendszerről a tőkefedezeti rendszerre történő áttérés finanszírozásának magas költségeit hangsúlyozzák, nevezetesen az átmeneti generációkra kettős terhelés nehezedik. / Ferge Zsuzsa: A magyar nyugdíjreform édesbús története, 104-105. oldalak /

¹⁰¹ „A nyugati országok egy része már szembe nézett a felosztó-kirovó elven alapuló nyugdíjbiztosítás válságával, ám abból eddig csak egyetlen kivezető utat találtak: az egyéni megtakarításon nyugvó

- Az első pillér az **állami alapnyugdíj-rendszer**, amely felosztó-kirovó, vagyis a generációk közötti összetársadalmi szintű kockázatkezelés elvén működik és a kötelező nyugdíjrendszerben szereshető nyugdíj nagyobb hányadát, a 2/3-ad részét képviseli.
- A második pillér a **tőkefedezeti nyugdíj alrendszere**, amelyben az ellátást az egyéni nyugdíjszámlákra befizetett kötelező járulékokból felhalmozódó tőke, illetve annak befektetéséből származó hozama határozza meg (rögzített hozzájárulású, magánkezelésű tőkésített rendszer). A célmodellben a nyugdíjjelem megközelítően a kötelező nyugdíjrendszer nyugdíjának kb. 1/3-át képviselte.¹⁰²
- A harmadik pillérként definiált **önkéntes kiegészítő nyugdíjbiztosítás** a társadalmilag szervezett és államilag ellenőrzött intézményi formák, a tagok önkéntes csatlakozása alapján szerveződő és működő nyugdíjpénztárak, élet

várományfedezeti rendszert. E megoldás mellett szól, hogy serkenti a foglalkoztatottságot, és megteremti az egyéni érdekeltséget a nyugdíjcélú megtakarításokban" jelentette ki Klaus Schmidt-Hebbel a Világbank szakértője. /Részlet a Világbank, a Kelet-Nyugati Tanulmányok Intézete és a Magyar közgazdasági Társaság által 1997. áprilisában szervezett konferencia anyagából. Forrás: Figyelő, 1997. április 18., 16. oldal /

¹⁰² A tőkefedezeti magánpillér aránya a Pénzügyminisztériumon belül is vitatott volt. Előbb a nyugdíjak teljes körű, majd ötven százalékos privatizálását javasolták, végül 30 százalékgig, azaz egyharmadra csökkentették az arányt. Ezen az alapon a Népjóléti Minisztérium is hozzájárult az átalakításhoz. A 1048/1996. (V. 22.) Korm. határozat 2. 3. pontja rögzíti a Kormány azon elvárását, hogy a tőkefedezeti szolgáltatás aránya legalább 1/3 legyen.

A törvényjavaslat vitája során ezt az arányt tovább csökkentették, a tőkefedezeti pillér aránya 1/4 lett.

Európában a kiegészítő elemek az alábbi arányát adják egy személy nyugdíjának:

Ország	Átlagkereset mértékéhez viszonyított arány %	Közösségi nyugdíj %	Privát nyugdíj%
Franciaország	70,0	50,0	20,0
NSZK	75,0	50,0	25,0
Hollandia	70,0	40,0	30,0
Svédország	65,5-70,0	55,0-60,0	10,0
Svájc	60,0	40,0	20,0
Anglia	60,0	40,0	20,0

/ Czúcz Ottó: Az öregségi nyugdíjrendszerek, 153. oldal /

és nyugdíjbiztosítások, biztosító egyesületek keretében történő nyugdíjcélú megtakarításokat fogja egybe.

Az első nyugdíjpillér főbb jellemzői:

Az eddigi diszfunkciók kiiktatására több új szabály bevezetését tervezték:

A korhatáremelés, vegyes indexálás, szolgálati évek szigorítása, a résznyugdíj megszüntetése, a minimum konstrukció eltörlése, a szolgálati évek elismerése (a skála) lineárisává válása, mindezek egyben a Nyugdíjbiztosítási Alap stabilizálását is szolgálták. A degresszív jövedelembeszámítás és a nyugdíjminimum intézménye megszüntetésre kerül, a nyugdíjak bruttó megállapítása, illetve adó alá vonása került bevezetésre.

A változtatások mellett kritériumként érvényesült az ún. **„szerzett jogok megtartásának elve.”** A korábbi nyugdíjrendszer ugyanis járulékfizetés nélkül szolgálati időnek ismerte el az egyetemi éveket, a szakmunkás éveket, a GYES, a GYED időszakát, a karkedvezményeket, a részfoglalkozás is teljes szolgálati évet jelentett. Az új rendszer bevezetésével ezek beszámítása megszűnik, azonban a reform előtt ily módon szerzett szolgálati éveket a rendszer elismeri.¹⁰³

Az első nyugdíjpillér biztosítja továbbra is a rokkantság és a megőzvegyülés kockázatát is, szintén állami szintű kockázatkezelés formájában. A megrokkánás kockázatát ugyanis indokolt állami szinten megosztva, elkülönített alrendszerként, külön nevesített járulékokból kezelni. Ezt az indokolja, hogy a rokkantság csak közös kockázati alapon kezelhető. Ez esetben relatíve kis összegű befizetéssel fiatal korban történő megrokkánás esetén is teljes összegű rokkantsági nyugdíj fizethető.

A hozzátartozókról (özvegyi, árvaellátásról) az új nyugdíjrendszerben mindkét nyugdíjjelem külön-külön gondoskodik.

¹⁰³ A Tny. 3.§ (1) bekezdése utal erre, amikor kimondja, hogy az 1997. december 31-én hatályos jogszabályok alapján szerzett jogosultságot megszüntetni, illetőleg korlátozni nem lehet.

A második nyugdíjpillér főbb sajátossága:

Ebben a pillérben valósul meg a kötelező előgondoskodás¹⁰⁴, melynek megteremtése a reform egyik célja volt. Az időskori ellátás kockázata az aktív és inaktív korosztályok között nincs megosztva, a befizetett járulékok hozamának kockázatát az érintett egyének viselik. Az eredeti elképzelések szerint legalább 10 év szolgálati időt tartottak szükségesnek ahhoz, hogy valaki szolgáltatásra váljon jogosulttá.¹⁰⁵

Az állami garancia a járulék-befizetések erejéig terjed, a rendszer nem szolgáltatással, hanem befizetéssel meghatározott ellátást nyújt.

A Kormány a két pilléren keresztül azt kívánta garantálni, hogy az a reform előtti átlagos nyugdíjszínvonal megmarad, az továbbra is az átlagkereset 55-60%-a körül alakul.

¹⁰⁴ Az előgondoskodás egyike manapság a leggyakrabban használt fogalmaknak. Különösen a nyugdíjrendszerek átalakításakor merül fel, mint az egyének saját magukért érzett felelősségének magasabb szintre emelésének egyik módja.

A szakirodalomban az előgondoskodás (Vorsorge) fogalma egységes intézkedések megtételét jelenti egy káros, fenyegető eseményből, illetve veszélyeztetett állapotból származó hátrányos vagy kellemetlen következmények megakadályozására. Lényeges jellemzője, hogy az intézkedéseket a káros esemény vagy kellemetlen állapot bekövetkezése előtt kell meghozni. Az előgondoskodás lehet:

I. Az előgondoskodáshoz szükséges eszközök összegyűjtését végző személy szerint:

öngondoskodás (selbstvorsorge), más általi előgondoskodás, kevert formák

II. Az előgondoskodás által fedezett szükséglet szerint irányulhat:

alap- vagy létminimum biztosítására, a megszokott életvitel folytatásának biztosítására, luxusigények fedezetére

III. Akarati tényező szerint:

önkéntes előgondoskodás (az egyén saját elhatározásából, saját maga gyűjti eszközeit), szerződéses előgondoskodás (az egyén valamely szervezettel köt szerződést, aki gyűjti számára az eszközöket), kötelező előgondoskodás (állami előírás által kikényszerített eszközgyűjtés).

A fenti szempontok szerint megvizsgálva a tőkefedezeti rendszerben megvalósuló előgondoskodást, elmondható, hogy az a nyugdíj előtti években megszokott életvitelhez közelítő életmód biztosítására szolgál, kötelező és kevert előgondoskodás formájában. /Erdős Mihály: Előgondoskodás-elméletben In.: PÉNZTÁRHÍREK 1996. szeptember, II. évf. 14. szám, 7. és 11. oldalak /

¹⁰⁵ Az elfogadott és hatályba lépett a magánnyugdíjról és a magánnyugdíjpénztárakról szóló 1997. évi LXXXII. törvény értelmében minimum 15 év járulékfizetés szükséges a szolgáltatás nyújtásához.

Fontos követelményként merült fel az új állami nyugdíjrendszer biztonságos működésének garanciája. Az elképzelések szerint a felosztó-kirovó pillér gazdálkodását továbbra is állam garanciája védi, a tőkefedezeti pillér várományait fedező biztonsági rendszernek többeleműnek kell lennie: felügyeleti, szabályozási, állami garancia elemeket kell annak tartalmaznia.

A kormány a vegyes finanszírozású rendszer bevezetésétől elsősorban azt várta, hogy az új rendszerben az egyének és a munkáltatók az eddiginél jobban érdekeltek lesznek és ezáltal növekszik a járulékfizetési kedv.

A járulékok egyéni számlán való vezetése a járulékok adójellegét csökkenti, arra ösztönzi a munkavállalókat, hogy fizessék a járulékot, illetve, hogy ne a rejtett gazdaság felé orientálódjanak, vállaljanak hivatalosan munkát.

Az új rendszer garantálja majd az időskori anyagi biztonságot, de úgy, hogy a nyugellátás színvonala arányban áll az állampolgár és munkáltatója által befizetett járuléktömeggel és a járulékfizetés időtartamával. Ezzel az állampolgárokat a legális gazdaságban és a társadalombiztosításban való részvételre ösztönzi.¹⁰⁶

A tőkefedezeti komponens jelentékeny új keresletet eredményez a hosszú távú pénzbefektetések iránt, ezáltal előmozdítja a tőkepiac fejlődését, az új beruházások finanszírozását.

A tőkefedezeti pillérben felhalmozódó eszközök kezdetben majd főként az állami értékpapírokban koncentrálnak. Később ez a tőke egyre nagyobb része vesz majd részt a gazdaságban, vállalati kötvényekbe és részvényekbe, befektetési alapokba is helyezhető. A megtakarítások gazdasági növekedést eredményeznek.

¹⁰⁶ „Az az előzetes elképzelés, miszerint azt várták, hogy a nyugdíjreform növelni fogja a megtakarításokat, tévesnek bizonyult. Ugyanis a várakozásokkal ellentétben, a fekete- illetve a szürkegazdaság résztvevői nem özőnlöttek a nyugdíjpénztárakba. Nem tették, mert a nyugdíjjárulék levonásának jelenlegi rendszerében a pénztártag csak akkor részesülhet a kedvezményekből, ha fizeti a többi adót, illetve járulékot is. Ezek pedig együttesen magasabb terheket jelentenek, mint a megszerezhető előny mértéke.” / Mondta Naszvadi György, a PM közigazgatási államtitkára, a VI. Magyar Pénztárkonferencián. Ismeretlen szerző: A hárompilléres nyugdíjrendszer működik, életképes In.: PÉNZTÁRHÍREK 1999. V. évf., 50-51. szám, 4 oldal /

A magas megtakarítási arányokat a tőkepiacok fejlődése kíséri, várható, hogy a GDP növekedése is magasabb lesz.

A dinamikus gazdaságok tőkepiacain a nyugdíjalapok a hosszú távú finanszírozási eszközök egyik fő forrását jelentik. (A londoni-newyorki tőzsde napi forgalmának több, mint 50%-a a nyugdíjalapoknak tulajdonítható.)

4. 2. 1. A tőkefedezeti-alrendszer kialakításának finanszírozhatósága¹⁰⁷

Az új nyugdíjrendszer, ezen belül is a tőkefedezeti alrendszer kialakításának központi és egyben sokat vitatott kérdése annak finanszírozhatósága volt.¹⁰⁸ A fő

¹⁰⁷ Forrás: Pénzügyminiszter – Népjóléti Miniszter- Igazságügy Miniszter által kidolgozott „Előterjesztés a kormány részéről az új nyugdíjrendszerről (tervezet) Budapest, 1996. november 22.

¹⁰⁸ A tőkefedezeti alrendszer és ezzel a nyugdíjrendszer átalakításának finanszírozhatósága azért nagyon fontos kérdés, mert nem mindegy milyen terhet rak a társadalom, illetve az egymást követő generációk vállára az átalakítás következtében előállott hiány. Egy ilyen átalakításnál a fő cél az, hogy egyetlen korosztály (társadalmi réteg), illetve egyetlen generáció se „igya meg annak levét”, ne kapjon emiatt sokkal kevesebb nyugdíjat, vagy ne fizessen sokkal magasabb adókat, illetve járulékot. Ha kimondjuk, hogy az átállás finanszírozható, ez azt jelenti, hogy nem növekszik meg sem rövid, sem hosszú távon annyira a költségvetés hiánya, hogy az a társadalomra, illetve a későbbi generációkra többlet terhet róna. A felosztó- kirovó rendszerről a tőkefedezeti rendszerre való átállás lehetőségéről többféle vélemény alakult ki a hazai és nemzetközi szakirodalomban.

Egy ún. „Pareto-optimalis” (A felvett helyzet akkor Pareto-i optimalis, ha már nem létezik olyan újraelosztási mechanizmus, amelynek alkalmazásával valakinek a helyzete ne javulhatna úgy, hogy emiatt másé romlana. Ha tehát mindenki helyzete javul, akkor az elosztás Pareto-i optimalis.) átalakítást Bösch lehetetlennek tartja. Szerinte, ha a társadalom a nyugdíjbiztosítási rendszer finanszírozását egyszer felosztó-kirovó eljárással kezdi finanszírozni, nem létezik – még akkor sem, ha a kamatok a bérnövekedés rátáját minden következő időszakban felülmúlnák – olyan áttérési lehetőség a tőkefedezeti rendszerre, mely optimalis lenne. Homburg ezzel szemben határozottan állítja, hogy egy ilyen szisztémaváltás megvalósítható. „Meinhold szerint a növekvő létszámú idős korosztály ellátásával járó terheket csak olyan mértékben lehet (kiegészítő) tőkefedezeti eljárás segítségével áthidalni, amilyen mértékben a többlet megtakarításokat a népgazdaság többlet-invesztíciókra képes fordítani. Megjegyzi, hogy az így képzett megtakarítások későbbi felhasználása során ügyelni kell arra, hogy az ne vezessen inflációhoz, a pénzügyi rendszer károsodásához, vagy összeomlásához.

Elkerülhető-e, hogy a „latens adósságok” (pl. államkötvények kibocsátásával) „nyílttá tétele” egyes generációkat „kettős terheléssel” sújtsanak. Thullen szerint a fenyegető krízist részleges tőkésítésre való

kérdés tehát az volt, mennyibe fog kerülni a részleges áttérés a felosztó-kirovó rendszerről a tőkefedezeti rendszerre? Át lehet-e egyáltalán térni nagyobb veszteségek nélkül?

Kétségtelen tényként merült fel, hogy a tőkefedezeti nyugdíjbevezetésével lecsökken a Nyugdíjbiztosítási Alapba történő befizetés, ami által itt jó néhány

áttéréssel csak abban az esetben lehet áthidalni, ha a demográfiai csökkenés rátájának (negatív növekedési ráta) valamint az átlagos bérnövekedés rátájának összege alacsonyabb lesz, mint az éves kamatrátá.

/Czucz Ottó: Az öregségi nyugdíjrendszerek, 179-180. oldal /

Ferge Zsuzsa és Bod Péter ezzel kapcsolatosan azt mondta, hogy az áttérés a tőkefedezeti rendszerre azt jelenti, hogy egy generációra kettős teher hárul: egyszerre kell a már nyugdíjban lévők nyugdíjának fedezetét előteremtenie, és minthogy az ő nyugdíját az utána következő generációk már csak részben fogják vállalni, saját nyugdíjának fedezésére is félre kell tennie. Ez a kettős teher, egyelőre kiszámíthatatlan következményekkel jár, hiszen attól is függ mennyi átlépő lesz az új rendszerbe / Ferge Zsuzsa: Szociális törvénykezés a rendszerváltás óta In.: Esély, 1998., 3. szám, 12. Oldal, Bod Péter: Mennyibe kerül egy társadalombiztosítási rendszer működtetése? II. /

Augusztinovics Mária is foglalkozott a finanszírozhatóság kérdésével. Álláspontja szerint, az az irodalmi közhely, hogy a felosztó-kirovó rendszerről nem lehet áttérni a tőkésített rendszerre, mert nincs meg a nyugdíjvagyon, cáfolható. A nemleges álláspontot vallók legfőbb érve, hogy az áttérés időszakában a kereső korosztályokra kétszeres nyugdíjterhelés hárulna: el kellene tartaniuk a már nyugdíjban lévőket és egyidejűleg felhalmozni saját nyugdíjvagyonukat, ami nyilvánvalóan lehetetlen. Augusztinovics szerint „a tőkésített rendszerre való áttérés nem kíván többletjövedelmet, még a jövedelmek generációk közötti újraelosztásának megváltoztatását sem kívánja, hanem csupán a jövedelem-újraelosztási csatornák átrendezését. Ez persze nem kis probléma, de nem megoldhatatlan. Az új rendszerbe átvitt korosztályok járulékkieséséből fakadó hiányt az állami költségvetésnek kell vállalnia. A kérdés csak az, hogy miből? Ha újabb adók kivetéséből, ez valóban a keresők kétszeres megterheléséhez vezet. „Az áttérés kulcsa tehát, hogy megtaláljuk azt a jövedelemforrást, amiből a régi nyugdíjakat fizetni lehet, meg azt a befektetési területet, ahol ezután a járulékok felhalmozódnak. ... Ez a kulcs is a nyugdíjvagyon gesztációs befektetésében van, mert jelenleg az oktatás finanszírozásában.... jelentős súlyú az állami szerepvállalás.” Az új járulékokat tanuló kölcsönök finanszírozásába kell fektetni, ezzel a költségvetés kivonulhat az oktatás finanszírozásából. Ennek következtében nem többletbevételből, hanem kiadásainak csökkentéséből kell fizetnie a régi nyugdíjakat. Felvetődik azonban a kérdés, mi lesz, ha majd a tanuló kölcsönt vissza kell fizetni? Akkor ez a korosztály kettős terhet fog cipelni: fizeti a járulékot, és mellette fizeti a tanuló kölcsönt. Augusztinovics szerint e kettős teher feloldódik akkor, amikor e korosztály gyermekei tanulnak tovább, ugyanis az ő oktatási költségeik is tanuló kölcsönből finanszírozhatók majd, így e korosztálynál végül is megtakarítás keletkezik. / Augusztinovics Mária: Egy értelmes nyugdíjrendszer, 429-430. oldalak / Itt kell megjegyezni, hogy a Kormány döntése értelmében 2001. január 1-jétől bevezetik a tanulói hitelt. Összege max. 210. 000,-Ft, futamideje akár 30 év is lehet.

évig hiány jön létre. A hiányt az indukálja, hogy az átlépők járulékuk egy részét nem a Nyugdíjbiztosítási Alapba, hanem a magánpénztárakba fogják befizetni.

A hiány nagyságrendjét több tényező határozza meg:

- A tőkefedezeti alrendszer bevezetése valójában milyen élénkítő hatással lesz a gazdaságra (keletkezik-e a megtakarítások befektetésén keresztül a gazdaságban olyan többletjövedelem, ami a hiányt más úton pótolni képes),
- a tőkefedezeti nyugdíjelemből származó lakossági megtakarítások elérik-e a tervezett szintet, és a gazdaságba fognak-e áramolni,
- hányan választják majd az új tőkefedezeti alrendszert.

A tervezésnél jelentős hangsúlyt kapott, hogy az új tőkefedezeti elem bevezetésével okozott hiány, finanszírozhatóság szempontjából, a GDP-hez képest legfeljebb 1% körüli lehet.

A Kormány számításai szerint - ezt a modellszámításokkal és becslésekkel bizonyították – optimálisnak az tekinthető, ha az átlépők aránya 30-40% között lesz.¹⁰⁹ A kormány maximum 1,3 millió átlépővel számolt.

¹⁰⁹ Az önkéntes átlépések lezárulásával, ma már tudjuk, hogy ez jóval meghaladta az elképzelt mértéket, a ténylegesen átlépők száma kétmillió felett van. Ezt évente további pár tízezer fővel növeli a pályakezdők száma. A Horn kormány, illetve a javaslat kidolgozói akkor még úgy látták, hogy az átlépők száma inkább alacsonyabb lesz, az optimálison alul marad. Az átlépők számának visszaszorítása érdekében két törvényi szabályt is beépítettek a rendszerbe:

Az egyik, hogy csak 15 év tagdíjfizetési idő (felhalmozás) után nyújt a pénztár szolgáltatást, és biztosít az állam garanciát. (Aki a 15 éves várakozási időn belül éri el a nyugdíjkorhatárt és lesz nyugdíjra jogosult, az még nem kaphat járadékot, és nem terjed ki rá az állami garancia sem. A nyugdíjra jogosultság elérése után a pénztártag nem tudja továbbfizetni a tagdíjat, mert a kötelező rendszerben azt a járulékalapból fizetik, és a nyugdíj nem tartozik ide.) A másik, hogy a tisztán TB - rendszerben maradók nyugdíjának számításakor 1,65 szorzót kell alkalmazni, míg az átlépők esetében 1,22-es szorzót. Ez azt jelenti, hogy azoknak, akik 1998. előtt a TB - rendszerben már részt vettek, de 2000 előtt átléptek a vegyes rendszerbe, e csökkentett mérce szerint számítják majd ki az 1998 előtti szolgálati évek után járó nyugdíjakat.

Magyarán szólva, ez a csökkenés határozza meg azt a kritikus kort, amely fölött már nem érdemes átlépni a vegyes rendszerbe. Következésképp az 1957 után születetteknek éri meg az átlépés.

Érdekes megjegyezni, hogy Angliában volt arra példa, hogy a tervezett létszámot meghaladóan választották az új szisztémát: 500 ezer átlépőre számítottak a rendszer bevezetésekor, ennek ellenére több millióan léptek át. Igaz az átlépők nagy részének, kb. egyötödének nem érte meg az átlépés, ők kárt szenvedtek ezzel.

A Nyugdíjbiztosítási Alapba történő befizetés csökkenésével, hiányával szemben, a másik oldalon a magánnyugdíj-pénztárakban ezzel megegyező, majd a hozamokkal meghaladó mértékű megtakarítás keletkezik, igaz a magán-megtakarítás kívül kerül az államháztartáson.

A Kormány szerint, ha az államnak a nyugdíjkifizetésekkel kapcsolatos elígérkezéseit is figyelembe vesszük, akkor azt mondhatjuk, hogy voltaképpen a jövőbeli fizetési kötelezettség (rejtett adósság) egy része cserélődik mai adóssággá: a Nyugdíjbiztosítási Alapban keletkezett hiány valóságos adósságnövekedést jelent, viszont az Alap ugyanilyen mértékben mentesül majdani nyugdíjfizetési kötelezettsége alól, vagyis a rejtett adósság ugyanennyivel csökken.

Az érvelés szerint a Nyugdíjbiztosítási Alap átalakulási hiánya mindenképpen átmeneti ¹¹⁰, ahogy az új rendszerbe kerültek nyugdíjas korba érnek, csökken a szolgáltatási kötelezettség, majd amikor már mindenki az új rendszerben kap nyugdíjat, automatikusan helyreáll az egyensúly.

Másrészről a keletkező megtakarítások megjelenése a tőkepiacon azt jelenti, hogy a nagyobb költségvetési hiány keltette hitelkereslethez megfelelő hitelkínálati többlet is társul, nincs tehát szó a tőkepiaci egyensúly jelentős megbomlásáról.

Fontos szempont, hogy a nyugdíjpénztárakban felhalmozódó lakossági többlet-megtakarítás a belföldi piacok hiteligényét elégítse ki. Ezért a kezdeti időszakban a pénztárak megtakarításait belföldön kell tartani, ennek oldása csak fokozatosan történhet. ¹¹¹

¹¹⁰ Az átmeneti hiány finanszírozását a kormány két forrásból képzelte el: kezdetben hitelből, majd később adóból.

A kezdeti időszakban, kb. 10 évig, a hiányt új adóssággal célszerű finanszírozni (államkötvények kibocsátásával), majd később az élénkülő gazdasági növekedéssel ez a hiány csökkenthető. A gazdasági növekedés hatására ugyanis az adó- és járulékbefizetések is növekedni fognak, ezért a hiány várhatóan majd összezsugorodik.

¹¹¹ A magánpénztárak külföldre irányuló befektetéseit korlátozták, csak 2000.-től engedve meg azt évről évre növekvő százalékban (de egy szinten maximálva).

A Kormány a nyugdíjreformot az államháztartási reform részeként kezelte. Fő kérdés ezért számára leginkább az volt, hogy az államháztartás reformja elé kitűzött célok és a nyugdíjrendszer átalakulási hiányának finanszírozása összeegyeztethetők-e.

Az Európai Unióhoz történő csatlakozás egyik kritériuma ugyanis - a maastrichti szerződés értelmében - hogy az államháztartás fejlődése tartósan egyensúlyi kell legyen, melyben az államháztartási deficit/GDP arány maximum 3% lehet.

A kitűzött célok elérése azonban nem jelenti azt, hogy a rendszer semmilyen újabb deficitet nem tud befogadni. A nyugdíjreform megvalósítása az államháztartás racionalizációjának ütemezésében jelent majd lassulást. A kíváncság ezért az volt, hogy az államadósságok és kiadások lassabban nőjenek, mint a GDP, de ezeken az arányokon belül nőhet, vagy fennmaradhat a deficit.

A Kormány a nyugdíjreform megvalósítása érdekében többféle számítást végeztetett el. Egy alapmodellt készítettek és erre végeztek különféle számításokat, melyek logikailag egymásra épültek. A számításokat rávetítették az alapmodellre. Összesen 15 forgatókönyv (szcenárió) készült a reformintézkedések hatásainak bemutatására. Az első 7 változat a felosztó-kirovó rendszer bevételeit és kiadásait számította az akkori rendszer megreformálásának különböző fokozatai mellett. Meg kell jegyezni, hogy e 7 modellváltozat elemzéséből levonható azon következtetés, hogy az összes módosító javaslat együttes és haladéktalan bevezetése mellett, a felosztó-kirovó alrendszer még 2038-ig finanszírozható és működőképes lett volna. Az állami alrendszeren belüli reformokat, szigorításokat azonban - politikai okokból – nem lehetett egyszerre bevezetni.

A további 6 változat a vegyes finanszírozású rendszer 2. pillérének bevezetését mutatta, úgy hogy ezekhez az első hét változathoz (felosztó-kirovó rendszerre végzett számítások) kiválasztottak kettőt és ezt rendelték alapul.

A számítássorozatok elemzése után még készítettek három alváltozatot, melyek elnevezése 7M, 11M és 13M voltak. A jelentések leszögezték, hogy Magyarország nem rendelkezett hivatalosan elfogadott hosszú távú tervvel, ezért

a nyugdíjrendszer szükségképpen legalább 50 évet – egy teljes dolgozó generációt – felölelő előreszámításához szükséges makrogazdasági környezetet más módon kell modellezni. A makrogazdasági előreszámításokhoz a tényadatokon kívül, a 3 éves kormányzati stratégia kidolgozása során szerzett tapasztalatokat, a kormány modernizációs programjának egyes elemeit használták ezért fel, figyelemmel az EU-val folytatott tárgyalásokon megismert csatlakozási elvárásokra, beleértve a maastrichti kritériumokat is.¹¹²

Alapmodellként azt feltételezték, hogy az infláció 2000-ben 10% alá csökken, majd 2006 után 2, 5%-on marad. Az államháztartásra olyan egyensúlyi fejlődési pályát tételeztek föl, amelyben a teljes államháztartási deficit/GDP arány 2000. után 3%-on stabilizálódik, s így az államadósság aránya a GDP-hez fokozatosan csökken, majd 2005-től 50% körüli mértékben állapodik meg.

Ez azt jelenti, hogy a hiány akkor tekinthető elfogadhatónak (finanszírozhatónak), hogyha lehetséges olyan központi költségvetési egyenleget, illetőleg elsődleges egyenleget produkálni, amely ellensúlyozza a nyugdíjrendszer deficitjét az államháztartásra megszabott követelmény mértékéig.

A számítások eredményei azt mutatták, hogy a nyugdíjrendszer akkori formájában semmiképpen nem finanszírozható, a reformra mind a bevételi, mind a kiadási oldalon szükség van.

Az eredmények szerint kellő mértékű reform-intézkedés esetén, a 2. pillér létrehozása által generált költségvetési hiány a legtöbb változatban minden évben a GDP 1%-a alatt marad. (Még akkor is, ha minden 40 év alatti férfi és minden 35 év alatti nő átlép az új rendszerbe.) Az első évben, ez esetben, az évi hiány 50 milliárd forint körüli, ami a pályakezdők miatt évente csak kis mértékben nő.

Ha ezt a hiányt a kezdeti időszakban – részben, vagy egészben – adósságból finanszírozzák (kötvények kibocsátásával), akkor az államháztartási deficit

¹¹² Pénzügyminiszter - Népjóléti miniszter – Igazságügy miniszter: Előterjesztés a Kormány részére a nyugdíjrendszerről (tervezet) B. függelék Budapest, 1996. november 22.

aránya a GDP-hez viszonyítva 3, 5 - 4% között marad, de az adósság/GDP arány csökkenthető és 55 - 56%-on stabilizálható.

A második pillérben képződő megtakarítások már kb. 2010-ben elérik a GDP 2-3%-át és 2030-ig a 3-5%-át. Ez jelentősen emeli a belföldi megtakarítások arányát, mert a prognózis szerint a háztartások megtakarítása sem haladja meg az 5, 8%-ot.¹¹³

4. 3. A Nyugdíjbiztosítási Önkormányzat kritikája a kormányzati modellről

A Nyugdíjbiztosítási Önkormányzat Közgyűlése a Kormány új nyugdíjrendszerről szóló előterjesztését és a kapcsolódó törvényjavaslatokat 1996. decemberében tartott ülésén megvitatta, határozata az alábbiakban foglalható össze¹¹⁴:

A Közgyűlés álláspontja szerint a Kormány olyan időszakban kívánja bevezetni az államháztartás hiányát kiváltó tökefedezeti pillért, amikor a gazdaság stagnál, nagy a külső és belső adósságállomány, a belső fogyasztás alacsony, emiatt nem várható a megtakarítások ütemének jelentős növekedése. A növekedés feltétele annak, hogy a tökefedezeti pillér kedvező gazdasági hatásokat váltson ki.

A tökefedezeti pillér bevezetése miatt a felosztó-kirovó rendszerben szükségszerűen hiány keletkezik, ami az államháztartás hiánya, a nyugdíjbiztosításban megmarad tehát a hiányfinanszírozás, ezzel pedig a szociális bizonytalanság.

A tökefedezeti pillérnél a bevételek (tagdíjak) folyamatossága biztosított, de kiadási oldalon nincs stabilitás. Nem lehet előre meghatározni a második

¹¹³ „Ötven évre előre pénzügyi- és reálszámításokat végezni és elemezni egy nyugdíjrendszer fenntarthatóságát illetően meglehetősen bizonytalan vállalkozás. Ennek ellenére a nyugdíj-reform előkészítése közben végzett vizsgálatok, modellszámítások több oldalról is alátámasztják, hogy a tervezett nyugdíjrendszer – a ma látható és prognosztizálható körülmények között – működőképes, finanszírozható és jobb, mint a régi.” /Előterjesztés a Kormány részére a nyugdíjrendszerről (tervezet) B. függelék Budapest, 1996. november 22. /

¹¹⁴ A Nyugdíjbiztosítási Önkormányzat Közgyűlésének 2/1996. (XII. 05.) számú állásfoglalása az új nyugdíjrendszerről szóló kormány-előterjesztésről és a kapcsolódó törvényjavaslat tervezetekről.

pillérben kapott nyugdíjösszeget, a várható nyugdíjösszegeket hullámszóvá teszi a befektetési lehetőségek alakulása, illetve az infláció hatása.¹¹⁵

A Kormány javaslata a nyugdíjrendszer átalakításának – a tőkefedezeti pillér beépítésének – terheit részben a már nyugdíjban lévőkre és a még 40-50 évig fenntartandó korszerűsített felosztó-kirovó rendszerben nyugdíjba menőkre hárítja, miközben garancia nélkül ígér a jelenlegivel azonos relatív nyugdíjszintet.¹¹⁶

A nyugdíjrendszer tőkefedezeti pillér miatt megnövekvő forrásigénye gyakorlatilag lehetetlenné tenné a járulék mértékének csökkentését, változatlan relatív nyugdíjszínvonal mellett.

A nyugdíjrendszerek közötti választás lehetősége a tervbe vett propaganda hatására olyan nagy mértékű is lehet, ami a tervezetben már korlátként szereplő mértéket messze meghaladó hiányt okozhat.

A tőkefedezeti pillér működésével a nemek közötti nyugdíjarányok a nők rovására változnának, tekintettel arra, hogy tovább élnek. Hosszabb élettartamra kisebb járadékot biztosít a tőkefedezeti rendszer, mint a rövidebbre.¹¹⁷

A Kormány által bevezetni kívánt tőkefedezeti alrendszerben működő magán-nyugdíjpénztárak nem illeszkednek az európai gyakorlathoz.¹¹⁸

¹¹⁵ Vágó János a Nyugdíjbiztosítási Önkormányzat elnöke a vitákban úgy érvelt, hogy amikor az emberek nyugdíjáról van szó, ott nincs helye a kockázatnak. Míg ugyanis egy pénzügyi intézmény megbukhat, az állam soha nem mehet tönkre. A tőkefedezeti rendszer számos kockázatot rejt magában. / Figyelő, 1996. április 18., 16. oldal /

¹¹⁶ Azonos relatív nyugdíjszint: az átlagnyugdíj és az átlagkereset aránya azonos marad.

„Sem elméletileg, sem gyakorlatilag nem igazolt az a - kormányzati modellszámításoknál alkalmazott - feltételezés, miszerint a magánpénztárak átlagos hozama 2 százalékponttal meg fogja haladni az átlagos nettó keresetemelkedést, így a feltételezett majdani nyugdíjszínvonal is irreális” érvelt Gelencsér László a Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság igazgató-helyettese. / Molnár Patrícia: Reformkönyv In.: Heti Világgazdaság 1997. május 3., 146. oldal /

¹¹⁷ A hatályos törvény értelmében a magánpénztáraknak azonos halandósági táblázatot kell alkalmazni a férfiakra és nőkre.

¹¹⁸ Az EU legtöbb államában a nyugdíjpénztárak szakmai, üzemi, illetve szakszervezeti alapon szerveződnek. Lásd erről bővebben a XV. Fejezetet.

Bod Péter önkormányzati képviselő a nyugdíjpénztárakat „kötelező befizetéseket elnyelő, hosszú távú befektetéseket előmozdító pénzügyi intézménynek”, a pénztárak kockázatait kivédeni hivatott Garancia Alapot egyenesen „parazita szervezetnek” titulálta.¹¹⁹

A Nyugdíjbiztosítási Önkormányzat kifogásolta továbbá, hogy a Kormány elsiette a nyugdíjreformot, mivel egy jó nyugdíjrendszer kialakítása legalább három fázisban kell hogy végbemenjen. Az első fázis az elvi koncepció megalapozása, kialakítása, megvitatása és elfogadása, majd ezt követi a részletes koncepció kidolgozása és legvégül következik a kodifikáció.

A Nyugdíjbiztosítási Önkormányzat szerint ez a három szakasz egybefolyt, egyik sem került megfelelően kidolgozásra.

5. AZ ÚJ MAGYAR NYUGDÍJRENDSZER

5. 1. A reformcsomag parlamenti vitája

A Kormány 1996. december 12.-i ülésén fogadta el az új nyugdíjrendszer koncepcióját, eszerint a vegyes finanszírozású nyugdíjrendszer létrejöttét támogatta.¹²⁰ A Kormány álláspontja az volt, hogy ennek részleteit szakmai-társadalmi jellegű vitán kell megmérni, hiszen olyan mértékű változásról van szó, melyet csak akkor szabad megvalósítani, ha a legfőbb kérdésekben a társadalom érdekeit képviselők egyetértenek.¹²¹

Kimondta, hogy a nyugdíjreform társadalmi vitáját 1997. január 20.-áig le kell folytatni.

¹¹⁹ Molnár Patrícia: Reformkönyv, 146. oldal

¹²⁰ A Kormány javaslata az új nyugdíjrendszerre 3382/1996. Budapest, 1996. december 19.

¹²¹ Előírta ezért, hogy a társadalmi vitába bele kell vonni:

A koalíciós frakciókat, a parlamenti pártok szakértőit, az Időügyi Tanácsot és a nyugdíjasok érdekképviselői szerveit, a Gyermek- és Ifjúsági Koordinációs Tanácsot, a Magyar Tudományos Akadémiát és a Magyar Közgazdasági tanácsot.

A cél a minimális egyetértés, az alapkérdésekben pedig a konszenzus kialakítása volt a vita során, ezt sikerült elérni. Megegyezés született arról, hogy a reformot meg kell valósítani¹²², a változás középpontjában a felosztó-kirovó rendszer korszerűsítésének kell állnia, és hogy az egész rendszernek kiszámíthatónak kell lennie.

Kompromisszum jött létre végül abban is, hogy az új nyugdíjrendszer legyen vegyes finanszírozású, az érdekképviselői csoportok végül tudomásul vették a kötelező tökefedezeti pillér bevezetését. E téren több változtatásra került sor. Megállapodás született arról, hogy a tökefedezeti pillérbe az első évben 6%-ot kell fizetni tagdíjként, ez évente növekszik majd, de 8%-on megáll. Szakszervezeti javaslatra épült be az az elem, hogy a munkáltatók, vagy maguk a pénztagok önkéntesen kiegészíthessék ezt 10%-ig. Új javaslatként került elfogadásra, hogy a tökefedezeti rendszerbe a járulékalapnak nem egyharmadát, hanem csak egynegyedét csoportosítják át.¹²³

A Kormány április 30-án tartott ülésén döntött a nyugdíjreformról szóló törvényjavaslatok Országgyűlés elé terjesztéséről, melyeket 1997. májusában sürgősséggel nyújtott be. Május 20.-án kezdődött meg a törvények bizottsági vitája.¹²⁴

A Nyugdíjreform-törvénycsomag magában foglalta a társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjakra jogosultokról, valamint e szolgáltatások fedezetéről, a társadalombiztosítási nyugellátásról, a magánnyugdíjról és a magánnyugdíjpénztárakról, a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló törvényjavaslatokat. Ezekhez kapcsolódott két országgyűlési határozati javaslat is, egyikük az új nyugdíjrendszer bevezetéséhez kapcsolódó egyes feladatokról szólt.

¹²² A nyugdíjbiztosítási Önkormányzat és a szakszervezetek sokáig azon az állásponton voltak, hogy a reform megvalósítását nem kell elsietni, arra van még idő.

¹²³ Forrás: „Interjú dr. Györfi István miniszteri biztossal a nyugdíjreform vitájáról, a társadalmi öngondoskodásról, a polgárok választási lehetőségéről” In.: PÉNZTÁRHÍREK 1997. március, III. évfolyam 20. szám 1. és 3. oldalak.

¹²⁴ „Parlament előtt a nyugdíjreform” In.: PÉNZTÁRHÍREK 1997. május III. évf., 22. szám 1. oldal

Ez a több száz oldalas, vaskos tervezetcsomag az elmúlt évek egyik legnagyobb horderejű, évtizedekre és generációkra kiható szociális változásait alapozta meg.¹²⁵

A nyugdíjreform-csomag parlamenti vitájában a legtöbb időt a magánnyugdíj-pénztáraknak szentelték, a módosító javaslatok túlnyomó többsége is az erről szóló kormány-előterjesztést érintette.

Az általános vita utolsó napja 1997. június 17. napja volt.

Az Országgyűlés július 15-én – számos módosítással – elfogadta a Kormány nyugdíjreform-csomagját, melyet a koalíció elsőprő, kétharmados arányt megközelítő többséggel szavazott meg.¹²⁶

A nyugdíjreform-csomag keretében elfogadott törvények:

¹²⁵ A Parlament négy héten keresztül foglalkozott plenáris ülésén a nyugdíjreform általános kérdéseivel. Több mint ötven felszólalás hangzott el, a Kormány törvényjavaslataihoz 412 módosító indítványt nyújtottak be a képviselők.

Az Országgyűlés június 2-án úgy döntött, hogy a kormány által benyújtott, négy törvényjavaslatot és országgyűlési határozati javaslatot tartalmazó, a nyugdíjreformra vonatkozó előterjesztés-csomagot - a miniszteri expozékat és a vitázó kormányreagálásokat nem számítva - 30 órás általános vitában tárgyalja meg. A 30 órát fele-fele arányban osztották meg a kormánypártok, illetve az ellenzék között.

A vezérszónoklatokat követő, egyre inkább szakmai jelleget öltött vita hat nagy témakör köré csoportosult:

Az első az idő kérdése – miért sürgős most bevezetni a reformot -, a második a kormány prognózisainak, számításainak használhatósága, a harmadik a kötelező tökefedezeti pillér bevezetésének szükségessége, ezzel együtt a reform finanszírozhatósága, a negyedik témakör az időskori járadékkal, az ötödik az özvegyi nyugdíjakat érintő változásokkal, a hatodik a szolgálati idő beszámításának szigorodó feltételeivel foglalkozott.

A pártok közül az MSZP, SZDSZ, MDNP teljes egészében támogatta a kormányzati elképzeléseket és a nyugdíjreformot, a FIDESZ jelentős fenntartásokkal állt a reform mellé.

Az MDF, a KDNP és az FKGP egyértelműen elutasították a reformot, illetve a kormányzati elképzeléseket.

/ PÉNZTÁRHÍREK 1997. június III. évf., 23. szám, 5-12. oldalak /

¹²⁶ A magánnyugdíjról és a magánnyugdíjpénztárakról szóló előterjesztés 215 igen, 60 nem szavazatot kapott és 17 képviselő tartózkodott. / PÉNZTÁRHÍREK 1997. július-augusztus III. évf., 24-25. szám, 6. oldal. /

- a társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről szóló **1997. évi LXXX. törvény** (hatálybalépése: 1998. január 01.),
- a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló **1997. évi LXXXI. törvény** (hatályba lépése: 1998. január 01.), valamint
- a magánnyugdíjakról és a magánnyugdíjpénztárakról szóló **1997. évi LXXXII. törvény** (hatálybalépése 1997. szeptember 01.).

Elfogadásra került az **Országgyűlés 74/1997. (VII. 18.) OGY.** határozata is az új nyugdíjrendszer bevezetéséhez kapcsolódó egyes feladatokról. A határozat előírta, hogy az új nyugdíjrendszer zökkenőmentes bevezetése érdekében a nyugdíjreformra vonatkozó törvényekhez kapcsolódó, az azok végrehajtását szolgáló kormányrendeleteket és jogszabályokat, valamint a kapcsolódó törvények megfelelő módosításait minél hamarabb el kell végezni, erre egy, illetve két hónapot adott.

Az országgyűlés kötelezte a Kormányt, hogy legkésőbb 2000. december 31.-ig dolgozzon ki javaslatot a magánnyugdíj-biztosítás rendszerében a rokkant és hozzátartozói ellátásokra.

Az új nyugdíjrendszerre történő átmenet elősegítése érdekében, különböző adókedvezmények bevezetését írta elő a magánnyugdíjpénztárakban résztvevők számára.¹²⁷

¹²⁷ A jelenleg hatályos személyi jövedelemadózási szabályok szerint az összevont adóalap adóját csökkenti annak az összegnek a 25 százaléka, amelyet a magánnyugdíjpénztár tagja saját maga javára fizet a magánnyugdíjpénztárba (tagdíj). Az összevont adóalap adóját csökkenti az önkéntes kölcsönös biztosító pénztárakba az adóévben a magánszemély tag befizetésének 30 százaléka. De legfeljebb 100 ezer forint.

Az összevont adóalap adóját csökkenti a magánnyugdíjpénztárba a magánszemély saját tagdíját kiegészítő befizetésének 30 százaléka.

Az itt említett csökkentő tételek együttes összege legfeljebb az összevont adóalap adójának összegéig terjedhet.

Az új nyugdíjrendszer bevezetésekor életbe léptetett szabályokhoz képest az adókedvezmények részben megvonásra kerültek. A kötelező tagdíj egynegyede továbbra is csökkenti az összevont adóalap adóját, azonban a tagdíj kiegészítésnek korábban 50 százaléka volt az adóból levonható. Az önkéntes

5. 2. Az új nyugdíjrendszer felépítése

A nyugdíjrendszer átfogó reformja keretében megalkotott törvények nem csak korszerűsítették a felosztó-kirovó típusú finanszírozási rendszert, hanem egy új típusú, tőkefedezeti finanszírozási elemmel bővítették ki azt.

A létrehozott tőkefedezeti elven működő magánnyugdíjpénztári rendszer, mint *alrendszer*, a nyugdíjrendszer részévé vált és így a monopolizált helyzetű felosztó-kirovó típusú nyugdíjrendszert egy többelemű rendszer váltotta fel.

Az átalakítás következtében a kötelező nyugdíjrendszer kétpilléressé vált: egyik pillére a felosztó-kirovó finanszírozású, kötelező részvételű társadalombiztosítási – nyugdíj alrendszer, másik pillére a kötelező részvételű tőkefedezeti finanszírozási magánnyugdíjpénztár alrendszer lett.¹²⁸

A magánnyugdíj, bár az új nyugdíjrendszer egyik eleme, nem része a társadalombiztosítási rendszernek, de kapcsolódik ahhoz.¹²⁹ Ilyen kapcsolódási pont a nyugdíjpénztárak és a társadalombiztosítási-nyugdíjrendszer közös infrastrukturális szervezeteinek rendszere¹³⁰ (egységes beszédési, nyilvántartási rendszer, igényérvényesítési -, jogorvoslati rendszer¹³¹).

pénztárakba történő befizetéseknek is 50 százaléka volt korábban levonható. / A személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvény 35.§ és 44.§-ai /

¹²⁸ Az Mpt. miniszteri indokolása szerint a magánpénztári alrendszer létrehozásának célja:

- az állam újraelosztó szerepének csökkentése a kötelező és az önként vállalt előgondoskodás fokozatos megteremtésével,
- a felosztó-kirovó nyugdíjrendszerre háruló terhek fokozatos, hosszú távú csökkentésével egy hatékonyabban működő, az egyéni érdekeltséget jobban figyelembe vevő nyugdíjrendszer kialakítása, amely egyidejűleg a tőkepiac fejlődéséhez is hozzájárul.

¹²⁹ Tbj. miniszteri indokolása (Általános indokolás)

¹³⁰ Mpt. miniszteri indokolása (Általános indokolás)

¹³¹ Az Mpt. 3.§ (3) bek. alapján a tagdíjfizetésre kötelezettek körét és a tagdíj alapjául szolgáló jövedelmek meghatározását a Tbj. tartalmazza. A Tbj. szabályait kell alkalmazni továbbá – a törvényben foglalt eltérésekkel – a tagdíjfizetési kötelezettség teljesítésére, az ezzel összefüggő végrehajtási eljárásra, a bejelentési, nyilvántartási, adatszolgáltatási, tagdíjbevallási kötelezettségre, valamint e kötelezettség elmulasztására vagy nem szabályszerű teljesítésére, továbbá a jogalap nélkül felvett járadék visszafizetésére, az ezzel összefüggő felelősségi szabályokra, a késedelmi pótléokra, a mulasztási bírságra, az eljárási költségek megtérítésére, a követelés érvényesítésére, a mérséklésre és elengedésre, a jogorvoslati lehetőségekre.

A két eltérő típusú nyugdíjrendszer elem, 75-25%-os arányban, egymást kiegészítve biztosítja a nyugdíj szolgáltatásokat.

„A második pillér fő funkciója, hogy míg a megreformált felosztó-kirovó rendszer a szolidaritás elvét érvényesítve járul hozzá az időskori biztonsághoz, addig a tőkefedezeti rendszer nyugdíj szolgáltatásában egyénenként érvényesül az a különbség, ami az állampolgárok eltérő életpályájából és jövedelmi viszonyaiból törvényszerűen következik.”¹³²

E pillér nem kapcsolódik az állami költségvetéshez, bevételeit és kiadásait saját maga finanszírozza.

„A létrehozott vegyes rendszer annyit jelent, hogy a benne résztvevők után kötelező a járulékfizetés a társadalombiztosítási alapba és a választott magánnyugdíjpénztárba.”¹³³

A reform értelmében az Mpt. hatályba lépését követő 2 éven belül - 1999. augusztus 31.-ig - a kötelező nyugdíjbiztosításban résztvevők, önkéntesen, kétféle nyugdíj mellett dönthettek¹³⁴:

- választhatták teljes egészében a tradicionális (társadalombiztosítási) nyugellátást, illetve
- választhatták az ún. vegyes finanszírozású rendszert, azaz maradtak a tradicionális rendszer tagjai, de mellette beléphettek valamely önkéntesen választott magánnyugdíjpénztárba.¹³⁵

¹³² Mpt. miniszteri indokolása

¹³³ Bod Péter: Gondolatok a magánnyugdíjpénztárak működésének távlatairól In.: Racionalitás és méltányosság Budapest, 2000. Kiadja: Közgazdasági Szemle Alapítvány 85-101. oldalak

¹³⁴ A biztosítási előzménnyel rendelkezők közül azok számára volt érdemes önkéntesen az új rendszerbe átlépni, akik még legalább 15 év szolgálati időt szerezhettek. Ennyi időre van szükség ahhoz, hogy a tőkefedezeti rendszerben felhalmozott tagdíjak és hozamaik megfelelő nyugdíjrészt biztosítsanak az állampolgárok nyugdíjellátásában, és 15 évi felhalmozás szükséges az állami garancia megszerzéséhez is. Vö. : a 109. lábjegyzettel.

¹³⁵ A kormányzati modellszámítások és a szakértői számítások szerint, 35 éves korig, mindenkinek megéri az átlépés. E kor elérése után már csak átlagos keresetet meghaladó, magas keresetűeknek érdemes a vegyes rendszert választani, de csak 47 éves korig, figyelemmel az előző lábjegyzetben leírtakra.

Míg a fizetési kötelezettségek tekintetében a szabályok messzemenő hasonlósága jellemzi a két alrendszert, addig a szolgáltatások oldalán jelentős különbségek mutatkoznak. Szolgáltatási oldalon mindenekelőtt az a különbség, hogy az első pillér törvényben rögzített mértékű kifizetéseket biztosít, és az öregségi nyugdíjon felül rokkantnyugdíjat és hátramaradotti ellátást nyújt. Ezzel szemben a magánpénztár az egyéni számlán megvalósult felhalmozási folyamat eredményeként jelentkező fedezet függvényében nyújt időskori ellátást. Az aktív korban elhaltak egyéni számláján felhalmozott tőke örökölheto.

Azon személyek, akik nem kívántak a vegyes rendszerbe átlépni, továbbra is maradhattak a korszerűsített felosztó-kirovó finanszírozású rendszerben.

A pályakezdők számára kötelező a második pillérbe való belépés. A kötelezés teszi lehetővé, hogy a tőkefedezeti elven nyugvó második pillér fokozatosan kerüljön bevezetésre, és ezzel a jövőben, teljes egészében a vegyes rendszer működjön.

A következő időszakban a két rendszer - a tisztán felosztó-kirovó típusú és a vegyes finanszírozású nyugdíjrendszer - még egy ideig egymás mellett fog működni.

„A magánnyugdíjpénztárak létrehozása nem csorbította a már működő nyugdíjrendszerben megszerzett jogokat és kötelezettségeket, hiszen csak a pályakezdőket – a rendszerbe újként belépőket – kötelezi a magánnyugdíjpénztárakba történő belépésre.”¹³⁶

A kötelező nyugdíjrendszert **az öngondoskodási formák egészítik ki:** a nonprofit alapon működő önkéntes kölcsönös nyugdíjpénztárak és a profitorientált üzleti biztosítóktól vásárolható élet-és nyugdíjbiztosítási szerződések.¹³⁷

¹³⁶ Mpt. miniszteri indokolása.

Nem szabad azonban elfeledkezni arról, hogy azok részére, akik 1998 előtt a tb-rendszerben már részt vettek, de 2000 előtt önkéntesen átlétek a vegyes rendszerbe, csökkentett mérce szerint számítják ki majd az 1998. előtti szolgálati évek után járó nyugdíjat. Vö. : 109. lábjegyzettel.

¹³⁷ Maydell foglalkozva a társadalombiztosítás és magánbiztosítás egymáshoz való viszonyával, a magánbiztosításnak háromféle funkcióját különbözteti meg:

- **Eredeti, elsődleges funkció (Primärfunktion).** Ennek jelentése, hogy a magánbiztosítás a társadalombiztosítást helyettesíti, annak szabályozási hiányosságai, hézagai esetén. A német állami

A reform által deklarált állami nyugdíjképhez azonban nem csak a társadalombiztosítás, a tőkefedezeti pénztár, az önkéntes pénztár, és a magánbiztosítás tartozik hozzá, hanem az *állami segélyrendszer* is.

A bevezetett új szociális ellátás, az időskori járadék nem kapcsolódik közvetlenül a nyugdíjrendszerhez, minimális jövedelmet nyújt azoknak a polgároknak, akik valamelyik feltétel hiánya miatt nem jogosultak az öregségi nyugdíjra. Ez a normatív ellátás attól az évtől jár, amelyben az erre rászoruló polgár eléri az akkor érvényes nyugdíjkorhatárt.

Ez az öt elem adja együttesen a – tág értelemben vett – nyugdíjrendszert.

nyugdíjbiztosítási rendszerbe például az önálló foglalkozásúak (vállalkozók) nincsenek bevonva. Kérelemre megállapodást köt velük az állami biztosítási rendszer, de e helyett alapbiztosításként köthetnek magánbiztosítást. Nyugdíjbiztosításuk ekkor csak a magánrendszerből fog származni.

- **Vagylagos funkció (Alternativfunktion)** Ez fordul elő, amikor a jogalkotó lehetőséget ad arra, hogy a kötelező társadalombiztosítás helyett valaki magánbiztosítási szerződést kössön. A magánbiztosítási szerződés megkötése esetén a jog felmentést ad a kötelezés alól. (A német egészségbiztosításban található erre példa.)
- **Az ún. kiegészítő funkció (Ergänzungsfunktion).** Erről van szó, ha a magánbiztosítás kiegészíti a társadalombiztosítás által nyújtott szolgáltatásokat. Tipikus példa erre a német nyugdíjbiztosítási rendszer, ahol a harmadik, kiegészítő pillért kifejezetten a magánbiztosítók által kínált nyugdíjszolgáltatások jelentik.

Bernd von Maydell: Privatversicherung als Instrument sozialer Sicherheit In.: Lexikon des Rechts Nr. 4. Gruppe 11. Bonn, 1993. ,3. oldal

A hazai hárompilléres nyugdíjrendszerben a magánbiztosítás kiegészítő funkciót lát el: kiegészítheti az első pillért, de kiegészítheti az első két pillért is. Az állami nyugdíj kiegészítése azok számára lehet jó megoldás, akik magas jövedelműek, de koruknál fogva nem léphettek már be a tőkefedezeti rendszerbe, illetve azoknak, akik jövedelmük egy részét, vagy egészét a fekete gazdaságból nyerik. A vegyes rendszerbe átlépők közül azoknak érdemes magánbiztosítási szerződést is kötni, akinek a jövedelme meghaladja a járulékfizetési plafont. Lásd erről a 199. lábjegyzetet.

V. A MAGÁNNYUGDÍJPÉNZTÁRAK JOGÁLLÁSA, ELHATÁROLÁSA MÁS JOGINTÉZMÉNYEKTŐL

1. A MAGÁNNYUGDÍJPÉNZTÁRAK JOGÁLLÁSA

A magánnyugdíjpénztárak a társadalombiztosítási nyugdíjrendszer átfogó reformjának szülöttei és egyben *jogrendszerünk új intézményei*.

Az Mpt. 34.§ (1) bekezdése értelmében a pénztár jogi személy. Maga a törvény nem határozza meg a nyugdíjpénztár fogalmát annak ellenére, hogy a miniszteri indoklásban elengedhetetlen követelményként említi a részletes fogalom meghatározásokat, tekintettel az új intézményrendszerre.

A magánnyugdíjpénztár fogalma a következők szerint foglalható össze:

A magánnyugdíjpénztár a kötelező nyugdíjrendszer tőkefedezeti alrendszerének részeként működő, az alapítótól elkülönült önálló jogi személy, amely természetes személy tagjai kötelező hozzájárulásaiból (tagdíjaiból) és azok befektetési hozamából sajátos gazdálkodási előírások között és speciális garanciákkal körülvéve teljesíti nyugdíjszolgáltatási kötelezettségét tulajdonos tagjai, illetve azok kedvezményezettjei számára.

A pénztár főbb jellemzői:

A pénztár alapvetően két feladatot lát el: kezeli és befekteti a pénztártagok tagdíjait és számukra, illetve kedvezményezettjeik számára - a külön törvényben meghatározott feltételek bekövetkezése esetén - nyugdíjszolgáltatást nyújt.

Mivel a magánnyugdíjpénztár kötelező tagdíjbevételeket kezel, ezért a törvény gazdálkodását szigorú szabályokhoz köti, az intézményi és magántulajdon védelmében.¹³⁸

¹³⁸ Lenkovics Barnabás a magánnyugdíjpénztárakat mintegy kettős tulajdont fogja fel és az intézményi tulajdonformák közé sorolja. A tagok tagdíjbefizetéseinek befektetéséből eredő „növekmény az intézmény tulajdona, de köteles azt a befizetők javára felhasználni...A vagyontömeg „belső” tulajdonosai maguk a befizetők, mint egy meghatározott célú közösség tagjai, „külső” tulajdonosuk viszont az azt kezelő intézmény, mint jogi személy.” / Lenkovics Barnabás: A dologi jog vázlata Budapest, 1998. Eötvös József Könyvkiadó, 71-72. oldalak /

A pénztárak alapítói csak a törvényben megjelölt szervezetek köréből kerülhetnek ki, az alapítási aktust követően minden joguk és kötelezettségük megszűnik a pénztárt illetően.

A pénztári tagsági viszony a pénztár és tag közötti szerződéssel, belépési aktussal keletkezik. A pályakezdők számára a belépés kötelező. A belépők kötelesek tagdíjukat fizetni, ennek elmaradása esetén az quasi adó módjára behajtható.

A pénztár a **zárt gazdálkodás elve** szerint gazdálkodik, nem nyereségérdekelt. A **non-profit működés** lényeges ismérve, hogy a gazdálkodás eredményessége során keletkező nyereség nem osztható fel a tagok között, hanem kizárólag az alaptevékenység érdekében, tehát a szolgáltatásokra használható fel.

A **kölcsönösség és az öngondoskodás elve** alapján a pénztártagok közösen teremtik meg a pénztár működésének és szolgáltatásainak fedezetét, a működéshez szükséges vagyont a pénztártagok¹³⁹ „adják össze”, kötelező tagdíjbefizetéseiken keresztül.

A pénztártagok a felhalmozási időszakban¹⁴⁰ befektetői, a járadékos időszakban¹⁴¹ befektetői és biztosítási kockázatközösséget alkotnak.

A pénztártagok a pénztárnak - a törvény szellemében - tulajdonosai, a pénztár irányítását a tulajdonos pénztártagok választott szerveiken keresztül látják el. A pénztárak tehát az **önkormányzatiság elvének** megfelelően működnek.

Láthatóan a magánpénztárak sajátos jogalanyok, jogrendszerünk „csodabogarai”, jogi behatárolásuk „vegyes jellegük” miatt igen nehéz feladat. Vegyes jellegük alatt értem, hogy bár az „állam válláról vettek le terheket” (nyugdíjszolgáltatás),

A nyugdíjpénztárak tulajdonjogi megközelítésével foglalkozik még Lenkovics Barnabás „A társadalmi tulajdon reformja” című tanulmányában. In.: Valóság, 1990. július XXXIII. évfolyam 7. szám, 1-14. oldalak.

¹³⁹ Pénztártag az a természetes személy, aki pályakezdőként, vagy önkéntes döntése alapján pénztárba belép és a törvény szerint tagdíjat fizet, illetve a pénztártól nyugdíjszolgáltatásban részesül.

¹⁴⁰ Felhalmozási időszak: a tagsági viszony kezdetétől a nyugdíjszolgáltatás megállapításáig terjedő időszak.

¹⁴¹ Járadékos időszak: a nyugdíjszolgáltatás megállapításától kezdődően a szolgáltatás igénybevételenek tartamával megegyező időszak.

mégis tevékenységüket közvetlenül a tulajdonos magánszemélyi kör felé fejtik ki, miközben működésük erőteljesen a piacgazdaság területére esik.

Úgy vélem komplexitásuk megkívánja jogalanyiségük közelebbi vizsgálatát, annak eldöntése érdekében, hogy a magánjogi diszciplína, avagy közjogi diszciplína alanyinak tekinthetjük-e inkább őket, még annak ellenére is, hogy az Mpt. a „magán”- nyugdíjpénztár elnevezést használja.

Az elhatárolást csak nehezíti Moór Gyula alábbi megállapítása:

„..... a jogi személyekmintegy az állam és az egyes egyén közé ékelődnek be és már ennél fogva is bizonyos közjogi árnyalattal bírnak”¹⁴²

Szladits Károly a magánjogi, illetve a közjogi személyek vonatkozásában az alábbi megkülönböztetést használja:

„A magánjogi személyek a magánautonómia körében, magánjogi tényállásból, úgynevezett kreatív jogügyletekből erednek. A közjogi személyek¹⁴³ ezzel szemben olyan szervezetek, amelyek eredetileg a közjog szabályai értelmében, közfunkciók ellátására alakultak, de gazdálkodást nem kizárólag vagy egyáltalában nem közhatalmi kényszerrel, hanem részben vagy teljesen magángazdaság alakjában folytatnak és e magángazdaság körében jogi személyiséggel vannak felruházva.”¹⁴⁴

Szladits a közjogi jogi személyek jellemző sajátosságaként hozza fel, hogy a jog csaknem mindig közvetlenül hozza létre a jogi személyt, és nem teszi létrejöttét attól függővé, hogy az érdekelt személyek annak megalakításában megegyezzenek.

A magánpénztárak létrehozásáról ugyan törvény rendelkezik, de nem hozza őket közvetlenül létre. A pénztárak alapítása terén csak szűk körben érvényesül az állami kötelezés. A törvény által felsorolt alapítók (szakmai kamarák, mint

¹⁴² Moór Gyula: A jogi személyek elmélete MTA Jogtudományi Bizottságának kiadványsorozata 2. szám. Budapest, 1931. Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó Rt. , 33. oldal

¹⁴³ Szladits Károly a közjogi személyek közé az Államkincstárt, a törvényhatóságokat és községeket, az egyházi jogi személyeket, a köztisztviselőket és a közintézeteket (iskolák, kórházak, stb.) sorolja.

¹⁴⁴ Szladits Károly: A jogi személy mint jogalany In.: Magyar Magánjog I. kötet, Budapest, 1941. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, 568. oldal

közttestületek, szakmai egyesületek, érdekvédelmi szervezetek, munkáltatók, stb.) - többségükben maguk is magánjogi jogalanyok - önként dönthettek arról, hogy alapítanak-e magánpénztárakat. Csak egy igen szűk alapítói kör (területi önkormányzatok) számára volt kötelező – de még itt sem minden esetben – a pénztáralapítás, a kötelező pénztártagság realizálhatósága érdekében.¹⁴⁵

Szladits a jogi személyek, ezen belül is a magánszemélyek (magántestületek) között megemlíti egy külön csoportot: ún. *különlegesen szabályozott magántestületeket*. Ezek olyan magánjogi személyek, amelyek megalakulását a jog kényszeríti ki. Kiemeli azonban, hogy a jog csak akkor avatkozik bele ilyen erősen a magánéletviszonyokba, ha a testületalakítást közérdekből fontosnak tartja.

„Annak a közérdeknek intenzitása szerint azonban, amely az ilyen kényszerközösség megalakítását indokolja, megkülönböztethetjük a közfunkciót végző közjogi személyektől az olyan kényszerközösségeket, amelyeknél a közérdek csak a magánérdek közegén keresztül érvényesül és ezért a közérdek kívánalmainak már az is eleget tesz, ha a jog az érdekelteket olyan szervezkedésre kényszeríti, amelyet célszerű felfogás mellett önkéntesen is megtettek volna.”¹⁴⁶ A magánjogi személyek közé sorolja így az ún. kényszerszervezeteket is.¹⁴⁷

Meg kell jegyezni, hogy a magánpénztárat *alapítók többségének célja, a közvetett befektetés volt* (a felhalmozott pénztári vagyon kezelésén, működtetésén keresztül).

A magánpénztárak nem csak gazdálkodásukat, de egész tevékenységüket, funkciójukat is a magánszféra területén fejtik ki, hiszen feladatuk tagjaik vagyonának befektetése és részükre nyugdíj szolgáltatása.

Ami a nyugdíjpénztárak közfeladatát illeti az Mpt. preambulumban a jogalkotó leszögezi, hogy az állam a kötelező társadalombiztosítási rendszer és az ehhez

¹⁴⁵ Lásd bővebben a pénztárak alapításáról szóló VI. Fejezetet.

¹⁴⁶ Szladits Károly: A jogi személy mint jogalany, 588-589. oldalak

¹⁴⁷ Az ilyen, elsősorban magánérdekű kényszerközösségeket, két csoportra osztja: a társadalombiztosító intézetekre, illetve a gazdálkodást elősegítő kényszerközösségek csoportjára.

kapcsolódó kötelező magánpénztári rendszer útján gondoskodik az időskor és megrokkánás esetén az állampolgárok biztonságáról.

A miniszteri indokolás hivatkozik arra, hogy a magánpénztárak létrehozásának egyik célja az állam újraelosztó szerepének csökkentése, a ***kötelező előgondoskodás megteremtésével***. Azaz a magánszemélyek által működtetett és irányított, a magángazdaságban működő intézmény, azzal, hogy tagjai felé majd egyszer nyugdíj szolgáltatást végez, egyben tehermentesíti az államot is.

Moór Gyula hivatkozik arra, hogy „valóban a magánjogi személyek is igen gyakran olyan közérdekű tevékenységet fejtenek ki, olyan közhasznú társadalmi feladatokat oldanak meg, amelyeknek a megoldása tulajdonképpen az állam feladatát is képezhetné.”¹⁴⁸

A magánpénztárak hatósági, és közvetlenül egyéb közjogi feladatokat nem látnak el. Közhatalmi eszközeik nincsenek.

A magánpénztárak piaci tevékenységét igazolja, hogy miután tagjaik szabadon átléphetnek egyik pénztárból a másikba, és ezt indukálhatja a pénztárak eltérő befektetési eredménye - ezen keresztül a majdani szolgáltatás színvonala - versenytársaknak tekinthetők és a tisztességtelen piaci magatartás és versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVIII. törvény szabályai rájuk is vonatkoznak.¹⁴⁹

A magánpénztárak tekintetében a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény is tartalmaz rendelkezéseket, a pénztártagokat fogyasztóként, a pénztárakat piaci szolgáltatóként aposztrofálva.

A pénztárak jogutód nélküli megszűnésének esetén - néhány törvényi kivételtől eltekintve - a Cstv. szabályait kell alkalmazni. A törvény a hatálya alá tartozó gazdálkodó szervezetek között említi azokat.

A magánjog, illetve kereskedelmi jog területére eső törvények azzal, hogy szabályozási körükbe vonják a magánpénztárakat, igazolják, hogy azok nem csak

¹⁴⁸ Moór Gyula: A jogi személyek elmélete, 25. oldal

¹⁴⁹ Lásd idevonatkozóan a 189. lábjegyzetet

gazdálkodásukat, hanem tevékenységüknek, sőt egész működésüket a magánjog területén fejtik ki.

A fentieket összegezve: a magánnyugdíjpénztárak többnyire alapítóik szabad akaratából, azok kreatív jogügyletéből erednek, a köz érdekében - de közhatalmi eszközök nélkül - kizárólag a magánszférában, ezen belül is a magán/piacgazdaságban fejtik ki tevékenységüket, de magánszemély pénztártagjaik magántulajdonának és a közérdek védelmében az állam korlátozza mozgási autonómiájukat, és közérdekű feladatuk biztosítása érdekében hozzá kapcsolja őket a társadalombiztosítás rendszeréhez.¹⁵⁰

Végső következtetésként megállapítható, hogy a magánnyugdíjpénztárak magánjogi, ezen belül is kereskedelmi jogi jogalanyok.

2. A MAGÁNNYUGDÍJPÉNZTÁR ELHATÁROLÁSA MÁS JOGINTÉZMÉNYEKTŐL

2. 1. A magánnyugdíjpénztár és a befektetési alap

A magánnyugdíjpénztárak elhatárolását a befektetési alapoktól főként az indokolja, hogy a magánnyugdíjpénztár egyik fő feladata a tagok befizetéseinek kezelése és befektetése, méghozzá jó gazda módjára. A pénztár tagjai ezért az ún. felhalmozási időszakban befektetői kockázatközösséget alkotnak.

A befektetési alap önálló jogi személyiséggel rendelkező, kifejezetten befektetési célra gyűjtött sajátos vagyontömeg. A konstrukció funkciója az, hogy az ún.

¹⁵⁰ A magánnyugdíjpénztárak jogalanyiságát vizsgálva, szinte örökérvényűnek mondható Szladits Károly alábbi megállapítása: „A legújabb jogfejlődés azonban.....ismét bővelkedik a vegyes természetű alakulatokban. Amíg egyrészt a közigazgatási jog egyre nagyobb mértékben nyomul be a magánjogi intézmények szabályozásába, addig másrészt kényszerközösségek alakulnak közcélok elvégzésére magánjogi formák között. A jogfejlődés irányzata a közjogi és magánjogi intézmények kombinációja és felcserélhetősége felé utal: új átcsoportosítások folynak le szemünk előtt, főleg az ún. gazdasági jog körében melyek a közjogi és magánjogi elemeket új szintézisben egyesítik.” / Szladits Károly: A közjog és magánjog, 19. oldal /

kisbefektetők megtakarításait (magántulajdonuk egy részét) összegyűjtse és értékpapírokba, ingatlanokba fektesse be. E befektetési forma tulajdonjogi sajátossága, hogy bár a befektető tulajdonossá válik, mégis mintegy önként lemond rendelkezési jogáról. Helyette, de javára, a szakértelemmel rendelkező befektetési alapkezelő jár el, viszont - jutalékát leszámítva - a befektetőé a haszon és a kockázat is.

A befektetési alap tőkéjének tulajdonosai a befektetési jegyek tulajdonosai, akik ebből a közös tulajdonból befektetési jegyeik értékének az alap értékéhez viszonyított arányában részesednek. Magát az alapot csak valamely befektetési alapkezelő tevékenységet folytató hozhatja létre¹⁵¹, vagy nyilvános módon (befektetési jegyek nyilvános forgalomba hozatalával), vagy a tőke zárt módon való összegyűjtésével.

A magánpénztárak útján a tagok előgondoskodnak öregkorukra - csökkentik az öregség miatt bekövetkező jövedelem-kiesés kockázatát -, kifejezetten e célzattal lépnek be a pénztárba. A pályakezdők esetében ez az előgondoskodás kötelező.

A befektetési alapon keresztül a tagok elsősorban addig összegyűjtött jövedelmük, tőkéjük értékmegőrzéséről, esetleg gyarapításáról kívánnak önként gondoskodni. Ez a befektetési forma irányulhat egyfajta előtakarékosagra is, de ez nagyon ritka.

A tagsági viszony befektetési alap esetében a befektetési jegy jegyzésével, megvásárlásával, magánpénztár esetében pedig belépési nyilatkozattal és annak elfogadásával (kétoldalú akaratnyilatkozat) keletkezik.

Mindkét jogintézményre jellemző, hogy az alapító és a majdani tulajdonos tagok elkülönülnek.

A befektetési alap önálló jogi személyiséggel felruházott, kifejezetten befektetési célra gyűjtött vagyontömeg. Ennek kezelője elkülönült, szintén önálló jogi személy.

¹⁵¹ Alapkezelő az a magyarországi székhelyű, kizárólag névre szóló részvényekkel rendelkező részvénytársaság, amely az e törvényben meghatározott engedély birtokában befektetési alapkezelő tevékenységet végez. / A befektetési alapokról szóló 1991. évi LXIII. tv. 3.§ a) pont /

A magánnyugdíjpénztárban e kettő ötvöződik, a vagyontömeg és annak kezelője, befektetője maga a pénztár.

A befektetési alap funkciója kizárólag a kisbefektetők megtakarításainak összegyűjtése, befektetése profitszerzési céllal, amit a tagok között szétoszt.

A magánpénztár a tagok összegyűjtött befizetéseit és annak hozadékát nem osztja fel - nincs profitérdekeltség -, az a nyugdíjszolgáltatás fedezetének megteremtését szolgálja. A magánpénztár nem csak kezeli, befekteti tagjai vagyonát, hanem abból és hozadékaiból nyugdíjat szolgáltat.

A magánpénztárak esetében nem csak befektetési, hanem biztosítási kockázatközösség is megvalósul ezért.

A befektetési alapok tekintetében állami garancia nincs, a Befektetésvédelmi Alap korlátozott mértékű garanciát biztosít a befektetett tőke egy részére, de a hozamra nem.

A magánpénztári szolgáltatás biztosítékaul egy sor garanciális elem szolgál, jelesen a normajáradék, ennek háttérében a Garanciaalap és végső soron az állam.

2. 2. A magánnyugdíjpénztár és az önkéntes kölcsönös biztosítópénztár

A két pénztár összehasonlítását több tényező is indokolja.

A magánnyugdíjpénztárakról szóló törvény miniszteri indokolásában utalás történik arra, hogy a magánpénztárak szabályozásánál sok tekintetben figyelembe vették az önkéntes nyugdíjpénztárakra vonatkozó jogi szabályozást.

A magánnyugdíjpénztári törvény több ponton is kapcsolódik az önkéntes pénztárakhoz. Ezek közül a legjelentősebb, hogy önkéntes kölcsönös pénztár is alapíthat magánpénztárat, az alapítással azonban nem jön létre új jogi személy.

Az önkéntes kölcsönös pénztár az állampolgárok társulásával jön létre, mely sajátos gazdálkodási és működési elvei szerint a tagsági kör társadalmi érdekeit szolgálja. A pénztár gazdálkodásának eredményét sem osztalék, sem részesedés formájában nem fizeti ki, hanem azt a kölcsönösség és a szolidaritás elve alapján

társadalombiztosítást, illetve szociális ellátást kiegészítő, pótló helyettesítő szolgáltatások, szervezésére, nyújtására fordítja.¹⁵²

Az önkéntes kölcsönös biztosító pénztár fogalmát az Öpt. az alábbiak szerint határozza meg¹⁵³:

*Természetes személyek (pénztártagok) által a függetlenség, kölcsönösség, a szolidaritás és az önkéntesség elve alapján létrehozott, társadalombiztosítási ellátásokat kiegészítő, pótló, illetve ezeket helyettesítő szolgáltatásokat, továbbá az egészség védelmét elősegítő ellátásokat szervező és finanszírozó társulás. A pénztár szolgáltatásait rendszeres tagdíjbefizetésekből, egyéni számlavezetés alapján szervezi, finanszírozza illetve nyújtja.*¹⁵⁴

Önkéntes pénztárat kizárólag természetes személyek alapíthatnak, az alapításhoz legalább 15 alapító tag szükséges. Pénztártag lehet bárki, aki 16. életévét betöltötte, magyar állampolgár, vagy letelepedési, illetve munkavállalási engedéllyel rendelkező nem magyar állampolgár.

A pénztár alapítását az alakuló közgyűlés határozza el. A pénztár jogi személy.

A pénztár működésének alapelveit a törvény határozza meg. Idetartozik az önkormányzatiság, a gazdálkodás zártságának az elve, a kölcsönösség, az önkéntesség, a függetlenség, a szolidaritás, a társulási elv és a non-profit működés elve.

¹⁵² A pénztár egyik legfontosabb tevékenysége, hogy a tagok befizetéseiből összegyűlt pénzt befektesse oly módon, hogy az az inflációnál nagyobb mértékben növekedjen. A pénztár értelmét és létjogosultságát az adja, hogy hosszú távon megtartja a tagok befizetésének reálértékét, sőt, esetleg növeli azt, így biztosítva tagjai számára a szolgáltatást. /Szántó I. Péter szerk.: Az önkéntes kölcsönös biztosító pénztárak Budapest, 1995. Kiadja: InfoGroup Rt., 9. oldal ./

¹⁵³ Öpt. 2.§ (2) bek. a) pont

¹⁵⁴ „Nincs két egyforma pénztár. Az alapítás, a működés alapvető feltételeit jogszabályok határozzák meg, de ezek tág teret hagynak az egyéni kezdeményezéseknek, a helyi sajátosságok érvényesítésének. Ilyen sajátosság lehet a tagdíj mértéke, de az is, hogy milyen fajta szolgáltatások milyen mértékben és mikor járnak a tagoknak.” / Szántó I. Péter szerk.: Az önkéntes kölcsönös biztosító pénztárak, 11. oldal /

A pénztárakat aszerint különböztethetjük meg, hogy melyik területen és milyen szolgáltatást nyújt tagjainak. Jelesül lehet: nyugdíjpénztár, önszegélyező pénztár, egészségpénztár:

A pénztár szolgáltatásainak fedezetére, valamint a pénztárszervezet működtetésére a pénztártagok rendszeresen tagdíjat fizetnek. E kötelezettségüket a belépéskor önként vállalják. E pénzbeli hozzájárulás – minden pénztártagra kötelező – legkisebb mértékét (*egységes tagdíj*) a pénztár alapszabálya határozza meg. Az egységes tagdíjat valamennyi pénztártag köteles rendszeresen a pénztárnak megfizetni.

A pénztártag munkáltatója (munkáltatói tag) a pénztárral kötött szerződés alapján a munkavállaló tagdíjfizetési kötelezettségét egészben vagy részben átvállalhatja (*munkáltatói hozzájárulás*).

A törvény **legalább 10 éves várakozási idő kötelező letöltését** írja elő a nyugdíjpénztárban. A pénztártag **az egyéni számláján** nyilvántartott összeghez a várakozási idő letelte, a nyugdíjszolgáltatáshoz a nyugdíjkorhatár elérése után juthat hozzá.

Miután a pénztártag megtakarításához csak 10 év után juthat hozzá, így az egyéni élethelyzet alakulásától függően indokolt lehet, hogy a nyugdíjmegtakarítás terhére kölcsönt vehessen fel a pénztártól. A **tagi kölcsön** szabályait az alapszabályban kell meghatározni.

Az önkéntes nyugdíjpénztár által nyújtott legfőbb szolgáltatás a nyugdíjszolgáltatás.

A nyugdíjszolgáltatás a nyugdíjkorhatár elérése után a pénztártag részére, az egyéni számláján nyilvántartott összeg terhére, az alapszabályban rögzített módzatoknak megfelelően, választása szerint, egy összegben, vagy járadék formájában, illetőleg e kettő kombinációjában történő kifizetés.¹⁵⁵

A pénztártag azonban dönthet úgy is, hogy a tagdíjat fizeti tovább és a nyugdíjszolgáltatást még nem veszi igénybe.

¹⁵⁵ Öpt. 2.§ (5) bek. c) pont

A pénztárnak a felhalmozási időszakban történő *halála esetén* az egyéni számláján lévő összeg tekintetében a kedvezményezett, illetve az örökös választhat, hogy a rá eső részt egy összegben felveszi, a nyugdíjpénztárban hagyja saját nevében a tagdíjfizetés folytatásával, átutalja saját nyugdíjpénztárába, vagy átutalja az általános alapba.

ÖSSZEHASONLÍTÓ TÁBLÁZAT AZ ÖNKÉNTES ÉS MAGÁNNYUGDÍJPÉNZTÁRRÓL¹⁵⁶

JELLEMZŐ	ÖNKÉNTES NYUGDÍJPÉNZTÁR	MAGÁNNYUGDÍJPÉNZTÁR
Az előgondoskodás jellege	Önkéntes	kötelező
A pénztárba való belépés	Önkéntes	Önkéntes és kötelező a pályakezdőknek
A belépés feltétele	16 életév betöltése, magyar állampolgárság, vagy letelepedési engedély, illetve munkavállalási engedély	Tbj. szerinti biztosítottá válás, vagy megállapodás kötése a Tbj. szerint
Egyszeri regisztrációs díj	A pénztár által meghatározott összegű, belépéskor fizetendő	Nincs, a belépés nem jár többletterheléssel
Tagdíj vállalása és minimumösszege	Önkéntes, összege a pénztár alapszabálya által meghatározott	Kötelező, a Tbj. által meghatározott, a bruttó bér 6%-a,
Munkáltatói kiegészítés	Külön szerződés alapján a munkavállalókra egységes elvek szerint, a munkáltató által meghatározott mértékig	A dolgozó bruttó bérének 10%-ig egészítheti ki a fenti tagdíjat a munkáltató, minden dolgozójára vonatkozó egységes elv szerint
Többletfizetés lehetősége	Van, felső határ nélkül	Legfeljebb a bruttó bér 10%-a
Befektetések	A törvény szerinti szigorú szabályok szerint: államilag garantált kincstárjegyekbe, államkötvényekbe, egyéb értékpapírokba	A törvény szerinti szigorú szabályok szerint: államilag garantált kincstárjegyekbe, államkötvényekbe, egyéb értékpapírokba. Itt a szabályok szigorúbbak.
Biztonság	Önkormányzati működés, felügyeleti ellenőrzés	Felügyeleti ellenőrzés, Garancia alap, önkormányzati működés, állami garancia a normajáradékra
Hozam	A befektetések által produkált hozam, a befektetéspolitika és a piaci viszonyok függvénye, nincs kötelező minimum	A befektetéspolitika és piaci viszonyok függvénye, de központilag megállapított minimumhozam kötelező, ha mégsem éri el, ki kell egészíteni
Örökölhetőség	A felhalmozási és járadékszolgáltatási időszakban is az örökös (kedvezményezett) jogosult rendelkezni az egyéni számla felett	A tag felhalmozási időszakban bekövetkezett halála esetén, az egyéni számlán lévő összeg öröklődik, a járadékszolgáltatás alatti öröklés a járadéktípustól függ
A tagsági viszony megszűnése	Más pénztárba való átlépéssel, elhalálozással, tagdíjfizetés elmulasztása miatt, kilépéssel, járadékszolgáltatás esetén, az egyéni számlán lévő összeg maradéktalan felvételével	Más pénztárba való átlépéssel, elhalálozással, a tag rokkantnyugdíjazásával döntése szerint, a TB-rendszerbe való visszalépéssel Kilépni nem lehet.
Másik pénztárba történő átlépési lehetőség	Bármikor	Minimum féléves tagsági viszony után

¹⁵⁶ Forrásul szolgált a Magyar Polgári Önkéntes és Magánnyugdíjpénztár által kiadott ingyenes tájékoztató a munkáltatók és magánszemélyek részére. Budapest, 1997. október

Járadékfolyósítás módja	Egyösszegű vagy fix idejű, inflációkövető járadék, illetve a kettő kombinációja	Életjáradék, Elején határozott időtartamú járadék, Végén határozott időtartamú járadék, Két vagy több életre szóló járadék
Járadékhoz való hozzájárulás legkorábbi időpontja	Minimális várakozási idő 10 év, vagy a nyugdíjjogosultság megszerzése	Minimális várakozási idő 15 év, és feltétel a társadalombiztosítási nyugdíjjogosultság megszerzése
Járadék minimumösszege meghatározott	Nem meghatározott	A TB által folyósított nyugdíj 25%-a

2. 3. A magánnyugdíjpénztár és a (biztosító) szövetkezet

A magánnyugdíjpénztár szervezeti felépítésében, működési elveiben és a tagok ebből fakadó jogosultságaiban mutat hasonlóságot a szövetkezettel, ezen belül is a biztosítási tevékenységet folytató szövetkezettel.

A szövetkezet a szövetkezés szabadsága és az önsegély elvének megfelelően létrehozott közösség, amely a tagok személyes közreműködésével és vagyoni hozzájárulásával, demokratikus önkormányzat keretében a tagok érdekeit szolgáló vállalkozási és más tevékenységet folytat.

A szövetkezet, mint vállalkozási forma, minden olyan tevékenységet folytathat, amelyet törvény nem utal más formájú gazdálkodó szervezet vagy az állam kizárólagos tevékenységi körébe. A magánnyugdíjpénztár nem vállalkozási forma, tevékenysége kizárólag az Mpt. által meghatározott két tevékenységre terjedhet ki, kezeli tagjai befizetéseit és később ebből, illetve hozamaiból nyugdíjszolgáltatást teljesít.

A pénztár tehát egyfajta biztosítási tevékenységet is végez, azonban nem tisztán biztosítási elvek szerint, és csak tagjai részére.¹⁵⁷ A tagok tehát befektetői és biztosítási kockázatközösséget alkotnak.

A biztosító szövetkezet tevékenysége a biztosítási szolgáltatás nyújtására terjedhet ki, ezen belül akár többféle szolgáltatást is nyújthat, a Bit. keretei között. A szövetkezet biztosítási szolgáltatásait azonban kifelé, harmadik

¹⁵⁷ A magánpénztárak esetében a tiszta biztosítástechnikai elvet megbontja, hogy a férfiak és nők esetében azonos halandósági táblázatot kell alkalmazniuk. (Vö.: 229. lábjegyzettel) Sőt egyfajta szociális újraelosztás esetükben is érvényesül, van Garanciaalap - ezen keresztül jövedelemátcsoportosítás történhet egyik pénztártól a másikhoz -, az állami garancia esetén pedig az adófizetők fizetnek.

személyek felé nyújtja. Természetesen, tagjai nincsenek kizárva a biztosítási szolgáltatásokból, de ez nem a tagsági viszonyból fakad, mint a pénztár esetében, hanem a szövetkezettel kötött szerződésen alapulhat.

A szövetkezet tagjai befektetési kockázatközösséget, a szövetkezettel szerződő harmadik személyek pedig biztosítási kockázatközösséget alkotnak.

A szövetkezetet a tagok alapítják, akik egyben tulajdonosai is annak. A tagok nem csak természetes személyek lehetnek. A magánpénztár alapítója és tagjai elkülönülnek, a tulajdonosi jogokat itt is a tagok gyakorolják. Magánpénztári tag csak természetes személy lehet.

Mindkét jogintézmény jogi személy, és mindkettő az önkormányzatiság elvén működik, ennek megfelelően az alapvető döntések meghozatalára kizárólag a tagok jogosultak.

A két intézmény szervezeti felépítése az önkormányzati működés miatt csaknem megegyezik, mindkettőnél közgyűlés, igazgatóság, felügyelő bizottság működik. Mindkettőnél jellemző, hogy a tagsági viszonyon alapuló szervezeti jogok a vagyoni szolgáltatás mértékétől függetlenül egyenlők.

A szövetkezet esetében a tag vagyoni hozzájárulása a részjegy jegyzésén keresztül történik, ez a tag belépésekor esedékes. A részjegy a szövetkezet adózott eredményéből részesedésre jogosít.

A magánpénztári tagok hozzájárulása a tagdíj, ezt viszont saját, jövőbeni nyugdíjszolgáltatásuk fedezete érdekében fizetik be kötelezően és havonta folyamatosan, a nyugdíjkorhatár, vagy egyéb törvény által meghatározott esemény bekövetkezéséig. A pénztár az eredményét nem osztja szét tagjai között - non profit szervezet -, hanem a majdani nyugdíjszolgáltatás fedezetének megteremtésére használja fel.

2. 4. A magánnyugdíjpénztár és a biztosító egyesület

A biztosító egyesület olyan önkéntesen létrehozott, kölcsönösségi alapon működő szervezet, amely kizárólag tagjai részére, nyereségérdekeltség nélkül, a tagsági hozzájárulás ellenében, a biztosítási feltételekben meghatározott

biztosítási események bekövetkezése esetében, biztosítástechnikai elvek alapján, előre meghatározott szolgáltatást nyújt.

Biztosító egyesületet természetes személyek, jogi személyek, valamint ezek jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetei hozhatnak létre (lehetnek tagjai) és működtethetnek. A magánpénztár tagjai csak természetes személyek lehetnek.

A magánnyugdíjpénztár alapításában eltér a biztosító egyesülettől, az alapítói kör ugyanis elkülönül a tagoktól. A tagok később, az alapítás után lépnek be a pénztárba.

A magánpénztár is kölcsönösségi alapon működő szervezet, azonban itt a kötelező öngondoskodás elve is szerepet kap. A biztosító egyesület is irányulhat öngondoskodásra, de ez szigorúan önkéntes.

A biztosító egyesület fogalmából jól kitűnik, hogy a két szervezet miben hasonlít egymásra: mindkettő kizárólag tagjai részére és nyereségérdekeltség nélkül végzi tevékenységét, tagsági hozzájárulás ellenében.

A magánpénztár csak nyugdíjbiztosítási tevékenységet folytathat, a biztosító egyesület a biztosítási tevékenységen belül nem csak nyugdíjbiztosítási szolgáltatást nyújthat, hanem egyéb biztosítási szolgáltatásokat is.

A biztosító egyesület biztosítási szolgáltatását biztosítástechnikai elvek alapján végzi, a szolgáltatása előre meghatározott és a tagdíjat ennek függvényében állapítják meg.

A magánpénztár, mivel a kötelező öngondoskodás egyik intézménye, nem tiszta biztosítástechnikai elvek alapján működik.¹⁵⁸ A magánpénztári nyugdíjszolgáltatás nem előre meghatározott, a nyugdíjszolgáltatás nagysága függ a befizetésektől és annak várható hozamaitól.

Az egyesület a társadalmi szervezetek egy formája, mely biztosítási tevékenységet is folytathat a Bit. felhatalmazása alapján.

A nyugdíjpénztár egy speciális intézmény, a törvényi létrehozásig nem létezett, ötvözi magában a speciális szervezetet a speciális tevékenységgel.

¹⁵⁸ Vö.: a 157. lábjegyzettel.

Fontos különbség, hogy a biztosító egyesületi tevékenység mögött nincs állami garancia, a magánpénztári tevékenység mögött viszont van. Ennek oka a tőkefedezeti finanszírozásban rejlő esetleges kockázat és a kötelező öngondoskodás.

VI. A MAGÁNNYUGDÍJPÉNZTÁRAK ALAPÍTÁSA

1. AZ ALAPÍTÓI KÖR, AZ ALAPÍTÁS TÍPUSAI, A PÉNZTÁRAK FAJTÁI

A vegyes finanszírozású nyugdíjrendszer bevezetésének alapvető feltétele a nyugdíjpénztárak gyors, zökkenőmentes felállítása volt. Olyan pénztári rendszer - viszonylag rövid időn belül történő - kialakítására volt szükség, mely akár milliós nagyságrendű tagságot is képes befogadni. A pénztárak alapítása és működésük megkezdése már az Mpt. hatálybalépésétől folyamatos volt.

A pénztártagságra való kötelezés miatt szükség volt egy teljesen zárt rendszerre, amely lehetővé tette, hogy minden belépésre kötelezett pályakezdő nyilvántartásba kerüljön, járulékot fizessen és járadékot kapjon. E kívánságnak a törvény úgy tett eleget, hogy meghatározott alapítói kör számára kötelezővé tette a pénztáralapítást, míg a többi, törvényben megjelölt alapító önkéntesen dönthetett erről.

A kötelezően létrehozandó pénztárakat legkésőbb 1997. december 31. napjáig kellett megalapítani.

Az önkéntes elhatározásból, magánpénztárakat, folyamatosan lehet alapítani, napjainkban, sőt még a jövőben is.

A második pillérhez tartozó magánnyugdíjpénztárak társadalmi súlyából fakadóan a jogalkotó nem bármely természetes, vagy jogi személynek tette lehetővé a pénztár alapítását, hanem taxatív felsorolást adott az alapítói körre vonatkozóan.

Az alapítók közül önkéntesen alapíthatnak pénztárat:

- a) A munkáltatók, több munkáltató közösen, szakmai kamarák¹⁵⁹ külön-külön vagy együttesen, szakmai egyesületek külön-külön vagy együttesen, illetőleg

¹⁵⁹ A beterjesztett törvényjavaslat részletes vitája megkezdésekor, országgyűlési képviselői indítványra, a gazdasági kamarák kikerültek az alapításra jogosult szervezetek közül. Egyidejűleg a munkáltatói érdekképviselőket vették be a magánnyugdíjpénztárat alapítók felsorolásába. A törvényhozó szándékáról arra lehet következtetni, hogy a gazdasági kamarákat a munkáltatói-érdekképviselői szervezetekhez tartozónak sorolta. A gazdasági kamara ezért, mint munkáltató, hozhat létre magánnyugdíjpénztárat.

kamarával (kamarákkal) együttesen is, valamint a munkavállalói, vagy munkáltatói érdekképviselések külön-külön vagy együttesen, illetőleg az előzőekkel együttesen.

Az alapítás feltétele annak valószínűsítése, hogy a taglétszám eléri a 2000 főt.¹⁶⁰

b) A Nyugdíjbiztosítási Önkormányzat.¹⁶¹

c) Jogerős működési engedéllyel rendelkező önkéntes nyugdíjpénztárak, ha közgyűlésük minősített (kétharmados) többséggel úgy dönt, hogy az a jövőben magánpénztári feladatokat is ellát. Ebben az esetben a magánpénztár és az önkéntes pénztár egy jogi személy. Az alapítás során az önkéntes nyugdíjpénztár jár el alapítóként.

Az ún. kötelezően létrehozandó területi pénztárak alapítói:¹⁶²

d) A fővárosi, megyei önkormányzatok nyílt pénztárként területi pénztárat¹⁶³ alapíthattak, vagy részt vehettek regionális¹⁶⁴ (területi) pénztár

¹⁶⁰ Az előzetes számítások szerint minimum 2000 taggal kell rendelkeznie a pénztárnak ahhoz, hogy olyan volumenű tagdíjbevétele tegyen szert, ami lehetővé teszi a működési költségek és a nyugdíjcélra jóváírt fedezet még fenntartható arányát.

¹⁶¹ A Nyugdíjbiztosítási Önkormányzat időközben megszüntetésre került. A társadalombiztosítás pénzügyi alapjainak és a társadalombiztosítás szerveinek állami felügyeletéről szóló 1998. évi XXXIX törvény 10.§ (2) bekezdése szüntette meg 1998. július 23.-ai hatállyal. Az önkormányzat jogutódja a Magyar Állam lett. A Nyugdíjbiztosítási Önkormányzat által alapított magánnyugdíjpénztár beolvadt az OTP. Magánnyugdíjpénztárba.

¹⁶² A területi pénztárakról lásd bővebben: Novák Gábor: Néhány gondolat a területi pénztárakról In.: PÉNZTÁRHÍREK 1997. december, III. évf., 28-29. szám, 33. oldal és Erdős Mihály – Gecse Gábor – Juhász Isrvánné – Szabó László: Gyakorlati ismeretek a magánnyugdíjpénztárakról és az önkéntes nyugdíjpénztárakról Budapest, 1999. Kiadja: SALDO Rt., 18-19, 35. oldalak

¹⁶³ Ezek a pénztárak a területi elv alapján jöttek létre, azaz a pénztár működése az illetékességi területükre terjed ki. A területi pénztárak az egész tökefedezeti rendszer zártágát hivatottak teljesíteni. Abban az esetben ugyanis, ha a tagságra kötelezett pályakezdő nem választott, illetve nem választ önként magánnyugdíjpénztárat, akkor az illetékes területi pénztár tagjává válik a törvény erejénél fogva. A területi pénztárak tagjai ezért elsősorban pályakezdők, de a törvény nem zárta ki az önkéntesen belépő tagokat sem.

¹⁶⁴ A regionális pénztár a területi pénztár egyik típusa, melyet a főváros, a megyei jogú város, a megyei, illetve több megyei önkormányzat alapíthatott, működési területe megegyezik az önkormányzatok közigazgatási területével.

megalapításában, pályázat útján nyílt pénztárat bízhattak meg a területi pénztár teendőinek ellátásával.¹⁶⁵

Amennyiben a fentiekben foglaltaknak megfelelően 1997. december 31-ig nem jött létre az önkormányzat illetékességi területére területi pénztári funkciót ellátó pénztár, akkor a területi pénztári feladatok ellátására a Pénztárfelügyelet¹⁶⁶ írt ki pályázatot, melynek eredménytelensége esetén, nyílt pénztárat jelölt ki a területi pénztári feladatok ellátására.¹⁶⁷

Az alapítás típusa – az alapítói körből fakadóan – lehet eredeti, vagy vegyes.

Az ***eredeti pénztáralapításnál*** egy alapító teljesen új jogi személyt hoz létre. A ***vegyes pénztár*** alapítása esetén nem jön létre egy új jogi személy, hanem az önkéntes pénztár - meghatározott keretek között - kétféle típusú szolgáltatást fog nyújtani.

Az alapítás a tagsági kör szerint zárt, vagy nyílt pénztár alapítására irányulhat.

A ***nyílt pénztár*** a lehetséges pénztártagok körét - a területi pénztár működési területének meghatározása kivételével - nem korlátozza.

A ***zárt pénztár*** olyan pénztár, amely szakmai vagy más szervezési elv alapján a pénztár lehetséges tagjainak körét meghatározza. A pénztár alapítója a saját érdekeltségi körébe tartozó természetes személyek részére hozza létre, szakmai vagy más szervezési elv alapján (pl. munkáltató a munkavállalói számára, kamara, vagy szakmai egyesület tagjai számára).¹⁶⁸

¹⁶⁵ Területi pénztári funkciót ellátó magánnyugdíjpénztárak: ÁB-AEGON Önkéntes és Magánnyugdíjpénztár (területe: Csongrád Megye), Hungária Biztosító Rt. Önkéntes és Magánnyugdíjpénztár (területe: Baranya, Jász-Nagykun Szolnok megyék), OTP Magánnyugdíjpénztár (területe: fennmaradó megyék és Budapest)

¹⁶⁶ Az állami Pénztárfelügyelet 2000. április 01-ével megszűnt. Jogutódja a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete lett az 1999. évi CXXIV. törvény értelmében.

¹⁶⁷ A Pénztárfelügyelet írt ki pályázatot magán-nyugdíjpénztári feladatok ellátására például a Tolna megyei önkormányzat illetékességi területén, és a fővárosi önkormányzat illetékességi területén.

¹⁶⁸ Zárt pénztárak például: Postás Magánnyugdíjpénztár, Richter Gedeon Rt. Munkahelyi Önkéntes és Magánnyugdíjpénztára.

Az a) és c) pont alatt felsorolt alapítók nyílt, vagy zárt pénztárat, míg a b) és d) pont alatti alapítók kizárólag nyílt pénztárat hozhattak létre.

A pénztárak függetlensége érdekében született az a megoldás, hogy ***az alapító szervek és a pénztárak között semmilyen jogi kapcsolat nem jöhet létre, az alapítási aktuson kívül az alapítónak a pénztárral kapcsolatban sem jogai, sem kötelezettségei nem keletkezhetnek.***¹⁶⁹

Ennek az elvnek némileg ellentmond, hogy a törvény egy másik rendelkezése értelmében az alapítók a pénztár alapításának, valamint a pénztári tevékenységének költségeit részben, vagy egészben átvállalhatják.¹⁷⁰ Az alapítási költségek között kell elszámolni, az alapítás közvetlen költségeit, beleértve a nyilvántartásba vételhez szükséges személyi és tárgyi feltételek költségeit, az első éves működéshez szükséges költségeket, beleértve a pénztár szervezete, székhelye, személyi és tárgyi feltételeinek költségeit is.¹⁷¹

¹⁶⁹ A törvény szabályozási aspektusa nagyon sajátos az alapítókat illetően. Részletesen foglalkozik az alapítók jogállásával, kötelezettségeivel, az alapítás költségeivel - amit az alapító köteles viselni -, azonban az alapítás után minden közvetlen jogi kapcsolatot kizár az alapító és a pénztár között. Az alapítástól kezdve a tagoké lesz a pénztár. Az alapítónak joga van tehát az alapításhoz, kötelessége az alapítást finanszírozni, az összes ezzel összefüggő anyagi és erkölcsi terhet vállalni, hogy aztán minden joga megszűnjön cserébe. A törvény nem szól az alapítási költségek visszatérítéséről az alapító részére.

A közvetlen jogi kapcsolat kizárása azonban nem jelenti egyben a közvetett jogi kapcsolat kizárását is. Ez az oka annak, hogy nagyon sok bank és biztosító társaság - mint munkáltató - belépett az alapítók sorába. Ők, vagy az általuk alapított egyéb gazdálkodó szervezetek közvetett módon kapcsolódhatnak a magánpénztárak működéséhez: bankszámlakezelő, letétkezelő, vagyongazdálkodó, biztosítási szolgáltatást nyújtó, stb. feladatokat láthatnak el. A közvetett kapcsolatrendszeren keresztül megtérülhet számukra az alapításba investált pénzüsszeg.

¹⁷⁰ Az alapítás finanszírozása kapcsán megemlítenő, hogy nagy eltérések voltak a rendelkezésre bocsátott pénzüsszegek mértéke, de a finanszírozás módja szerint is. A néhány százezer forinttól akár a több tízmillió forintig is felszöktek az alapításra fordított összegek. Voltak alapítók, akik nem pénzt, hanem személyi, technikai feltételeket biztosítottak.

¹⁷¹ Az alapítás költségeit meghaladóan, az első évi működés támogatását viszonylag kevés alapító vállalta magára, ezek közül kiemelkedik a Hungária Biztosító Rt, aki közel egymilliárd forintot fordított összesen

2. A PÉNZTÁR ALAPÍTÁSÁNAK FOLYAMATA, A TEVÉKENYSÉG MEGKEZDÉSÉNEK FELTÉTELEI

A magánnyugdíjpénztár működésének és tevékenységének beindulásáig két szakasz különíthető el. Először az alapításra feljogosított szervezet elhatározza, hogy magánnyugdíjpénztárat alapít és ehhez megszerzi a Pénztárfelügyelet engedélyét. A második szakaszban az alapítási engedély birtokában megalakul a pénztár, majd megszerzi a tevékenységi engedélyt.

A pénztárak alapítását és tevékenységének megkezdését a törvény szigorú szabályokhoz köti.

A pénztár *alapításához a Pénztárfelügyelet engedélye szükséges (alapítási engedély)*.¹⁷²

Az önkéntes nyugdíjpénztár magánpénztári feladatvállalása estében nem alapítási, hanem *működtetési engedélyt* kell kérni. Ez esetben ugyanis már egy működő pénztárról van szó, mely ezentúl magánpénztári feladatokat is el fog látni.

Az alapítási, illetve működtetési engedély iránti kérelemhez szükséges maga a kérelem, az alapító okirat tervezete, a tervezett taglétszámra vonatkozó megalapozott becslések¹⁷³, illetve annak bemutatása, hogy az alapító hogyan

az alapításra és a működés megteremtésére. / Makara Klára: Az első leosztás, nyugdíjpénztári kínálat In.: Heti Világgazdaság 1997. december 13., 149. oldal. /

¹⁷² Az Mpt. hatálybalépését követően (1997. szeptember 1.) ugyanabban a hónapban már tíz alapítási engedélykérelem érkezett a Pénztárfelügyelethez.

Az „első fecskék” között volt a Winterthur Önkéntes Nyugdíjpénztár, az OTP. Bank Rt. , mint munkáltató, a FRATERNITÉ Önkéntes Nyugdíjpénztár, Életút Országos Nyugdíjpénztár, mint önkéntes pénztár, a Magyar Polgári Nyugdíjpénztár, mint önkéntes pénztár, a Hazai Nyugdíjpénztárak Országos Szövetsége, mint szakmai egyesület (az ÉVGYŰRŰK magánpénztár alapítását határozta el), a PREMIER Önkéntes Pénztár, ÁB-AEGON Önkéntes Nyugdíjpénztár, a Tölgy Országos Nyugdíjpénztár, mint önkéntes pénztár, a Magyar Kórházszövetség és a Magyar Orvosi Kamara együttesen (Életerő Magánnyugdíjpénztár alapítását határozták el).

¹⁷³ Az alapító az alapítást megelőzően, a pénztári tagságra kötelezettek és jogosultak között felmérést végezhet, és szándéknyilatkozatot kérhet tőlük arról, hogy a nyilatkozat aláírója, a tervezett pénztár létrehozása esetén, tagként belép-e a pénztárba. A nyilatkozatkérés során fel kell hívni a figyelmet a

kíván gondoskodni a pénztár megalakulásához szükséges személyi, tárgyi és pénzügyi feltételekről, továbbá az alapító okirata (társasági szerződése, alapszabálya, stb.).

A Pénztárfelügyeletnek meg kell adnia az alapítási engedélyt, nem mérlegelhet, ha a kérelem minden egyes feltételnek megfelel.

Az alapítási engedéllyel rendelkező alapítók közösen is alapíthatnak egy pénztárat. Ebben az esetben megállapodásban határozzák meg a képviselőjükben eljáró alapítót.

Az alapítási engedély birtokában bocsáthatja ki az alapító az *alapító okiratot*. Az alapító okirat tartalmazza az alapító nevét, székhelyét, a pénztár nevét¹⁷⁴, a pénztár megalakulásának időpontját, működési területét, székhelyét, tagsági körét, a működés megkezdésének időpontját, az alapító nevében eljáró felelős személy nevét és személyi adatait, a rendelkezésre bocsátott költségvetést, az alapító okirat kibocsátásának dátumát, az alapító szervezet cégszerű aláírását.

A pénztár az alapító okirat kibocsátását követő 15 napon belül köteles hitelintézetnél pénzforgalmi számlát nyitni.

Az alapítási engedély kézhezvételétől számított 60 napon belül az alapítónak össze kell hívni az *első küldöttközgyűlést*. A küldöttközgyűlés küldötteinek jelölését jelölőbizottság végzi, a bizottságot az alapító állítja össze.

A küldöttközgyűlés 19-35 küldöttből állhat. A küldötteket munkáltatói, kamarai, szakmai egyesületi pénztár esetében azon leendő pénztártagok közül választják, akik alkalmazottai, foglalkoztatottjai¹⁷⁵, vagy tagjai az adott szervezetnek.

szabad pénztárválasztás jogára, és tilos a szabad pénztárválasztási jog bármilyen formában történő korlátozása.

¹⁷⁴ Az elnevezés védelme szerint a "magánnyugdíjpénztár" elnevezést vagy annak idegen nyelvű megfelelőjét kizárólag az Mpt.-nek megfelelően alapított és működtetett szervezetek használhatják.

A pénztárak érdekképviselői szervei és az általuk alapított szervezetek, valamint más természetes vagy jogi személy, illetőleg jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság a nevében, hirdetésében vagy bármely más módon a magánnyugdíjpénztári elnevezést kizárólag olyan összefüggésben használhatja, amely kizárja azt a látszatot, hogy nyugdíjpénztári tevékenységet folytat.

¹⁷⁵ Az adott munkáltatónál az Mpt. 4.§ (2) bekezdés x) pontja szerint foglalkoztatottnak tekinthető az, akivel a pénztártag munkaviszonyban, közalkalmazotti, közszolgálati jogviszonyban, bírósági, ügyészégi

Az önkéntes nyugdíjpénztár által alapított pénztár első küldöttközgyűlésének tagjait az önkéntes nyugdíjpénztár közgyűlése választja.

A területi pénztár küldöttközgyűlésének tagjait a területi önkormányzat közgyűlése választja.

A küldöttközgyűlés küldötteinek mandátuma 180 napig érvényes.

A küldöttközgyűlésen a döntés nyílt szavazással, egyszerű szavazattöbbséggel történik.

A küldöttközgyűlés alapvető feladata a pénztár szervezeti kereteinek felállítása.¹⁷⁶

- 1) elfogadja a szervezeti és működési szabályzatot;
- 2) megválasztja az igazgatótanács tagjait és elnökét, megállapítja díjazásukat;
- 3) megválasztja az ellenőrző bizottság tagjait és elnökét, díjazásuk megállapítása;
- 4) elfogadja a pénztár pénzügyi tervét;
- 5) megválasztja a könyvvizsgálót.

A pénztárat a székhelye szerint illetékes fővárosi, megyei bíróság veszi nyilvántartásba. A nyilvántartásba vételi kérelmet az alapító okirat kibocsátásától számított 30 napon belül az alapító nyújtja be a bírósághoz.

A bíróság a nyilvántartásba vételről nemperes eljárásban határoz, és határozatáról egyidejűleg az illetékes ügyészséget és a Pénztárfelügyeletet is értesíti.

A pénztár a bírósági nyilvántartásba vétellel jön létre, az alapító okirat kibocsátásának időpontjára visszaható hatállyal.

A pénztár a nyilvántartásba vételt megelőzően a pénztár szervezésével összefüggésben jogokat szerezhetsen és kötelezettségeket vállalhat.

szolgálati viszonyban áll, illetve a fegyveres erők és rendvédelmi szervek, polgári nemzetbiztonsági szolgálatok, a hivatásos állományú tagjaik vonatkozásában, tekintet nélkül arra, hogy teljes vagy részmunkaidőben történik a foglalkoztatás.

¹⁷⁶ Magánnyugdíjpénztár alapítása In.: Pénztárfüzetek I. Budapest, 1997. Kiadja: Állami Pénztárfelügyelet, 248-249. oldalak

A bírósági nyilvántartásba vétel időpontjának az alapítók felelőssége szempontjából is van jelentősége, ugyanis ennek megtörténte előtt az alapítók egyetemlegesen felelnek a pénztár nevében vállalt kötelezettségeikért. E felelősség korlátozása vagy kizárása harmadik személyekkel szemben semmis.

A pénztár nyilvántartásba vételének meghíúsulása esetén a jogviták rendezésére a Ptk.-nak a polgári jogi társaságra vonatkozó rendelkezéseit kell alkalmazni.¹⁷⁷

A bírósági nyilvántartásba vétel után kérheti meg a pénztár a Pénztárfelügyelettől a *tevékenységi engedélyt*.¹⁷⁸ A tevékenységi engedély iránti kérelem

¹⁷⁷ A polgári jogi társaságra vonatkozó szabályokat nyilvánvalóan csak az alapítók relációjában lehet alkalmazni, hiszen pénztártagokról csak a pénztár megalapítása és nyilvántartásba vétele után beszélhetünk.

Ha tehát nem sikeres az alapítás - bírósági nyilvántartásba vétel hiányában nem jön létre az elkülönült jogi személyiségű pénztár -, akkor az alapítók közötti jogviszonyra a polgári jogi társaságra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. Ezen szabályok közül is leginkább a polgári jogi társaság megszűnésének szabályait. A vonatkozó rendelkezések alkalmazásának a feltétele, hogy az alapítók legalább ketten legyenek, ugyanis a polgári jogi társaság egy szerződés, kötelelem a felek között, mely nem hoz létre elkülönült jogalanyt.

A polgári jogi társaság fogalma szerint az alapítók (a kötelező pénztár alapítói) arra vállalkoznak kötelezettséget, hogy közös gazdasági tevékenységet is igénylő céljuk - magánpénztár alapítása - elérése érdekében együttműködnek és az ehhez szükséges vagyoni hozzájárulást rendelkezésre bocsátják. Megszűnik a polgári jogi társaság, ha célját megvalósította vagy a cél megvalósítása többé nem lehetséges. A társaság megszűnésekor elszámolásnak van helye. A tartozások kiegyenlítése után vissza kell adni a tagok vagyoni hozzájárulását.

¹⁷⁸ A pénztárnak a tevékenységi engedély megadása iránti kérelméhez legalább 15 féle okiratot, illetve igazolást kell csatolnia. Ezek közül a legfontosabbak: az alapító okirat, az SzMSz, a bírósági nyilvántartásba vétel iránti kérelem beadásának igazolása, vagy a jogerős határozat, adószámról, bankszámláról, társadalombiztosítási nyilvántartásba vételről szóló igazolás, a legalább 2000 fős pénztártagságra vonatkozó igazolás, a pénzügyi terv, vagyonkezelési, szolgáltatási szabályzat, az igazgatótanács, az ellenőrző bizottság tagjainak, valamint a könyvvizsgáló személyi adatai, a pénztártevékenységhez a törvényben előírt személyi, tárgyi, pénzügyi feltételek meglétét igazoló okirat, nyilatkozat arról, hogy tevékenységét mikor kívánja megkezdeni, letétkezelővel kötött szerződés, stb.

Nyilatkoznia kell a pénztárnak arról is, hogy a Pénztárfelügyelet által nyilvántartásba vett független minősítő szervezet számára hozzáférhetővé teszi a pénztár teljesítménye megítéléséhez szükséges, az üzleti titkokat nem tartalmazó adatokat.

Az Mpt. hatálybalépését követően, majd egy év múlva született meg a magánnyugdíjpénztárakat minősítő szervezetekről szóló 166/1998. (X. 6.) Korm. rendelet.

benyújtásának feltétele, hogy a pénztár igazolni tudja, rendelkezik legalább 2000 főt számláló tagsággal.¹⁷⁹ Az alapítási engedély hatályát veszti, ha a kézhezvételétől számított 180 napon belül a pénztár nem nyújtja be a tevékenységi engedély iránti kérelmét.¹⁸⁰

A rendelet minősítő tevékenység alatt a magánpénztárak működési hatékonyságának, befektetési tevékenységének eredményességét és kockázatosságát különböző szempontok szerint értékelő tevékenységet ért. Néhány szempontot a rendelet maga is felsorol, jelesen: pénztári portfólió minőségét, összetételét, tulajdonságait, a vezető tisztségviselő, vezető állású alkalmazottak tevékenységének hatékonyságát, külső kapcsolatrendszerét, stb. A minősítést végző szervezet feladata nem csak a pénztárak értékelése, hanem azok különböző kategóriákba sorolása is.

A minősítés több szempontból is hasznos intézmény:

A minősítés a pénztárak számára jelzésként működik a pénztár kockázatairól, tevékenységéről. A minősítés átláthatóbbá teszi a pénztár működését, megalapozza a pénztárba vetett bizalmat és elősegíti a piaci pozíció megerősítését. A pénztártagok számára a minősítés a pénztárakról szóló információk pótlására, kiegészítésére használható. Azáltal, hogy a minősítés független véleményt képvisel a pénztár kockázatainak szintjéről, illetve a pénztár jövőbeni fizetési hajlandóságáról és képességéről, befolyásolja a pénztárválasztást.

A pénztárfelügyelet munkáját is segíti azáltal, hogy rendszeres tevékenységi kontrollt biztosít, és tartalmazza a pénztárak munkájának a minősítések kiadása utáni nyomon követését is. A minősítés jelzőrendszerként működik, amely azonosítja illetve előrejelzi a várható problémákat. / Simon Rita: Nyugdíjpénztárak minősítése In.: PÉNZTÁRHÍREK 1998. IV. évf., 40-41. szám, 12-13. oldalak és Vincze Péter: Sikosabb, mint a jégpálya In.: PÉNZTÁRHÍREK 1998. IV. évf., 40-41. szám, 11-12. oldalak /

¹⁷⁹ A törvényi kíváalomnak való megfelelés igyekezetében, több „pénztár” még a bírósági nyilvántartásába vételt (létrejövételt) megelőzően, az alapítási engedélyt követően létesített tagsági viszonyt. Ezt a gyakorlatot a Pénztárfelügyelet is elfogadta. Álláspontom szerint ez jogilag hibás eljárás, hiszen tagsági viszony csak „létrejött” pénztárral keletkezhet. A jövőre nézve ezt a gyakorlatot nem szabad folytatni.

¹⁸⁰ Az alapítási engedélyért folyamodó pénztárak jelentős része nem tudta a kívánt 2000 tag belépését igazolni a tevékenységi engedély iránti kérelem benyújtásáig. E pénztárak közül néhány a kudarc, megszűnés elkerülése érdekében azt a megoldást választotta, hogy egyesült egy másik pénztárral, így közösen már sikerült igazolni a legalább 2000 fős taglétszámot. Az első, ezen okból egyesülést választó magánnyugdíjpénztár a Nyugdíjbiztosítási Önkormányzat pénztára volt, aki egyesült az OTP Magánnyugdíjpénztárral. / Makara Klára: Lélekvándorlás, megszűnő magánnyugdíjpénztárak In.: Heti Világgazdaság 1998. március 28., 141. oldal /

Az egyesülést választotta az Életút Magánnyugdíjpénztár és az Első Országos Önkéntes és Magánnyugdíjpénztár is, így sikerült a tevékenységi engedélyhez szükséges taglétszámot biztosítani. /Gazdasági Értesítő 1998. május 25. ,13. oldal /

A pénztár tevékenységi engedély iránti kérelmét a Pénztárfelügyelet akkor utasíthatja el, ha a kérelem és mellékletei nem felelnek meg a jogszabályi előírásoknak, és a pénztár határidőre sem tesz eleget az esetleges hiánypótlási felhívásnak.

A Pénztárfelügyelet a benyújtott okiratok módosítását írhatja elő, ha azokból valószínűsíthető, hogy a pénztár működése nem biztonságos, illetve az okiratok szakszerűtlen rendelkezéseket tartalmaznak.

Amennyiben a Pénztárfelügyelet elutasítja a tevékenységi engedély iránti kérelmet, a pénztár 30 napon belül köteles új alapítási, majd tevékenységi engedély iránti kérelmet benyújtani, vagy megszűnéséről dönteni.

A pénztár a tevékenységi engedély birtokában kezdheti meg a tényleges működését. Ez előtt csak a pénztári működés előkészítését végezheti, szerződéseket köthet, a pénztárüzem szervezését végezheti, tagokat toborozhat. A tevékenységi engedély jogerőre emelkedéséig a pénztár, a hozzá bármilyen jogcímen befizetett összegekből kizárólag a pénztár szervezésével összefüggő kifizetéseket teljesíthet. Ezen előírás megsértése esetén a pénztár nevében eljáró személyek korlátlanul és egyetemlegesen felelősek az okozott kárért.

VII. A TAGSÁGI JOGVISZONY

1. A TAGSÁGI VISZONY KELETKEZÉSE

A tagsági viszony keletkezésének leírásához és elemzéséhez elengedhetetlen a pénztártagok körének meghatározása. A tagok a társadalombiztosításban biztosítottá vált természetes személyek köréből kerülhetnek ki. Ezen belül két csoportot különböztethetünk meg: az ún. *önkéntes pénztártagokat* (akik 1998. június 30-át megelőzően biztosítottá váltak a társadalombiztosítás rendszerében és nem minősülnek pályakezdőnek¹⁸¹, valamint *a pályakezdőket*. Pályakezdő az a természetes személy, aki 42. életének betöltése előtt, első ízben 1998. június 30-át követően válik a társadalombiztosításban biztosítottá, azzal, hogy a Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény 72.§ (4) bekezdése¹⁸² szerinti munkaviszony létesítése esetén eldöntheti, hogy a pályakezdőnek minősüljön-e. Pályakezdőnek minősül az is, aki oktatási intézmény nappali tagozatán – iskolarendszerű képzés keretében – folytatott legutolsó tanulmányai megszűnését követően első ízben válik a társadalombiztosításban biztosítottá és ebben az időpontban még nem töltötte be a 42. életévét.¹⁸³

¹⁸¹ A nem pályakezdők vegyes rendszerbe történő önkéntes átlépésének lehetősége 1999. szeptember 1-jével megszűnt.

¹⁸² Munkaviszonyt létesíthet a tizenötödik életévét betöltött, általános iskolában, szakiskolában, középiskolában nappali rendszerű képzés keretében tanulmányokat folytató tanuló az iskolai szünet alatt. A tizenhat éven aluli fiataalkorú munkaviszony létesítéséhez szükséges a törvényes képviselőjének a hozzájárulása is.

¹⁸³ Az 1999. évi XCIX. törvény 2000. január 01.-től módosította az Mpt-t, a pályakezdő fogalmát kiterjesztette a korábbihoz képest.

A pályakezdők magánnyugdíjpénztári tagságának kötelezővé tétele azt a célt szolgálta, hogy néhány évtized múlva a vegyes (több pilléres) rendszer kizárólagosan működhessen Magyarországon. Az Mpt. korábbi rendelkezése szerint kötelezően az a személy vált pénztártaggá, aki 42. évének betöltése előtt, első ízben 1998. június 30-át követően vált a Tbj. szerint biztosítottá.

A reform vizsgálata során azonban felmerült, hogy sok olyan pályakezdő van, aki a középiskolai, vagy az egyetemi éve alatt jövedelem-kiegészítés céljából munkát végzett. A diák akár részmunkaidőben, akár megbízási jogviszonyban dolgozott, már biztosítottá vált a Tbj. szerint. Emiatt sok „pályakezdő” kimaradt a kötelező tagságból, ami láthatóan a reform céljával ellentétes hatású volt.

Az önkéntes pénztártagok szabad elhatározásuk alapján, fakultatíve léphettek be valamelyik általuk választott pénztárba, míg a pályakezdők számára a belépés kötelező.

A biztosítottak, a tagsági jogviszony létesítését **írásbeli belépési nyilatkozattal kezdeményezhetik** az általuk kiválasztott pénztárnál.

A pénztártagság a magánnyugdíjpénztár elfogadó nyilatkozatával jön létre.

Amennyiben a pénztár a nyilatkozat kézhezvételét követő 15 napon belül nem nyilatkozik, úgy kell tekinteni, hogy a belépési nyilatkozatot elfogadta (hallgatólagos elfogadás).

A pénztár a belépési nyilatkozat elfogadását nem tagadhatja meg, ha a biztosított a törvény és az SzMSz előírásai szerint megfelel a pénztártagságra meghatározott feltételeknek (pl. a belépő alkalmazottja annak a munkáltatónak, aki az adott zárt munkahelyi alapon szerveződő pénztárat létrehozta). A zárt pénztárak viszont - a fenti szabály értelmében - visszautasíthatják azok jelentkezését, akik a szervezési elv alapján, kívül esnek a lehetséges tagok körén (pl. nem alkalmazottja az adott munkáltatónak, nem tagja az adott kamarának, stb.).

Amennyiben a pályakezdők a pénztárválasztásra nyitva álló határidőn belül¹⁸⁴ a törvényi kötelezettségüknek nem tesznek eleget, illetve a pénztár a belépési

Az 1999. évi XCIX. törvény 122.§ (1). bekezdése ezt a problémát kívánta megoldani azzal, hogy kiegészítette a pályakezdő törvényi fogalmát. Pályakezdőnek minősül a módosítás alapján most már az is, aki oktatási intézmény nappali tagozatán – iskolarendszerű képzés keretében – folytatott legutolsó tanulmányai megszűnését követően első ízben válik a Tbj. szerint biztosítottá és ebben az időpontban még nem töltötte be a 42. életévét.

Tanulmányaik befejezését követően tehát azok a fiatalok is kötelezően a magánnyugdíjrendszer tagjává válnak, akik 1998. június 30.-a előtt már voltak biztosítottak (a nyári szünidőben, vagy részmunkaidőben dolgoztak), viszont iskolai tanulmányaikat 1999. augusztus 31-e után (az önkéntes belépésre nyitva álló határidő után) fejezik be, ezért nem volt lehetőségük önkéntesen csatlakozni a magánnyugdíjpénztári rendszerhez. / Barta Judit: A Magánnyugdíjpénztári rendszer 2000. évtől hatályba lépő változásai In.: ADVOCAT a B-A-Z Megyei Ügyvédi Kamara folyóirata 2000/1-2. , 8. oldal /

¹⁸⁴ A Tbj. 45.§ (1) bekezdése alapján a pályakezdő az általa választott magánnyugdíjpénztár megnevezését, címét, bankszámlájának számát, biztosítottá válásától számított 15 napon belül köteles foglalkoztatójához bejelenteni.

nyilatkozatot elutasította, a törvény erejénél fogva, ipso iure az illetékes területi pénztár tagjává válnak.

A tagsági viszony kezdő időpontja:

- a kötelező pénztártagság esetén a Tbj.-ben meghatározott biztosítási jogviszony keletkezésének napja (Ennek következtében a pénztártagság a pénztár elfogadó nyilatkozata esetében nem a nyilatkozat megtételekor, vagy a 15 nap elteltével jön létre, hanem a társadalombiztosítási jogviszony keletkezésének napjára visszaható hatállyal, azaz ex tunc.),
- önkéntes belépés esetében, a belépési nyilatkozat pénztár által történő elfogadásának a napja (ex nunc).

A biztosított köteles a pénztárválasztásra nyitva álló határidőn belül az általa választott pénztár megnevezését munkáltatójának bejelenteni.

A munkáltató a biztosított által választott pénztár bejelentését követő 15 napon belül tájékoztatja a pénztárak központi nyilvántartását a biztosított pénztárválasztásáról.¹⁸⁵

¹⁸⁵ Miután a magánpénztár elsősorban nyugdíjbiztosítási szolgáltatás nyújtását vállalja tagjai részére, érdekes lehet a pénztári jogviszonynak biztosítási jogviszonnyal történő összehasonlítása.

A biztosítási szerződés alapján a biztosító meghatározott jövőbeni esemény (biztosítási esemény) bekövetkeztétől függően bizonyos összegnek megfizetésére, vagy más szolgáltatás teljesítésére, a biztosított, illetőleg a szerződő fél pedig díj fizetésére kötelezi magát. (Ptk. 536.§ 1) bek.)

A biztosítási szerződés egy kötelelem, a magánpénztári jogviszony viszont kettős természetű: tulajdonosi - dologi jogi -, a nyugdíjszolgáltatás tekintetében pedig szerződéses, kötelmi jellegű. A biztosítási jogviszony szabályozása elsősorban a Ptk. keretei között megy végbe, a magánpénztári jogviszonyt az Mpt. szabályozza. A biztosítási szerződés kötése körében - fő szabály szerint - érvényesül a szerződési szabadság, ezen belül is a szerződéskötési és partnerválasztási szabadság. Magánpénztári jogviszony létrehozását tekintve e szabadság csak az önkéntes átlépők esetében valósul meg. A pályakezdők tekintetében - alapesetben - biztosítási kötelezettségről beszélhetünk, a jogviszonyt kötelezően, de egybehangzó akaratnyilatkozattal hozzák létre a felek, és a partnerválasztás szabadsága teljesül (a biztosítás területén ilyenek pl. a kötelező gépjármű felelősségbiztosítás, szakmai felelősségbiztosítások). Ha azonban a pályakezdő nem választ pénztárat, akkor mindkét elv csorbát szenved, és biztosítási értelemben, kötelező biztosításról beszélünk. A jogviszony a törvény erejénél fogva jön létre, a területileg illetékes pénztárral. (Ehhez hasonló az utasbiztosítás a közúti közlekedési járműveken, vagy korábban a benzínbe épített gépjármű-felelősségbiztosítás.) A biztosítási szerződés az egyetlen szerződéstípus, ahol a

2. A TAGSÁGI VISZONY MEGSZÚNÉSE

Abból következően, hogy a magán-nyugdíjpénztári rendszer a kötelező nyugdíjrendszer része és az önkéntes belépőkön túl a pályakezdők számára kötelező a magánpénztári taggá válás, a törvény a tagsági viszony megszűnését szigorú szabályokhoz köti, annak eseteit taxatív felsorolja.

A pénztártag tagsági viszonya megszűnik:

- 1) más pénztárba való átlépéssel,
- 2) elhalálozással,
- 3) zárt pénztárban a tagsági viszony SzMSz szerinti feltételének megszűnésével,
- 4) rokkantnyugellátásra való jogosulttá válással,
- 5) a tag döntése szerint, a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe való visszalépéssel.

1) A tagsági viszony átlépéssel való megszüntetésére legkorábban a pénztárbeli tagsági viszony kezdő időpontjától számított fél év eltelte után kerülhet sor, kivéve zárt pénztár esetében, ha a tagsági viszony az SzMSz szerinti feltétel megszűnése következtében szűnik meg. Ilyenkor a tag természetesen félévnél korábban is, a tagsági viszony megszűnésekor átléphet más pénztárba.

A pénztártag átlépésére, a tag erre irányuló bejelentése alapján, az esetleges tagdíjhátralék kiegyenlítését követően kerülhet sor.¹⁸⁶

Ptk. elismeri a hallgatóságos létrehozást. Amennyiben a biztosító a szerződő ajánlatára 15 napon belül nem válaszol a szerződés létrejött. Valószínűleg ennek mintájára került be az Mpt.-be is a hallgatóságos elfogadás intézménye.

A biztosítási szerződés tartalmát a felek - a törvény keretei között - szabadon állapítják meg, a magánpénztári jogviszony tartalmát szigorúan az Mpt. rendelkezései töltik ki, a felek akarata ebben a körben nem érvényesül.

¹⁸⁶ Az átlépés esetében sem az Mpt., sem a Tbj. nem rögzíti, hogy a tagnak a munkáltatóját erről értesítenie kell, illetve hogy mennyi időn belül kell azt megtennie. A biztosított foglalkoztató felé történő tájékoztatási kötelezettségének szabályozása azért lenne fontos, mert a foglalkoztatót terheli a tagdíj levonása, bejelentése, megfizetése. Mindaddig nem tud e kötelezettségének eleget tenni, amíg a biztosított őt nem tájékoztatja erről.

Ez a szabály nem érvényesül, ha az átlépésre a pénztárak egyesülésével, szétválásával vagy a pénztár megszűnésével összefüggésben kerül sor.¹⁸⁷

Az átlépéskor, a pénztár a tag követelésének megfelelő összeget, a tag által választott pénztárba, e pénztár felszólítása alapján utalja át¹⁸⁸. Az átlépéssel kapcsolatos tényleges költségeket, amelyek nem haladhatják meg a tag követelésének egy ezrelékét, az átutalást teljesítő pénztár a tag követeléséből levonhatja.¹⁸⁹

2) A tag halála értelemszerűen megszünteti a tagsági viszonyt. Ilyenkor a legfontosabb kérdés, hogy mi történik a tag számláján addig összegyűlt pénzzel,

¹⁸⁷ Egyesülés és szétválás esetén technikailag nincs szó átlépésről, hiszen a pénztártag marad a jogutód pénztárban.

¹⁸⁸ A 171/1997. (X. 6.) Korm. rendelet 23.§ (1) bekezdése értelmében a tag átlépése esetén a tag követelésének átutalását legkésőbb az átadó pénztárnál a tag által történő átlépési bejelentés negyedévéig követő 45 napon belül kell elvégezni.

¹⁸⁹ Amikor a törvény által előírt első hat hónap eltelt, és a pénztártagoknak lehetősége nyílt az esetleges átlépésre, megindult a küzdelem a pénztárak között a tagok átcsábításának érdekében. Egyes pénztárak ügynökeiknek külön díjat fizettek az ún. „átcsábított” tagok után. Az emiatt történő visszaélések elkerülése érdekében néhány pénztár megállapodást kötött, hogy az átlépő tagok után nem fizetnek díjat ügynökeik részére. A Gazdasági Versenyhivatal Versenytanácsa a megállapodást megvizsgálta és bár azt versenykorlátozónak találta, de mentesítette (egyedi mentesítés) a kartell tilalom alól. A Versenyhivatal határozatának indoklásában kifejtette, hogy 1998. év végére 38. pénztár működött az országban, 1.4 millió fős taglétszámmal, a befizetett tagdíjak összege mintegy 29 milliárd forint volt. A magánnyugdíjpénztári piacot erőteljes koncentráció jellemzi, a fogyasztók előnyben részesítették a más tevékenységükről már ismert, tőkeerős magánnyugdíjpénztár alapítókat. Az eljárásban szereplő hat magánnyugdíjpénztár (Hungária Biztosító Rt. Nyugdíjpénztára, ÁB-AEGON Önkéntes és Magánnyugdíjpénztár, Nationale-Nederlanden Országos Magánnyugdíjpénztár, Winterthur Önkéntes és Magánnyugdíjpénztár, Pannónia Országos Önkéntes és Magánnyugdíjpénztár, valamint az OTP Magánnyugdíjpénztár) az 1998. évi tagdíjbevételek alapján 73%-os részesedéssel rendelkezett a piacon. A pénztárak egy része saját ügynöki hálózattal rendelkezik, más részük szolgáltató és tanácsadó vállalkozásokkal kötött szerződésekkel szervezte meg értékesítési tevékenységét. Az ún. aktív értékesítési csatorna mellett a pénztárak hirdetésekkel, telefonszolgálat, ügyfélszolgálati irodák útján népszerűsítik szolgáltatásaikat a leendő fogyasztók körében. A Versenyhivatal arra az álláspontra jutott, hogy a megállapodás azáltal, hogy az átlépő pénztártagok után az ügynökök nem részesülnek díjazásban, az átlépések korlátozását kívánja elérni. Ez viszont a versenytársak közötti versenyt beszűkíti, azaz versenykorlátozó. /16/ 1999. VJ. /

a tag követelésével. A törvény értelmében a pénztártag követelése¹⁹⁰ a pénztártag tulajdona, az az Mpt.-ben meghatározott szabályok szerint örökölhető.

3) A pénztárak SzMSz-e tartalmazza a taggá válás feltételét, mely a pénztár szerveződési elvével is összhangban van. Amennyiben a taggá válás feltétele megszűnik (például megszűnik a tag munkaviszonya az adott munkáltatóval, vagy megszűnik kamarai tagsága), zárt pénztár esetén ez a tagsági viszony megszűnését is eredményezi a törvény értelmében.

4) A Tny. szerint megállapított rokkantnyugellátásra való jogosulttá válással, a tag döntése szerint, megszűnhet a tagsági viszony. Ebben az esetben a rokkantsági nyugellátásra jogosultságot megállapító jogerős határozat kézhezvételét követő 15 napon belül a pénztár gondoskodik a pénztártag követelésének a Nyugdíjbiztosítási Alapba történő átutalásáról. Ekkor a volt pénztártag ugyanakkora rokkantsági nyugellátásra lesz jogosult, mintha nem lett volna magánnyugdíjpénztár tagja és járulékát csak a társadalombiztosításnak fizette volna.¹⁹¹

5) Amennyiben a pénztártag önkéntes döntése alapján vált magánnyugdíjpénztári taggá, akkor 2002. december 31. napjáig¹⁹², egy alkalommal visszaléphet a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe.¹⁹³

¹⁹⁰ A pénztártag követelése a felhalmozási időszakban a tag egyéni számlájának egyenlege, a járadékos időszakban a tag által választott szolgáltatás tartalékából az őt a jövőben még megillető szolgáltatás értéke.

¹⁹¹ 1998. II. negyedévében 8 fő, III. negyedévében 66 fő, a IV. negyedévében 83 fő, 1999. I. negyedévében 60 fő, 1999. II. negyedévében 156 fő, 1999. III. negyedévében pedig 112 fő tagsági jogviszonya szűnt meg rokkanttá válás következtében, mert a rokkanttá vált pénztártagok mindegyike a visszalépést választotta.

/ Forrás: PÉNZTÁRHÍREK 2000. VI. évf. 54. szám 5. oldal /

¹⁹² Az eredeti törvény szöveg szerint 2000. december 31. napjáig lehetett volna átlépni. Ezt a kormány további két évvel hosszabbította meg. Az indokolás szerint a visszalépésre rendelkezésre álló időszak megnövelése lehetővé teszi azt, hogy az érintettek ezzel kapcsolatos döntésüket a vegyes finanszírozású nyugdíjrendszer, illetve a pénztárak működésére vonatkozó több tapasztalat birtokában,

A magánnyugdíjpénztárhoz való csatlakozás visszavonása esetén, a biztosított egyéni folyószámláján nyilvántartott összeget, a magánnyugdíjpénztár köteles a visszavonási kérelem kézhezvételétől számított 60 napon belül¹⁹⁴ a Nyugdíjbiztosítási-Alap javára átutalni.¹⁹⁵

Szükséges megjegyezni, hogy a tagdíjfizetés elmulasztása nem szünteti meg a tagsági viszonyt.

Ez a rendelkezés egyrészt a tagsági viszony kötelező jellegén, másrészt az állampolgár ellátásán alapul.

A pénztár a tagsági jogviszony megszűnéséről és módjáról értesíti a Pénztárfelügyeletet.

3. A PÉNZTÁRTAGOK JOGAI ÉS KÖTELEZETTSÉGEI

A törvény garanciális szempontokat szem előtt tartva saját maga határozza meg a pénztártag jogait. A pénztártagokat – néhány törvényi kivételtől eltekintve – azonos jogok illetik és azonos kötelezettségek terhelik.

A pénztártag legfőbb jogosítványai:

1) megválasztható a pénztár szerveinek tagjává, illetve tisztségviselővé,

megalapozottabban hozhassák meg. (T/2977. számú törvényjavaslat: az adókra, járulékokra és egyéb költségvetési befizetésekre vonatkozó egyes törvények módosításáról)

¹⁹³ A törvényi szabályozásnak itt is hiányossága, hogy a Tb-rendszerbe történő visszalépés esetén nem írja elő a biztosított számára a foglalkoztató tájékoztatását.

¹⁹⁴ Korábban ez a határidő mindössze 8 nap volt. Az 1999. évi XCIX. törvénnyel a jogalkotó azért hosszabbította meg ezt a határidőt 60 napra, mert a 8 napos átutalási határidő a gyakorlatban nem volt betartható. E határidőn belül mindig csak az átlépő egyéni számlakövetelését tudta a pénztár átutalni és csak a második lépcsőben került sor a hozamjövőírás megállapítására, valamint átutalására. A módosítással ez a „két lépcsős” rendszer megszűnt, a hosszabb határidő lehetővé teszi, hogy már a megállapított hozamjövőírással együtt kerüljön átutalásra a volt tag számlakövetelése

¹⁹⁵ Kérdéses lehet, hogy ha akár a biztosított, akár a foglalkoztató a tagdíjat kiegészítette 10%-ra, visszalépés esetén mi lesz ennek a sorsa. Abból következően, hogy a törvény a tag számláján felhalmozott követelésről beszél, az ezen belüli tételeket nem részletezi külön, úgy gondolom, hogy ez is osztja a tagdíj és a számlára került egyéb összegek jogi sorsát, a Nyugdíjbiztosítási Alap számlájára kerül. A

- 2) részt vehet a pénztár szerveinek megválasztásában (aktív és passzív választójog),
- 3) jogosult a pénztár működésére és gazdálkodására, valamint saját követelésének mértékére vonatkozó rendszeres tájékoztatásra,
- 4) az SzMSz szerint jogosult a pénztári nyugdíjszolgáltatások igénybevételére, valamint a pénztár ezzel összefüggő tevékenységének megismerésére.

A kötelező felosztó-kirovó elven működő nyugdíjrendszerben a biztosított semmiféle információval nem bír és nem bírt a befizetett járulékaik sorsáról, míg a magánpénztárak esetében a garantált jogok között szerepel a rendszeres tájékoztatáshoz való jog.¹⁹⁶

befizetők nem tarthatnak rá igényt. A megoldás nem biztos, hogy igazságos, de technikailag megoldhatatlan lenne a kiegészítés és hozamának különválasztása.

¹⁹⁶ Az Mpt. 26.§ (3) bekezdése szerint a tagdíj megfizetéséről, illetve a befolyt összegről a tag, ha nem ő a befizető, akkor a befizető részére 60 napon belül igazolást kell kiadni. Ehhez kapcsolódik a Tbj. 50.§-a, miszerint a foglalkoztató - a tárgyhavi jövedelem kifizetésével egyidejűleg - a biztosítottat írásban tájékoztatja az általa kifizetett társadalombiztosítási járulékokról, valamint a tagdíj összegéről.

A Tbj. 51.§ (3) bekezdése értelmében, ha a tagdíj befizetési kötelezettséget a befizető elmulasztotta, vagy csak részben teljesítette, akkor az érintett pénztártagokat haladéktalanul értesíteni kell.

A 170/1997. (X. 6.) Korm. rendelet 23.§-a szerint a felhalmozási időszakban lévő pénztártag részére a pénztár által legalább éves gyakorisággal adott tájékoztatásnak tartalmaznia kell az egyéni számlája alapján, a járulékalap esetleges emelkedését is figyelembe vevő, a törvény szerinti nyugdíjkorhatárnál előre láthatólag igénybe vehető járadék nagyságát.

Úgy érzem ez a szabály önmagában így értelmetlen. A különböző korú pénztártagok, különböző időpontokban lesznek nyugdíjszolgáltatásra jogosultak, így a pénztárnak bizonyos esetekben akár ötven évre előre kellene gondolkoznia. Ez egy változó piacgazdaságban - változó adatok mellett: hozam, fogyasztói-árindex, stb. - nem lehetséges. Még rövidebb időtartamon belül sem. E passzus szerinti tájékoztatás nem lehet korrekt, így csak félrevezeti a tagokat

Égetőbb kérdés lenne legalább rendeleti szinten szabályozni azt, hogy a pénztártagot pontosan miről kellene értesíteni és milyen időközönként. Ennek hiányában az egyes pénztárak eltérő időközönként közölnek tagjaikkal és eltérő információkat.

Elő kellene írni, hogy a pénztár köteles legalább évi rendszerességgel tagját tájékoztatni a munkáltató által megállapított járulékalapot képező jövedelemről, valamint a bevallott és befizetett tagdíj mértékéről, annak az egyéni számlán jóváírt hozamáról, valamint a levonásokról (működési költségek, tartalékok képzése, stb.)

A fenti felsorolásból kimaradt néhány olyan jog, melyekről feltétlenül szólni kell, igaz a törvény máshol tesz róluk említést.

1) A pénztártagok tulajdonosi jogaik és az önkormányzatiság elve alapján közösségileg és egyénileg is megfelelő nyomást gyakorolhatnak a pénztárak működésére és tulajdonuk hasznosításának eredményességére, a társadalombiztosítás rendszerével szemben.

2) A törvény ugyan nem a pénztártag jogai között, hanem külön címként említi a kedvezményezett jelölést, azonban kijelenthetjük, hogy a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerhez képest ez is egy új jogosultság.

3) A szabad pénztárválasztás joga annak a lehetőségét biztosítja, hogy a leendő pénztártag szabadon válassza meg, melyik pénztárba kíván belépni a piacon lévők közül, illetve melyikbe kíván átlépni.

4) Igaz csak közvetett módon kapcsolódik ide, de mégis a pénztártagok jogai között kell említést tenni a pénztártagok személyiségi jogait védő szabályról, arról, hogy a pénztártagok érdeke és joga, hogy személyüket illető egyes adatok, tények titokban maradjanak. A pénztártagok érdekeinek, személyiségi jogainak védelmében vezeti be a törvény a pénztártitok fogalmát.

Pénztártitok minden olyan, a pénztártagról a pénztár vagy a pénztári szolgáltató szervezet rendelkezésére álló, általa nem gyűjthető, nem kezelhető, de tevékenysége folytán tudomására jutó tény, információ vagy adat, amely a pénztártag személyére, adataira, vagyoni helyzetére, üzleti tevékenységére, tulajdonosi, üzleti kapcsolataira, valamint egyéni számláján nyilvántartott összegre, járulékbefizetéseire és a részére járó nyugdíjszolgáltatásra vonatkozik.

197

¹⁹⁷ Mpt. 78.§ (2). bekezdése

A jogosultságok mellett, ugyanakkor a pénztárnak a tőkefedezeti pénztár működése érdekében **kötelezettségei** is vannak.

A pénztártag kötelei:

- 1) tagsági viszonyát, mint a TB biztosítottja, valamely általa választott pénztárban folyamatosan fenntartani,
- 2) a tagdíjat rendszeresen fizetni,
- 3) adatszolgáltatási kötelezettségének eleget tenni,
- 4) a jogalap nélkül felvett szolgáltatás összegét, ezek kamatait, határidőben, maradéktalanul a pénztárnak visszafizetni,
- 5) betartani az SzMSz előírásait.

A pénztártag egyik legfontosabb kötelezettsége a tagdíj¹⁹⁸ fizetése.

A *tagdíj alapja* a pénztártag nyugdíjjárulék-alapot képező adóköteles jövedelme, vagyis a személyi jövedelemadóról szóló törvény szerinti, összevont adóalapba tartozó, az önálló és nem önálló tevékenységből származó bevételnek azon része, melyet az adóelőleg számításánál jövedelemként kell figyelembe venni.¹⁹⁹

A *tagdíj mértékét* a Tbj. határozza meg.²⁰⁰ A magánnyugdíjpénztár tagja a nyugdíjjárulék-alapot képező jövedelme után 1998. január 1-jétől 6% tagdíjat

¹⁹⁸ Tagdíj az az összeg, amelyet a pénztár tagja a pénztár számára köteles megfizetni, ideértve azt az összeget is, amellyel a Tbj. által kötelezően megállapított mértéket a pénztártag, vagy javára más személy vagy szervezet kiegészít.

¹⁹⁹ A Tbj. 4.§ k) pont alapján. Említést kell tenni ugyanakkor arról a korlátozásról, hogy a Tbj. meghatározza a tagdíj alapjául szolgáló jövedelem felső határát. A Tbj. 24.§ (2) bekezdése szerint a pénztártag a tagdíját legfeljebb a tárgyévve tervezett egy naptári napra jutó bruttó átlagkereset kétszeresének naptári évre számított összege után fizeti meg. A tagdíjfizetési (járulékfizetési) felső határ naptári összegét évente a Magyar Köztársaság költségvetéséről szóló törvény állapítja meg. A bruttó átlagkereset 1999-ben 77. 200,- Ft. volt. A korlátozás következtében, a bruttó átlagkereset kétszeresén felüli jövedelmű pénztártagok is csak a törvény által figyelembe vehető jövedelem után fizethetnek tagdíjat. Amennyiben nagyobb mértékben kívánnak élni az előgondoskodás lehetőségével, kiegészíthetik tagdíjukat – de csak a törvény által elismert jövedelem erejéig – 10 %-ra, vagy beléphetnek valamely önkéntes pénztárba, illetve nyugdíjbiztosítási szerződést köthetnek.

²⁰⁰ Tbj. 33.§ (1) bekezdés

fizet. A Tbj. által eredetileg meghatározott tagdíjmérték 1998-ban lett volna csak 6%, 1999-ben már 7%, míg 2000-től kezdődően 8%.²⁰¹ A tagdíj 6%-on tartása remélhetőleg csak átmeneti.²⁰²

²⁰¹ A magánnyugdíjpénztári alrendszer egyik legérzékenyebb pontja a tagdíj mértékének meghatározása lett. A vegyes rendszer bevezetése óta a Kormány kétszer is módosította a Tbj. idevágó rendelkezését, 1998-ban, majd 1999-ben, a folyamatos emelkedés helyett, 6%-on „befagyasztva” azt.

Indokul a társadalom és a költségvetés teherbíró képességének csökkenését hozta fel, mert a tökefedezeti rendszerbe túlságosan nagy számban átlépőkkel csökkent a Nyugdíjbiztosítási Alap bevétele. Mind a Tbj., mind a Tny. alapelvei szinten szabályozza ugyanis, hogy az állam köteles helytállni akkor is, ha a társadalombiztosítás (nyugdíjbiztosítás) kiadásai a bevételeket meghaladják. A központi költségvetés a különbség összegét köteles előirányozni.

A kormányzati kalkulus a nyugdíjreform induló évében (1998-ban) körülbelül 360. 000 átlépővel számolt. Ehelyett 1998. év végére az átlépők száma meghaladta a bűvös egymilliós határt. A költségvetés hiánya ennek folyományaként az eredetileg előirányzott 20 milliárd forint helyett 50 milliárd forintra rúgott.

A Kormány ekkor, igaz ígérete szerint csak átmenetileg, az 1999. évre szóló költségvetési törvény elfogadásakor, az 1999. évben fizetendő tagdíjak mértékét 6%-ban határozta meg, az eredeti 7%-os törvényi rendelkezéstől eltérően. (Meg kell jegyezni, hogy a 2001-2002. évekre szóló költségvetési törvény meghagyta a tagdíjat 6%-on, így várhatóan csak 2003-tól emelkedhet az.) Azonban az átlépési kedv 1999-ben sem csökkent, az önkéntes átlépések határidejének lezárultáig (1999. augusztus 31.) több mint két millióan léptek át a magánnyugdíjpénztári alrendszerbe. A Kormány eredeti számításai ezt legfeljebb 1,3 millió főre tették.

A Kormány „válaszlépésként” 1999-ben is határozatot hozott a tagdíjakról, a 2000-ben fizetendő tagdíj mértékét ismét 6%-ban jelölte meg azzal, hogy a pénztártagok a társadalombiztosításnak nem egy, hanem 2%-ot fizetnek nyugdíjjáruléként.

„Meg kell védenünk az állami nyugdíjrendszert, mert az ország nem tudja elviselni, hogy az idén 60-70 milliárd forintot, jövőre pedig 100 milliárd forintot kell a költségvetésből a magánnyugdíjpénztárakba tenni.”

Ezek voltak Orbán Viktor miniszterelnök szavai a tagdíjbefagyasztásról szóló törvénymódosítási vitában.

/ Kishonti László: A magánpénztárak vagyona húsz év múlva elérheti a 4600 milliárd forintot In.: PÉNZTÁRHÍREK 1999. V. évf., 45. szám, 17. oldal /

A tagdíjmérséklésről szóló második kormányzati döntés óriási vihart kavart mind a közvéleményben, mind a szakértők között. Egyes gazdasági szakértők azzal ellenérveltek, hogy a magánnyugdíjpénztári megtakarítások jelentősebb része állampapírokban van, a kasszák a törvényi előírást meghaladó szinten fektettek állampapírokba, így valójában a pénz visszaáramlott az államhoz. Más szakértők álláspontja szerint ez az érvelés teljesen figyelmen kívül hagyja, hogy ami a Nyugdíjbiztosítási Alapba folyik, az az állampolgárok részéről lényegében kamatmentes hitel, a hiány fedezésére kibocsátott államkötvények után viszont kamatot kell fizetni, ami növeli a belső államadósságot.

Akar László a Gazdaságkutató Rt. vezérigazgatója úgy vélte, hogy az eladósodást éppen az fokozza, ha az állampolgárok pénze nem a hosszú távú megtakarításokban gyűlik (állampapírokban, stb.), hanem a költségvetés által, „szabadon elköltethetővé” válik, nagy valószínűséggel a fogyasztást növelve, az egyensúlyt tovább rontva. (A magánpénztárak az első két évben vagyonuk nagyobb részét valóban állampapírokba fektették, a megnövekedett kereslet csökkentette a kötvények kamatát, ami az infláció alakulására is kedvező hatással volt.) Tóth István György, a Társaság vezérigazgatója ehhez hozzátette: a nyugdíjreform lényege az állami újraelosztás mértékének csökkentése volt, most ez a folyamat látszik visszafordulni. Senki nem tudja biztosan, hogy a Nyugdíjbiztosítási Alap hiánya milyen mértékben írható a reform számlájára, és milyen mértékben tudható be annak, hogy a TB - járulékfizetés több paramétere is változott. (A foglalkoztatói hozzájárulást folyamatosan csökkentették, 2001-től már csak 30% lesz, emellett a Kormány jelentősebb összegeket fordít a nyugdíjemelésekre.) A törvénymódosításokkal átcsoportosított járulékrész körülbelül 10-20 milliárd forintot tesz ki, ami nem oldja meg igazán a költségvetés problémáját. / Ismeretlen szerző: Kinek a számlájára írható a hiány? In.: Népszabadság, 1999. május 17. , Nyugdíj- és egészségbiztosítás melléklet 27. , oldal /

A Kormány álláspontja szerint a tagdíj mértékének meghatározása alapvetően a központi költségvetés teherbíró képességétől függ, a tagdíjnak elsősorban a minimális magánnyugdíjpénztári szolgáltatáshoz szükséges összeget kell fedeznie. A tagdíj mértékének meghatározásakor abból kell kiindulni, hogy milyen mértékű befizetés biztosíthat fedezetet a meghatározott ellátásokra. (Lásd erről a következő lábjegyzetet.)

A kormányzati indokokat nem elfogadók közül az SZDSZ 1999. tavaszán az Alkotmánybírósághoz fordult. Álláspontjuk szerint a Kormány megszegte a több mint kétmillió pénztártaggal kötött szerződést, amikor a törvény által eredetileg előírt tagdíjmértékeket csökkentette 6%-ra. Az Alkotmánybíróság döntése ez ügyben még nem született meg.

A kérdés sokkal összetettebb és jóval bonyolultabb annál, mintsem hogy egyszerű, megnyugtató válasz kínálkozna rá.

Az új nyugdíjrendszer bevezetése előtt megalkotott scenáriók csak arra tértek ki, hogyha a nyugdíjpénztári rendszerbe minden potenciális személy átlép, az ezzel okozott költségvetési többlethiánnyal együtt is a folyóáras GDP 1%-a körül marad az összhiány. A modellszámítások azonban arra nem tértek ki, hogy miből fedezhető hatékonyan az így okozott, legnagyobb mértékű költségvetési hiány, különös figyelemmel az előre nem látható esetleges rendkívüli kiadásokra is (pl. belvíz, árvíz, jugoszláviai háború, stb.). Ráadásul a legoptimistább előrejelzések szerint is legfeljebb csak másfélmillió átlépőre számított a Kormány. Ennek alapján lett a hiány fedezete is beállítva.

A tagdíj befagyasztása és a járulék átcsoportosítása a pénztártagok kötelezettségeit nem növelte, igaz egy, illetve két százalékponttal csökkentette a pénztárakba befolyó tagdíj mértékét, ezzel esetlegesen a jövőbeni pénztári szolgáltatások mértékét is. Az állam - egyelőre még - garanciát vállal a normajáradék mértékéig, amivel biztosítja, hogy a magánnyugdíjpénztárakba átlépők körülbelül annyi nyugdíjat kapjanak, mint a pusztán felosztó-kirovó rendszerben maradók.

Az Alkotmány 70/E.§-a kimondja, hogy a Magyar Köztársaság állampolgárainak joguk van a szociális biztonsághoz; öregség esetén a megélhetésükhöz szükséges ellátásra jogosultak.

A Magyar Köztársaság az ellátáshoz való jogot a társadalombiztosítás útján és a szociális intézmények rendszerével valósítja meg.

Véleményem szerint önmagában még az a tény, hogy a Kormány – amennyiben nem végleges – a magánpénztárakba fizetendő tagdíj mértékét egy, illetve két százalékponttal csökkentette, a normajáradékra vonatkozó állami garancia fenntartása mellett, nem jelenti a fenti alkotmányos alapelv sérelmét. Az öregkori megélhetéshez szükséges ellátás és a szociális biztonsághoz való alkotmányos jog még így is biztosított.

Ettől sokkal erőteljesebb kérdés, hogy a Tbj. által a tartósság igényével meghatározott tagdíjfizetési mértékek megváltoztatása nem sérti-e a jogbiztonság követelményét.

Az Alkotmánybíróság a 43/1995. (VI. 30.) AB határozatának rendelkező részében elvi élel állapította meg, hogy a jogbiztonság, mint az Alkotmány 2.§ (1) bekezdésében szereplő jogállamiság leglényegesebb fogalmi eleme, a szociális rendszerek stabilitása szempontjából különös jelentőségű.

A magánnyugdíjpénztári rendszerben törvény erejénél fogva kötelező a tagdíjfizetés, a kötelező „vagyonelvonás „, fejében az állampolgárok joggal várhatják el a rendszer stabilitását.

A vegyes rendszert választók többsége azért lépett át, mert jövőjét (nyugdíját) nagyobb biztonságban látta a magánpénztári rendszerben, mint a tisztán társadalombiztosítási rendszerben.

Sokan hosszas kalkuláció után – a korábban hatályos tagdíjmértéket figyelembe véve – tették meg a döntő lépést. Az állampolgár abban a hitben lépett be a rendszerbe, hogy a törvény által kötelezően előírt, és eredetileg növekvő mértékű tagdíjfizetésen keresztül, a kapott nyugdíjszolgáltatás is nagyobb mértékű lesz.

A nyugellátások emelése kérdésében hozott 39/1999. (XII. 21.) AB határozatban az Alkotmánybíróság - igaz az eredeti törvényi szabályoktól eltérő nyugdíjemelés ügyében - a változtatás különös indokaként elfogadta a Nyugdíjbiztosítási Alap helyzetének megnehezülését. A határozat indokolásában kifejtettek szerint:

„Az Alkotmánybíróság több határozatában rámutatott arra, hogy a társadalombiztosítás működőképességének a fenntartása, az állam helytállásának külső és a társadalombiztosításban rejlő okok miatti megnehezülése alkotmányosan indokolhat az érintettekre kedvezőtlenebb hatással járó módosításokat.”

Az Alkotmánybíróság kifejtette továbbá, hogy az állam széleskörű jogosítványokkal rendelkezik a szociális ellátásokon belüli változtatásokra, átcsoportosításokra és átalakításokra a gazdasági viszonyok függvényében, ennek korlátját az jelenti, hogy az ellátás mértéke nem csökkenhet az Alkotmányban megkövetelt minimális szint (a megélhetéshez szükséges ellátás) alá.

Azt hiszem az itt leírt indokok óhatatlanul hivatkozási alapot teremtenek majd a tagdíjakat érintő törvényi módosítások tekintetében is.

Itt szeretnék hivatkozni Dr. Czúcz Ottó alkotmánybíró 39/1999. (XII. 21.) ÁB határozathoz fűzött különvéleményének néhány gondolatára:

„.....a közhatalmi megfontolásokat megtestesítő állam az ellátások mértékének alakításába is csak kivételesen, és csak különösen indokolt esetekben avatkozhat be. Ilyesmire – álláspontom szerint – csak akkor kerülhet sor, ha

- a változó külső körülmények miatt az egész rendszer további fenntartása kerülne veszélybe, vagy
- a struktúrán belül olyan súlyos feszültségek alakulnának ki, amelyek a rendszer összeomlásával, vagy előre prognosztizálható működésképtelenné válásával fenyegetnének.”

A magam részéről az állam „kétszeresen” is tagdíjmódosító rendelkezéseit jogbiztonságot sértőnek találok, különös tekintettel arra, hogy a módosítás következtében a társadalombiztosítás számára megtakarított 1%-nyi járulékból (a magánpénztári tagok nem 1, hanem 2%-ot fizetnek nyugdíjjárulékként) származó tizenöt milliárd forint körüli bevétel nem kompenzálhatja az átlépők nagy számával indokolt majd hetven milliárdos hiányt a Nyugdíjbiztosítási Alapban. A módosítások hatásai nagyobb károkat okoztak a gazdaságnak és a társadalomnak (bizalomvesztés az állampolgárok és a befektetők részéről, különös tekintettel az egészségbiztosítás reformjára), mint a „nem tervezett” átlépőkkel keletkezett járulékhány. Érezhetően a magánpénztárakat érintő jogi szabályozás az aktuális politika „prédájává” vált.

A leírtakhoz felhasznált további forrásanyagok:

Hámor Szilvia: A szabályváltoztatás felőrli a bizalmat In.: Népszabadság, 1999. február 10.

Ismeretlen szerző: Perdömping várható a nyugdíjstop miatt In.: Gazdasági értesítő, 1999. szeptember 20., 14. oldal és Magyar Hírlap 1999. szeptember 14. ,1. oldal

Kéri J. Tibor - Sereg András: Alkotmánybírósági nyugdíjdöntés In.: Népszabadság, 1999. április 9., 5. oldal

Ismeretlen szerző: Módosítások lehetnek, de a hárompilléres nyugdíjrendszer marad In.: PÉNZTÁRHÍREK 1999. V. évf., 48-49. szám 1-3. Oldalak

Makara Klára: Fagyos évek In.: Heti világgazdaság 2000. október 28., 141., oldal

Mong Attila: Nyugtalanító In.: Figyelő, 2000. augusztus 31-szeptember 6., 49-53. oldalak

²⁰² Bod Péter számításai szerint, ha magánpénztárakba fizetendő tagdíj mértéke tartósan 6% marad, a második pillérből nyerhető nyugdíjak szintje 25 százalékkal alacsonyabbra csökkenne, és a társadalombiztosítási pillérből származó nyugdíjak egyetlen fillérrel sem növekednének. „Ezért a rendszer, mint az időskori megélhetés biztosításának alapvető eszköze, nem lenne képes betölteni szerepét.”

Ezzel összefüggésben kifejti, hogy amennyiben a biztosítottak több járulékot fizetnek a magánpénztárakba, akkor meg kell változtatni a társadalombiztosítási nyugdíj formuláját, és fel kell emelni az évi 1,22 százalékos keresetbeszámítást.

/ Bod Péter: Gondolatok a magánnyugdíjpénztárak működésének távlatairól In.: Racionalitás és méltányosság Budapest, 2000. Kiadja: Közgazdasági Szemle Alapítvány 85-101. oldalak /

Azt hiszem nem szabad átlépni azon gondolaton sem, hogyha a tagdíjbefagyasztás miatt csökken a magánnyugdíjpénztári szolgáltatás, a kieső részt az államnak kell majd pótolni a garantált normajáradék intézményén keresztül. Úgy gondolom, hogy ez is csak a költségvetést megcsapoló tétel, igaz, hogy nem most, hanem 15 év múlva jelentkezik először.

Réti János a nyugdíjkockázatok és azok járulékkerheinek elemzésekor arra mutatott rá, hogy a magánpénztárba fizetendő tagdíjak megállapításakor nem vették figyelembe, a magánpénztári rendszer által biztosított kockázatok mértékét.

A tagdíjat - még jelenleg 6% - a pénztártag, illetve javára más személy vagy szervezet (pl. munkáltató) 10%-ra kiegészítheti. A munkáltató egyoldalú kötelezettségvállalással munkavállalója tagdíját vagy a tag saját tagdíját a tagdíjalap mértékének 10 százalékáig kiegészítheti. A munkáltató kötelezettségvállalása minden munkavállalóra azonos mértékben és egyforma feltételekkel vonatkozik. A pénztártagok a tagdíjon felül, 2000. január 01.-től 2% nyugdíjjárulékot fizetnek a Nyugdíjbiztosítási Alapba.²⁰³ Akik maradtak a tisztán állami nyugdíjrendszerben, azok összesen 8% nyugdíjjárulékot fizetnek.

A tagdíjat minden hónapban a foglalkoztató állapítja meg, vonja le a biztosított tárgyhavi járulék-alapot képező jövedelméből, majd azt bevallja és megfizeti a magánnyugdíjpénztárnak.²⁰⁴

A pénztár tökefedezeti működéséből fakadó szabály, hogy a pénztári tagsági viszony időszakába csak az az idő számít bele, amelyre vonatkozó tagdíjat a pénztárba befizették.

Élete során bárkivel előfordulhat, hogy átmenetileg nincsen olyan állása, munkája, ami után kötelezően tagdíjat fizethetne. Az Mpt. vonatkozó szabályai értelmében²⁰⁵, az a pénztártag, aki időlegesen nem rendelkezik a tagdíj alapjául szolgáló jövedelemmel, valamint azok, akik a Tbj. szerint megállapodást köthetnek a társadalombiztosítási igazgatási szervvel társadalombiztosítási ellátásra, valamint mindazok, akik önkéntes elhatározásuk alapján pénztártaggá

Szerinte korrekt kockázatelemzést és biztosítási kockázatonként elkülönített járulékkalkulációt tett volna szükségessé a reform bevezetése. Számításai szerint azzal, hogy a rokkantkockázatot nem és a hozzátartozói kockázatot csak részben vette át a tökefedezeti pillér, kevesebb tagdíj is jár. Véleménye szerint a 8%-os tagdíj az átvett kockázatokhoz képest aránytalan lenne, bevezetése 25 százalékos többletfelhalmozást eredményezne a magánnyugdíjrendszerben.

Röviden megfogalmazva ő egyetért a tagdíj 6 százalékon tartásával, igaz indoka merőben más, mint a Kormánynak. / Réti János: Nyugdíjkockázatok járulékterhei a kilencvenes évek végén In.: Racionalitás és méltányosság, 134-156. oldalak /

²⁰³ Tbj. 19.§ (2) bekezdés b) pont. Eredetileg a magánpénztári tagok folyamatosan 1% nyugdíjjárulékot fizettek volna, de a hivatkozott okok miatti jogszabály-módosítás, az 1999. évi XCIX. törvény, 2000. január elsejétől ezt 2%-ra változtatta.

²⁰⁴ Tbj. 51.§ (1) bekezdése

²⁰⁵ Mpt. 24.§ (4)-(5) bekezdései.

kívánnak válni, megállapodást köthetnek a pénztárral tagdíjfizetésre. Lehetőség van arra is, hogy a tagdíj fizetését – támogatási megállapodás alapján – helyettük bárki más átvállalja.²⁰⁶

Azt a pénztártagot, aki a tagdíj alapjául szolgáló jövedelemmel nem rendelkezik és tagdíj fizetésére megállapodást nem kötött, vagy részére támogatási megállapodást nem kötöttek (a továbbiakban: számlatulajdonos) a pénztártagok jogai illetik meg és kötelezettségei terhelik azzal, hogy a számlatulajdonos nem választhat és a pénztár szerveibe nem választható. A számlatulajdonosnak tehát csak korlátozott tagsági jogai vannak. Ez a szabály irányadó a számlatulajdonos örököseire is, illetve arra a rokkantsági nyugellátásban részesülő pénztártagra, aki a tagsági jogviszonyát fenn kívánja tartani (tagdíjat nem fizetők).

Lényeges garanciális előírás, hogy a tagdíj megfizetéséről, illetve a tagdíj összegéről a pénztár a pénztártag, és ha nem ő a befizető, akkor a befizető részére hatvan napon belül igazolást állít ki.

A tagdíjfizetési kötelezettség megszegése (tagdíjbefizetés elmulasztása, késedelmes fizetés, tagdíjbevallás hiányossága, vagy hibája) esetén²⁰⁷, illetve a tagdíj végrehajtására kerül sor, szintén a Tbj. szabályait kell alkalmazni.²⁰⁸

A végrehajtási eljárás során a pénztári tagdíjkövetelés egy tekintet alá esik a társadalombiztosítási járuléktartozással.

²⁰⁶ A felsőfokú oktatási intézmény nappali tagozatán tanulmányokat folytató személyek az új nyugdíjtörvények hatálybalépésével már nem szereznek elismert szolgálati időt. Azonban megállapodással bárki kötelezettséget vállalhat a nyugdíjjárulék fizetésére, így ezen időszak szolgálati időnként történő elismerésére. A fizetendő járulék alapja a szolgálati idő elismerése iránti kérelem benyújtása napján érvényes minimális bér. / Lásd bővebben: Dr. Tóth Péter: Nyugdíjügyi kalauz köztisztviselőknek, közalkalmazottaknak Budapest, 1998. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 36-38. oldalak /

²⁰⁷ A Tbj. 51.§ (7) bekezdése szerint a befizetési kötelezettség elmulasztása, illetőleg részbeni teljesítése esetén a pénztár – a pénztártag egyidejű értesítése mellett – haladéktalanul intézkedik az állami adóhatóságnál a tartozás behajtása érdekében.

²⁰⁸ Mpt. 3.§ (3)-(4). bekezdések alapján.

VIII. A MAGÁNNYUGDÍJPÉNZTÁRAK SZOLGÁLTATÁSAI

1. A NYUGDÍJSZOLGÁLTATÁS

A pénztár legfőbb szolgáltatása a **nyugdíjsszolgáltatás**, melyet a pénztár az ún. járadékos időszakon belül nyújt.

A nyugdíjsszolgáltatás fogalmát az Mpt. a következők szerint határozza meg:

Nyugdíjsszolgáltatás a nyugdíjkorhatár elérésekor, vagy a pénztártag kérése alapján a nyugdíjkorhatár elérése után, illetőleg a pénztártag elhalálozása esetén hozzátartozója részére, az egyéni számlán nyilvántartott összeg mint fedezet alapján megállapított, a pénztártag által választott szolgáltatáshoz tartozó szolgáltatási tartalékból folyósított nyugdíjjáradék, a hozzátartozó illetve kedvezményezett járadéka, vagy egy összegben történő pénzbeli kifizetés.

A pénztár a szolgáltatásaira nem csak a pénztártag jogosult, hanem bizonyos esetekben annak kedvezményezettje is. A szolgáltatást a jogosultak kaphatják egymás mellett párhuzamosan, egymás után, vagy kifejezetten csak egyikőjük kapja.

1. 2. A nyugdíjsszolgáltatások fajtái

A pénztár a pénztártag részére a nyugdíjsszolgáltatást **járadékszolgáltatásként, vagy egyösszegű kifizetésként nyújtja.**

A járadékszolgáltatás négyféle típusú lehet:

- 1) **Élethosszig tartó járadék:** a tag számára élete végéig havonta előre folyósított járadék
- 2) **Elején meghatározott időtartamos életjáradék:** olyan életjáradék, amelyet a pénztár a nyugdíjsszolgáltatás megkezdésének időpontjától számított, előre meghatározott időtartam (határozott időtartam) lejártáig a pénztártagnak, illetve kedvezményezettjének (örökösének), vagy meghatározott időtartam lejárata után a pénztártag élete végéig folyósít

- 3) **Végén határozott időtartamos életjáradék:** olyan életjáradék, amelyet a pénztár a pénztártag részére élethosszig folyósít, majd annak halála után kedvezményezettje részére a pénztár szolgáltatási szabályzatában előre meghatározott időtartam (határozott időtartam) lejártáig folyósít
- 4) **Kettő, vagy több életre szóló életjáradék:** a pénztártag és kedvezményezettjei részére járó nyugdíjszolgáltatás, amelyet addig folyósítanak, ameddig legalább egyikük életben van.

Fontos minimumszabály, hogy a pénztárnak legalább életjáradékot és valamelyik hozzátartozóra is kiterjedő járadékot nyújtania kell.

A pénztár egyösszegű kifizetést teljesít:

- 1) Szolgáltatásként a pénztártag halála után, a kedvezményezett részére. Ennek feltétele, hogy az egyéni számla egyenlege nagyobb legyen, mint a normafedezet²⁰⁹ kétszerese és a normafedezet kétszeresén felüli részt a pénztártag rendelkezése szerint a kedvezményezettnek kell kifizetni.
- Az egy összegben történő kifizetés helyett a kedvezményezett dönthet úgy, hogy az összeget a tagsági viszony folytatása mellett a pénztárban hagyja, vagy azt más pénztárba viszi át.
- 2) Ha az egyéni számla egyenlege nagyobb, mint a normafedezet kétszerese és a járadékra jogosult – nyugdíjjárulék folyósításának megkezdésekor – a nyugdíjjárulékon felüli egyösszegű szolgáltatás nyújtását igényli a saját maga részére.
- 3) Annak a pénztártagnak a kérésére, aki a nyugdíjkorhatár eléréséig a különböző pénztárakban eltöltött tagsági viszonyának egybeszámításával sem fizetett 180 havi tagdíjat. Ha a pénztártag nem az egyösszegű kifizetést kéri,

²⁰⁹ Normafedezet a normajáradék megállapításához szükséges fedezet. Normajáradék a pénztártag számára megállapítandó legkisebb nyugdíjjárulék, amelynek fedezetét a Pénztárak Garancia Alapja, illetve a központi költségvetés a tv-ben meghatározott módon a nyugdíj megállapításakor garantálja.

részére járadékszolgáltatást kell megállapítani. E szolgáltatásra azonban az Alap, illetve a központi költségvetés által nyújtott garancia nem vonatkozik.

1. 2. A kedvezményezett

*A pénztártag halála esetére egyéni számlájára, illetve nyugdíjszolgáltatásra vonatkozóan **kedvezményezettet** jelölhet.*²¹⁰

Amennyiben a pénztártag a felhalmozási időszakban hal meg, kedvezményezettje az egyéni számlán felhalmozott összegre, több kedvezményezett esetén annak arányos részére tarthat igényt.

A kedvezményezett választhat, hogy az egyéni számlán ráeső részt:

- egy összegben felveszi,
- a tagsági viszony folytatása mellett a pénztárban hagyja²¹¹,
- más pénztárba viszi át,
- ²¹²a Tny. szerinti hozzátartozói nyugellátás megállapítása esetén átutaltathatja a Nyugdíjbiztosítási Alap részére.²¹³

²¹⁰ A magánnyugdíj-pénztártag egyéni számláján felhalmozott összeg kedvezményezett (örökös) általi megszerzését az illetéktörvény öröklésnek tekinti és öröklési illeték fizetési kötelezettséget állapít meg ezután. Az összeg átszállásához illetékfizetési kötelezettséget csak akkor fűz, ha azt a kedvezményezett felveszi. Mentés az öröklési illeték alól a magánnyugdíjpénztártag egyéni számláján lévő összegnek a kedvezményezett, illetve az örökös általi megszerzése, ha azt a kedvezményezett, illetve az örökös a tagsági viszony folytatása mellett a pénztárban hagyja vagy más magánnyugdíjpénztárba viszi át.

²¹¹ A tagsági viszony folytatása két esetben lehetséges:

- az önkéntes belépő már pénztártag egy másik pénztárban, de ekkor az ottani pénztártagságát meg kell szüntetnie, vagy számlatulajdonosnak kell lennie a másik pénztárban;
- a kedvezményezett pályakezdő

Ha valaki ugyanis nem pályakezdő és nem lépett be a vegyes rendszerbe, azt kedvezményezettként sem teheti meg.

²¹² Ez a passzus az 1999. évi XCIX. törvény által került be a felsorolásba. A módosításig a tőkefedezeti rendszer csak részlegesen oldotta meg a hozzátartozói kockázatok kezelését, ha ugyanis a pénztártag rövid időn belül elhalálozott, hozzátartozói – a módosítás előtti szabályok szerint - hátrányos helyzetbe kerültek, mivel az egyéni számlán összegyűlt megtakarítás összegének - a halál időpontjától függően lehet csekély is- a társadalombiztosítási rendszerbe történő visszautalására nem volt lehetőség. Így mind az özvegyi, mind az árvaellátás alapja az elhunyt pénztártag társadalombiztosítási nyugdíjának 75%-a volt.

A járadékos időszakban kedvezményezettet kétféle nyugdíj szolgáltatásra lehet jelölni:

- járadékszolgáltatásra és
- egyösszegű kifizetésre.

A járadékszolgáltatás lehet elején határozott időtartamos, a nyugdíj szolgáltatás megkezdésének időpontjától számított, előre meghatározott időtartamig. Amennyiben az előre meghatározott időpontig a pénztárg nem hal meg, a kedvezményezett nem részesül szolgáltatásban.

A végén határozott időtartamos járadék esetében a kedvezményezett a pénztárg halálát követően meghatározott ideig jogosult járadékra.

Kettő, vagy több életre szóló járadék esetében a pénztárg és kedvezményezettjei egymás mellett kapják a járadékot, halálukig.

Egyösszegű kifizetésre a kedvezményezett csak akkor jogosult, ha az egyéni számla egyenlege nagyobb, mint a normafedezet kétszerese és a pénztárg a normafedezet kétszeresén felüli rész egyösszegű kifizetését igényli, és úgy rendelkezik, hogy azt halála esetén kedvezményezettjének fizessék ki.

Amennyiben tehát a pénztárg a szolgáltatási időszakban hal meg, úgy kedvezményezettje az egyéni számlán lévő teljes összeget nem veheti fel, azonban járadékszolgáltatásra jogosult lehet a pénztárg ilyen irányú rendelkezése esetén.

A törvény nem szól arról, hogy melyik időpontban kell a kedvezményezett személyét kijelölni. Ebből következőleg kedvezményezett jelölhető a tagsági jogviszony létesítésekor, vagy ezt követően is. Értelemszerűen az elején meghatározott időtartamos járadék, illetve a kettő, vagy több életre szóló járadék

Az egyéni számlán lévő követelés átutalását követően a hozzátartozói nyugellátás összegét úgy állapítják meg, mintha az elhalálozott a biztosítási idejének tartama alatt kizárólag nyugdíjjárulékot fizetett volna. Ezzel a megoldással a kedvezményezett hozzátartozó az özvegyi és árvaellátás teljes összegére jogosulttá válik.

²¹³ A hozzátartozói nyugellátást megállapító határozat kézhezvételét követő 30 napon belül a pénztár gondoskodik a kedvezményezett követelésének a Nyugdíjbiztosítási Alapba történő átutalásáról.

esetén legkésőbb a nyugdíjszolgáltatás megkezdésekor ki kell jelölni a kedvezményezettet.

Az Mpt. egy esetben, az egyösszegű kifizetés esetén, rendelkezik a kedvezményezett jelölésének legkésőbbi időpontjáról, erre kedvezményezett a nyugdíjszolgáltatás megkezdése előtt jelölhető.²¹⁴

A pénztártag a kedvezményezett kijelölését szabad belátása szerint módosíthatja, vagy visszavonhatja.

Ha a tag nem jelöl kedvezményezettet, természetes személy törvényes örökösét kell kedvezményezettnek tekinteni.²¹⁵

Örökös hiányában az egyéni számlán lévő összeg a Garanciaalapra²¹⁶ száll át.

1. 3. Az egyéni számla²¹⁷

Az egyéni számlára vonatkozó szabályokat a törvény meglehetősen szétszórta kezeli.

Az egyéni számla az a nyilvántartás, amelyben a felhalmozási időszakban a pénztártag követelése, illetve nyugdíjba vonulásakor a részére járó nyugdíjszolgáltatás megállapítása alapul.²¹⁸

A tag követelése a felhalmozási időszakban a tag egyéni számlájának egyenlege, a járadékos időszakban a tag által választott szolgáltatás tartalékából az őt a jövőben még megillető szolgáltatás értéke.²¹⁹

A pénztártag követelése - a tulajdonlás elve szerint - a pénztártag tulajdona, mely az Mpt. szabályai szerint örökölhető, illetve erre vonatkozóan kedvezményezett

²¹⁴ Mpt. 29.§ (4) bek.

²¹⁵ A szabályozás értelmében a törvény nem tekinti kedvezményezettnek a végrendeleti örököst.

²¹⁶ Lásd erről a XII. Fejezet 2. alfejezetét

²¹⁷ Az egyéni számláról lásd bővebben: Szűcs József: Az egyéni számla mint a nyugdíjszolgáltatás alapja In.: Számvitel és Könyvvizsgálat 1998. június, 6. szám, 265-269. oldalak

²¹⁸ Mpt. 4.§ (2) bek. e) pont

²¹⁹ Mpt. 4§ (2) bek. v) pont

jelölhető. A pénztártag követeléséért a pénztár, illetve az Mpt.-ben meghatározott feltételek szerint a Garanciaalap és a központi költségvetés tartozik helytállni.²²⁰

Az egyéni számlát a pénztártag részére a taggá válással egyidejűleg létre kell hoznia a pénztárnak.

Az egyéni számla és a szolgáltatási tartalékok, valamint a hozzájuk kapcsolódó biztonsági tartalékok kizárólag a pénztártagok követeléseinek kielégítésére használhatók fel, a pénztár, illetve a pénztártagok más kötelezettsége fejében nem foglalhatók le és nem zárolhatók.²²¹

A pénztártag egyéni számláján nyilvántartott összegre sem a pénztártag, sem a pénztár hitelezői nem tarthatnak igényt.²²²

Az egyéni számlára vonatkozó rendelkezések vizsgálatakor, nem lehet figyelmen kívül hagyni, a pénztár által kötelezően létrehozandó tartalékokat.

A pénztár bevételeiből köteles fedezeti²²³ és likviditási²²⁴ tartalékot létrehozni, és a működéssel kapcsolatos bevételeit és kiadásait is elkülönítetten nyilvántartani (működési tevékenység eredménye)²²⁵.

A pénztár bevételei és kiadásai ezen tartalékok között az alapszabályban, SzMSz-ben, vagy a Pénzügyi tervben meghatározott arányokban oszlanak meg. Ez azt jelenti, hogy a tagok, támogatók vagy munkáltatók által befizetett összeg és annak hozamai nem minden esetben kerülnek teljes egészében az egyéni számlákra.

²²⁰ Mpt. 5.§ (4) bek.

²²¹ Mpt. 5.§ (5) bek. f) pont

²²² Mpt. 25.§

²²³ Fedezeti tartalék a szolgáltatások fedezetének gyűjtésére és finanszírozására szolgál.

²²⁴ Likviditási tartalék az időlegesen fel nem használt eszközök gyűjtésére, befektetési és demográfiai kockázatok kiegyenlítésére, a pénztár fizetőképességének biztosítására, illetve az értékelési különbözet fedezetének nyilvántartására szolgál.

²²⁵ A működési tevékenység eredménye a működéssel kapcsolatos bevételek, költségek és ráfordítások elkülönített nyilvántartását szolgálja.

Az egyéni számlát terhelő költségek az alábbiak lehetnek: befektetési tevékenységgel kapcsolatos kiadások, ráfordítások, a pénzügyi befektetések leírása (értékvesztés), működési költségek, (pl. a Garanciaalapba fizetendő hozzájárulás és a Pénztárfelügyelet részére fizetendő felügyeleti díj) stb. Az első három évben jellemzően a tagdíj 94-95 százaléka került az egyéni számlákra.²²⁶

1. 4. A szolgáltatás alapvető feltételei, a járadék legkisebb összege

A járadékszolgáltatásra jogosult a társadalombiztosítási nyugdíj iránti igényével egyidejűleg, vagy ezt követően kérheti a nyugdíjszolgáltatás folyósítását.

A szolgáltatás értékével szemben támasztott garanciális jellegű követelmény értelmében, amennyiben a pénztártag 15 évig fizette a tagdíjat, legalább az ún. normajáradékot meg kell kapnia. A normajáradék tehát a pénztártag számára megállapítandó legkisebb nyugdíjjáradék, amelynek fedezetét a Garanciaalap, illetve a központi költségvetés az Mpt.-ben meghatározott módon garantálja.

A normajáradék az, amelynél a pénztártag járadéka a megállapításkor nem lehet kevesebb, ez a pénztártag társadalombiztosítási nyugdíj megállapítási szabályai szerinti, de legfeljebb öt év járulékfizetés nélküli elismert szolgálati idő²²⁷ figyelembevételével meghatározott nyugellátásának 25%-a.²²⁸

A járadékszolgáltatás megállapítása az egyéni számla egyenlegének – aktuáriusi (biztosításmatematikai) módszerek alapján - a pénztártag által választott életjáradékra, illetőleg egy összegre való átváltással történik.²²⁹

²²⁶ Ez az összeg azonban csökkenhet, az új törvénymódosítás szerint a felügyeleti díj nőni fog, az eddigi 2 ezrelék 2001-től 3,5 ezrelékre, míg 2002-től 5 ezrelékre fog növekedni. Emiatt és más költségnövelő tényezők miatt a pénztárak rákényszerülhetnek az egyéni számlákra kerülő összegek további csökkentésére. (T/2977. számú törvényjavaslat)

²²⁷ Pl. GYED, GYES, katonai szolgálat, egyetemi évek, szakmunkás évek.

²²⁸ A normajáradék megállapításához szükséges fedezet a normafedezet. / Mpt. 4.§ (2) bek. 1) pont / A normafedezet a pénztártag bruttó társadalombiztosítási nyugdíja jelenértékének 25%-a. A normafedezet nagyságát a pénztár aktuáriusa határozza meg. /170/1997. (X. 6.) Korm. rendelet 22.§ (2) bekezdése /

²²⁹ A járadék megállapításánál egységes halandósági táblázatot kell alkalmazni mind a férfiak, mind a nők esetében. /Mpt. 31.§ (2) bekezdés / Ez a szabály azért érdemel figyelmet, mert a statisztikai adatok szerint a férfiak rövidebb ideig élnek, mint a nők, azaz elvileg eltérő halandósági táblázatot kellene alkalmazni

A járadékot a biztonsági tartalékok képzésére és a folyósítás várható költségeire is figyelemmel kell megállapítani.

A pénztár szolgáltatási tevékenységét a Pénztárfelügyelet által jóváhagyott szolgáltatási szabályzat²³⁰ alapján kezdheti meg.

esetükben. Az eredeti reformjavaslatokban, ennek megfelelően, még az szerepelt, hogy az eltérő halandósági mutatókra tekintettel különbséget kell tenni a férfiak és nők között. A pénztárak egyébként saját tagságuk összetételének megfelelő halandósági táblákat hozhatnak létre. Ennek oka, hogy egy adott pénztár tagjainak összetétele más, mint a magyar lakosság összetétele, de még a többi pénztártól is eltérő lehet.

Itt kell megjegyezni, hogy az Európai Tanács 79/7/EGK irányelve megfogalmazza a férfiak és nők közötti egyenlő bánásmód fokozatos megvalósítását a szociális biztonság területén. Az irányelv hatálya kiterjed a munkavállalókra kívül a nyugdíjasokra, a munkaképtelenekre és az önfoglalkoztatókra is. Mindazokra a törvényen alapuló rendszerekre vonatkozik, amelyeknek célja a betegség, rokkantság, öregség, üzemi baleset, stb. elleni védelem. Az egyenlő bánásmód azt kívánja meg, hogy ne legyen semmiféle megkülönböztetés a nemek alapján, sem közvetlenül, sem közvetve, a következő vonatkozásokban:

- a szociális biztonsági rendszerek alkalmazási területe és a rendszerhez jutás feltételei;
- a járulékfizetési kötelezettség és a járulékok kiszámítása;
- a juttatások kiszámítását illetően.

/ Gyulavári Tamás szerk.: Az Európai Unió szociális dimenziója Budapest, 2000. Kiadja: Szociális és Családügyi Minisztérium 202-205. oldalak/

Az új nyugdíjbiztosítási törvények előkészítése során a szakértők felhívták a figyelmet a szabályozásra, hiszen a magánnyugdíjpénztári rendszer is része a hazai, törvényen alapuló, szociális biztonsági rendszernek. A törvényalkotás során már törekedtek arra, hogy a fenti irányelveknek megfelelő, egyenlő esélyeket biztosító jogszabályokat alkossanak.

Az Mpt.-be külön bekerült azon törvényi alapelv, hogy „tilos a pénztártagok.....kor és nemek szerinti megkülönböztetése.” / Mpt. 5.§ (2) bekezdés /

E kritériumokra tekintettel kötelez a törvény az egységes halandósági tábla alkalmazására.

Ugyanakkor a halandósági táblák készítésekor a pénztárak differenciálhatnak pl. társadalmi státus szerint. A magasabb jövedelmű, magasabban iskolázott egyének tovább élnek, mint szegényebb társaik.

Problémát jelenthet majd, hogy az uniszex kérdéssel azon biztosító intézményeknek is szembe kell néznie, akiktől a magánpénztárak nyugdíjszolgáltatást fognak vásárolni. A biztosítók gyakorlatában ugyanis a nemek különböző halandósága miatt nincs közös járadéktényező.

²³⁰ Szolgáltatási szabályzat a pénztárnak az a szabályzata, amely szolgáltatási típusonként tartalmazza a pénztár által nyújtott járadékok és egyösszegű kifizetések megállapításának és folyósításának szabályait, valamint az erre vonatkozó számításokat, továbbá a szolgáltatási tartalékképzési szabályokat. A szolgáltatási szabályzat kötelező tartalmi elemeit a 170/1997. (X. 6.) Korm. rendelet tartalmazza.

A pénztár a járadékszolgáltatást vagy saját maga, vagy valamely ügyfél védelmi alapon²³¹ tagsággal rendelkező biztosítóintézettől vásárolt járadékkal teljesítheti. A járadék vásárlásának forrása a pénztár erre vonatkozó szolgáltatási tartaléka. A biztosítóintézettől vásárolható járadékok azonosak azzal, amelyet a pénztár maga is felajánlhat.²³²

A járadékszolgáltatást teljesítő biztosítóintézetet a pénztár, illetve szolgáltatást igénybe vevő tag egyaránt kiválaszthatja. A pénztártag abban az esetben is választhat más biztosítóintézet által nyújtott járadékszolgáltatást, ha pénztára is nyújtja ugyanazt a járadékszolgáltatást. A biztosítóintézettel a járadék szolgáltatására vonatkozó szerződést a pénztár köti meg, illetve eljár az érintett pénztártag, vagy tagok nevében.

A biztosítóintézettől vásárolt járadékkal teljesített járadékszolgáltatásra (járadékmegállapítás, egyösszegű kifizetés, öröklés) a Bit. rendelkezései az irányadóak azzal, hogy a járadékszolgáltatásra jogosultat legalább élethosszig tartó járadékban kell részesíteni, amelynek rendszeresen, havonta kifizetett összege nem lehet kevesebb, mint amire a pénztár által történő nyugdíjszolgáltatás esetében a Garanciaalap (a továbbiakban: Alap) garanciája kiterjed (normajáradék). A biztosítóintézettől vásárolt életjáradékot a tag nem szüntetheti meg.

A biztosítótól vásárolt járadékokra az Alap által nyújtott garancia nem terjed ki. A biztosítóval kötött szerződést a Pénztárfelügyeletnek a megkötésétől számított 15 napon belül be kell nyújtani.

A Pénztárfelügyelet 30 napon belül felszólítja a pénztárat a biztosítóval kötött szerződés felbontására, ha a biztosítótól vásárolt szolgáltatás nincs összhangban a

²³¹ A Bit. 153.§-a szerint az ügyfeleknek az egyes biztosítók felszámolásából adódó esetleges kárainak részleges fedezése céljából a biztosítók előre kötelesek létrehozni a biztosítók közös kötelezettségvállalását szolgáló ügyfélvédelmi alapot.

Meg kell jegyezni, hogy az ügyfélvédelmi alapot még nem hozták létre.

²³² A pénztár csak a biztosító által kizárólag a pénztári tagság részére kidolgozott és forgalmazott terméket vásárolhat. / 170/1997. (X. 6.) Korm. rendelet 8.§ (1) bek. / Nem teljesen egyértelmű, hogy a

pénztárak Mpt.-ben megfogalmazott szolgáltatási rendszerével. Amennyiben a pénztár a jogszabályok rendelkezéseinek betartása érdekében a Pénztárfelügyelet felhívására nem intézkedik, a Pénztárfelügyelet a szerződés érvénytelenítését kéri a pénztár székhelye szerint illetékes bíróságon, és a szolgáltató e szerződés alapján végzett tevékenységet határozattal felfüggeszti.²³³

1. 5. A társadalombiztosítási nyugellátás²³⁴ és a magánpénztári nyugdíjszolgáltatás egybevetése

A társadalombiztosítási nyugellátás a nyugdíjjárulék alapját képező kereset, jövedelem összegéhez és az elismert szolgálati időhöz igazodik.

A magánpénztári szolgáltatás a tagdíj alapját képező jövedelem összegéhez, a felhalmozási időszak hosszához és az adott magánnyugdíjpénztár befektetési hozamához igazodik.

A magánnyugdíjpénztári rendszerben a biztosított nyugdíjszolgáltatása lehet járadék, vagy egyösszegű szolgáltatás. A társadalombiztosítási rendszer csak járadékszolgáltatást nyújt. A magánpénztártag négyféle járadékszolgáltatás között választhat, ebből három a hozzátartozói ellátást is biztosítja, ha a pénztártag ilyen típusú járadékot választott és kedvezményezettnek hozzátartozóját jelölte ki.

A társadalombiztosítás rendszerében nincs választási lehetőség a járadékszolgáltatáson belül.

A magánnyugdíjrendszer a rokkantságot csak részlegesen kezeli.

A hozzátartozó kockázatok kezelését az öröklés (az egyéni számlán felhalmozott tőkeösszegekről van szó) és a hozzátartozói elemet is tartalmazó választható járadéktípusok meghatározásán keresztül biztosítja.

jogalkotó itt az uniszex – nemek között különbséget nem tevő – szolgáltatásról szól, vagy csak arról, hogy a biztosító a megszokottnál kisebb költséget számolhat fel, vagy valami egészen másról.

²³³ Mpt. 75.§ (1)-(2) bekezdései.

²³⁴ A társadalombiztosítási nyugellátást a Tny. szabályozza.

A második pillérben a Tny. szerinti hozzátartozók (gyermek, szülő, házastárs, élettárs, elvált házastárs) csak akkor részesülnek járadékszolgáltatásban, ha ők vannak kedvezményezettként megjelölve.²³⁵

Amennyiben a tag a felhalmozási időszakon belül hal meg, kedvezményezettje - feltéve, hogy jogosult a hozzátartozói nyugellátásra - az egyéni számlán ráeső részt, a hozzátartozói nyugellátás megállapítása érdekében, átutaltathatja a Nyugdíjbiztosítási Alap részére. Ezzel a megoldással a kedvezményezett hozzátartozó az özvegyi és árvaellátás teljes összegére jogosulttá válik.

²³⁵ Bod Péter ezzel összefüggésben kifejti, hogy bár a törvény szabaddá teszi a tőke feletti rendelkezést a pénztártag számára, a tag azt arra hagyományozza, akire akarja, azonban ez a megtakarítás így nem feltétlenül a társadalombiztosítási értelemben vett hátramaradottakat szolgálja. Különösen a fiatal korban történő elhalálozás esetén, amikor a felhalmozott tőke még alacsony, aligha ellentételezi e tőke örökölhetősége az árva-nyugdíjat. (A problémára figyelmeztet Réti János: Nyugdíjkockázatok járuléktérhei a kilencvenes évek végén In.: Racionalitás és méltányosság, 147-149. oldalak és Simonovits András: Újabb eredmények a nyugdíjrendszerek modellezésében In.: Közgazdasági szemle, XLVII. évf. 2000. július-augusztus, 495. oldal)

Bod Péter e gondolat mentén állapítja meg, hogy az egyéni számlás magánpénztári konstrukció nem igazán teszi lehetővé a probléma jó megoldását. Ennek oka, hogy a felhalmozási szakaszban a magánpénztári tagok nem alkotnak biztosítási értelemben vett kockázatközösséget az özvegyekről és árváktól való gondoskodás tekintetében. Mindenki csak saját magának gyűjtöget. „Így hiába tudjuk, hogy az aktív korban elhalálozó biztosítottak egy részének vannak csak árvaellátásra szoruló gyermekei, és az összes elhalálozó együttes vagyona fedezné az árvákat hátrahagyó tagok gyermekeinek az ellátását, az egyéni számlák egyénileg öröklődnek. A Garanciaalapra azok tőkéje száll, akik nem neveztek meg kedvezményezettet és nincs törvényes örökösük.” / Bod Péter: Gondolatok a magánpénztárak működésének távlatairól In.: Racionalitás és méltányosság, 85-101. oldalak /

A következőkben a társadalombiztosítási nyugellátás és a magánpénztári szolgáltatás egymáshoz viszonyított rendszerét szeretném bemutatni:

TÁRSADALOMBIZTOSÍTÁSI NYUGELLÁTÁS	MAGÁNNYUGDÍJPÉNZTÁRI SZOLGÁLTATÁS	
I. SAJÁT JOGÚ	I. A PÉNZTÁRTAG SZÁMÁRA JÁRÓ SZOLGÁLTATÁS	
<i>Járadékjellegű</i>	<i>Járadékjellegű</i>	<i>Egyösszegű</i>
Öregségi nyugdíj ²³⁶ a biztosított élete végéig	- Életjáradék - Elején határozott időtartamos életjáradék - Végén határozott időtartamos életjáradék - Kettő, vagy több életre szóló járadék	- A normafedezet kétszeresén felüli összeg kifizetése a pénztártag részére - Annak a pénztártagnak a kérésére, aki a nyugdíjkorhatár eléréséig a különböző pénztárakban eltöltött tagsági viszonyának egybeszámításával sem fizetett 180 havi tagdíjat. Ha a pénztártag nem az egyösszegű kifizetést kéri, részére járadékszolgáltatást kell megállapítani
Rokkantsági nyugdíj ²³⁷	Alapvetően e kockázatokat nem kezeli,	A rokkant pénztártag kérésére, ha a
Baleseti rokkantsági nyugdíj ²³⁸	de a nyugdíjkorhatár betöltésével esik egy tekintet alá a Tny. szerinti rokkantsági, baleseti nyugdíjban való részesítés. Ennek értelmében, ha a 15 éves várakozási idő eltelté után következik be a rokkantság, a pénztártag kérheti a járadékszolgáltatás folyósítását.	különböző pénztárakban eltöltött tagsági viszonyának egybeszámításával sem fizetett 180 havi tagdíjat. Ha a pénztártag nem az egyösszegű kifizetést kéri, részére járadékszolgáltatást kell megállapítani.

Bod Péter fejtegetései mentén haladva a megoldás az lenne, ha az öröklést törölnék az Mpt. szabályai közül, és az elhalt pénztártagok által felhalmozott tőkéből alapot képeznének az árvasági és özvegyi kockázatok biztosítására.

²³⁶ Öregségi nyugdíj: meghatározott életkor elérése és meghatározott szolgálati idő megszerzése esetén járó nyugellátás / Tny. 4.§ (1) bek. b) pont /

²³⁷ Rokkantsági nyugdíj: megrokkánás mellett meghatározott szolgálati idő megszerzése esetén járó nyugellátás / Tny. 4.§ (1) bek. c) pont /

²³⁸ Baleseti rokkantsági nyugdíj: üzemi baleset (foglalkozási betegség) következtében történő megrokkánás esetén szolgálati időtől függetlenül járó nyugellátás / Tny. 4.§ (1) bek. d) pont /

II. HOZZÁTARTOZÓI NYUGELLÁTÁSOK	II. KEDVEZMÉNYEZETTET ILLETŐ SZOLGÁLTATÁSOK	
<i>Járadékjellegű</i>	<i>Járadékjellegű</i>	<i>Egyösszegű</i>
Özvegyi nyugdíj ²³⁹ Árvaellátás ²⁴⁰ Szülői nyugdíj ²⁴¹	- Elején határozott időtartamos életjáradék. - Végén határozott időtartamos életjáradék. - Kettő, vagy több életre szóló járadék. (Kedvezményezett azonban a pénztártag özvegyén, leszármazottján, vagy szülőjén kívül lehet más is)	- Pénztártag felhalmozási időszakban bekövetkező halála esetén - választása szerint - az egyéni számlán lévő összeget felveheti. - A járadékos időszakban, a pénztártag döntése alapján, a normafedezet kétszeresén felüli rész illeti meg. (Kedvezményezett azonban a pénztártag özvegyén, leszármazottján, vagy szülőjén kívül lehet más is)
Baleseti hozzátartozói nyugellátások	-	Pénztártag felhalmozási időszakban bekövetkező halála esetén - választása szerint - az egyéni számlán lévő összeget felveheti. (Kedvezményezett azonban a pénztártag özvegyén, leszármazottján, vagy szülőjén kívül lehet más is)

A magánpénztártagokat az első pillérből illető nyugellátás

Az, aki szolgálati idejének legalább egy részében a magánnyugdíjrendszer keretében is fizetett tagdíjat, és ennek alapján szolgáltatásra jogosultságot szerzett, a kizárólag társadalombiztosítási nyugellátásra (a továbbiakban: nyugellátás) jogosultakhoz képest eltérő mértékű társadalombiztosítási nyugdíjra jogosult.²⁴² A magán-nyugdíjpénztár tagjának társadalombiztosítási öregségi nyugdíja kisebb összegű lesz, mint azé, aki maradt a régi rendszerben. Ennek

²³⁹ Özvegyi nyugdíj: az elhunyt nyugdíjas, illetve nyugdíjban nem részesülő, de nyugdíjjogosultságot szerzett elhunyt személy házastársának, meghatározott feltételek mellett élettársának, valamint elvált házastársának járó nyugellátás / Tny. 4.§ (1) bek. e) pont /

²⁴⁰ Árvaellátás: az elhunyt nyugdíjas, illetve nyugdíjban nem részesülő, de nyugdíjjogosultságot szerzett elhunyt személy gyermekének, örökbe fogadott gyermekének, meghatározott feltételek esetén nevelt gyermekének, testvérének, unokájának járó ellátás / Tny. 4.§ (1) bek. f) pont /

²⁴¹ Szülői nyugdíj: az elhunyt biztosított (nyugdíjas) szülőjének, nagyszülőjének, meghatározott feltételek fennállása esetén nevelőszülőjének járó ellátás / Tny. 4.§ (1) bek. g) pont /

²⁴² Tny. 2.§ (4) bek.

oka, hogy aki a vegyes rendszert választotta, az a magánpénztártól is fog nyugdíjat kapni. A magánpénztári nyugdíj kiegészíti a társadalombiztosítási nyugdíjat, illetve a magánpénztári tagok kevesebb nyugdíjjárulékot fizetnek.

Ha a biztosított - élve törvény adta jogával - a vegyes rendszerből visszalépett a tisztán társadalombiztosítási rendszerbe, akkor nyugellátását, baleseti rokkantsági nyugdíját úgy kell megállapítani, mintha biztosítási idejének teljes tartama alatt kizárólag nyugdíjjárulék fizetésére lett volna kötelezett.²⁴³

Visszalépés esetén „mintha mi sem történt volna” a biztosított változatlan összegű társadalombiztosítási nyugdíjat fog kapni.

1. 5. 1. Az öregségi nyugdíj alakulása²⁴⁴

A nyugdíj összege az 1997. december 31-ét követő és 2013. január 1-jét megelőző időpont között:

Az öregségi nyugdíj összege az elismert szolgálati időtől és a figyelembe vehető havi átlagkereset összegétől függ.

Teljes öregségi nyugdíjra jogosult a Tny.-ben meghatározott szabályok szerint az, aki kizárólag a társadalombiztosítási nyugdíjrendszer keretében fizetett nyugdíjjárulékot, illetve aki a vegyes-rendszerből visszalépett a tisztán társadalombiztosítási rendszerbe.²⁴⁵

Ha a biztosítottnak a magánnyugdíjpénztárban az egyéni számláján lévő összeget saját döntése alapján nem utalták át a Nyugdíjbiztosítási Alap részére, az öregségi nyugdíj összege a társadalombiztosítási nyugdíj hetvenöt százaléka.²⁴⁶

²⁴³ Tny. 2.§ (5) bek.

²⁴⁴ Lásd bővebben: Dr. Bakó Józsefné – Hidasi László – Baumgarten Karola – Jurth Gabriella – Kiss Sándor: Új nyugdíjjogi kézikönyv Budapest, 1998. Kiadja: HVGORAC Kiadó

²⁴⁵ Tny. 12.§ (6) bek.

²⁴⁶ Tny. 12.§ (7) bek.

Az öregségi nyugdíj összege a 2012. december 31-ét követően megállapításra kerülő nyugdíjak esetében:

Az öregségi nyugdíj összege az elismert szolgálati időtől és a figyelembe vehető havi bruttó átlagkereset összegétől függ.

Amennyiben a biztosított kizárólag a társadalombiztosítási nyugdíjrendszer keretében fizetett nyugdíjjárulékot, vagy a magánpénztári tag egyéni számláján lévő összeget a Nyugdíjbiztosítási Alaphoz átutalták, az öregségi nyugdíj összege negyven év után a havi bruttó átlagkereset 80%-a és minden további évre 1,65 százalék.²⁴⁷

Ha a biztosítottnak a magánnyugdíjpénztárban az egyéni számláján lévő összeget saját döntése alapján nem utalták át a Nyugdíjbiztosítási Alap részére, az öregségi nyugdíj összege negyven év után a bruttó átlagkeresetnek csak 48,80%-a és minden további évre 1,22 százalék.²⁴⁸

1. 5. 2. A rokkantsági nyugdíj²⁴⁹

Ha a rokkant a magánnyugdíjpénztárba is fizetett tagdíjat és saját döntése szerint az egyéni számláján lévő összeget nem utalták át a Nyugdíjbiztosítási Alap részére, a szolgálati időtől, az átlagkeresete összegétől és a rokkantság fokától függően kiszámított összeg hetvenöt százalékát kell részére rokkantsági nyugdíjként megállapítani. Annak hetvenöt százalékát kapja, mint amit az a kap, aki maradt a tiszta felosztó-kirovó rendszerben.

Ebben az esetben a pénztártag – ha a különböző pénztárakban eltöltött tagsági viszonyának egybeszámításával sem fizetett 180 havi tagdíjat – egyösszegű kifizetésre lesz jogosult a magánpénztártól. Az Mpt. ugyanis a rokkantsági nyugdíjra való jogosulttá válást úgy tekinti, mintha a pénztártag elérte volna a

²⁴⁷ Tny. 20. § (1) bek.

²⁴⁸ Tny. 20.§ (2) bek.

²⁴⁹ A hatályos szabályozás szerint a tőkefedezeti nyugdíjrendszer a rokkantsági kockázatokat részlegesen kezeli. Ennek egyik oka a nyugdíjrendszer egyes pilléreinek funkcióiban meglévő eltérések. A magánnyugdíjrendszer továbbfejlesztésének keretében a Kormány tervezi, hogy a magánnyugdíjpénztári rendszer is folyósítana rokkantsági ellátást, pénztárrendszer szintű kockázatkezelés mellett.

nyugdíjkorhatárt.²⁵⁰ Tizenöt évi (180 havi) tagdíjfizetés esetén azonban a járadékszolgáltatások közül választhat.

A megrokkant pénztártag dönthet azonban úgy is, hogy rokkantnyugellátásra jogosulttá válásával a pénztártagságát megszünteti. Ekkor a pénztár köteles az egyéni számláján felhalmozott összeget a Nyugdíjbiztosítási Alapba átutalni. Ebben az esetben a Tny. szabályai szerint adható teljes rokkantnyugdíjra jogosult lesz.²⁵¹

1. 5. 3. Hozzá tartozói nyugellátások

A hozzá tartozói nyugellátás összegét úgy kell megállapítani, mintha az elhalálozott a biztosítási idejének tartama alatt kizárólag nyugdíjjárulékot fizetett volna, ha:

- a jogszerző²⁵² kizárólag a társadalombiztosítási nyugdíjrendszer keretében fizetett nyugdíjjárulékot, vagy
- a jogszerző visszalépett a társadalombiztosítási rendszerbe, illetőleg
- a jogszerzőnek a felhalmozási időszakban bekövetkezett halála esetén a hozzá tartozónak döntése alapján az egyéni számla összegét a Nyugdíjbiztosítási Alapnak átutalták.²⁵³

Ha a jogszerzőnek a magánnyugdíjpénztárban az egyéni számláján lévő összegét saját döntése, illetőleg a jogszerző felhalmozási időszakban bekövetkezett halála

²⁵⁰ Mpt. 4.§ (2) bekezdés b) pont 2. A nyugdíjkorhatár betöltésével esik egy tekintet alá az az időpont, amelytől a pénztártag társadalombiztosítási rokkantsági, baleseti rokkantsági nyugdíjban részesül.

²⁵¹ Erre a megoldásra mondja azt Bod Péter, hogy „biztosítástechnikai szempontból abszurd, és a megrokkant biztosított a társadalombiztosítási pillér rovására segít. A magánpénztári tagság egy meghatározott hányada rokkant meg. Ezek ellátásáról azonban nem a munkaképes pénztártagok kollektívája gondoskodik, hanem a társadalombiztosítási pilléren keresztül az összes adófizető. A társadalombiztosítási alapnak átutalt tagdíj a keletkező teherhez képest elenyésző és egyben értelmezhetetlen bevétel a felosztó-kirovó rendszerű első pillérben.” / Bod Péter: Gondolatok a magánpénztárak működésének távlatairól, 85-101. oldalak /

²⁵² Jogszerző: az igénylőnek az elhunyt házastársa, élettársa, szülője, gyermeke (az elhalt biztosított)

²⁵³ Tny. 44/C § (1) bek.

esetén, a hozzátartozó döntése alapján az egyéni számla összegét nem utalták át a Nyugdíjbiztosítási Alap részére, a hozzátartozói nyugellátás a teljes hozzátartozói nyugellátás hetvenöt százaléka.²⁵⁴

²⁵⁴ Tny. 44/C § (2) bek.

IX. A MAGÁNNYUGDÍJPÉNZTÁR SZERVEZETI RENDSZERE ÉS MŰKÖDÉSÉNEK FELTÉTELEI

1. A PÉNZTÁR SZERVEZETI FELÉPÍTÉSE

A pénztár szervezetét és működését az Mpt. keretjellegűen szabályozza, annak részletezését a pénztár alapidokumentumára a **Szervezeti és Működési Szabályzatra (SzMSz) bízta**, melyet a közgyűlés fogad el. Az SzMSz legfontosabb tartalmi elemeit a törvény taxatív módon sorolja fel.²⁵⁵

1. 1. A pénztár szervei

A pénztár szerveit a törvény nevezi meg, ezek a közgyűlés vagy küldöttközgyűlés, az igazgatótanács, az ellenőrző bizottság és az SzMSz szerint létrehozott szakértői bizottságok.

A pénztár vezető tisztségviselői: az igazgatótanács elnöke és tagjai, az ellenőrző bizottság elnöke és tagjai, minden olyan, az SzMSz-ben meghatározott tisztségviselő, aki tisztségét a közgyűlés hatáskörébe tartozó választás alapján tölti be.²⁵⁶

Megjegyzés [B11]:

A közgyűlés

Az önkormányzati működés megtestesítője, a pénztár legfőbb szerve a **közgyűlés (részközgyűlés), vagy küldöttközgyűlés**, ahol a pénztártagok tulajdonosi jogait

²⁵⁵ Az SzMSz tartalmazza többek között a pénztár jogállására és alapítására vonatkozó adatokat, a taggá válás feltételét, a pénztár szerveződési elvét, az átlépéssel, a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe történő visszalépéssel és a tagsági viszony megszűnésével kapcsolatos eljárásokat, a tagok jogait és kötelezettségeit, az azok érvényesülését biztosító előírásokat, a tagdíjfizetés rendjét, a pénztári szolgáltatások típusait, a közgyűlés formájára, megtartására, illetve ahol küldöttközgyűlés működik, a küldöttek megválasztására és visszahívására vonatkozó szabályokat, a pénztár gazdálkodására, pénzügyi tervére, üzemvitelére vonatkozó főbb szabályokat, a pénztár vagyonkezelésére, adminisztrációs és nyilvántartási, valamint beszámolási, továbbá a járadékszolgáltatási kötelezettségeire irányadó alapvető előírásokat, stb.

²⁵⁶ Vezető tisztségviselővé csak büntetlen előéletű személy választható. A vezető tisztségviselők megbízatása a határozott idő lejártával, visszahívással, lemondással, elhalálozással, illetve a pénztártagsági viszony megszűnésével, valamint a közügyektől való eltiltással szűnik meg.

gyakorolhatják. A pénztárnál egyidejűleg vagy közgyűlés, vagy küldöttgyűlés működik, a tagok számától függően. A közgyűlés a pénztártagok összességéből áll. A részközgyűlés a pénztár tagságából képzett csoportokban külön megtartott közgyűlés. A részközgyűlésen minden tag egy és csakis egy csoportba tartozik, és a részközgyűlés határozatait az egyes gyűlések szavazatainak összesítésével hozza.

A küldöttközgyűlés a pénztártagok küldötteken keresztüli képviseletével megtartott közgyűlés. A küldöttközgyűlés a pénztártagok által öt évre megválasztott küldöttekből áll²⁵⁷, akiknek létszámát a törvény 25-100 főben korlátozza.²⁵⁸

²⁵⁷ A küldöttek megbízatása a határozott idő lejártával, visszahívással, lemondással, elhalálozással, illetve a pénztártagsági viszony megszűnésével, valamint a közügyektől való eltúltással szűnik meg.

²⁵⁸ Az Mpt. 5.§ (1) bekezdésében rögzített azon alapelv, miszerint az önkormányzati működés elvének megfelelően a pénztárra vonatkozó alapvető döntések meghozatalára kizárólag a pénztártagok jogosultak, véleményem szerint jelentős sérelmet szenved a küldöttek számának korlátozásával, sőt a piaci folyamatok hatására ki is üresedett.

A törvény értelmében a magánnyugdíjpénztár alapításához legalább 2000 tag szükséges. Már ennek az taglétszámnak az alapul vételével sem áll arányban a törvény által 100 főben maximált küldöttlétszám, hiszen minden 20 pénztártag delegálhat egy küldöttet. A tulajdonosi jogok közvetlen és hatékony gyakorlása nem valósulhat így meg. A helyzetet súlyosbítja a piac által diktált több körülmény is:

1) Ha egy pénztár kis taglétszámmal működik, a pénztárüzem működési költségeit le kell redukálnia. Ez a kisebb pénztárakat arra ösztönzi, hogy a közgyűlés tartása helyett – ami tekintettel a több ezres létszámra óriási költséggel járna – küldöttgyűlést működtessenek, ezt is lehetőleg minimalizált taglétszámmal és minél kevesebbszer egy évben. A tulajdonosok, a biztonságos működés érdekében, saját magukat korlátozzák le.

2) A hazai pénztárpiacot erős koncentráció és folyamatos egyesülési hullám jellemzi. A hat legnagyobb pénztár százezres nagyságrendű tagsággal bír, az egyesülések hatására ezek tagsága más pénztárakéval együtt tovább gyarapszik. Ekkora létszámú tagság mellett közgyűlés tartása technikailag lehetetlen, marad tehát a 100 főben maximalizált küldöttgyűlés. A törvényi szabályokra tekintettel, legjobb esetben is, ezer pénztártagot képviselhet egy küldött. Ilyen körülmények között tulajdonosi jogok gyakorlásáról értelmetlen beszélni, a törvény 5.§ (1) bekezdésében megfogalmazott, fentiekben hivatkozott alapelv illúzió, „varázsporhintés a szemekbe.”

Törvényi eszközökkel a pénztárpiacon végbemenő folyamatokat befolyásolni nem lehet és nem is szabad, de ajánlatos lenne a küldöttgyűlésre vonatkozó szabályok korrekciója. A küldöttgyűlés taglétszámának csak az alsó határát kellene törvényileg szabályozni, ezt is legalább 100 és nem 25 főnél kellene

A közgyűlést évente legalább kétszer össze kell hívni, az éves beszámoló²⁵⁹, illetve a pénzügyi terv elfogadására. A közgyűlés összehívása az igazgatótanács feladata. A közgyűlést akkor is össze kell hívni, ha azt a bíróság vagy a Pénztárfelügyelet elrendeli, vagy az ellenőrző bizottság, illetve a pénztártagok (küldöttek) legalább 10%-a - az ok és cél megjelölésével - írásban indítványozza, illetve az igazgatótanács szükségesnek látja.

A közgyűlésre a Pénztárfelügyelet képviselőjét is meg kell hívni, aki azon tanácskozási joggal vesz részt.

A közgyűlés akkor határozatképes, ha azon legalább a pénztártagok felének képvisellete biztosított.

A közgyűlésen minden tagnak egy szavazata van, küldöttközgyűlés esetén minden küldöttnak annyi szavazata van, ahány pénztártagot képvisel.

A közgyűlés határozatait egyszerű szótöbbséggel hozza.

meghúzni. Ezen túlmenően a küldöttgyűlés taglétszámát hagy határozza meg a legfőbb szerv, anyagi- és tárgyi, technikai feltételeinek figyelembevételével.

A fenti gondolatsort támasztja alá Lenkovics Barnabás „A dologi jog vázlata” című munkájának néhány sora is: „Minél nagyobb egy társas magántulajdonosi szervezet, minél több tulajdonosa van, annál kevésbé van módja az egyes társtulajdonosoknak arra, hogy tulajdonosi jogosultságukat gyakorolják, hogy tulajdonosi hatalmukkal közvetlenül, vagy akár közvetve, ha mégoly töredékes mértékben is, de élni tudjanak...Ezek oly mértékben eltávolodnak a tulajdonosok személyétől, hogy lényegében kikertülnek a társtulajdonosok túlnyomó többségének tényleges tulajdonosi hatalma alól, miközben ők maguk – mint jogi személyek – a vagyoni viszonyokban tulajdonjogot gyakorolnak. Az ilyen szervezetek felett a tulajdonosi szerepköröket a vezető tisztségviselők a menedzserek veszik át, és az általuk gyakorolt tulajdonosi hatalom a valóságban mint tényleges gazdasági hatalom tűnik fel.” /Lenkovics Barnabás: A dologi jog vázlata 70-71. oldalak /

A jogi és közgazdasági szakirodalom e jelenséget úgy említi, hogy a tulajdon szervezeti problémává vált. A tulajdonosok hatalma helyett a tényleges gazdasági hatalomnak van döntő fontossága, a személyes magántulajdon lényegében személytelen szervezeti tulajdonná változott.

²⁵⁹ Az éves beszámoló mellékletét képezi a vagyonkezelési tevékenység, illetve a befektetési tevékenység értékelésének, eredményességének bemutatása. Az éves beszámoló közgyűlés általi elfogadásával valósul meg a pénztártagok tájékoztatásának egyik esete. / 171/1997. (X. 6.) Korm. rendelet 4.§ (1) - (2) bekezdései. / Küldöttgyűlés esetén azonban nem beszélhetünk a tagság tájékoztatásáról.

A közgyűlési határozatok ellen a pénztártagok, illetve küldöttek, valamint a Pénztárfelügyelet, a határozat meghozatalától számított 90 napon belül keresetet nyújthat be a pénztár székhelye szerint illetékes megyei bíróságon.

A közgyűlés kizárólagos hatáskörébe tartozó feladatokat az Mpt. határozza meg.²⁶⁰

A közgyűlésen jegyzőkönyvet kell vezetni, egy példányát kell küldeni a Pénztárfelügyeletnek. A közgyűlésen elfogadott beszámolót és mérleget a nyilvánosságra hozatal szabályai szerint legalább egy országos lapban meg kell jelentetni.²⁶¹

²⁶⁰ A közgyűlés kizárólagos hatáskörébe tartozik:

1. az alapító okirat módosítása, 2. az SzMSz elfogadása, illetőleg módosítása, 3. az igazgatótanács tagjainak és elnökének megválasztása, visszahívása, díjazásuk megállapítása, 4. az ellenőrző bizottság tagjainak és elnökének megválasztása, visszahívása, díjazásuk megállapítása, 5. az igazgatótanács éves beszámolójának - ezen belül a mérleg és az aktuáriusi értékelés - elfogadása, döntés az egyes tartalékokban mutatkozó hiány rendezéséről, 6. a pénztár pénzügyi tervének elfogadása, 7. a tevékenységi engedély jogerőre emelkedése előtt a pénztár nevében eljáró személyek, az igazgatótanács és az ellenőrző bizottság tagjai elleni kártérítési igény érvényesítése, továbbá intézkedés a pénztár képviseletére jogosultak ellen indított perekben a pénztár képviseletéről, 8. döntés érdek-képviseleti szervhez történő csatlakozásról, illetve az abból történő kiválásról, 9. döntés a pénztár megszűnéséről, szétválásról vagy más pénztárral történő egyesülésről, 10. döntés mindazon ügyekben, amelyeket e törvény vagy más jogszabály a hatáskörébe utal, 11. a könyvvizsgáló megválasztása és felmentése, 12. döntés a tagdíjak behajtásának módjáról.

²⁶¹ Amennyiben a pénztárnál küldöttközgyűlés működik, megnövekszik annak jelentősége, hogy a küldötteket delegáló pénztártagok hogyan juthatnak információhoz a küldöttközgyűlésen történekről, a küldöttközgyűlésen hozott határozatokról. Az Mpt. konkrétan erről nem rendelkezik, de közvetett módon lehetőséget nyújt erre. Az Mpt. 106.§ (2) bekezdése szerint a Pénztárfelügyelet a törvényben felsorolt dokumentumokat az érdeklődők számára folyamatosan és térítésmentesen hozzáférhetővé teszi. E dokumentumok körébe tartoznak a közgyűlések jegyzőkönyvei és határozatai, valamint az éves beszámolók.

Az Mpt. 37.§ (2) bekezdése kimondja, hogy a közgyűlés összehívásáról szóló értesítésben meg kell jelölni a napirendhez tartozó iratok megtekintésének helyét és idejét. A közgyűlés összehívását egy országos napilapban, illetőleg a helyi és munkahelyi időszakos lapban is legalább egy alkalommal meg kell hirdetni. A hirdetményben meg kell jelölni az előterjesztések megtekintésének módját.

Az Mpt. 43.§ (4) bekezdése alapján az ellenőrző bizottság jelentését az éves beszámolóról és a pénzügyi tervről a közgyűlés előtt, azokkal együtt megtekinthetővé kell tenni a tagság számára.

Az igazgatótanács

A pénztár ügyvezető szerve az igazgatótanács. Az igazgatótanács tagjait és elnökét a közgyűlés választja. Az igazgatótanács létszáma páratlan számú, de legalább 7 fő. Az igazgatótanácsban biztosítani kell a pénztártagok képviseletét.

Megbízatása a megválasztásától számított 5 évig, illetőleg - ha az új közgyűlés később ül össze - amíg az új közgyűlés meg nem választja az új igazgatótanácsot.

Az igazgatótanácsnak legalább háromhavonta kell ülést tartania. Össze kell hívni ülést, ha azt a közgyűlés határozatban előírta, illetve ha az ellenőrző bizottság vagy az igazgatótanács tagjainak egyharmada, vagy az ügyvezető kéri.

Az igazgatótanács főbb feladatai közé tartozik a közgyűlési döntések előkészítése, a közgyűlési határozatok végrehajtása, gondoskodik a pénztár könyveinek vezetéséről, a pénztár zavartalan működéséről, meghatározza a pénztár üzletpolitikáját, elfogadja a vagyonkezelési- és vagyonértékelési, továbbá a szolgáltatási szabályzatot, dönt a vagyonkezelő kiválasztásáról.

Az igazgatótanács gyakorolja az ügyvezető felett a munkáltatói jogokat, kinevezi és felmenti az ügyvezető helyettesét és a főkönyvelőt.

Az ellenőrző bizottság

Az ellenőrző bizottság feladata, hogy rendszeresen vizsgálja és ellenőrizze a pénztár gazdálkodását, számvitelét, ügyvitelét, a pénztár fizetőképességének és kötelezettségvállalásainak összhangját.

Az ellenőrző bizottság tagjait a közgyűlés választja öt évre. Az ellenőrző bizottság 5, legfeljebb 7 tagból áll, a bizottságban a pénztártagoknak kell többségben lenniük.

Az ellenőrző bizottság megállapításait évente a közgyűlés elé terjeszti. Az ellenőrző bizottság köteles megvizsgálni a hatáskörébe tartozó, a közgyűlés elé

E rendelkezések nem egyértelműek abból a szempontból, hogyha küldöttközgyűlés működik, akkor is irányadóak-e. Azaz a küldötteken kívül szükséges-e a tagok számára is biztosítani a betekintés jogát? A zavar abból keletkezik, hogy a törvény olykor egybemossa a küldöttközgyűlés és közgyűlés szabályait, olykor a küldöttközgyűlés tekintetében eltérően rendelkezik. Célszerű lenne ezért, e szabályoknál külön a küldöttközgyűlésről is beszélni.

terjesztendő jelentéseket és az igazgatótanács éves beszámolóját. Az ellenőrző bizottság hatáskörébe tartozó kérdésekben a bizottság jelentése nélkül a közgyűlés érvényesen nem határozhat.

1. 2. A pénztár képviselete

A pénztár képviseletére jogosultak körét a törvény taxatív módon sorolja fel.

Képviseletre jogosult

- 1) az igazgatótanács elnöke és a pénztár egy képviseleti joggal felruházott alkalmazottja;
- 2) az igazgatótanács két tagja;
- 3) a pénztár két képviseleti joggal felruházott alkalmazottja;
- 4) az ügyvezető és a pénztár egy képviseleti joggal felruházott tisztségviselője.

A pénztár tisztségviselőjét vagy alkalmazottját az igazgatótanács ruházhatja fel képviseleti joggal. Az ügyvezető képviseleti jogosultsága nem teljes körű, csak feladatkörében rendelkezik önálló jogosultsággal.

2. A PÉNZTÁR MŰKÖDÉSÉNEK FELTÉTELEI

2. 1. Személyi feltételek

*A pénztár tevékenységét csak akkor kezdheti meg, ha a szolgáltatás nyújtásához szükséges **személyi és tárgyi feltételekkel** is rendelkezik.*

A nyugdíjpénztárra háruló sokrétű feladatok ellátása érdekében a törvény személyi feltételként **ügyvezető, számviteli rendért felelős vezető (főkönyvelő), befektetésért felelős vezető, biztosításmatematikus (aktuárius), könyvvizsgáló, jogász és belső ellenőr alkalmazását írja elő kötelezően.**

Az ügyvezetőt, számviteli rendért felelős vezetőt (főkönyvelő), befektetésért felelős vezetőt és a belső ellenőrt a pénztár kizárólag munkaviszonyban foglalkoztathatja.

Az ügyvezető, amennyiben végzettségénél fogva alkalmas rá, elláthatja egy személyben a jogászai, illetve a befektetésért felelős vezetői feladatokat is.

Az **ügyvezető** a pénztárral munkaviszonyban álló személy, aki nem lehet a pénztár választott tisztségviselője. Az ügyvezetőt az igazgatótanács pályázat útján választja ki, majd nevezi ki. Az ügyvezető feletti munkáltatói jogokat az igazgatótanács látja el. Az ügyvezető az igazgatótanács ülésein tanácskozási joggal részt vesz.

Az ügyvezető felelős az igazgatótanács határozatainak végrehajtásáért, a pénztár eredményes működéséért, folyamatos ügyviteléért, gyakorolja a pénztár alkalmazottai felett a munkáltatói jogokat.

Az igazgatótanács jogsértő határozata, illetve utasítása esetén az ügyvezető az ellenőrző bizottsághoz, illetve a Pénztárfelügyelethez fordulhat.

A pénztár köteles **befektetésekért felelős vezetőt** alkalmazni abban az esetben is, ha a vagyongazdálkodási tevékenység ellátásával vagyongazdálkodó szervezetet bíz meg.

2. 2. Tárgyi feltételek

A pénztár a pénztártevékenységet csak a szolgáltatás nyújtásához, illetve a gazdálkodási, tagfelvételi tevékenység megkezdéséhez szükséges technikai, informatikai, műszaki felszereltség és a tevékenység végzésére alkalmas helyiségek birtokában kezdheti meg, továbbá rendelkeznie kell a jogszabályoknak megfelelő számviteli renddel és a biztonságos működéshez szükséges belső szabályzatokkal, valamint az egyes tevékenységek végzésében előírt pénzügyi követelmények teljesítéséhez szükséges pénzeszközökkel, tartalékokkal.

A Pénztárfelügyelet, illetve az Alap részére teljesítendő információszolgáltatáshoz a pénztárnak rendelkeznie kell korszerű számítástechnikai eszközökkel.

A fogyasztóvédelmi törvény előírásai alapján a magánpénztárak kötelesek **ügyfélszolgálatot** működtetni.²⁶² Az ügyfélszolgálat feladata a fogyasztói (értsd:

²⁶² A fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. tv. 38.§ (1) - (4) bekezdései

pénztártag általi) bejelentések intézése, a fogyasztói panaszok kivizsgálása és orvoslása, a fogyasztók tájékoztatása.

3. A PÉNZTÁR VEZETŐIRE VONATKOZÓ FELELŐSSÉGI ÉS

ÖSSZEFÉRHETETLENSÉGI SZABÁLYOK²⁶³

A pénztár vezető tisztségviselője és vezető állású személye, valamint a pénztár aktuáriusi, könyvvizsgálói, jogász feladatait nem munkaviszony keretében ellátó személy ***az ilyen tisztséget betöltő személyektől általában elvárható gondossággal köteles eljárni.***

Vezető állású személy az ügyvezető, főkönyvelő, befektetésért felelős vezető, biztosításmatematikus (aktuárius), könyvvizsgáló, jogász, belső ellenőr, valamint az SzMSz-ben meghatározott más munkakört betöltő személy, ha a pénztárral munkaviszonyban áll és választása, kinevezése nem a közgyűlés hatáskörébe tartozik.

Kötelezettségeik megszegésével a pénztárnak okozott kárért a polgári jog szabályai szerint felelősek, akkor is, ha a pénztárral munkaviszonyban álltak, illetve állnak.²⁶⁴

²⁶³ A szigorú felelősségi és összeférhetlenségi szabályok alkalmazása a magánnyugdíjpénztárak esetében kiemelt fontossággal bír. Ennek oka, hogy „a pénztár bár önszervező, a tagok tulajdonában lévő intézmény...a másik oldalon az irdatlan nagy pénz begyűjtése, mozgatása, befektetése – s majdan a nyugdíjszolgáltatás – nem nélkülözheti a szakértelmet. Elképzelhetetlen, hogy ne profi pénzügyi menedzsmen irányítson többmilliárdos vagyontokat, s az infrastruktúrát.” /Idézet Radnai Györgytől, a Pénztárfelügyelet elnökétől PÉNZTÁRHÍREK, 17. oldal /

Az ok tehát az, hogy a pénztártagok befizetéseiből származó hatalmas vagyontömeg feletti stratégiai rendelkezés, annak kezelése, befektetése, nem a tulajdonosok, hanem az általuk megbízott szakmai szervezet döntésein múlik.

²⁶⁴ A munkaviszonyban állók polgári jogi felelősségének kimondása, szigorúbb felelősségre vonást jelent a munkaviszonnyal összefüggésben okozott kár területén, mint az egyébként rájuk irányadó szabályozás. Munkaviszony körében okozott kár esetén a munkavállaló vétkességi alapon és nem felróhatósági alapon felel. Gondatlan károkozás esetén a kártérítés mértéke legfeljebb a károkozó vezető 12 havi átlagkeresete, kollektív szerződés alapján legfeljebb hat havi keresete lehet. A polgári jogi felelősség fennállása esetén –

Az igazgatótanács és az ellenőrző bizottság, valamint az SzMSz-ben meghatározott más testületi szerv tagjai, az adott testület döntéseiről egyetemleges felelősséget viselnek. Nem terheli a felelősség azt a személyt, aki a határozat vagy intézkedés ellen tiltakozott, és tiltakozását írásban az igazgatótanácsnak és az ellenőrző bizottságnak, igazgatótanácsai és ellenőrző bizottsági tag esetében a közgyűlésnek bejelentette.

Az Mpt. szigorú összeférhetetlenségi szabályokat állapít meg a vezető tisztségviselőkre és a vezető állású személyekre vonatkozóan.²⁶⁵ A vezető tisztségviselő nem vehet részt olyan döntés előkészítésében, illetőleg olyan

azaz ha a károkozó magatartás felróható volt – a teljes kárt meg kell téríteni. A munka törvénykönyve a teljes kár megtérítését csak szándékos károkozás esetén írja elő. A munkajog szerint a munkáltatónak kell bizonyítania a munkavállaló vétkességét. A polgári jog alkalmazása esetén a károkozónak kell kimentenie magatartását, azaz neki kell bizonyítania, hogy úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható volt. A polgári jog szabályainak alkalmazása a kártérítés mértéke, és a bizonyítás szempontjából is szigorúbb.

²⁶⁵ Nem lehet vezető tisztségviselő, vezető állású személy:

- aki 10 százalékot elérő vagy azt meghaladó részesedéssel rendelkezik, rendelkezett, olyan befektetési vállalkozásban, pénzügyi intézményben, biztosítóban, amely öt éven belül fizetéseképtelenné vált, vagy fizetéseképtelenségét csak felügyeleti intézkedéssel lehetett elkerülni, illetve amelynek tevékenységi engedélyét az illetékes felügyelet visszavonta,
- aki vezető tisztségviselő volt olyan önkéntes kölcsönös biztosító pénztárban, biztosítóintézetben, pénzügyi intézményben vagy befektetési vállalkozásban, amely öt éven belül fizetéseképtelenné vált, illetve amelynek tevékenységi engedélyét állami felügyelete visszavonta,
- aki súlyosan vagy ismételten megsértette e törvényt, illetve a törvény által felsorolt jogszabályokat, és emiatt vele szemben az illetékes felügyelet, más hatóság vagy bíróság öt évnél nem régebben kelt jogerős határozatban szankciót alkalmazott,
- aki vezető tisztségviselője volt olyan, a társasági törvény hatálya alá tartozó vállalkozásnak vagy szervezetnek, amelyben 5 éven belül csőd- vagy felszámolási eljárást kellett lefolytatni,
- akinek egyéb tulajdonosi érdekeltsége és üzleti tevékenysége veszélyeztetné a pénztár biztonságos működését.

A pénztár biztonságos működését veszélyezteti különösen, ha a leendő vezető tisztségviselő tevékenysége, illetve a pénztárra gyakorolt befolyása veszélyezteti a pénztár független, megbízható és körültekintő irányítását, üzleti tevékenységének, illetve kapcsolatainak jellege, vállalkozásokkal fennálló közvetlen és közvetett tulajdoni részesedésének szerkezete olyan, hogy a vezető és/vagy ellenőrző tevékenységet akadályozza.

döntésben, amelyhez saját magának, közeli hozzátartozójának vagy a közvetlen és közvetett tulajdonában álló vállalkozásnak üzleti érdeke fűződik.

A vezető tisztségviselő köteles a pénztár igazgatótanácsának és a Pénztárfelügyeletnek haladéktalanul bejelenteni, ha

a) egy másik pénztárnál, befektetési vállalkozásnál, pénzügyi intézménynél, biztosítónál, önkéntes kölcsönös biztosító pénztárnál vezető tisztségviselővé választják vagy ekként alkalmazzák, illetve ilyen tisztségét megszünteti,

b) valamely, az előző pont szerinti vállalkozásban befolyásoló részesedést vagy szavazati jogot szerez, vagy ilyen részesedését megszünteti,

e) ellene büntetőeljárás indult.

X. A PÉNZTÁRAK GAZDÁLKODÁSA ÉS MŰKÖDÉSE

1. A PÉNZTÁR GAZDÁLKODÁSÁRAVONATKOZÓ TÖRVÉNYI ALAPELVEK

A pénztárak kiegyensúlyozott működőképességének biztosítása *a zárt gazdálkodás elvében* megfogalmazottak érvényesítése.

A pénztár gazdálkodása kizárólag a törvényben meghatározott nyugdíjszolgáltatás szervezésére és teljesítésére irányulhat, melyre kizárólag a törvényben meghatározott személyek jogosultak.

A pénztár bevételeiből köteles tartalékokat képezni, melyekből finanszírozza kiadásait (*a tartalékképzési követelmény*). A pénztár a szolgáltatásokat szolgáltatási tartalékokból finanszírozza, ezek fedezetét az egyéni számlákon felhalmozott összegekből kell képezni. Az egyéni számla és a szolgáltatási, valamint a hozzájuk kapcsolódó biztonsági tartalékok kiemelt védelmet élveznek, azok *kizárólag* a pénztártagok követeléseinek kielégítésére használhatók fel, a pénztár, illetve a pénztártagok más kötelezettsége fejében nem foglalhatók le és nem zárolhatók.

A zárt gazdálkodás elve nem zárja ki, hogy a pénztár a működésével kapcsolatos nyilvántartási és adminisztrációs feladatainak ellátásával, illetőleg gazdálkodási és szolgáltatási tevékenységének végrehajtásával, továbbá vagyonkezelésének ellátásával megbízza erre feljogosított szervezetet (a továbbiakban: pénztári szolgáltatók). A zárt gazdálkodás elvét további alapelvek egészítik ki, a pénztárvagyon és a tagok érdekeinek védelmében.

A biztonságos gazdálkodás elve értelmében a pénztár gazdálkodásával és különösen befektetési tevékenységével úgy köteles vagyonát gyarapítani, hogy az szolgáltatási kötelezettségének teljesítését ne veszélyeztesse.

A jó gazda gondosságának elvét megtartva a pénztár nevében eljáró személyek kötelesek a pénztártagok érdekében különös gondossággal eljárni.

A hozamelvárás elve a pénztárak befektetéseinek a hozamára vonatkozóan fogalmaz meg elvárást abból a célból, hogy a szolgáltatás fedezete a felhalmozási időszak elteltével mindenképpen rendelkezésre álljon.

2. A PÉNZTÁR GAZDÁLKODÁSA

A pénztár gazdálkodása keretében gondoskodik a pénztárvagyron befektetéséről és kezeléséről, teljesíti az Alappal szemben fennálló kötelezettségeit, és igénybe veszi annak szolgáltatásait.

A pénztár gazdálkodásának célja a nyugdíjszolgáltatás pénzügyi feltételeinek megteremtése.

A pénztár a törvény által kijelölt szigorú keretek között működhet, illetve gazdálkodhat, melynek oka a pénztár gazdálkodási kockázatainak korlátok közé szorítása.

A pénztár működése nem haszonelvű - saját haszonszerzésre nem törekszik - a gazdálkodása során elért bevételeit kizárólag a szolgáltatások fedezetének biztosítására, a szolgáltatások szinten tartására, illetve fejlesztésére, valamint a gazdálkodás költségeinek fedezetére fordíthatja, és abból tartalékot képez.

A pénztár vagyona sem osztalék, sem részesedés formájában nem fizethető ki.

A pénztár köteles pénzforgalmát hitelintézetnél vezetett pénzforgalmi számlán bonyolítani.

A pénztár üzemvitele, pénzügyi gazdálkodása *a pénzügyi terven* alapul.

A pénzügyi terv olyan dokumentum, mely a készítésekor fennálló állapotból kiindulva a pénztárakra vonatkozó előírások figyelembe vételével a pénztár bevételeinek és kiadásainak, valamint tartalékainak tervezett alakulását előre bemutató rövid távú (éves) és hosszú távú (tíz évre szóló) terv.²⁶⁶

A pénzügyi tervet az igazgatótanács készíti el. A pénzügyi tervet a közgyűlés fogadja el, így az információt nyújt a pénztár tagsága részére. A tagság ezen

²⁶⁶ A pénzügyi tervnek tartalmaznia kell a pénztár bevételeit és kiadásait meghatározó adatokat (pl. taglétszám, tagdíj várható alakulása), a tartalékok alakulását, a működéssel kapcsolatos bevételeket és költségeket, ráfordításokat, valamint a működési tartalékok alakulását is.

keresztül érzékelheti a pénztárra - ezen keresztül a pénztártagra - váró folyamatok jövőbeni alakulását. A tagoknak a közgyűlésen keresztül lehetősége van a pénzügyi tervből esetlegesen kiolvasható nem kívánatos, vagy éppen káros események kialakulását megakadályozni.

A közgyűlési elfogadás után a pénzügyi tervet meg kell küldeni a Pénztárfelügyeletnek, aki erre észrevételeket, módosítási javaslatokat tehet, sőt annak átdolgozását írhatja elő, ha nem felel meg a jogszabályi követelményeknek.

2. 1. A pénztári tartalékok és működésük

A pénztár a biztonságos működés érdekében, a zárt gazdálkodás elvére is figyelemmel, köteles tartalékokat képezni.

A pénztár bevételeiből köteles **fedezeti** és **likviditási tartalékot** létrehozni. E tartalékok kizárólag a törvény előírásai szerint használhatóak fel.

A fedezeti tartalék a szolgáltatások fedezetének gyűjtésére és finanszírozására szolgál. A fedezeti tartalék részét képezi az egyéni számla és a szolgáltatási tartalék. Az egyéni számla az, melynek egyenlegével a pénztártag követelése a felhalmozási időszakban megegyezik. A folyósítás alatt álló ellátások fedezetének nyilvántartására a szolgáltatási tartalék szolgál.

A likviditási tartalék az időlegesen fel nem használt eszközök gyűjtésére, illetőleg a befektetési és demográfiai kockázatok kiegyenlítésére, valamint a pénztár fizetőképességének biztosítására, az értékelési különbözet fedezetének nyilvántartására szolgál.

Amennyiben a pénztár nem helyezi ki járadékszolgáltatási tevékenységét, köteles a likviditási alapon belül módozatontként járadéktartalék alapot képezni.

A törvény szigorú szabályokat állít fel a fedezeti tartalék védelmében, illetve azért, hogy a pénztár esetleges eladósodását megakadályozza. A pénztár a fedezeti tartalék terhére harmadik személyekkel szemben kötelezettséget nem vállalhat. A pénztár váltót, hitelviszonyt megtestesítő értékpapírt nem bocsáthat

ki, hitelt, illetőleg kölcsönt²⁶⁷ a fedezeti tartalék terhére nem vehet fel. A pénztár más szervezetekért, személyekért pénzügyi kockázatot nem vállalhat, így nem adhat kölcsönt, nem fogadhat el váltót és csekket, vagy egyéb kötelezvényt, nem vállalhat pénztartozásra kezességet, ezekhez biztosítékot nem nyújthat. Ezek a korlátozások nem vonatkoznak a pénztár tulajdonában levő, a gazdálkodás nyilvántartását, a biztosításmatematikai feladatok ellátását, a vagyonkezelési tevékenységet végző szervezet részére nem üzletszerűen nyújtott hitelre.²⁶⁸

A pénztárnak elkülönítetten kell nyilvántartania a működésével kapcsolatos bevételeket, költségeket és ráfordításokat.

A *bevételeket* főként a pénztártagok kötelező tagdíjbefizetései és a befektetésekből származó hozam képezi.²⁶⁹

A *működéssel kapcsolatos költségek*, ráfordítások lehetnek a folyó működési kiadások, Alappal, Pénztárfelügyelettel kapcsolatos fizetési kötelezettségek, a tagdíj behajtásával, jogosulatlanul felvett járadék behajtásával kapcsolatos költségek, működéssel kapcsolatos tárgyi eszközök beszerzésére szükséges kiadások, bevételek befektetésével kapcsolatos kiadások.

²⁶⁷ A pénztár a likviditási tartalék fedezete mellett legfeljebb 12 havi lejáratú hitelt, vagy kölcsönt vehet fel. Az összes felvett hitel vagy kölcsön kamatokkal növelt összege nem haladhatja meg a likviditási tartalék - pénzügyi tervben előírányzott - éves bevételeinek 30% -át. / 171/1997. (X. 6.) Korm. rendelet 16-17.§-ai /

²⁶⁸ A 171/1997. (X. 6.) Korm. rendelet 18.§-ába foglaltak szerint a hitel- vagy kölcsöntartozással nem rendelkező pénztár a tulajdonában lévő, a gazdálkodás nyilvántartását, a biztosításmatematikai feladatok ellátását, a befektetési üzletmenetet végző szervezet részére kölcsönt nyújthat, tőle tartozást vállalhat át, és érte bírósági úton érvényesíthető követelésre nem készfizető kezességet vállalhat. A vállalt kötelezettségek összességükben nem haladhatják meg az adott időpontban meglévő likviditási tartalék 30% -át. A kötelezettségvállalást 8 napon belül be kell jelenteni a Pénztárfelügyeletnek.

²⁶⁹ A pénztárak befektetéseit a kockázatkerülő, biztonságra törekvő politika jellemzi. A befektetéseik nagyobb része állampapírokban összpontosul (70-80% között), a maradék rész részvényekben és pénzbetétben van elhelyezve. Bruttó vagyonkezelői hozamuk 1999. évben átlagosan 18-25 százalék között volt, ebből az egyéni számlákon jóváírt hozam 14 és 23 százalék között mozgott.

/ PÉNZTÁRHÍREK, 2000. VI. évf., 54. szám, 7. oldal és Világgazdaság, 2000. május 4., 13. és 19. oldalak /

A fedezeti tartalék eszközeinek befektetéséből származó nettó hozambevétel²⁷⁰ a tagok egyéni számlái és a szolgáltatási tartalékok javára, azok egyenlege arányában negyedévente kell jóváírni.

A pénztár hozamát évente össze kell hasonlítani a pénztárakra előírt **hozamelvárással**, valamint az e körül meghatározott legkisebb és legnagyobb hozamrátaival. A hozam kérdése különösen fontos, hiszen ha a pénztár az infláció mértékénél kisebb hozamot ér el az adott évben, vagy akár hosszú távon, akkor a pénztár veszít vagyonából, illetve a tagok pénzéből. Ha egy pénztár jól fektet be, és infláció feletti magas hozamot produkál, ezzel nem csak a vagyont gyarapítja, hanem magasabb nyugdíj szolgáltatást is lehetővé tesz. A hozamelvárás ezért a működés és a majdani nyugdíj szolgáltatás egyik garanciája.

A Pénztárfelügyelet, a Pénztártanács bevonásával, a pénztárakra egységesen, évente előre meghatározza azt a hozamrátát, melyet a pénztár befektetéseinek el kell érnie (**minimális hozamelvárás**). „A hozamelvárás meghatározásának alapvetően az a funkciója, hogy a pénztárak hozamingadozásainak kiegyenlítését szolgálja. Az a cél, hogy a hozamelvárás módszere és tematikája, követelményrendszere a hosszabb távú befektetésekre ösztönözze a pénztárakat.

Ezeknek a feltételeknek egy index kosáron alapuló követelményrendszer felel meg. Ebben a kosárban egy évnél hosszabb lejáratú, fix kamatozású, 3 milliárd forint névértéknél nagyobb kibocsátású és a kibocsátás arányaiban súlyozott állampapírok szerepelnek. Ezt az Államadósság-kezelői Központ ellenőrzi és auditálja és adja ki napról napra. A hozamelvárás ettől tér el lefelé minimális, felfelé maximális mértéket határozva meg.”²⁷¹

²⁷⁰ Nettó hozambevétel: a hozambevételek és a befektetések költségeinek különbözete

²⁷¹ Idézet Radnai Györgytől, a Pénztárfelügyelet elnökétől. PÉNZTÁRHÍREK, 1997. december III. évf. 28-29. szám 4-5. oldalak

Felvetődhet a kérdés, miért kell a hozamelvárás felső határát megszabni? Ennek indoka - véleményem szerint -, hogy ily módon szorítsák rá a pénztárakat a kockázatos befektetések elkerülésére, hiszen az extra hozamok mögött általában extra kockázatú befektetések állnak. A pénztár befektetéseinek célja elsősorban a pénztártagok befizetéseinek szinten tartása, reálértékének megőrzése, a szolgáltatás fedezetének biztosítása, nem az extra profit elérése. A pénztártagoknak nagyobb érdeke fűződik ahhoz,

A pénztárnak az esetleges befektetési veszteségek kiegyensúlyozására hozamkiegyenlítési tartalékot kell képeznie, amely a likviditási tartalék része. Ha a pénztár befektetéseinek hozama nem éri el az adott évben a Pénztárfelügyelet által meghatározott elvárt hozamot, akkor azt a hozamkiegyenlítési tartalékból kell pótolni.

Ha viszont a pénztár hozama meghaladja a legnagyobb hozamrátának megfelelő mértéket, a fedezeti tartalék többletének egy részét a hozamkiegyenlítési tartalékba kell helyezni.

A hozamkiegyenlítési tartalékból csak a fedezeti tartalékba lehet átcsoportosítani. A hozamkiegyenlítési tartalék kimerüléséről a Pénztárfelügyeletet és az Alapot haladéktalanul tájékoztatni kell.

2. 2. Vagyongkezelés

Törvényi felhatalmazás alapján *a pénztár saját vagyonának kezelését* maga is végezheti²⁷², vagy szerződésben részben vagy egészben külső vagyongkezelőre bízhatja.²⁷³ A vegyes rendszer egyik előnye tehát, hogy a pénztár saját adottságai, tárgyi- személyi feltételei, befektetési stratégiája figyelembe vételével eldöntheti - közgyűlésen keresztül tulajdonosi döntést hozhat -, hogy

hogy befizetések biztonságban legyenek, mint ahhoz, hogy túl nagy kockázat mellett, nyugdíjjáradékuk kiemelkedően magas legyen.

A hozamelvárást (hozamelőírást) a tárgyévet megelőző év november 30-áig a Pénzügyi Közlönyben és két Magyarországon megjelenő országos napilapban nyilvánosságra kell hozni. / 171/1997. (X. 6.) Korm rendelet 7.§ (1) bek. /

²⁷² Tekintettel arra, hogy a pénztár természetes személyek ezreinek, sőt akár százezres nagyságrendű tömegnek vagyonát kezeli, illetve fekteti be indokolt szigorú feltételeket meghatározni a saját vagyongkezelés esetére. Az Mpt. 66.§ (5) bekezdése értelmében a pénztár vagyongkezelését abban az esetben végezheti önállóan, ha erre az SzMSz lehetőséget biztosít, saját vagyongkezelési és vagyongértékelési szabályzata van, saját tevékenységi, hozamkiegyenlítési tartalékot képez, és rendelkezik a megfelelő képzéssel rendelkező szakemberrel.

²⁷³ A külső vagyongkezelő csak olyan befektetési vállalkozás, pénzügyi intézmény, vagy befektetési alapkezelő lehet, amely tevékenységét felügyeleti engedély alapján folytatja. A pénztár a törvényi feltételeknek megfelelő vagyongkezelői körből szabadon választhatja ki saját vagyongkezelőjét.

befektetéseit, a vagyon gyarapítását maga végzi, vagy kiadja erre szakosodott szervezetnek. További lehetőséget kínál a törvény azzal a megoldással, hogy a pénztár a vagyonkezelést és annak befektetését végző szervezetben tulajdont szerezhet.

A vagyonkezelés ellátásával nem bízható meg az adminisztrációs és nyilvántartási, illetve a biztosításmatematikai feladatok elvégzésével megbízott szervezet.

A vagyonkezelő a pénztár nevében és érdekében jár el, a pénztárakra vonatkozó gazdálkodási, számviteli, és befektetési előírások szerint.

A vagyonkezelés biztonsága érdekében a szerződést írásban kell megkötöni, annak tartalmát a törvény részben kötelezően előírja.²⁷⁴

Semmis a vagyonkezelői szerződés akkor, ha a vagyonkezelő nem rendelkezik a szükséges felügyeleti engedéllyel, illetőleg felügyelet által jóváhagyott, a tevékenységre vonatkozó üzletszabályzattal, vagy ha a vagyonkezelési szerződés hiányos.

A vagyonkezelői szerződést a Pénztárfelügyeletnek a megkötésétől számított 15 napon belül be kell nyújtani.

A Pénztárfelügyelet 30 napon belül felszólítja a pénztárat a szerződés felbontására, ha annak tartalma sérti a pénztár gazdálkodásának és befektetési feladatainak ellátásával kapcsolatos jogszabályi előírásokat, vagy a pénztár vagyonkezelési és eszközértékelési szabályzatát. Amennyiben a pénztár a jogszabályok rendelkezéseinek betartása érdekében a Pénztárfelügyelet

²⁷⁴ A vagyonkezelői szerződésnek tartalmaznia kell:

A kezelésre átadott vagyon meghatározását, a pénztár által kezelésre átadott vagyonnak a vagyonkezelő vagyonától, illetve más megbízás alapján kezelt vagyontól elkülönített kezelésének szabályait, a befektetési korlátok és a vagyonkezelési előírások betartásának biztosítékait, rendelkezést arra vonatkozóan, hogy a vagyonkezelő olyan nyilvántartásokat vezet, amelyek a pénztár jelentési és beszámolási kötelezettségéhez szükséges adatokat hitelt érdemlően tartalmazzák, rendelkezést arra vonatkozóan, hogy a vagyonkezelő a pénztár részére, illetve a pénztár nyilatkozata alapján más szolgáltatók, és a Pénztárfelügyelet részére a jogszabályok szerinti formában biztosítja azok jogszabályokban előírt nyilvántartási és beszámolási kötelezettségeinek teljesítéséhez szükséges, a pénztárra vonatkozó adatokat.

felhívására nem intézkedik, a Pénztárfelügyelet a szerződés érvénytelenítését kéri a pénztár székhelye szerint illetékes bíróságon, és a vagyonkezelői szerződés alapján végzett tevékenységet határozattal felfüggeszti.

A törvény rögzíti azokat az alapelveket és szabályokat, melyek betartásával a *befektetés kockázata minimalizálható*, illetve a pénztár fizetőképessége folyamatosan fenntartható. A pénztár a kockázatok mérséklése és az egyoldalú függőség megelőzése érdekében befektetéseit minden esetben köteles befektetési eszközcsoportok szerint megosztani (befektetési portfólió szabályok).²⁷⁵ A pénztári befektetéseknek összhangban kell lenniük a pénztár éven belüli és éven túli kötelezettségeivel, fenntartva a pénztár folyamatos fizetőképességét.

A pénztár állampapírokba korlátozás nélkül fektethet, egyéb kibocsátók esetén kibocsátónként a pénztári eszközök legfeljebb 10%-át fektetheti be, de nem szerezheti meg az egy kibocsátó által kibocsátott értékpapírok 10 százalékot meghaladó mértékű részét. Pénzeszközeit kizárólag elismert értékpapír piacokon forgalmazott értékpapírba fektetheti. Külföldi állampapírokba a pénztárak 2000. évben fektethettek be először, pénztári eszközük 10-áig, ez 2001-ben max. 20 százalékig, míg 2002-től max. 30 százalékig terjedhet.

Fontos garanciális szabály, hogy a pénztárvagyon befektetése során a pénztár - a pénztár tulajdonában lévő szolgáltató szervezeteinek kivételével - nem szerezhethet gazdálkodó szervezetben, egy évnél hosszabb időtartamra, annak jegyzett tőkéje 10%-át meghaladó mértékű közvetlen tulajdoni részesedést.

A törvény garanciális okokból *bizonyos befektetésekre tilalmat állít fel* annak érdekében, hogy a fizetéseképtelenség, az egyoldalú függőség és a nem kívánt összefonódások elkerülhetők legyenek.

A pénztár ezért nem szerezhethet tulajdoni részesedést olyan gazdálkodó szervezetben, amely ellen csőd- vagy felszámolási eljárás van folyamatban,

²⁷⁵ A befektetési portfólió és eszközcsoportok a Mpt. 70.§ (1) bek. szerint következők lehetnek:

Folyószámla, lekötött betét, kötvények (fix kamatozású értékpapírok, változó kamatozású értékpapírok, diszkont kincstárjegyek, folyamatos kibocsátású értékpapírok), részvények, befektetési jegyek, jelzáloglevél, ingatlan, határidős ügyletek, opciós ügyletek.

illetve amely ellen a tárgyévet megelőző 2 évben csőd- vagy felszámolási eljárást folytattak.

A pénztár az általa alapított vagy tulajdoni részesedése mellett működő szolgáltatók kivételével nem szerezhethet tulajdoni részesedést olyan gazdálkodó szervezetben, melyben a pénztárat alapítók, a pénztár tagjainak munkáltatói, illetve a pénztár részére támogatást nyújtó személy, szervezet és a pénztári szolgáltató tulajdoni részesedése meghaladja a gazdálkodó szervezet jegyzett tőkéjének 10%-át.

Egy bankcsoporthoz tartozó hitelintézetnél elhelyezett betétek - a pénzforgalmi számla kivételével -, valamint az ugyanazon bankcsoporthoz tartozó szervezet által kibocsátott értékpapír együttes értéke nem haladhatja meg a pénztári eszközök 20%-át.

A pénztár eszközeit nem lehet a pénztár vagyonkezelését végző befektetési alapkezelő által kibocsátott befektetési jegybe fektetni.

A pénztárak befektetési célzattal közvetlenül ingatlant nem vásárolhatnak, csak Magyarországon bejegyzett ingatlan-befektetési alap által kibocsátott befektetési jegyet.

*A pénztár biztonságos működésének fenntartása, valamint az összehasonlíthatóság és a pénztárrendszer áttekinthetősége érdekében elengedhetetlen, hogy a pénztár a működésére, gazdálkodására vonatkozó legfontosabb adatokat **nyilvánosságra hozza**²⁷⁶, és ezen keresztül a pénztártagokat is tájékoztassa.²⁷⁷*

²⁷⁶ A nyilvánosság elvén túlmenően természetesen léteznek olyan adatok, tények, melyek titokban tartásához a pénztárnak komoly érdeke fűződhet. A pénztár a piacon gazdálkodó szervezet, a többi pénztár és a más pénztárak szolgáltatói számára versenytársak. A törvény ezért védelmébe veszi e kíváncsiságot és kimondja, hogy titkosnak kell tekinteni mindazon adatokat, melyeknek a titokban tartásához a pénztárnak méltányolható érdeke fűződik (üzleti titok).

Üzleti titok minden olyan, a pénztár tevékenységéhez kapcsolódó tény, információ, megoldás vagy adat, amelynek titokban maradásához a pénztárnak méltányolható érdeke fűződik, és amelyet a pénztár üzleti titokká minősített, illetve amelynek titokban tartása érdekében a pénztár a szükséges intézkedéseket megtette. / Mpt. 78.§ (1) bek. /

²⁷⁷ Nyilvánosságra kell hozni:

A valóságnak megfelelő tájékoztatás megkívánja, hogy a pénztár a törvényben meghatározott időközönként értékelje tevékenységét. A pénztári vagyon piaci értéken történő értékelését negyedévente kell elvégezni.

A vagyonértékelést és teljesítménymérést tartalmazó jelentést negyedévenként, az aktuáriusi értékelést és biztosításmatematikai statisztikai jelentést évente kell elkészíteni.

A pénztár által készített ismertető, tájékoztatók és hirdetések nem tartalmazhatnak félrevezető adatokat és közléseket, a pénztár bármilyen teljesítményének leírásakor óvatos és szakmailag megalapozott becslések alkalmazhatók, különösen a jövőbeni hozamok vonatkozásában, amelyeknél fel kell tüntetni, hogy ezek nem kötelező érvényű előírások és teljesülésük nem garantált. Múltra vonatkozóan kizárólag az Mpt. alapján egyébként is nyilvánosságra hozandó adatok és tények szerepeltethetők.

A törvény által megkívánt adatokat a pénztár SzMSz-ében meghatározott módon megtekinthetővé kell tenni, és a pénzügyi év lejártát követő 150 napon belül a Pénzügyi Közlönyben²⁷⁸ nyilvánosságra kell hozni.

A nyilvánosságra hozatal során a pénztár más pénztár teljesítményét nem minősítheti.²⁷⁹

A könyvvizsgáló által hitelesített pénztári beszámolót a pénzügyi év lejártát követő 90 napon belül a közgyűlés elé kell terjeszteni. A beszámoló tartalmazza

A pénztár működése megkezdésének időpontját, a pénztár tisztségviselőinek nevét és beosztásának megnevezését, a pénztár mérlegének kivonatát (az előző évi mérleghez képest történt változást), a pénztár taglétszámát, járulék- és egyéb bevételeit, a bevételek tartalékok közötti megosztását, a pénztár által nyújtott szolgáltatások értékét (változását), a pénztár működési költségeit, a pénztár teljesítménymérésének főbb mutatóit (változását), a pénztár vagyongazdálkodójának nevét (változásokat), a kiszabott pénztárfelügyeleti bírságokat, megnevezve azok okait, az Alap igénybevitelét, és minden olyan fontosabb mutatót, amely a pénztárak teljesítményének összehasonlítását lehetővé teszi.

²⁷⁸ A nyilvánosság és a pénztártagok tájékoztatásának alapelvét hatékonyabban szolgálná, ha ugyanezen mutatókat a nyílt pénztárak esetében legalább egy országos napilapban, a zárt pénztárak esetében a szerveződési körnek megfelelő lapban is közzé kellene tenni.

²⁷⁹ 171/1997. (X. 6.) Korm. rendelet 15.§ (2) bekezdés

a vagyonértékelési és teljesítménymérési jelentéseket, valamint az aktuáriusi értékelést.²⁸⁰

A pénztár likviditási helyzetének ellenőrzése érdekében a Pénztárfelügyelet a pénztárat év közben is beszámoltathatja.

A Pénztárfelügyelet a hozamkiegyenlítő, demográfiai, valamint az egyéb biztonsági és jogszabály által előírt tartalékok szintjét folyamatosan ellenőrzi, és hiányuk esetén felügyeleti intézkedést kezdeményez.

2. 3. A pénztár adminisztrációs, nyilvántartási, és biztosításmatematikai feladatai

A pénztár adminisztrációs, nyilvántartási, és biztosításmatematikai feladatait elláthatja saját maga, de annak teljesítésével szintén megbízhat külső, erre feljogosított szervezeteket (szolgáltató), sőt ilyenben tulajdont szerezhet.

Az adminisztrációs és nyilvántartási, biztosításmatematikai feladatok ellátását egyetlen szervezet is végezheti, de ugyanez a szervezet a vagyonkezelési feladatokat már nem láthatja el.

A szolgáltatóval kötött szerződést a Pénztárfelügyeletnek a megkötésétől számított 15 napon belül be kell nyújtani.

A Pénztárfelügyelet 30 napon belül felszólítja a pénztárat a szolgáltatóval kötött szerződés felbontására, ha annak tartalma sérti a pénztár nyilvántartásával, biztosításmatematikai feladatainak ellátásával kapcsolatos jogszabályi előírásokat. Amennyiben a pénztár a jogszabályok rendelkezéseinek betartása érdekében a Pénztárfelügyelet felhívására nem intézkedik, a Pénztárfelügyelet a szerződés érvénytelenítését kéri a pénztár székhelye szerint illetékes bíróságon, és a szolgáltató e szerződés alapján végzett tevékenységet határozattal felfüggeszti.

²⁸⁰ Az aktuáriusi értékelésnek tartalmaznia kell a pénztár jövőre vonatkozó kötelezettségeinek megállapítását és összehasonlítását a pénztár e célra rendelkezésre álló eszközeivel a pénztár működőképességének biztosítása céljából; a múltra vonatkozóan a tervezett és tényleges eredmények összehasonlítását, az eltérések elemzését; az aktuárius megállapításait és javaslatait.

2. 4. Letétkezelés, letétkezelő²⁸¹

A pénztárak gazdálkodásának fontos garanciális szabálya, hogy a pénztár a letétkezeléssel kapcsolatos feladatai ellátásával az Épt.²⁸² szerinti letétkezelőt köteles megbízni. A pénztár csak egy letétkezelőt bízhat meg.

A pénztári letétkezelő, a befektetési szolgáltatások tekintetében, megbízásának ellátásához szükséges mértékben ellenőrzi a pénztári szolgáltatót, valamint a pénzforgalmi számlát vezető szervezetet.²⁸³ A letétkezelő a pénztár nevében eljárva tevékenységét a pénztár érdekében a letétkezelésre vonatkozó megbízásnak megfelelően köteles végezni. Köteles felhívni a pénztár, illetőleg a vagyongazdálkodó figyelmét arra, ha a befektetési megbízás végrehajtása sérti (sértene) vagy veszélyezteteti (veszélyeztetné) a pénztár érdekeit.

A letétkezelőnek vissza kell utasítania minden olyan utasítást, amely a pénztári befektetésekre vonatkozó jogszabályi előírásokkal ellentétes. Amennyiben a pénztár befektetéseinek összetétele nem felel meg az előírásoknak, ennek bekövetkezését 3 munkanapon belül a letétkezelő köteles a pénztárnak jelenteni és - ha van - a pénztári szolgáltatót (szolgáltatókat) értesíteni.

Abból a célból, hogy a letétkezelő feladatát befolyástól mentesen el tudja látni, sem a pénztárral, sem más pénztári szolgáltatóval nem lehet vezetői és tulajdonosi összefonódása.²⁸⁴

²⁸¹ A letétkezelés egyes kérdéseiről lásd bővebben: „Milyen biztonságot nyújthat a letétkezelő ma a nyugdíjpénztárnak? c. írást PÉNZTÁRÍREK 1999. V. évf. 50-51. szám 16-18. oldalak /

²⁸² Az értékpapírok forgalombahozataláról, a befektetési szolgáltatásokról és az értékpapír-tőzsdéről szóló 1996. évi CXI. Törvény.

²⁸³ A letétkezelő tevékenysége kiterjed a pénztár teljes értékpapír állományára, mert vezeti a dematerializált értékpapírok számláit is. A nyomtatott értékpapírok tekintetében letéti őrzést végez. Így elválik egymástól a befektetési döntés és az értékpapírok tárolása, nyilvántartása, ami lehetővé teszi, hogy a letétkezelő betöltse a „bizalmi kéz” szerepét.

²⁸⁴ Az Mpt. 77.§-a szerint a letétkezeléssel a pénztár nem bízhatja meg a vagyongazdálkodással, illetve a szolgáltatási feladatokkal megbízott gazdálkodó szervezetet.

A pénztári szolgáltató és a letétkezelő között sem közvetlen, sem 10 százalékot meghaladó közvetett tulajdonosi, sem egyéb olyan gazdasági kapcsolat nem lehet, amely összeférhetetlen a letétkezelői feladatok ellátásával.

XI. A PÉNZTÁRAK ÁTALAKULÁSA ÉS JOGUTÓD NÉLKÜLI MEGSZÚNÉSE

1. A PÉNZTÁRAK ÁTALAKULÁSA

A törvény a pénztárak átalakulásának két formáját ismeri: *a pénztárak szétválását és a pénztárak egyesülését.*

A pénztárak szétválása két formában valósulhat meg: különválással és kiválással. *Különválás esetén* az eredeti pénztár megszűnik és legalább két új pénztár jön létre. Egy intézményből két vagy több intézmény alakul ki, és mindegyik önálló. *Kiválás esetén* az a pénztár, melyből a kiválás történik fennmarad és legalább egy új pénztár jön létre.²⁸⁵

A pénztárak átalakulásának másik területe az *egyesülés*,²⁸⁶ ami két formában valósulhat meg: *beolvadással, vagy összeolvadással.*

A pénztár által a befektetések irányítására alkalmazott személy és a befektetéssel kapcsolatos szervezeti egység dolgozója nem lehet a pénztár letétkezelőjénél tisztségviselő, vezető állású alkalmazott vagy olyan feladatkörben dolgozó személy, aki a letétkezeléssel kapcsolatosan utasításokat adhat.

A pénztár vagyongazdálkodójánál a vagyongazdálkodást irányító és a vagyongazdálkodással foglalkozó személy nem lehet a pénztár letétkezelőjénél tisztségviselő, vezető állású alkalmazott vagy olyan beosztásban dolgozó személy, aki a letétkezeléssel foglalkozó szervezeti egységet irányítja, vagy annak közvetlen utasításokat adhat.

²⁸⁵ A T/2977. Számú törvényjavaslat 167.§-a alapján. Az eredeti törvénytöredék csak szétválásról szólt, ezalatt a különválást értette. A törvénytöredék bevezeti a kiválás fogalmát. Ennek oka, hogy néhány önkéntes pénztár által alapított magánpénztár idővel el kívánt különülni az alapítótól, de ez nem szétválást, hanem kiválást jelentett jogilag, hiszen egy jogi személyt alkotnak.

²⁸⁶ Fúziók már egészen „korán”, a pénztáralapítások időszakában előfordultak a piacon, a tevékenységi engedély megszerzéséhez szükséges 2000 fős taglétszám biztosítása érdekében. A magánpénztárak alapításának lezárulásával a tendencia megmaradt, okai azonban már a piaci viszonyokban keresendők.

A legfőbb ok, hogy a magánpénztárak megfelelő színvonalú működéséhez, a jobb hozamok eléréséhez, az ellátások kamatainak biztosításához - taglétszámban és tőkében - optimális nagyságot kell elérni. A vegyes rendszerbe történő átlépés lezárulásával (1999. augusztus 31.), a megalakult pénztárak felmérhették taglétszámukat és piaci helyzetüket. A kisebb pénztárak - viszonylag kevés tagú -, illetve az alacsony tagdíjat fizetőkkel rendelkező pénztárak - gazdaságos működésük biztosítása érdekében az egyesülést választják.

Mindemellett a pénztárpiacot az erős koncentráció jellemzi, a 6 legnagyobb, egyenként százezer főnél nagyobb taglétszámmal rendelkező pénztár tömöríti a tagság közel 80 százalékát. Ezek a pénztárak rendkívüli felszívó erővel hatnak a kisebb, kevésbé hatékonyan működő pénztárakra.

A **beolvadáskor** a beolvadó pénztár megszűnik, jogai és kötelezettségei az átvevő pénztárra, mint általános jogutódra szállnak át. Beolvadás esetén az átvevő pénztár alapító okiratát és SzMSz-ét módosítani kell.

Beolvadáskor nem jön létre új pénztár, a beolvadó megszűnik, tagjai az átvevő pénztár tagjaivá válnak.

A törvény szigorúan kimondja, hogy csak az azonos szerveződési elv²⁸⁷ alapján működő pénztárak egyesülhetnek, ha azt az érintett pénztárak közgyűlései elhatározzák.

Összeolvadás esetén új pénztár jön létre, úgy hogy az összeolvadó két vagy több pénztár megszűnik. A megszűnő pénztárak egész vagyona az új pénztárra száll át. Az összeolvadó pénztárak tagjai az új pénztár tagjaivá válnak. Az összeolvadás célja, hogy a tagok számára még vonzóbb, jobban gazdálkodó pénztár jöjjön létre.²⁸⁸

A pénztárak egyesülése és szétválása esetén a pénztárak alakulására vonatkozó rendelkezések az irányadóak, azzal az eltéréssel, hogy

- a jogutódoknak a szolgáltatási kötelezettségüket a bírósági nyilvántartásba vétel, illetve a tevékenységi engedély nélkül is teljesíteniük kell,
- a jogutód pénztár nyilatkozatot nyújt be a Pénztárfelügyeletnek a tevékenységi engedély feltételeinek meglétéről,
- a nyilatkozathoz mellékelni kell az átalakulási tervet, a könyvvizsgáló által hitelesített vagyonmérleg tervezetet és a kötelezettségek és követelések állományát tartalmazó dokumentumot is.

„A jelenleg működő 34 magánnyugdíjpénztárból talán tucatnyi maradhat meg a piacon” vélekedett Radnai György a Pénztárfelügyelet elnöke / PÉNZTÁRHÍREK 1999. V. évf., 44. szám, 3. oldal /

²⁸⁷ A pénztár szerveződési elve szerint lehet; nyílt, zárt, illetve országos, vagy területi pénztár.

²⁸⁸ Az összeolvadásról és beolvadásról lásd bővebben: dr. Kolma Szilvia – Szűcs József: A magánnyugdíjpénztárak egyesülése In.: Számvitel -Adó – Könyvvizsgálat 1999/5. szám, 223-226 oldalak

2. A PÉNZTÁRAK JOGUTÓD NÉLKÜLI MEGSZŰNÉSE

2. 1. Közös szabályok és a végelszámolás

A pénztárak jogutód nélküli megszűnésének - más gazdálkodó szervezetekhez hasonlóan - két esetét ismeri a törvény. A pénztárak megszűnhetnek **végelszámolással**²⁸⁹, illetve **felszámolással**.

Magánpénztár a felszámolás esetét kivéve, *csak a végelszámolást követően*, a Pénztárfelügyelet előzetes tájékoztatásával szűnhet meg.

Az Mpt. homályos megfogalmazásából és abból, hogy a Cstv. a hatálya alá tartozó gazdálkodó szervezetek közé sorolja a magánpénztárakat is²⁹⁰, következik, hogy a Cstv. rendelkezései irányadók esetükben is.²⁹¹

A végelszámolást illetően az Mpt. csak néhány rendelkezést tartalmaz, mely nem elegendő a tisztán látáshoz. A törvény nem tesz említést arról, hogy a Cstv. végelszámolási eljárásra vonatkozó egyes rendelkezései jogtechnikai okokból nem alkalmazhatók a magánpénztárak megszűnésekor. A magánpénztárakat a székhelyük szerint illetékes fővárosi, megyei bíróság veszi nyilvántartásba. A pénztár a bírósági nyilvántartásba vétellel jön létre, az alapító okirat kibocsátásának időpontjára visszaható hatállyal. A magánpénztárak tekintetében - az említett szabályokból következően - a cégbíróságoknak nincs hatásköre. A

²⁸⁹ A végelszámolási eljárás olyan eljárás, amelynek során a nem fizetéseképtelen gazdálkodó szervezet – jogutód nélküli megszűnését elhatározva – hitelezőit kielégíti.

²⁹⁰ A 3. § (1) bekezdés a) pontja a törvény hatálya alá tartozó gazdálkodó szervezetek közé sorolja a magán-nyugdíjpénztárakat és az önkéntes pénztárakat is, az Mpt. 130.§ (3) bekezdése alapján.

²⁹¹ Érdekes megjegyezni, hogy bár a Ptk. 685.§ c) pontja, mely felsorolja az általa gazdálkodó szervezetként elismert szervezeteket, szinte tökéletesen megegyezik a Cstv. idevágó rendelkezésével, mégsem tekinti gazdálkodó szervezetnek a magánnyugdíjpénztárakat. Ennek az lehet az oka, hogy az Mpt. rögzíti, hogy a magánpénztár nem törekszik saját haszonszerzésére. A működésére és gazdálkodására vonatkozó fejezetekből azonban jól érzékelhető, hogy a magánpénztárak esetében igenis gazdálkodó szervezetről van szó.

Cstv. irányadó rendelkezései azonban kifejezetten a cégbíróságot jelölik meg, mint egyes kérdésekben hatáskörrel rendelkező szervet.²⁹²

A Cstv. 2. § (3) bekezdésének b) pontja szól arról, hogy a törvény felszámolási eljárásra és a végelszámolási eljárásra vonatkozó rendelkezéseit a magánpénztárakra az Mpt.-ben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni.

Az Mpt. szerint a pénztár megszüntetésére irányuló szándékot a Felügyeletnek be kell jelenteni, aki a közgyűlés kérésére kinevezheti a végelszámolót. Fő szabály szerint tehát a végelszámolót a közgyűlés jelöli ki. A pénztár megszűnését az illetékes bíróságnak be kell jelenteni.²⁹³

A pénztár jogutód nélküli megszűnése esetén a pénztártag *a rá jutó vagyonrészt* átlépés esetén másik pénztárba viheti.

A pénztártagra jutó vagyonrész fogalmáról az Mpt. nem rendelkezik. Biztosan állítható azonban, hogy *ez a tag pénztárral szemben fennálló követelésénél* csak több lehet.

²⁹² A végelszámolás megindítását haladéktalanul, de legkésőbb 8 napon belül be kell jelenteni a cégbíróságnak; a cégbíróság végzést tesz közzé a cégközlönyben, a hitelezői felhívással együtt; egy év után tájékoztatni kell a cégbíróságot az eljárás állásáról; az eljárás befejezését a cégbíróságnak kell bejelenteni, mely elrendeli a gazdálkodó szervezet törlését; a végelszámoló személyét illető kifogás tárgyában is a cégbíróság dönt.

²⁹³ E szabályokból kikövetkeztethető, hogy a végelszámolás elhatározását nem a cégbíróságnak, és nem is a bejegyzést elrendelő megyei vagy fővárosi bíróságnak, hanem a Felügyeletnek kell bejelenteni.

Jogtechnikailag tehát kimarad a végzés közzététele és a hitelezőknek szóló felhívás. Ez újabb kérdéseket vet fel: a magánpénztárnak nincsenek hitelezői, vagy ha vannak is, nem kell őket figyelmeztetni, tájékoztatni? Álláspontom szerint a magánpénztáraknak igen is vannak és lehetnek hitelezői. Elsősorban maguk a tagok, akik befektetési és biztosítási szándékkal tagdíjat fizettek a pénztár részére. A pénztár - igaz szűk keretek között - vehet fel kölcsönt, van számlavezetője, letétkezelője, lehet befektetője, lehet olyan megbízott szervezete, aki az adminisztrációs és nyilvántartási feladatokat végzi, stb. Szabályozási hiányosság, hogy a hitelezők tájékoztatására vonatkozó rendelkezés nincs. Elő kellene írni, hogy a pénztár köteles hitelezőit legalább egy országos napilapban tájékoztatni.

Bár az Mpt. rendelkezik a megszűnés bejelentéséről, az eljárás megindítása és befejezése között is vannak olyan jogcselekmények, melyek tekintetében a cégbíróságnak van hatásköre. Az e körben érvényesítendő eltérésekre a törvény már nem tér ki, ami zavart és jogértelmezési problémákat vethet fel. Ki kellene mondani egyértelműen, hogy a végelszámoló személyét érintő kifogás tárgyában a Felügyelet dönthet, illetve egy éven túl húzódó eljárás esetén a Felügyeletet kell tájékoztatni.

A tag követelése a felhalmozási időszakban a tag egyéni számlájának egyenlege, a járadékos időszakban a tag által választott szolgáltatás tartalékából az őt jövőben még megillető szolgáltatás értéke.

A pénztártagra jutó vagyonrész valószínűleg a pénztártag követelésén túlmenően, a pénztár jogutód nélküli megszűnése esetén, a hitelezők kielégítése után fennmaradó vagyon tagra jutó része.²⁹⁴

2. 2. A felszámolási eljárás

Bizonyos értelemben meghökkentő, hogy a magánpénztárak társadalomban, a szociális rendszerben és gazdaságban betöltött szerepét, súlyát tekintve, bekövetkezhet esetükben a felszámolás, mint a jogutód nélküli megszűnés „rosszabbik” esete.²⁹⁵ Az előző fejezetekből látható, hogy a jogalkotó széleskörű, sokszor részletekbe menő szabályozással igyekezett az ilyen helyzetek kialakulását megakadályozni.²⁹⁶

²⁹⁴ Kérdéses lehet, hogy a fennmaradó vagyont vajon milyen arányban kell a tagok között szétosztani? A pénztárral szembeni követeléseik nagyságának arányában, vagy egyenlő arányban? Mindkettőre adható igenlő válasz, s mindkét válasz levezethető a törvény egyéb rendelkezéseiből. Vagyoni jogokról lévén azonban szó, én az előbbi megoldást tartom helyesnek.

²⁹⁵ A felszámolási eljárás olyan eljárás, melynek célja, hogy a fizetéseképtelen adós jogutód nélküli megszüntetése során a hitelezők a törvényben meghatározott módon kielégítést nyerjenek.

²⁹⁶ Már az alapítás szabályozása körébe beépít a törvény „védő” rendelkezéseket, kimondja a pénztárak függetlenségét az alapítótól. Az alapító szervek és pénztárak között semmilyen jogi kapcsolat nem jöhet létre az alapítási aktuson kívül, az alapítónak a pénztárral kapcsolatban sem jogai, sem kötelezettségei nem keletkeznek. Ez a szabály azért érdemel különös figyelmet, mert a legtöbb és legnagyobb pénztárakat biztosító társaságok, illetve hitelintézetek alapították. A magánpénztárak működéséhez elengedhetetlen a számlavezető, letétkezelő, vagyongazdálkodó intézmény, mely tevékenységeket legtöbbször pont az alapító, vagy az alapító tulajdonában lévő intézmények végzik.

A pénztár a törvény értelmében járadékszolgáltatást biztosító intézettől is vásárolhat, ez a szabály különösen a biztosító társaságok által alapított magánpénztárak esetében idézhet elő összefonódásokat.

Az sem elhanyagolható tény, hogy a nagyobb biztosítók, hitelintézetek által létrehozott pénztárak esetében az induláshoz szükséges tőkét az alapító bocsátotta a pénztár rendelkezésére, ezért cserébe bizonyos területeken érvényesíti befolyását a pénztárak életében. A pénztárak megfelelő, jó működéséhez

Paradoxonnak tűnik, hogy mindezek ellenére valaha is sor kerülhet egy magán-nyugdíjpénztár felszámolására. Tekintettel arra, hogy a pénztárak viszonylag rövid idő óta – 1997-től – működnek, a garanciák többségének gyakorlati érvényesüléséről megfelelő tapasztalatok még nem állnak rendelkezésre.

Az Mpt., a végelszámoláshoz képest, részletesebb szabályokat alkalmaz a felszámolási eljárás tekintetében, de azért hagy nyitott kapukat.

A pénztár felszámolási eljárására a Cstv. rendelkezéseit az alábbi eltérésekkel kell alkalmazni:

- 1) A pénztár akkor minősül fizetéseképtelennek, ha esedékes elismert kötelezettségeinek az esedékességtől számított 60 napon belül nem tesz eleget, illetve a tagok javára vállalt szolgáltatási kötelezettségeinek az esedékességtől számított 90 napon belül nem tesz eleget.²⁹⁷
- 2) A bíróság a pénztár felszámolójának csak a hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény (a továbbiakban: Hpt.) 177.§ (3) bekezdésében meghatározott közhasznú társaságot jelölheti ki.²⁹⁸

elengedhetetlen a magas színvonalú, tapasztalatokkal rendelkező szakmai vezetés. Gyakori, hogy az alapító szakembergárdája került a megalapított pénztár menedzsmentjébe.

A felidézett összefonódási lehetőségekben benne rejlik a visszaélés lehetősége is, de a piacgazdasági viszonyok is (rossz befektetés, infláció, magas működési költségek) eredményezhetnek fizetéseképtelen helyzetet.

²⁹⁷ A Cstv. szerint a gazdálkodó szervezet akkor minősül fizetéseképtelennek, ha nem vitatott, vagy elismert tartozását az esedékességet követő 60 napon belül nem egyenlítette ki, vagy a vele szemben lefolytatott végrehajtás eredménytelen volt, vagy a fizetési kötelezettségét a csődeljárásban kötött egyesség ellenére sem teljesítette. Látható, hogy a fizetéseképtelenség minőségének megállapítása a két törvény szerint jelentősen eltér egymástól. Itt kell megjegyezni, hogy a magánpénztárral szemben csődeljárás lefolytatásának nincs helye, így a Cstv. által harmadikként megjelölt fizetéseképtelenségi ok fel sem merülhet a magánpénztár esetében.

²⁹⁸ A Hpt. hivatkozott rendelkezése szerint a hitelintézet felszámolójának a bíróság csak a Felügyelet által létrehozott közhasznú társaságot jelölheti ki. Ezt a közhasznú társaságot a Felügyelet létre is hozta annak idején. Az Mpt. idevágó rendelkezésével egyet is lehet érteni, hiszen egy magán-nyugdíjpénztár felszámolása speciális szakértelmet és gyakorlatot követel meg, a nem kellő szakértelemmel lefolytatott felszámolási eljárás jelentősen csökkentheti a pénztártagok kielégítési hányadát.

- 3) A bíróság a felszámolás iránti kérelemről a benyújtástól számított 8 napon belül határoz. A felszámolást elrendelő végzés fellebbezésre tekintet nélkül végrehajtható.²⁹⁹

A Pénztárfelügyelet a felszámolás kezdő időpontjától számított 60 napon belül köteles kijelölni azt a pénztárat, ahol a tagsági jogviszonyt folytatni lehet. A kijelölt pénztár a tagok átvételét nem tagadhatja meg. A kijelölés a tag szabad pénztárválasztási jogát nem érinti.

A törvény nem szól arról, hogy a pénztártag melyik időponttól (a felszámolás alatt is, vagy csak utána) és ettől számítva mennyi időn belül köteles a másik pénztárba (önként választott, vagy a kijelölt pénztárba) átlépni.

Az Mpt. jelenlegi rendelkezéseiből csak következtethetünk arra, hogy a pénztártag esetlegesen már a felszámolás alatt is átléphet másik pénztárba:

- a Felügyelet a felszámolás kezdő időpontjától számított 60 napon belül köteles másik pénztárat kijelölni;
- a Felügyelet köteles az Alap, vagy más pénztár kijelölésével a tagsági viszony folytatásáról és a járadékszolgáltatások teljesítéséről gondoskodni;
- az átlépés a hitelezők kielégítési alapját nem csökkenti, mivel a pénztártag egyéni számláján nyilvántartott összegre a pénztár hitelezői nem tarthatnak igényt.

A kérdést egyszerűen lehetne szabályozni a pályakezdők esetében érvényesülő törvényi rendelkezések analógiájára.

Ennek megfelelően, a felszámolás alatt álló pénztár tagjai is a törvényben meghatározott időn belül léphetnének át a kijelölt, vagy választott másik pénztárba, e határidő elmulasztása esetén, a törvénytől fogva tagjaivá válnának a Felügyelet által kijelölt pénztárnak.

A problémát az jelenti, hogy a Hpt. 177.§ (4) bekezdése konzekvensen kimondja, hogy a (3) bekezdés szerinti közhasznú társaságot kizárólag hitelintézet felszámolására lehet kijelölni.

Az Mpt. megalkotásakor elfelejtették a két szabályt e tekintetben összehangolni.

A Cstv. szerint egyébként a felszámolóként kijelölhetők körét a Kormány rendelettel állapítja meg.

²⁹⁹ A T/62977. számú törvényjavaslat 168.§-a iktatta be.

Az Mpt. 84.§ (5) bekezdése csak utaló szabályt tartalmaz a tagok követelésének jogi helyzetére vonatkozóan a felszámolási eljárás megindulása után. Konkrét rendelkezését a tagok követeléseinek besorolását illetően nem találunk.

A felszámolás kezdő időpontjában a tartalékokhoz tartozó eszközök listáját azonnal le kell zárni, és azt a felszámolónak át kell adni. A felszámolási eljárás során ezek az eszközök külön kezelendők és azok csak a fedezeti tartalékkal szemben fennálló tagi, illetve hozzátartozói követelések kielégítése után használhatók fel egyéb kötelezettségek kielégítésére.

A leírtak alapján egy biztos: a pénztártagok követeléseit a fedezeti tartalékból kell kielégíteni, és ha ez nem elegendő, akkor a többi tartalékból kell azt pótolni. Mindaddig, amíg a pénztártagok követelései nincsenek kielégítve, a tartalékokhoz nem lehet nyúlni, illetve nem lehet azokból egyéb hitelezői követeléseket kielégíteni.

Az Öpt. 45.§ (9) bekezdése egyértelműen rendelkezik a tagok besorolásáról. Kimondja, hogy a tagsági viszonyból származó kötelezettségeket a felszámolási költségeket követően kell kielégíteni. Ez a megoldás követhető lenne a magánpénztárak esetében is.

Ugyanilyen jelentőséggel bír az a kérdés, hogy a Pénztárak Garanciaalapja milyen hitelezői besorolást kap. A felszámolás kezdő időpontjától az Alap szedi be a tagdíjakat. A pénztártagtól kapott megbízás esetén képviseli a tagot a felszámolási eljárásban.

Az Alap a biztosítóka a felszámolási eljárásban annak, hogy a tag a járadékos időszakban megkapja járadékát. Az Alap pénzeszközeit - többek között- akkor lehet felhasználni, ha a tag járadékkövetelése befagyott. Befagyott a követelés, ha a pénztár a tag követelését az SzMSz-ben meghatározott esedékességet követő öt napon belül nem tudja teljes egészében kielégíteni. Az Alap a járadék fizetését a bíróság felszámolást elrendelő végzésének közzétételét követő 15 napon belül köteles megkezdeni. Az a pénztár, melynek fizetési kötelezettsége miatt az Alap kifizetést teljesített, ennek összegét és az ezzel összefüggésben felmerült költségeket az Alap részére megtéríti. Az Alap által teljesített kifizetés mértékéig

a követelés a tagról az Alapra száll át. Az Alap szükség szerint a felszámolási eljárás során érvényesíti a pénztárral szembeni igényét. Elengedhetetlen tehát, hogy az Alap hitelezők közötti besorolása tisztázódjék, például úgy, hogy az átvállalt követelés erejéig a tag helyébe lépjen.

További problémát jelenthet az is, hogy az Alap a pénztár helyett csak akkor tud szolgáltatni, ha az ehhez szükséges információt megkapja a pénztártól. Jól érzékelhető, hogy az Alapnak a szolgáltatást viszonylag hamar el kell kezdenie, a végzés közzétételét követő 15 napon belül. Nem várhat arra, hogy a felszámoló adja meg a szükséges információkat - ilyen rövid időn belül nem is tudná -, hanem a pénztár, illetve annak vezetői kell, hogy feleljenek ezért.

Az Alap kellő információ hiányában nem tudja felmérni saját követelésének nagyságát sem, így a hitelezőkénti bejelentkezése is kérdésessé válhat. A megoldást az jelenthetné, ha az Mpt. szabályozná, hogy a pénztár vezetője köteles a felszámolás kezdő időpontját követően, az Alapot haladéktalanul értesíteni és minden szükséges információt részére megadni.

XII. A MAGÁNPÉNZTÁRI ALRENDSZER MŰKÖDÉSÉNEK GARANCIARENDSZERE

A kötelező magánnyugdíjpénztárak működésének garanciális alapjait, annak koherens rendszerét az intézményrendszer kialakításának, működésének, gazdálkodásának részletes törvényi szabályozása, a szigorú intézményi ellenőrzés, a kötelezően létrehozandó Garanciaalap és végső soron – annak esetleges kimerülése esetén – az állami helytállás biztosítja.

1. A PÉNZTÁRAK GARANCIA ALAPJA³⁰⁰

A magánnyugdíjpénztárak garanciaalapja³⁰¹ (a továbbiakban: Alap) ipso iure, a törvény erejénél fogva, az Mpt. hatálybalépésével (1997. szeptember 1.) egyidejűleg jött létre.³⁰² Az Alap jogi személy.

Az Alap tagja valamennyi tevékenységi engedéllyel rendelkező magánnyugdíjpénztár, amelyek a tevékenységi engedély jogerőre emelkedésének napjával, a törvény erejénél fogva, válnak az Alap tagjává. A tagság kezdete a tevékenységi engedély jogerőre emelkedésének napja.

Az Alap tagpénztárai garanciadíjat fizetnek az Alapnak. A díjfizetési kötelezettség első napja a tagsági viszony létrejöttének napja. A minden

³⁰⁰ A Pénztárak Garancia Alapjának szervezeti és működési szabályairól szóló 169/1997. (X. 6.) Korm. rendelet 1.§ (1) bekezdése értelmében ez a pontos elnevezése.

³⁰¹ „A garanciaalap nem több, de nem is kevesebb egy beépített biztosítéknál, a működése az Országos Betétbiztosítási Alaphoz hasonló. Ebből a célkitűzésből kiindulva feladatunk kettős: ellenőrzés és érdekképviselés.” Idézet dr. Bathó Ferencsel az Alap igazgatóságának elnökével készült interjúból. /PÉNZTÁRHÍREK, 1997. december, III. évf. 28-29. szám 8. oldal /

³⁰² Az Alap megalakulásával és működtetésével kapcsolatos feladatokat az igazgatóság alakuló üléséig a Pénztárfelügyelet látja el. /A Pénztárak Garancia Alapjának szervezeti és működési szabályairól szóló 169/1997. (X. 6.) Korm. rendelet 22.§ / E rendelkezések alapján a felállítás és a működés megkezdésének költségeit a Pénztárfelügyelet állta. A pénztárak ugyan kötelesek garanciadíjat fizetni az Alap részére, de az első tagdíjakat csak 1998. januárjától kezdték el fizetni a pénztáraknak, így csak ettől az időponttól tudtak garanciadíjat fizetni.

pénztárra nézve azonos elvek szerinti befizetés mértékét az Alap igazgatósága határozza meg.³⁰³

Az Alap igazgatósága rendkívüli befizetést rendelhet el, ha az Alap eszközei az Alap Mpt.-ben előírt fizetési kötelezettségének teljesítését nem fedezik. A pénztárnak a rendkívüli befizetési kötelezettséget az igazgatóság által meghatározott módon és időben kell teljesítenie.³⁰⁴ Ha az Alap eszközeinek mértéke az Mpt. által meghatározott legmagasabb mértéket meghaladja, az Alap igazgatósága a garanciadíj befizetését szünetelteti.

Az Alap működésének törvényességi felügyeletét a Pénztárfelügyelet látja el.

Az Alap csak a törvényben meghatározott feladatok ellátására használhatja fel pénzeszközeit, melyek nem vonhatók el egyéb célokra.

Az Alap fő feladata az Alappal tagsági viszonyban álló pénztárak tagjai egyéni megtakarításainak védelme és a pénztárak szolgáltatásai teljesítésének a biztosítása.

Ezen belül is:

- 1) az Mpt.-ben meghatározott kifizetések teljesítése,
- 2) a pénztár és a pénztárak befektetési tevékenységének elemzése az előírt hozamtól való eltéréssel és a járadékszolgáltatás fedezetének rendelkezésre állásával összefüggésben és javaslatok megtétele a Pénztártanácsnak, illetve a Pénztárfelügyeletnek,
- 3) a pénztártagtól kapott megbízás esetén a károsult egyezségi tárgyaláson, illetve felszámolási eljárásban való képviselése,
- 4) a felszámolás kezdő időpontjától a tagdíj beszedése és a pénztár jogutód nélküli megszűnése esetén a pénztártag által az Alapba helyezett vagyონrész kezelése.

³⁰³ Az Alap Díjfizetési Szabályzatának II. fejezete határozza meg a garanciadíj alapját és mértékét. A díj alapja a pénztár tárgynegyedévi tagdíjbevétele, mértéke a magánnyugdíjpénztár éves tagdíjbevételenek 0,4% - a.

³⁰⁴ A rendkívüli fizetési kötelezettség legmagasabb mértékét a Kormány rendeletben állapíthatja meg. Eddig még erre nem került sor.

Ettől függetlenül a pénztárak kötelesek a kockázatok bekövetkezéséből fakadó károk ellen elkülönített tartalék képzésével védekezni.

Az Alap pénzeszközeit az Alapból történő kifizetésre akkor kell felhasználni:

- 1) ha az Alap tagjánál a pénztártag vagy kedvezményezett követelése átlépés, a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe való visszalépés vagy járadékszolgáltatás, valamint a tag elhalálozása esetén befagyott³⁰⁵,
- 2) ha a tag követelése a nyugdíjba vonuláskor a normafedezetnél kisebb,
- 3) ha a nyugdíj folyósításának időszakában a szolgáltatási tartalékának szintje a szolgáltatási kötelezettségek teljesítését nem teszi lehetővé.

Az előzőekben leírtaknak megfelelően az Alap:

- a) a tagnak a felhalmozási időszak és a járadékos időszak alatti átlépése, a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe történő visszalépése esetén a pénztár által teljesített kifizetést a Nyugdíjbiztosítási Alap, illetve a választott pénztár részére kiegészíti a tag követelésének mértékéig,
- b) a tag részére történő járadékszolgáltatás megállapításakor szükség esetén az egyéni fedezetet kiegészíti a normafedezet mértékig,
- c) kiegészíti a szolgáltatási tartalékot, ha az aktuáriusi értékelés szerint a járadék folyósításának időszakában a szolgáltatási tartalék szintje a likviditási tartalék demográfiai, illetve hozamkiegyenlítési tartalékának felhasználása után sem éri el a szolgáltatásra jogosult pénztártagok tagonként meghatározott követelésének összegét.

Az Alap a befagyott követelés kifizetését a követelés befagyását követő 30 napon belül kezdi meg. Ha az Alap tagjával szemben felszámolási eljárást kezdeményeztek, az Alapot terhelő kifizetést a bíróság felszámolást elrendelő végzésének közzétételét követő 15 napon belül kell megkezdeni.

³⁰⁵ Befagyott követelés, ha a pénztár a tag követelését az SzMSz-ben meghatározott esedékességet követő öt napon belül nem tudja teljes egészében teljesíteni kivéve, ha a követelés jogalap nélküli, idő előtti, vagy ha összege vitatott.

Az Alap köteles egy országos napilapban és a Magyar Közlönyben közzétenni az igényérvényesítés legelső napját, helyét és módját, továbbá a kifizetés teljesítésével megbízott szervezet nevét.

Az a pénztár, amelynek fizetési kötelezettsége miatt az Alap kifizetést teljesített, az Alap igazgatósága által meghatározott módon ennek összegét és az ezzel összefüggésben felmerült költségeket az Alap részére megtéríti. Az Alap szükség szerint, a felszámolási eljárás során érvényesíti igényét.

Az Alap a Pénztárfelügyeletnél hivatalból kezdeményezi a személyes felelősség megállapítását.

Az Alap által teljesített kifizetés mértékéig a követelés az ügyfélről az Alapra száll át.

Az Alap szervezetének kereteit az Mpt. határozza meg. Az Alap szervezetét a héttagú igazgatóság³⁰⁶, a háromtagú ellenőrző bizottság, az ügyvezető igazgató és a munkaszervezet alkotja.

A pénztár tagsága az Alapban megszűnik:³⁰⁷

- a) ha a pénztár jogutóddal megszűnik,
- b) ha a pénztár az Alapból kilép,
- c) ha a tagpénztárat az Alap kizárja.

Az Alapból annak tagja önkéntes elhatározással csak a végelszámolást követően és akkor léphet ki, ha minden pénztári tevékenységét megszüntette, és igazolja, hogy a pénztártagokkal és az Alappal szembeni kötelezettségeinek eleget tett.

Az Alap a tagot kizárja, ha annak tevékenységi engedélyét a Pénztárfelügyelet visszavonta, vagy az Alap tagja az igazgatóság felszólítása ellenére sem tett eleget az Alappal szemben fennálló fizetési kötelezettségének.

³⁰⁶ Az igazgatóság és az ellenőrző bizottság 1997. november 12-én tartotta meg alakuló ülését. Ezzel létrejött az Alap szervezeti bázisa. Az igazgatóság tagjai a Pénztártanács által tagjai soraiból választott 2 tag, a Pénztárak Szövetsége által delegált egy fő, vagy, ha több szövetség működik, általuk közösen delegált egy fő, az Alap tagjaitól független szakemberek közül a Pénztárfelügyelet javaslata alapján a pénzügyminiszter által kinevezett négy személy.

³⁰⁷ Az Alap Díjfizetési szabályzatának (2) bekezdése alapján.

A Pénztárfelügyelet a kizárásról és a tevékenységi engedély visszavonásáról legkésőbb 5 munkanapon belül 2 országos napilapban hirdetményt tesz közzé.

2. ÁLLAMI GARANCIA, A PÉNZTÁRAK ÁLLAMI FELÜGYELETE

A magánnyugdíjrendszer működését az állam - az intézményvédelmi szabályok érvényesítésével, az állami felügyelet működtetésével, valamint a pénztártagok követeléseit biztosító Alap fizetőképességének a központi költségvetés által történő garantálásával - biztosítja.

A pénztárak törvényességi felügyeletét az ügyészség a rá irányadó szabályok szerint, szakmai felügyeletét a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete látja el.

A Felügyelet hatáskörét és jogállását külön törvény határozza meg.³⁰⁸

A Pénztárfelügyelet feladatai:

- ellenőrzi a törvényt, valamint a törvény felhatalmazása alapján kiadott jogszabályok rendelkezéseinek megtartását,³⁰⁹
- elbírálja az engedélykérelmeket, és ellenőrzi, hogy a pénztárak az engedélynek megfelelően működnek-e,
- az Mpt.-ben meghatározott esetekben felügyeleti biztost nevez ki,
- közreműködik a pénztárak, az Alap fejlődését akadályozó tényezők feltárásában és feloldásában, a társadalombiztosítási szervekkel való együttműködésük koordinálásában,
- ellenőrzési és információs rendszert működtet,³¹⁰

³⁰⁸ 1999. évi CXXIV. törvény

³⁰⁹ A Pénztárfelügyelet jogosult és 2 évenként köteles ellenőrizni, hogy a pénztár tevékenysége megfelel-e a törvénynek, a pénztártevékenységre vonatkozó egyéb jogszabálynak, a Pénztárfelügyelet által kiadott engedélyeknek és a pénztártagok biztonságának.

³¹⁰ Az Állami Pénztárfelügyelet az egységes társadalombiztosítási nyilvántartások keretében, az Mpt. által előírt feladatai végrehajtásához központi nyilvántartást vezet a pénztárak tagjairól.

A nyilvántartás tartalmazza a pénztártagok nyugdíjpénztárak szerinti nyilvántartását, a befizetések nyilvántartását, a foglalkoztatók és a pénztárak által szolgáltatott adatok alapján. A központi nyilvántartás a pénztárak és a foglalkoztatók rendszeres és eseti adatszolgáltatási kötelezettségére épül.

A központi nyilvántartás adatokat szolgáltat a magánnyugdíjpénztáraknak és az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóságnak törvényben meghatározott feladataik ellátásához. / 172/1997. (X. 6.) Korm. rendelet /

- a pénztárak befektetési tevékenységére vonatkozó hozamelvárást és a minimális hozam mértékét a jogszabályban meghatározott számítási mód alapján évente előre meghatározza, és közzéteszi,
- jóváhagyja a pénztárak szabályzatait.

A Pénztárfelügyelet az egyes pénztárak Mpt. által megjelölt dokumentumait, adatait az érdeklődők számára folyamatosan és térítésmentesen hozzáférhetővé teszi.

A Pénztárfelügyelet tevékenysége ellátásában engedélyezési, ellenőrzési, intézkedési és bírságolási jogkörrel rendelkezik.

A Pénztárfelügyelet a pénztár kötelezettségeinek teljesítése, a pénztártagok érdekeinek védelme, valamint a pénztártevékenységre vonatkozó jogszabályi előírások betartása érdekében a következő intézkedéseket teheti:

- felszólítást bocsáthat ki az Mpt. és más vonatkozó jogszabályban foglalt rendelkezések maradéktalan megtartására,
- előírhatja intézkedési terv benyújtását, és végrehajtását³¹¹,
- kezdeményezheti a pénztár vezetőinek felelősségre vonását vagy felmentését,
- összehívhatja az igazgatótanácsot, közgyűlést
- felügyeleti bírság megfizetésére kötelezhet,
- a tevékenységi engedélyt visszavonhatja,³¹²

³¹¹ A Pénztárfelügyelet intézkedési terv készítését rendelheti el a pénztár számára, ha fennáll a veszélye, hogy a pénztár nem tud eleget tenni kötelezettségeinek.

³¹² A tevékenységi engedély visszavonására akkor kerülhet sor, ha

- 1) a pénztár tevékenységének folytatását az engedély jogerőre emelkedésének napjától számított 180 napon belül nem kezdi meg, vagy azt a Pénztárfelügyelet hozzájárulása nélkül szünetelteti,
- 2) az engedélykérelemben valótlan adatot vagy nyilatkozatot közölt, és felszólítás ellenére 30 napon belül az adatot vagy nyilatkozatot megfelelően nem módosította,
- 3) nem tesz eleget az engedélyben foglalt feltételeknek,
- 4) a pénztártevékenységre vonatkozó jogszabályok rendelkezéseit súlyosan megsérti, a Pénztárfelügyelet határozataiban foglaltaknak nem tesz eleget, és ezáltal a pénztártagok érdekeit súlyosan veszélyezteti,
- 5) engedély nélküli tevékenységet végez,

- felszámolási eljárás esetén gondoskodik arról másik megfelelő pénztár kijelöléséről,
- a pénzügyi terv átdolgozását, illetve az SzMSz módosítását kezdeményezheti,
- bíróságnál kezdeményezheti felszámolási eljárás megindítását,
- felügyeleti biztost nevezhet ki³¹³,
- tagfelvételi zárlatot rendelhet el,
- elrendelheti a pénztár működésének felfüggesztését³¹⁴ felügyeleti biztos egyidejű kinevezésével, és tagfelvételi zárlatot rendelhet el.

3. A PÉNZTÁRTANÁCS

A Pénztártanács a Pénztárfelügyelet tanácsadó szerve.³¹⁵ A Pénztártanács létrehozásáról ugyan az Mpt. rendelkezik, de a tanács tevékenysége nem csak a magánnyugdíjpénztárakra terjed ki. Feladatkörébe tartozik az önkéntes, valamint az egészségpénztárak működésének figyelemmel kísérése, felügyelete is.

6) az engedély kiadásának feltételei már nem állnak fenn, és azok megfelelő határidőn belül nem pótolhatók.

³¹³ Ha a pénztár az intézkedési tervben foglaltaknak nem tesz eleget, vagy az intézkedési terv a pénztár biztonságos működését nem segíti elő, a Pénztárfelügyelet, legfeljebb 180 napra, felügyeleti biztost nevezhet ki. A Pénztárfelügyelet felügyeleti biztost rendelhet ki abban az esetben is, ha a pénztár számvitelében vagy belső ellenőrzési rendszerében feltárt hiányosságok oly mértékűek, hogy lehetetlen a pénztár valódi pénzügyi helyzetének értékelése, valamint ha a pénztár igazgatótanácsa nem tudja ellátni feladatát, és ez veszélyezteti a pénztártagok érdekeit.

A felügyeleti biztos feladata a pénztár helyzetének feltárása, a pénztárvagyon felmérése, a pénztár beszámoltatásának előkészítése, tevékenysége a pénztár működőképességének helyreállítását célozza. A felügyeleti biztos gyakorolja az igazgatótanács és az ügyvezető jogkörét.

³¹⁴ Ha a pénztár pénzügyi helyzete nem teszi lehetővé az SzMSz szerinti működést, a Pénztárfelügyelet elrendelheti a pénztár működésének felfüggesztését, a bíróságnál pedig kezdeményezheti a felszámolási eljárás megindítását.

³¹⁵ A Pénztártanács 1997. október 30-án tartotta alakuló ülését, november 20.-án pedig megalkotta ügyrendjét és kialakította munkatervét.

„A Pénztártanács összetétele garantálja a szervezet önállóságát, illetve az állampolgári érdekeltség megjelenítését.”³¹⁶

A Pénztártanács tagjai:

- a Pénzügyminisztérium, az Egészségügyi Minisztérium, valamint a Szociális és Családügyi Minisztérium egy-egy képviselője,
- a Pénztárszövetség(ek) képviselője (képviseelői),
- a pénzügyminiszter által a Pénztárfelügyelet elnökének javaslata alapján felkért 4 független szakértő,
- a Magyar Nemzeti Bank és a Budapesti Értékpapír Tőzsde által delegált egy-egy képviselő,
- az Alap képviselője,
- az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság főigazgatója,
- azon kamarák képviselője, amelyekben a pénztári szolgáltatók tagsági viszonnal rendelkeznek,
- azon érdekképviselői szervek, amelyekben a pénztári szolgáltatók tagsági viszonnal rendelkeznek.

A Pénztártanács elnökét és alelnökét a pénzügyminiszter nevezi ki.

„A Pénztártanács legfőbb feladata az állampolgárok hosszú távú befektetési érdekeinek képviselete.”³¹⁷ Ezen belül is:

- a) véleményt alakít ki a pénztárak és az Alap tevékenységéről, működési feltételeik alakulásáról, pénz- és tőkepiaci szerepéről, a pénztárakra vonatkozó jogi szabályozás érvényesülésének tapasztalatairól, a pénztárak feladatkörét érintő jogszabályok tervezetéről, a pénztárak egységes eszköztértékelésének és teljesítménymérésének gyakorlatáról, a befektetési diverzifikációs szabályokról, a pénztárak hozamelőírásaira vonatkozóan, és mindezek tekintetében javaslatokat tesz,
- b) szakmai, etikai javaslatokat fogalmaz meg, és a Felügyelettel együttműködve azokat nyilvánosságra hozza,

³¹⁶ Idézet Dr. Csehák Judittól, a Pénztártanács első kinevezett elnökétől. /PÉNZTÁRHÍREK, 1997. december, III. évf., 28-29. szám, 5. oldal /

³¹⁷ Idézet Dr. Csehák Judittól. /PÉNZTÁRHÍREK 1997. december, III. évf., 28-29. szám, 5. oldal /

- c) pénztárakkal kapcsolatos szakmai publikációkat készít, készített, és hoz nyilvánosságra.

A Pénztártanács független szervezet állásfoglalásaiban, döntési jogkörében, ugyanakkor önálló normaalkotási jogosítványa nincs. A Pénztárfelügyeletnek nem kötelező elfogadni a tanács javaslatait, döntéseit, ajánlásait, de eltérő véleményét, álláspontját minden esetben indokolnia kell.³¹⁸

³¹⁸ A Pénztártanácsról lásd bővebben: Csoknyay Edit: A Pénztárfelügyelet és a Pénztártanács sajtótájékoztatója In.: PÉNZTÁRHÍREK, 1997. december, III. évf., 28-29. szám, 5. oldal és Hámor Szilvia: A cél: szigorú, átlátható szabályozás In.: Népszabadság 1997. november 25. Melléklet a nyugdíjbiztosítás reformjáról

XIII. AZ AMERIKAI KONTINENS NYUGDÍJRENDSZEREI

1. A CHILEI MODELL

A Világbank, illetve az általa kidolgozott nyugdíjmodell jelentős szerepet játszott a Dél-amerikai nyugdíjrendszerek gyökeres átalakításakor. A *Világbank favorizált modellje a hárompilléres rendszer, melyet először Chilében vezettek be, majd a „sikerek” láttán több dél-amerikai ország is példaként átvette (Peru, Argentína, Kolumbia, El Salvador, Bolívia, Mexikó, Uruguay).*

Az első pillér a kötelező, közfelelősségű felosztó-kirovó rendszer, amelynek célja, hogy az idősök számára minimális jövedelmet biztosítson.

A második pillér a kötelező tőkésített és magánkézben kezelt nyugdíjrendszer, amely épülhet egyéni megtakarítási számlákra (latin-amerikai közelítés), vagy lehet szakmai szerveződésű.

A harmadik pillér az önkéntes rendszer (ugyancsak tőkésített és privatizált), erős kormányzati szabályozással, amely kiegészítő megtakarítást és biztonságot nyújt. Ehhez járul az ún. „nulladik” pillér, amely azoknak nyújt valamilyen segítyt, akik egyik fenti pillérből sem tudnak elégséges időskori ellátást szerezni. Ez leginkább adóból fedezett egységes alapnyugdíjat, vagy inkább közsegélyt jelent.³¹⁹

A chilei diktatúra még javában fénykorát élte, amikor Augusto Pinochet tábornok, 1981-ben, útjára indította az állami szektort „fellazító”, a korábbi rendszerrel radikálisan szakító nyugdíjreformot.³²⁰ Az ún. felosztó-kirovó rendszer csődállapotban jutott, megmentésére nem volt remény, ezért került sor

³¹⁹ Ferge Zsuzsa: A magyar nyugdíjreform édesbús története In.: Racionalitás és méltányosság, 102 -122. oldalak

³²⁰ A kérdésre, hogy hogyan lehetett megfinanszírozni a felosztó-kirovó rendszerről teljes egészében a tőkefedezeti rendszerre történő átállást, a válasz: a gazdaság folyamatos növekedést mutató stádiuma. Azonban az áttérésnek óriási ára volt, a korábbi – állami nyugdíjra jogosultak – nyugdíját továbbra is meg kell finanszírozni, emiatt a költségvetés hiánya 1991-ben a GDP 4,8 %-ára emelkedett. Igaz a kiadások egy részét a privatizációs bevételekből finanszírozták. Ennek ellenére egyes szakértők szerint a chilei

az új rendszer kialakítására, melyet elsősorban magánosok irányítanak. A reform két terület nyugdíjszisztémáját nem érintette, a nemzetvédelmi társadalombiztosítási alapot és a chilei rendőrség társadalombiztosítási alapját (rendszerét).³²¹

Sok tekintetben, a **Chilében** végrehajtott nyugdíjreform szolgált a hazai reform „intő” példájául.³²² Bár Magyarországon a Világbanki modellre is építve dolgozták ki az új nyugdíjreform-koncepciót³²³, mindvégig szem előtt tartották, hogy annak gyakorlatban kialakult hibáit távol tartsák a magyar rendszertől.³²⁴

Az új nyugdíjrendszer bevezetése előtt, a chilei állami nyugdíjrendszer hemzsegett a problémáktól. A csökkenő reálértékű nyugdíjak csak egy igen szűk réteg számára biztosítottak gondtalan öregséget. A munkáltatók egyre gyakrabban feledkeztek meg a társadalombiztosítással szemben fennálló

állam még így is csaknem negyven évre eladósodott. / Inotai Edit: Chile: félelem a túl nagy szabadságtól
In.: Népszabadság, 1997. november 25., 31. oldal /

³²¹ Feljegyzés Járai Zsigmond pénzügyminiszter részére. Készítette: Társadalmi Közkiadások Főosztálya, 1999. május 27.

³²² A nemzetközi közvélemény a chilei reformot azért ítéli el, mert szerintük különböző pénzügyi juttatásokért, pozíciókért Pinochet tábornok eladta a nyugdíjpiacot a nemzetközi befektetőknek. A Világbank és az IMF erőteljesen támogatta ugyanis a nemzetközi pénzintézetek részvételét a nyugdíjreformban. Az eredmény, hogy a gazdaságban jelenlévő tőke jelentős hányadát kitevő nyugdíjalapok egy igen szűk nemzetközi pénzügyi csoport kezébe kerültek, ami gyakorlatilag ellenőrizhetetlenné tette a pénzügyi folyamatokat. A kisbefektetők, a pénztártagok, de még a hazai nagybefektetők többsége is kimaradt az alapítás lehetőségéből. A kezdeti szabályozatlanság és külföldi befektetések következtében sok pénztár ment tönkre, elveszítve az addig összegyűjtött nyugdíjvagyon.

³²³ Itt kell eloszlatni azt, a téves - sajnos a közszereplők körében is elterjedt - nézetet, hogy Magyarországon a chilei modell került bevezetésre. A dolgozat során kifejtettek és az itt leírtak alapján is látható, hogy erről szó sincs. Az összemérés abból adódik, hogy a világbanki elképzelés szolgált mind a magyar, mind a chilei nyugdíjreform megvalósításának alapjául. A magyar tőkefedezeti rendszer azonban a chileitől teljesen eltérő eszmei és szabályozási alapokon épült fel, többek között Chilével szemben Magyarországon a tőkefedezeti rendszer csak kiegészíti a felosztó-kirovó rendszert.

³²⁴ A Világbank első ízben egy – 1992. nyarán – Magyarországon szervezett nemzetközi konferencián ajánlotta az ország figyelmébe a chilei modellt.

járulékfizetési kötelezettségükről³²⁵, a munkanélküliség emelkedésével pedig mind gyakoribbá vált a fekete munka, a munkaképes lakoságnak, mintegy fele vett csupán az állami rendszerben részt.

Az új rendszer megteremtése óta a régi rendszer fokozatosan szűnik meg³²⁶, 1986. májusától a régi rendszer (1952-től bevezetett ún. társadalombiztosítási rendszer) szerint új biztosítás nem köthető.³²⁷

A nyugdíjpénztári rendszer kötelező a bérből és fizetésből élők részére. A vállalkozók és szabadfoglalkozásúak részére önkéntes. Chilében a munkavállalók együttese vállalkozó, azonban nagyon kevesen választják az új rendszert. Ebben a magánpénztárak is hibásak, nem agítják kellően ezt a réteget, mivel havi rendszeres jövedelmük bizonytalan, így bizonytalan tagdíjfizetésük is, ami kedvezőtlen a pénztárak számításait illetően.

A bevezetett rendszer alternatívát teremtett:

A már biztosított dolgozók eldönthették, hogy a régi, vagy az új szisztéma szerint kívánják magukat biztosítani. Az újonnan biztosításba kerülők viszont kötelezően az új rendszer tagjai. A belépésnek nincs korhatára, tehát az is beléphet, aki rövidesen nyugdíjba megy, de ezek számára a társadalombiztosítási alaphól, a régi rendszerű befizetésekről nem átruházható kötvények kerülnek kiadásra, amelyek - 4%-os kamatozás mellett - nyugdíjazáskor befizethetőek a kötelező megtakarítási számlára. A kötvény összege - azon hónapok alapján számolva, amelyekre járulékfizetés történt - megfelel az addigi juttatások elvi

³²⁵ Az állami nyugdíjrendszer a munkavállalók bérének 18-20%-át vonja el. Akik nem léptek át az állami rendszerből a magánalapokba, ma is ennyit fizetnek. A magánalapokba ezzel szemben „csak” 10+3,6% kerül.

/ Inotai Edit: Chile: félelem a túl nagy szabadságtól In.: Népszabadság, 1997. november 25. , 31. oldal /

³²⁶ A régi nyugdíjrendszer majd csak akkor szűnik meg, amikor valamennyi haszonélvezője meghal. A régi rendszerbe 1997-ben az összbiztosítottak 16 százaléka, a nyugdíjasoknak viszont 96 százaléka tartozott.

³²⁷ Baranyai Géza szerkesztő: Társadalombiztosítási körkép Budapest, 1991. május Kiadja: Országos Társadalombiztosítási Főigazgatóság, 73-76. oldalak

összegének.³²⁸ Az új rendszerbe lépők takarékoskodás formájában saját maguknak gyűjtik össze a nyugdíjukat.

Az *állam garanciát nyújt* a rendszerbe belépők részére, garantálja a minimumnyugdíjat.³²⁹ A garancia feltétele minimum 20 év szolgálati idő az időskori és korengedményes nyugdíjhoz, minimum 10 év szolgálati idő a rokkantsági és özvegyi nyugdíjhoz.

A munkavállalók minden hónapban a *fizetésük 10%-át, max. 60 pesot* kötelesek valamelyik általuk választott nyugdíjalapba (pénztárba) befizetni *minimális nyugdíjjárulékként. Rokkantsági és hozzátartozói nyugdíjhoz további 3,6%-ot kötelesek fizetni.* Ez az összeg egyéni számlájukra kerül és adómentes. A tagok fizetésük 10%-án felül, önkéntesen is fizethetnek járulékot, de csak maximum 60 pesot. Az önkéntesen fizetett kiegészítés adómentes, de nem számít bele az állam által garantált minimális nyugdíj alapjába. A tag megállapodhat munkáltatójával, hogy az a tag által fizetett kötelező járulékon felül további járulékot fizet. A munkáltató által önkéntesen biztosított járulék lehet egyszeri, vagy rendszeres befizetés, fix összegű, vagy százalékos, nincs felső határa, nem számít jövedelemnek, adómentes, azonban az állam által garantált minimális nyugdíj alapjába már nem számít bele.³³⁰ A munkáltatók nem fizetnek nyugdíjjárulékot.

A befizetett összegekről külön nyilvántartást, számlát vezetnek. A nyugdíjpénztári bizonylatok 90 százalékát a Nemzeti Bank őrzi. A *pénztártagok tájékoztatása* viszonylag jónak mondható, a pénztárak évente háromszor küldenek kimutatást a járulékfizetőknek, a pénztár pénzügyi teljesítményéről, az egyéni számlán felhalmozott összegről és a megtérülési rátáról. A biztosítottakat tájékoztatják a pénztár által felszámolt költségekről is.³³¹

³²⁸ Jean de Fougerolles: Latin-amerikai tapasztalatok a magán nyugdíjalapokról In.: Pénzügyi Szemle, 1995. 11. szám, 887. oldal

³²⁹ A garantált minimumnyugdíj 100 dollár.

³³⁰ Feljegyzés Járai Zsigmond pénzügyminiszter részére. Készítette: Társadalmi Közkiadások Főosztálya, 1999. május 27.

³³¹ Kondorosi Noémi: A dél-amerikai nyugdíjrendszerek (A Centrál European Banker tanulmánya alapján) PÉNZTÁRHÍREK, 1997. július-augusztus, III. évf., 24-25. szám, 14. oldal.

A *nyugdíjpénztárak* csak arra jogosultak, hogy a *nyugdíjalapokat* - a megtakarítási befizetéseket - kezeljék és befektessék. Ezeknek bármilyen más tevékenység céljára történő felhasználása tilos a számukra.³³²

A egyéni számlára befizetett pénznek - függetlenül attól, hogy a dolgozó melyik nyugdíjalapot választotta - havonta minimálisan annyival kell gyarapodnia, amennyi a megelőző 12 hónapban, az országban működő alapok által kifizetett hozadékok átlagos szintje.³³³ A *minimális hozam előírása* a biztonságot szolgálja, hátránya, hogy - a jelenlegi hozamelőírások szabályai mellett - homogenizálja a pénztárak portfólióját, nagyobb hozamokat elérni így nem lehet.³³⁴

A pénztárak által nyújtott szolgáltatások fajtái:

- 1) *öregségi nyugdíj* 65, illetve 60 éves kortól (a kezdés választható)³³⁵;
- 2) *korengedményes nyugdíj* feltéve, hogy a nyugdíj meghaladja az 50%-át az utolsó tíz év átlag jövedelmének, továbbá eléri az állam által garantált minimális nyugdíj 10%-át;
- 3) *rokkantsági és özvegyi nyugdíj* (A minimális rokkantsági nyugdíjat a kormány garantálja, megegyezik a megelőző 12 hónap átlagbérének 70%-ával).

A nyugdíjak típusai:

- 1) Az egyéni számláját a tag nyugdíjba vonulása után is meghagyja és erről a tag évente, havonta vehet ki járadékot. (A halandósági és a pénzügyi kockázatot a tag viseli. Annak kockázatát tehát, hogy a számlán lévő pénz hamarabb elfogy, mint ahogy a tag meghal - így meghatározhatatlan időre, élete végéig járadék nélkül marad -, és a számlán lévő pénz befektetési kockázatát.)

³³² Jean de Fougères: Latin-amerikai tapasztalatok a magán nyugdíjalapokról, 888. oldal

³³³ Minden pénztárnak minimum 4 százalékos éves megtérülési rátát kell biztosítani, ha ez kevesebb, akkor a nyugdíjpénztár kezelő köteles saját tőkéjéből fedezni a különbözetet, erre a pénztáraknak az általuk kezelt nyugdíjalap 1 százalékából képzett speciális alapja van.

³³⁴ Feljegyzés Járai Zsigmond pénzügyminiszter részére, 1999. május 27.

³³⁵ Az általában választott nyugdíjkorhatár nőknél 60, férfiaknál 65 év.

- 2) A biztosított - döntése alapján - a megtakarított pénzen üzleti biztosítótól vásárol életjáradékot. (Az ezzel kapcsolatos döntés nem vonható vissza).
- 3) Időszakos járadék halasztott életjáradékkal. Az időszakos járadékot a tag a pénztártól kapja, a halasztott életjáradékot egy életbiztosítótól.

A szolgáltatás megkezdése előtt tehát a tagok választhatnak, a pénztárnál hagyják a számlájukon lévő összeget, vagy átviszik egy életbiztosítóhoz, illetve a kettő kombinációját is választhatják (időszakos járadék, halasztott életjáradékkal).

Ha biztosító szolgáltatja a nyugdíjat, a biztosító csődje esetén is van állami garancia, maximum havi 45 pesoig.³³⁶

Jelenleg egy chilei átlagnyugdíjas az utolsó 10 évben szerzett éves átlagjövedelmének 70 százalékaival egyenértékű nyugdíjban részesül, miközben a járulék mértéke 30 százalékkal kevesebb annál, amit a régi rendszerben kellett volna fizetnie aktív élete folyamán.³³⁷

A nyugdíjalapokat speciális, erre a célra létrehozott, profitorientált magánintézmények, az ún. ÁFP-k³³⁸ (pénztárak) kezelik³³⁹. A magánszemélyek így gyakorlatilag egy pénzintézettel állnak kapcsolatban.³⁴⁰ Működésüket - melyet az állam a külön erre a célra létrehozott Felügyelet útján ellenőrzi - szigorú rendeletek szabályozzák, melyek természetesen a pénztártagok érdekeit védik. Érdekes megjegyezni, hogy ÁFP-t bárki alapíthat, aki büntetlen előéletű, és az állam által előírt pénzüsszeget biztosítékként le tudja tenni. A chilei vállalkozók nagy külföldi multinacionális cégekkel alapították az ÁFP-eket.³⁴¹ A 6 legnagyobb alapban koncentrálódik a tagok és a pénztári vagyon többsége³⁴²,

³³⁶ Feljegyzés Járai Zsigmond pénzügyminiszter részére, 1999. május 27.

³³⁷ Kondorosi Noémi: A dél-amerikai nyugdíjrendszerek, 14. oldal.

³³⁸ Administradores de Fondos de Pensiones

³³⁹ Bogóné Jehoda Rozália: A chilei TB példa In.: Figyelő, 1993. június 3., 28. oldal

³⁴⁰ Dolecskó Kornélia: Nyugdíjrendszerek, követhető modellek, érlelődő koncepciók In.: PÉNZTÁRHÍREK 1996. április, II. évf., 9. szám, 5-8. oldalak.

³⁴¹ Az eredetileg 22 pénztárból napjainkban már csak 15 pénztár működik, az erős verseny hatására. Számuk azonban folyton ingadozik.

³⁴² 1998-ban a legnagyobb pénztárba tartozott az összes pénztártag 33, 11%-a, ez a pénztár a teljes pénztári vagyon 23, 37%-ával rendelkezik.

ezek tömörítik a tagok 95,37 százalékát és a teljes pénztári vagyont 94,57 százalékát.³⁴³

*Az átlépés szabad egyik pénztárból a másikba, azonban a szabad pénztárválasztás, majd az egyéni számlák átvihetősége jelentős versenyt alakított ki a pénztárak között. Az átlépések kezdeti szabályozatlansága miatt folyamatos volt a fluktuáció, ami kiszámíthatatlanná tette a rendszert. Ennek hatására 1982-ben legalább három hónapos várakozási időt írtak elő az átlépés előtt. Később ezt négy hónapra változtatták, és kötelezővé tették, hogy a tag konzultáljon döntése előtt egy pénztári szakértővel.*³⁴⁴

A pénztárak a tagok befizetéseiből levont kezelési költségek mellett, leginkább a hozzájuk befolyó összegek befektetéséből szerzik jövedelmüket. A pénztár szabadon határozhatja meg szolgáltatási költségeit. A szabad pénztárválasztás és a pénztárak közötti verseny miatt a piac szabályozza a megfelelő költségszintek kialakulását. A pénztárak kevés esetben használnak fix költségeket, gyakoribb a százalékos forma, vagy a kettő kombinációja.

A pénztárak a *legnagyobb intézményes befektetők* az országban. A legjobb hozam/kockázat arányt érik el az összes befektető között. Hatással vannak a tőzsdére is.³⁴⁵ Kockázatuk minimalizálása érdekében létrehoztak egy Kockázat Osztályozó Bizottságot.³⁴⁶ A pénztárak szigorú, állam által meghatározott keretek között fektethetik be pénzüket.

³⁴³ Feljegyzés Járai Zsigmond pénzügyminiszter részére, 1999. május 27.

³⁴⁴ A vázolt korlátozások ellenére mégis folyik a versengés a tagok átcsábításáért. A pénztárak reklámokra költik a tagoktól levont költségeik nagyobb részét. Volt példa már arra is, hogy az átcsábított tagoknak kemping felszerelést, vagy acapulközi nyaralást ígértek.

³⁴⁵ Törvény írja elő, hogy csak államilag bejegyzett és elismert tevékenységet folytató cégekbe fektethetik pénzüket. A befektetések egy része így átlátható. A vagyon növekedésével előszeretettel fektetnek ingatlanokba is az alapok.

³⁴⁶ Az 1985-ben létrehozott három szuperintendáns vezeti. Egyikük az ÁFP-ket, másikuk a bankszférát, harmadikuk a biztosítókat és a tőzsdét képviseli. A bizottság hét kategóriát alkalmazva, osztályokba sorolja valamennyi Chilében található befektetési lehetőséget, és külön osztályozza a külföldi befektetési lehetőségeket. Az osztályokon belül kockázati és jövedelmezőségi szempontok szerint rangsorokat állítanak fel, és a listát havonta közzé teszik. Az állam a központi bank által kiadott utasítás formájában évente meghatározza, hogy az egyes csoportok által kínált befektetési lehetőségek kihasználása

A pénztárak vagyonának növekedésével³⁴⁷ új befektetési lehetőségekre volt szükség, ezért 1990 óta a pénztárak vagyonuk maximum 10 százalékát fektethetik fix kamatozású külföldi értékpapírokba.³⁴⁸ A megtakarítások és a megnövekedett pénzmennyiség hatására mobilizálódtak a hosszú lejáratú források és felgyorsult a lakásépítési, távközlési, gyógyszeripari és szénbányászati programok finanszírozása.³⁴⁹

A rendszer állam által finanszírozott költségei évente átlag a GDP 3, 4 százalékát teszik ki. Az állam többlet kiadása, illetve a deficit növekedése két tényezőből adódik:

- az új rendszerbe átlépők járuléka kiesik,
- az új rendszerbe átlépőknek még az állami TB rendszerben megszerzett jogosultsága alapján kompenzációt ad az állam (A Nyugdíjkiegyenlítő Intézet végzi ezt a feladatot.)³⁵⁰

A rendszer árnyoldalához tartozik, hogy az ötmillió pénztártagságból mintegy 2.5 millióan hátralékban vannak a befizetéseikkel, közülük egy millióan már régen görgetik a tartozásukat. A legtöbben túl szegények ahhoz, hogy egyáltalán járulékot tudjanak fizetni, és így csak a 100 dolláros minimumnyugdíjban részesülnek (kb. 12 millió lakosa van az országnak és ebből mindössze ötmillió a számlabirtokos).

maximálisan hány százalékát teheti ki az ÁFP-k pénzkihelyezésének. / Bogóné Jehoda Rozália: A chilei TB példa, 28. oldal /

³⁴⁷ 1985 és 1995 között a pénztárak eszközállománya évi 35%-kal bővült (átlagosan 2,3 milliárd dollárral évente).

³⁴⁸ 1998-óta 5 nemzetközi zárt kölcsönös alapba is fektethetnek a pénztárak A pénztárak külföldi befektetéseinek aránya maximum 12% lehet. Napjainkban ez valójában 3-4%. / Holtzer Péter: Egy szűk esztendő tanulságai In.: Népszabadság, 1999. március 29., 27. oldal /

³⁴⁹ Kondorosi Noémi: A dél-amerikai nyugdíjrendszerek, 14. oldal.

³⁵⁰ Feljegyzés Járai Zsigmond pénzügyminiszter részére, 1999. május 27.

2. AZ ARGENTIN NYUGDÍJRENDSZER

Argentínában, 1994-ben, vezették be a kétpilléres rendszert.³⁵¹ A korábbi nyugdíjrendszer összeomlása mögött több ok is meghúzódott. Egyrészt a reálbérek 1974 és 1990 között 20 százalékkal estek vissza, és ez jelentősen csökkentette a rendszer bevételeit. Másrészt az 1990-es évek elején egyre gyakoribbá vált a járulékfizetés elkerülése³⁵², továbbá a dolgozók 35 százaléka (kb. 4 millió fő) az árnyékgazdaságban tevékenykedett.³⁵³

A reform megtartotta az állami felosztó-kirovó finanszírozású rendszert³⁵⁴, ez az új rendszer első pillére, mely az öregségi és a rokkantnyugellátás biztosításáért felelős. A második pillérhez tartoznak a nyugdíjalapok³⁵⁵, melyeket a pénztárak kezelnek (AFJP).³⁵⁶ A második pillér öregségi és rokkantsági kiegészítő nyugdíjat szolgáltat. A pályakezdők számára kötelező a vegyes rendszer választása, a többiek önkéntes elhatározásból léphetnek be.³⁵⁷

³⁵¹ Becslések szerint a pénztárakban felhalmozódó megtakarítások 2000-ig a GDP 5 százalékos, 2010-ig 20 százalékos bővülését fogják eredményezni, és ezzel az érvel a kormány meg tudta szerezni a közvélemény támogatását is a reform kivitelezéséhez, hiszen a növekvő GDP magasabb életszínvonalat fog lehetővé tenni. A reform hatására a felosztó-kirovó rendszer elveszítette bevételeinek 20 százalékát, az átállás finanszírozása a munkavállalói járulékot a bruttó bér 10 százalékaról 11 százalékra növelték, a nyugdíjkorhatárt öt évvel, a minimális járulékfizetési időt pedig 10 évvel kellett megnövelni.

³⁵² Az aktív korúak kb. 65 százaléka nem fizette rendszeresen a társadalombiztosítási járulékokat.

³⁵³ Kondorosi Noémi: A dél-amerikai nyugdíjrendszerek, 14. oldal.

³⁵⁴ A társadalombiztosítás költségvetését 55%-ban adókból kell fizetni. A tb. jelentős összegeket kap az áruforgalmi adóból, melynek mértékét már 21 százalékra emelték. A reform bevezetése óta a tb hiánya havi 250 millió dollár, melyet hitelfelvételből egészítenek ki. Bár a deficit 10 százalékos, ez nem okoz inflációt, mert a gazdaság növekszik, az ország könnyen kap hiteleket.

³⁵⁵ Az országban jelenleg 15 pénztár működik. Minden pénztár saját szolgáltatóval rendelkezik. A tagok 75 százaléka a négy legnagyobb pénztárban tömörül. Összesen 12,5 milliárd dollár összvagyon halmozódott fel eddig a pénztárakban, ami a GDP 4%-a.

³⁵⁶ Administradores de Fondos de Jubilaciones y Pensiones

³⁵⁷ A magán-nyugdíjrendszerbe belépett egyéni járulékfizetők száma 9 millió, melyből 5 millió önadózó, vállalkozó. A számadatok tükrében elmondható, hogy a járulékfizetők 75 százaléka belépett a vegyes rendszerbe.

Az argentin vegyes-rendszerben nem rögzített a magánnyugdíj és az állami nyugdíj aránya, hanem attól függ, hogy korábban mennyi tb-befizetést (szolgálati időt) halmozott fel a tag. Az önkéntes belépésnek nincs időben limitált határa, azaz nincs olyan korhatár, amely fölött már nem rentábilis az átlépés.³⁵⁸ Az önkéntes belépések folyamatosak, nincsenek határidőhöz kötve.

A vegyes rendszer mellett továbbra is működik a tisztán felosztó-kirovó típusú rendszer.

A két rendszer között a döntés meghozatala után már nem lehetséges az átlépés, aki egyszer belépett a vegyes rendszerbe, az már nem léphet többé vissza.

A magánalapok és kezelőik felügyeletét a Pénztárfelügyelet látja el (SAFJP).

Az új rendszer működtetése érdekében létrehoztak egy ún. járulékbavalló központot (AFIP), minden típusú járulékot, tagdíjat, adót, valamint azok bevallásait ez szedi be és előfeldolgozza. Nyilvántartásai alapján ő osztja szét a tagdíjakat a magánpénztárak között. Az egész rendszer egy jól kiépített számítógépes hálózatra épül. A befizetett járulékok legfeljebb 24 órát töltenek az AFIP-nál.³⁵⁹

Az öregségi és rokkantsági járadékra való jogosultsághoz a bruttó bérek 27 százalékát kell 30 éven keresztül járulékként befizetni. A munkáltatói járulékokat (a bruttó bér 16 százalékát) az állami kezelésű felosztó-kirovó, a munkavállalói járulékokat (ez 11 százalék) a magánkezelésű, de állami szabályozás alatt lévő nyugdíjalapokba. Az önálló tevékenységet folytatók egymaguk fizetik a 27 százalékos járulékot.

Az első pillér alapjáradékot, valamint átmeneti járadékot nyújt. A nyugdíjkorhatár nőknél 60, férfiaknál 65 év. Átmeneti járadékot kapnak azok, akik a reform bevezetése előtt a felosztó-kirovó rendszerbe már fizettek járulékot. A pénztárakat többnyire a magánszektorban tevékenykedő

³⁵⁸ Ismeretlen szerző: Az argentin nyugdíjrendszer I. In.: PÉNZTÁRHÍREK 1999. V. évf., 48-49. szám, 11-12. oldalak

³⁵⁹ Lásd bővebben: Ismeretlen szerző: Az argentin nyugdíjrendszer II. PÉNZTÁRHÍREK 1999. V. évf., 50-51. szám, 30-34. oldalak

nagyvállalatok, bankok alapították. Léteznek azonban olyanok is, melyekben állami vállaltok, vagy közvetlen állami tulajdoni hányad van.³⁶⁰

A pénztárak alapvetően konzervatív befektetési politikát folytatnak, mégis az elmúlt évek dél-amerikai válságai negatív (-2%) év végi hozamot eredményeztek 1998-ban és 1999-ben. Ezt két jó év előzte meg 30 százalék körüli hozamokkal.

A pénztárak működési költsége viszonylag magas, átlagosan a befizetett járulékok 30 százaléka. Ez azonban tartalmazza a vagyonkezelés költségeit is.

Argentínában létezik egy tagdíjplafon, ez körülbelül havi 4800 dollár,³⁶¹ ami az átlagjövedelem hatszorosa.³⁶² A tagdíj a járulékköteles jövedelem fix százaléka, munkavállalói, vagy munkáltatói kiegészítésre nincs lehetőség.

A magánpénztári tagokat megillető tőkét egy ún. kvóta rendszer alapján számítják ki. A kvóta hasonlatos egy befektetési jegyhez. A pénztári vagyont felbecsülik, és a vagyon napi eszközértéke³⁶³ alapján meghatározzák a peso/kvóta árfolyamot. Az aznap pesoban befolyó tagdíjakat ezen átváltási árfolyamon kvótára váltják, a tag befizetésén kvótát vásárolnak számára. A megvásárolt kvóták darabszámát tartják nyilván az egyéni számlán. A befolyt pénz befektetik, a befektetéssel változik a vagyon, ezért az eszközértékelést

³⁶⁰ Ilyen pénztár a NACION magánnyugdíjpénztár, mely az ország 6. legnagyobb pénztára. Közel 580.000 tagja a magánpénztári tagság 8% -át fedti le. Vagyona 1999-ben 850 milliárd dollár volt.

A pénztárat az állam hozta létre egy azonos nevű kereskedelmi bankja segítségével. Ugyanazok a szabályok vonatkoznak rá, mint az összes többi pénztárra, azonban más belső normákat alkalmazhat. Konzervatív befektetési politikát folytat, befektetései 20 százalékát vidékfejlesztésbe, önkormányzati kötvényekbe eszközli. A pénztár szolgáltatásait az állam garantálja, amennyiben vagyonszertést szenvedne el.

³⁶¹ Az ország fizetőeszközét, a pesot 1:1 arányban a dollárhoz kötötték, infláció nincs.

³⁶² A tagdíjplafon foglalkoztatónként számítandó, nem éri el a plafont az, aki az egyik foglalkoztatónál havi 4000 dollárt, míg a másiknál 3000 dollárt keres.

³⁶³ A napi eszközértékelést a legújabb törvénymódosítási javaslat értelmében, hazánkban is bevezetik, természetesen az argentin minta alapján. Az értékelést a letétkezelő fogja végezni. (T/2977. számú törvényjavaslat 163.§.) A miniszteri indoklás szerint az eljárás a pénztártagok megtakarításainak kiemelt védelmét szolgálja, biztosítja a befektetési rendelkezések folyamatos ellenőrizhetőségét, a pénztárak teljesítményének folyamatos figyelemmel kísérhetőségét. A szakemberek nem fogadták egyöntetűen jó véleménnyel, többségük szerint nem az ellenőrzés hatékonyságát, hanem a költségeket növeli. A tervek szerint a rendelkezés csak 2002. január 1-jétől lépne hatályba.

minden nap el kell végezni. A módosult kvótaértéket követően az egyéni számlák pesoban kifejezett értéke automatikusan megváltozik. Ezért hozamfelosztást, illetve jóváírást nem végeznek.

A kvóta árfolyama a gyakorlatban a 48 órával korábbi pénzüpiaci helyzetet tükrözi, a számítások átfutása miatt.

A kvóták árfolyamait a napilapok folyamatosan közlik.

A pénztáraknál nyugdíjba vonuláskor választani lehet a tőkekifizetés, vagy a nyugdíjbiztosítás vásárlási konstrukció között. A tőkekifizetés örökölhető, azonban a tag visel minden kockázatot. A nyugdíjbiztosítást a kockázatközösség elve alapján kalkulálják.³⁶⁴

3. AZ USA NYUGDÍJRENDSZERE

Az Amerikai Egyesült Államok nyugdíjbiztosítási rendszere alapvetően két alrendszerre (pillérre) oszlik. Az első az ún. OASDI (Old-Age Survivors and Disability Insurance), a kötelező, állami nyugdíjrendszer.³⁶⁵ E rendszer keretében van egy minimális garantált nyugdíj.³⁶⁶ A nyugdíjak ugyanis súlyozva vannak. Minél kevesebb valakinek a jövedelme, a nyugdíj annál nagyobb százalékát teszi ki az utolsó öt év átlagkeresetének (alacsony kereset esetén egyedülállónál a 72 százaléka, átlagos kereset esetén 43 százaléka, magas kereset esetén 24 százaléka).

Így az átlagkeresetűek az alapbiztosításban, míg a magas keresetűek csak részleges biztosításban részesülnek.³⁶⁷ Az OASDI nyugdíjazási séma alapja az életút során szerzett jövedelem, illetve ennek egy bizonyos maximált hányada.

³⁶⁴ Ismeretlen szerző: Az argentin nyugdíjrendszer III. PÉNZTÁRHÍREK 1999. V. évf., 52-53. szám, 19-24. oldalak

³⁶⁵ A 271 milliós Egyesült Államokban 44,2 millióan részesülnek állami nyugdíjban.

³⁶⁶ Nyitrai Ferencné: Nyugdíjasok, nyugdíjformák, nyugdíjreform elképzelések a fejlett piacgazdaságokban Budapest, 1995. Kiadja: Központi statisztikai Hivatal, 24. oldal

³⁶⁷ Prugberger Tamás – Pongrácz Aladár: Magyar és európai összehasonlító társadalombiztosítási jog Budapest, 1999. Bíbor Kiadó, 119-120. oldalak

A nyugdíjkorhatár nőknél és férfiaknál egyaránt 65 év, melyet 2020-ig fokozatosan 67 évre emelnek fel. A biztosítás kiterjed a munkavállalókra, az önálló keresőfoglalkozást űzőkre, valamint 1984-től a közszolgálati alkalmazottakra is. A nyugdíjjogosultsághoz legalább 10 évi munkaviszonnyal kell rendelkezni.

Az amerikai nyugdíjrendszer önfinanszírozó, az állam nem vállal kezességet az esetleges hiányok fedezésére. Az OASDI alap jelleggel működik, bevételeinek fő forrása a járulékfizetés.³⁶⁸ A rendszer felosztó-kirovó finanszírozású. Az érvényben lévő nyugdíjtörvények értelmében, az alap többletbevételeit csak állampapírokba lehet fektetni.³⁶⁹ Az öregségi járulék a kereset, illetve jövedelem

³⁶⁸ Az USA-ban egyre hangsúlyosabb a nyugdíjalap kérdése. Több számítás is igazolja, hogy három évtizeden belül kimerülhetnek forrásai. A Roosevelttel által elfogadtatott nyugdíjbiztosítási törvény, létrehozta finanszírozási rendszerben 1950-ben még 16 aktív munkavállaló adta össze adóival egy nyugdíjas járadékát. Jelenleg azonban már csak alig több mint 3 aktív dolgozó befizetése állnak rendelkezésre egy nyugdíjas járadékának finanszírozásához, az arány a számítások szerint negyedszázad alatt 2:1-re romlik. A felosztó-kirovó rendszer eddig rendre többlettel zárt, olcsó finanszírozási forrást biztosítva ezzel az amerikai kormánynak más költségvetési céljaihoz, százmilliárd dollárjával bocsátva ki fedezetként államkötvényeket. A becslések szerint 2032-re viszont a munkavállalói és munkáltatói befizetések már nem fedezik az állami nyugdíjrendszerben biztosított juttatásokat.

A szövetségi költségvetés 1998-ban többletet realizált, így 1999-ben arról folyt a vita, hogy hogyan osszák szét a pénzt? Clinton elnök javaslatára a várt többlet 62 százalékát az állami nyugdíjrendszer alapjának feltöltésére kell fordítani. Az elképzelések szerint 15 év alatt 2800 milliárd dollárt csorgatnának át a nyugdíjalapba, s ennek legnagyobb részével a szövetségi költségvetésnek az alappal szembeni, korábban elvont összegek fejében kibocsátott államkötvényekben megtestesülő adósságát csökkentenék. Ezzel a Fehér Ház számításai szerint 2050-ig kitolnák az állami nyugdíjrendszer fizetőképességét. / Nagy Gábor: Amerikai nyugdíjrendszer; Töltekezés In.: Heti Világgazdaság 1999. február 13., 25-28. oldalak /

³⁶⁹ Az állampapírok hozama több évtizedes átlagban csak 2-3,5 százalék. Clinton elnök felvetette, hogy lazítsanak a szigorú törvényi befektetési szabályokon és tegyék lehetővé a részvények vásárlását. Ez jelentős többletbevételt jelentene, mellyel javítható lenne az alap fizetőképessége. Az ötlet komoly vihart kavart a képviselőházban, ellene közgazdasági és politikai érveket is felhoztak. Ezek szerint a nagyobb hozam nagyobb kockázattal jár, kérdéses, hogy egy esetleges tőzsdei árfolyamesés veszteségeit a költségvetés milyen forrásból igazíthatná ki. Problémát jelenhet a több százmilliárd dolláros állami portfólió kezelése is. A politikai érvelések a legérdekesebbek: az állam az alap vagyonán keresztül a New York-i értéktőzsdén jegyzett vállalatok összértékének 4 százalékára is szert tehet. Több közgazdász ezt a szocializmus rémképeként, „rejtektudas államosításként” emlegette fel. Az állam az adófizetők pénzéből jelentős részesedést szerezhetne a gazdasági életet meghatározó vállalatokban. További veszélyként

11 százaléka. A nyugdíjjárulékot a munkáltató és a munkavállaló fele-fele arányban viseli, az egyéni vállalkozók maguk fizetik a teljes hozzájárulást. A nyugdíjalapot a fél-önkormányzati alapon működő nyugdíjhivatal kezeli. A hivatal a Szociális Minisztérium nyugdíjügyi osztályának alárendelve működik.³⁷⁰

A második, kiegészítő alrendszernek három formája ismeretes: az egyik az üzemi nyugdíjbiztosítás, a másik a közszolgálati alkalmazottak kiegészítő nyugdíjbiztosítása, a harmadik pedig a magán biztosítótársaságokkal kötött nyugdíjbiztosítási szerződések.

Az üzemi nyugdíjbiztosítás nem kötelező, napjainkban az 5 millió munkaadó közül 700. 000 működtet nyugdíjrendszert, ezeknek a rendszereknek a tevékenysége átfogja a bérből és fizetésből élők 50 százalékát. A munkavállalók kollektív szerződésen, vagy egyéni munkaszerződés alapján vesznek részt az üzemi nyugdíjbiztosításban.³⁷¹ Az üzemi biztosítás 20 ledolgozott év után az utolsó átlagfizetés mintegy 20 százalékát teszi ki.

Az államilag szervezett kiegészítő biztosítás 1984 óta létezik. Az állam kiegészítő biztosításokkal gondoskodik arról, hogy a közalkalmazottak biztosítottsága teljessé, azaz 100 százalékosá váljon. A helyi önkormányzatok főként privát biztosítókon keresztül szervezik meg ezt a kiegészítő biztosítást.³⁷²

A magánnyugdíjrendszer az Egyesült Államokban több generációval előzte meg az összes állami nyugdíjrendszer létrejöttét. A története az 1875-ben megalakult

jelentkezne, hogy az állam pakettje értékének védelmében esetleg torzító eszközökkel nyúlna bele a tőzsde életébe. / Nagy Gábor: Amerikai nyugdíjrendszer; Töltekezés In.: Heti Világgazdaság 1999. február 13., 25-28. oldalak /

³⁷⁰ Prugberger Tamás – Pongrácz Aladár: Magyar és európai összehasonlító társadalombiztosítási jog , 119. oldal

³⁷¹ A nyugdíjalaphoz való munkaadói hozzájárulás a második legfontosabb szociális juttatás az egészségbiztosítás mögött.

³⁷² Prugberger Tamás – Pongrácz Aladár: Magyar és európai összehasonlító társadalombiztosítási jog , 121. oldal

American Express Corporation létrejöttével kezdődött. Napjainkban egyre nagyobb mértékben veszik igénybe a magánrendszert.³⁷³

A magánnyugdíjalapok a legnagyobb intézményi befektetők az országban.³⁷⁴ Az általuk kezelt nagy összeg miatt, a rendszerben rendkívül szigorú és határozott felügyeleti tevékenység érvényesül. Két szerv fejt ki e tevékenységet:

Az egyik az Internal Revenue Service (IRS Adóhivatal), ez a pénzügyminisztérium része. Az önkéntes nyugdíjrendszer jelentős adókedvezményeket nyújt³⁷⁵, hiszen a részvétel önkéntes. Az adótörvények ezért szabályozzák a magánnyugdíjpénztárak szerkezetét. Meghatározott többek között, hogy a munkavállalók milyen arányban kötelesek részt venni a rendszerben, mekkora pénzüsszeget kell befizetni a nyugdíjalapba. Az előírások betartását az IRS ellenőrzi.

A másik ellenőrző szervezet a munkaügyi minisztérium. Ő a szervezetek vagyonkezelését ellenőrzi.³⁷⁶

³⁷³ Egy amerikai felmérés szerint az idősök jövedelmi forrásai az alábbiakból tevődhetnek össze: állami nyugdíj az utolsó átlagkereset kb. 40 százaléka; egyéni megtakarítás 20 százalék; magánnyugdíjrendszer 20 százalék; munkából származó többletjövedelem 20 százalék. A törvényalkotók célja szerint az állami nyugdíjat soha nem szánták egyedüli öregkori jövedelemforrásnak. A rendszer leginkább továbbdolgozásra, vagy előgondoskodásra ösztönöz. Emiatt több tízezer befektetési forma közül lehet választani, a feltételek államonként és szakmánként jelentősen különböznek. Az amerikaiak igyekeznek „több lábon álló” nyugdíjtőkét összeállítani, egyszerre több helyre is fizetve járulékokat. A befektetés összetételét erre szakosodott szakértők, cégek segítenek meghatározni.

³⁷⁴ A befektetett eszközök értéke 3500 milliárd USD, az állami alkalmazottak nyugdíjalapjainak birtokában vagyon értéke 1000 milliárd USD. A két rendszer birtokolja az USA gazdaságában felhalmozott összes pénzügyi eszköz 20 százalékát. / Ismeretlen szerző: Nemzetközi konferencia a nyugdíjrendszerekről In.: PÉNZTÁRHÍREK 1999. V. évf., 42. szám, január, 8. oldal /

³⁷⁵ A munkavállaló évi 2000 dollárt tehet félre jövedelméből, ezt leírhatja adójából. Amikor viszont nyugdíjba vonul és felveszi a pénz, akkor adózik utána. Az adókedvezmények miatt elmaradó adóbevételek összege évente meghaladja az 50 milliárd USD-t.

³⁷⁶ Ismeretlen szerző: Nemzetközi konferencia a nyugdíjrendszerekről In.: PÉNZTÁRHÍREK 1999. V. évf., 42. szám, január, 8. oldal

XIV. NYUGDÍJPÉNZTÁRAK SZABÁLYOZÁSA AZ EURÓPAI UNIÓBAN

Minden EU-szabályozásnak a Római szerződés 7/a cikke által megfogalmazott alapelvek – áru, tőke, szolgáltatások és személyek szabad mozgása – adják a kiindulópontját.

Részletes szabályozást az alábbi cikkek tartalmazzák:

- 8/a cikk: szabad költözési és letelepedési jog;
- 48-52 cikk: munkavállalók szabad mozgása;
- 59-61. cikk: szolgáltatásnyújtás szabadsága;
- 67. cikk, melyet később a 73/b cikk váltott fel: tőkeáramlás szabadságát korlátozó rendelkezések eltörlése.

A nyugdíjalapok esetében az árucikkek mozgásának szabadsága nem valósult meg, a munkaerő mobilitását illetően a nyugdíjalapokban szerzett jogok átruházhatósága és a határon túli tagság szintén lehetetlen. A szolgáltatások szabadságát illetően a nyugdíjalapok nem tudják határon túl értékesíteni szolgáltatásaikat, bizonyos tagállamokban léteznek a vagyonkezelő szervezetekre és a letéti intézményekre vonatkozó korlátozó rendelkezések. A tőke szabad mozgását illetően, a hatályos rendelkezések gyakorta korlátozzák a nyugdíjalapokat a befektetési eszközök kiválasztásában, valamint gyakoriak a részvényekre vonatkozó korlátozó rendelkezések.³⁷⁷

Kifejezetten a nyugdíjalapokra/nyugdíjpénztárakra vonatkozóan nincs átfogó jogi szabályozás az Unióban.

A Római Szerződésben megfogalmazott alapelveken kívül csak a Zöld Könyv³⁷⁸, és egy-két közlemény foglalkozik a témához kapcsolódó kérdésekkel, amelyek azonban jogilag nem kötelezőek, nem forrásai az Unió jogának.³⁷⁹

³⁷⁷ Ismeretlen szerző: Nemzetközi konferencia a nyugdíjrendszerekről In.: PÉNZTÁRHÍREK 1999. V. évf., 42. szám, január, 4-9. oldalak

³⁷⁸ Green Paper on Supplementary Pensions in the Single Market, melyet az Európai Bizottság 1997-ben jelentetett meg. (Itt kell megjegyezni, hogy több Zöld Könyv is létezik)

A Zöld Könyv a kiegészítő nyugdíjakra vonatkozik, ajánlásai a következők:

- mennyiségi helyett minőségi felügyeleti megközelítés,
- „körültekintő befektetői magatartásra” építő befektetési szabályok ajánlása,
- a vagyonkezelők más országokban is nyújthassanak szolgáltatásokat,
- a migráns dolgozók nyugdíjbiztosítási joga ne csorbuljon,
- egyes tagállamok adórendszereinek harmonizálása.³⁸⁰

Az ajánlások indoklásaiban megjelenő elvi álláspontok a következőképpen foglalhatók össze:

- Hosszú távon a részvények hozamai nagyobbak az államkötvényekénél, mivel a nyugdíjpénztárak befektetése hosszú távra szólnak, nem indokolt a pénztárak részvényekbe történő befektetésének korlátozása mennyiségi portfólió szabályozással.³⁸¹

Az Európa Tanács a mennyiségi korlátok eltörlését ajánlja és a befektetési portfólió kialakítását kizárólag a vagyonkezelőre, illetve a nyugdíjalapra bízna. A részvények nagyobb kockázatát ellensúlyozza a portfólió diverzifikálása miatti kockázatcsökkenés. A mennyiségi szabályok helyett minőségi kockázatkezelés kívánatos.

³⁷⁹ A nyugdíjalapok korlátozások nélküli befektetéseiről és szolgáltatásnyújtásról 1991-ben elkészítették egy direktíva tervezetét. Az Európa Tanács végül 1994-ben eltekintett ennek előterjesztésétől, mivel a tagállamok alapvető kérdésekben sem tudtak megegyezni.

³⁸⁰ A tőkefedezeti nyugdíjalapokkal összefüggésben mindenhol megjelenik az adókedvezmény lehetősége, aminek a szakirodalom szerint alapvetően három helye lehet: a hozzájárulás adómentes, a hozamok adómentesek, vagy a járadék adómentes.

Ezek helyettesítik egymást, ha az elején adómentes a rendszer (a hozzájárulás adómentes), akkor a biztosított a végén a nyugdíjkifizetésekor adózik. A legtöbb ország gyakorlatában az EET-rendszer (nyugdíjjárulék és a hozam adómentes (exempt), és a nyugdíjszolgáltatás adózik (taxed) adózási rendszer) jelenik meg. Az 1999-ben megjelent Európai Bizottsági közlemény szakértők ajánlására hivatkozva azt mondja, hogy az EET adózási rendszer az, amelyik a legmegfelelőbb az összes közül, és hosszabb távon ezt kellene általánosan alkalmazni.

³⁸¹ Az Egyesült Királyságban, Írországbán, nincsenek mennyiségi befektetési korlátok, a nyugdíjalapok magasabb hozamokat érnek el ezért, a kontinentális országokénál, ahol korlátozzák a részvényekbe való befektetést.

- A külföldi befektetések korlátozásának megszüntetése ajánlatos, ez állna a szabad tőkeáramlás elvével is összhangban.³⁸² Az euró bevezetése és az egységes piac megteremtése javítja a befektetések hatékonyságát, hiszen minimálisra csökkenti az árfolyamkockázatokat, illetve a követelések kötelezettségek valutanemei egyezőségének követelményét is szükségtelenné teszi.
- A vagyonkezelők szolgáltatassanak szabadon az EU-országokban, így a verseny lecsökkentené a szolgáltatási díjakat.
- Az egyes országok eltérő nyugdíjrendszerei akadályozzák a „személyek szabad mozgását” az Unióban. Szükséges, hogy a munkavállaló, ha másik országba költözik – akár tagsága szüneteltetése mellett is – megtarthassa szerzett jogait eddigi lakhelye szerinti nyugdíjpénztárában. Ehhez lehetővé kell tenni, hogy más országból is utalhasson befizetést eddigi lakóhelye szerinti nyugdíjpénztárába, vagy tag maradhasson ott.
- Szükséges az adórendszerek harmonizálása, ugyanis a más ország pénztárában való tagságot akadályozza az adókedvezmények különbözősége. A kettős adózás elkerülése érdekében bilaterális egyezmények szükségesek. A következő egy multilaterális EU-szintű szabályozás kialakítása lenne.

A Zöld Könyv bázisán jött létre az 1999. május 11-én kibocsátott Kiegészítő Nyugdíjrendszerekkel Kapcsolatos Bizottsági Közlemény. Ennek értelmében egy majdani – valószínűleg irányelvben megtestesülő egységes uniós szabályozásnak három fő területre kell kiterjednie:

- 1) A prudens befektetés mennyiségi helyett a minőségi korlátokra épüljön.
- 2) Maximálni kell az egy cég, illetve támogató társaság által kibocsátott értékpapír portfólión belüli arányát.

³⁸² A külföldi befektetés nincs korlátozva Ausztriában, Belgiumban, Dániában, Írországon, Hollandiában, Spanyolországban és az Egyesült Királyságban. Ezek közül Dániában van valuta-egyezségi követelmény (a külföldi befektetések implicit korlátozása).

Korlátozott a külföldi befektetés Finnországban, Németországban, Görögországban, Portugáliában és Svédországban.

3) A fentiek mellé szigorú ellenőrzési tevékenységre lesz szükség. A belső és a külső kontroll aktuárius, vagyonkezelő, letétkezelő, könyvvizsgáló alkalmazása és a felügyeleti hatóság révén valósulhat meg.³⁸³

Az egységes szabályozás hiányában az Eu-tagállamok nyugdíjrendszerei nagyon színes, változatos képet mutatnak. Az EU törekvések szerint a nyugdíjrendszereknek több pilléren kell nyugodnia.

Noha az EU összes tagállama a három pillérből álló modellre alapozta saját nyugdíjrendszerét, a tagállamok nyugdíjrendszerei között számottevő különbségek vannak. Mind a 15 tagállamban van első pillér. A társadalombiztosítási rendszerek jellege és a harmadik pillér megoldásai többé-kevésbé azonosak, a második pillér jellegét, működését és jelentőségét tekintve azonban rendkívül jelentős eltérések tapasztalhatók. Az uniós megközelítés szerint a második pillér az első kiegészítő pillér, mely kötelező. Azokban a tagállamokban, ahol a nyugdíjbiztosítási alapok gyengék, a rendszer második pillérénel más megoldásokat alkalmaznak.³⁸⁴

Az alapokat két nagy kategória szerint különböztethetjük meg:

Egyrészt léteznek vállalati támogatással működő vagy zárt végű alapok, amelyeket vállalatok vagy vállalatcsoportok hoznak létre, kifejezetten saját alkalmazottaik érdekében. Az ilyen alapok nem kínálhatják fel termékeiket és szolgáltatásaikat más vállalatok alkalmazottainak, ennyiben ezek az alapok nonprofit szervezetnek tekinthetők.

A második kategóriába tartoznak a nyíltvégű alapok, amelyek az ipar minden ágazatában kínálják szolgáltatásaikat, ezért a zárt alapokkal szemben ezek az alapok versenytársakként jelennek meg a piacon.³⁸⁵

³⁸³ Lásd bővebben: Borosné Grubits Anett: Európai unios csatlakozás és a nyugdíjpénztárak In.: PÉNZTÁRHÍREK 1999. V. évf., 48-49. szám, 27-30. oldalak

³⁸⁴ Franciaországban egy felosztó-kirovó második pillér működik, Németországban a könyv szerinti tartalékok és a Pensionkassen (nyugdíjkasszák) rendszerét alkalmazzák, Belgiumban az életbiztosítás tölti be a második pillér szerepét, Ausztriában a nyílt befektetési társaságok, az UCITS alapján létrehozott rendszerek működnek.

³⁸⁵ A két említett kategóriába tartozó alapok kezelésében levő eszközök értéke eléri az EU GDP 20-25 százalékát, és folyamatosan növekszik.

Hangsúlyozni kell, hogy a tagállamok önállóan döntenek a tőkefedezeti rendszerek fejlesztéséről. Mindegyik tagállam saját maga tartozik felelősséggel saját társadalombiztosítási rendszerének szervezéséért. Az EU szintjén ilyen döntések nem születnek, mindegyik tagállamnak önállóan kell megteremtenie a három pillér egyensúlyát.³⁸⁶

Harmadik pillér szintén minden EU-tagállamban van, hasonlóan az EU-terminológia szerinti második pillérhez, többféle formában létezik: vállalati vagy ágazati nyugdíjalap, vállalati könyv szerinti tartalékok rendszere, biztosító társaságok által nyújtott szerződés.

A nyugdíjpénztárak felügyelete sem egységes az EU-ban. A legkülönbélebb minisztériumok (gazdasági, pénzügyi, szociális), vagy önálló felügyeleti intézmények látják el a nyugdíjalapok törvényességi felügyeletét.

A nyugdíjpénztárakra két területen jelentős szerep hárul a jövőben: Az egyik a népesség elöregedéséből eredő problémák megoldása, csökkentése. Ha a nyugdíjak minél nagyobb része származik pénztárakból, annál kevésbé terheli az aktív korú lakosságot a már nyugdíjasok nyugdíja. A másik a gazdaságok versenyképességének fokozása, a gazdasági növekedés fenntartása, a munkanélküliség csökkentése. A pénztárak befektetői mivoltuk, súlyuk miatt jelentős hatást gyakorolnak az érintett ország gazdaságára. A nagy befektethető források megjelenése, működése révén az időről időre szükségessé váló szerkezetváltás könnyebben megvalósul, a konjunkturális ágazatokba eljuthat kellő mennyiségben a tőke.³⁸⁷

Magyarország Európai Unióhoz való csatlakozásának küszöbén³⁸⁸ joggal vetődhet fel a kérdés: *EU-konform-e a magyar nyugdíjrendszer?*

³⁸⁶ Lásd bővebben: Ismeretlen szerző: Nemzetközi konferencia a nyugdíjrendszerekről In.: PÉNZTÁRHÍREK 1999. V. évf., 42. szám, január, 4-9. oldalak

³⁸⁷ Szabó László: Nyugdíjpénztárak az Európai Unióban In.: PÉNZTÁRHÍREK 1997. május, III. évf., 22. szám, 18. oldal

³⁸⁸ 1998. áprilisa óta tart a hazai jogszabályok tételes átvilágítása. Az átvilágítás nyugdíjpénztárakat érintő témái: szabad tőkemozgás, szolgáltatások akadályozatlan mozgása, munkaerő szabad vándorlása és adózási kérdések.

Mivel egységes, kötelező erejű uniós szintű szabályozás nincs, ezért a magyar nyugdíjrendszer második pillérét - a fentiekben hivatkozott - uniós szintű direktíva tervezetekkel, ajánlásokkal lehet összevetni.

1) A magánpénztárak befektetéseit illetően vannak egybevágó és eltérő szabályok:

- Az Mpt. korlátozza a pénztárak külföldi befektetéseit. A külföldi befektetés mértéke a pénztári vagyonhoz viszonyítva

1999. december 31. napjáig 0%

2000. december 31. napjáig 10%

2001. december 31. napjáig legfeljebb 20%

2002. január 1-jétől legfeljebb 30% lehet.

- Maximálva van az egyes kibocsátóktól származó értékpapírok portfólión belüli aránya.
- Az egyes portfólió osztályokban tartható pénztári eszközök aránya, így a részvénytulajdosítás aránya is meg van határozva.

2) Ami a pénztárak belső és külső kontrollját illeti, az részben megfelel az elvárásoknak:

A törvény értelmében kötelező az aktuárius, könyvvizsgáló, letétkezelő, vagyonkezelő alkalmazása. Valamennyi pénztár tekintetében viszonylag erős, központi felügyeleti kontroll érvényesül, melyet külön hatóság lát el.

3) A kiegészítő nyugdíjak tekintetében érvényesülő adózási szabályok jelentősen eltérnek:

A tagdíjfizetés a bruttó jövedelemből történik, ugyanakkor adókedvezmény vehető igénybe utána, a hozam, egyelőre adómentes, ez vonatkozik alapvetően a járadékfizetésre is.

4) A szolgáltatók irányában szigorú, korlátozó szabályok érvényesülnek:

Vagyonkezelő és letétkezelő csak magyarországi székhellyel, vagy fiókteleppel rendelkező gazdálkodó szervezet lehet, továbbá szakfelügyeleti engedéllyel kell rendelkeznie.

XV. EGYES EURÓPAI NYUGDÍJRENDSZEREK

1. A SVÁJCI NYUGDÍJRENDSZER

A svájci modell tiszta hárompilléres rendszer, az első a felosztó-kirovó, a második a munkahelyhez vagy egyéni keresethez kapcsolódó kötelező kiegészítő biztosítás, amely az egyéni vállalkozókról is gondoskodik, s ezekre épülnek az öngondoskodás további lehetséges formái.

A svájci rendszerben erősen szolidarisztikus, *központi felosztó-kirovó társadalombiztosítási alrendszer működik, mely kötelező*. A biztosítottak jövedelmi arányaikhoz képest kevesebb nyugdíjat kapnak, mint aki átlag vagy átlag alatti fizetésből fizeti a járulékot. Ilyen értelemben degresszív a rendszer. Biztosítja a gazdagabbaktól a szegényebbekhez való járulék átcsoportosítást, de ez a nyugdíj nem nyújt többet a létminimumnál.³⁸⁹

Az állami biztosítási rendszernek minden Svájcban lakóhellyel rendelkező vagy itt kereső tevékenységet folytató természetes személy kötelezően részese állampolgárságtól függetlenül.

Az első pillér bevételei mindenekelőtt a biztosítottak keresetére kivetett járulékokból (a biztosított bér 8,4 százaléka, fele-fele arányban terheli a munkaadót és a munkavállalót) továbbá a dohányipari termékekre kivetett adókból és vámból, az égetett szeszes italok forgalmazásából eredő állami jövedelmekből, esetleg állami támogatásokból származnak.

A nyugdíj szolgáltatás a hivatalos nyugdíjkorhatár elérésétől - férfiaknál 65, nőknél 62 életév - vehető igénybe.

Az alkotmány szerint a 2. pillérnek az elsőre kell ráépülnie és ezzel a biztosítottaknak a korábbi életvitel folytatásához szükséges nyugdíjat garantálnia. *Ez a pillér két alrendszerből tevődik össze: a munkavállalók számára törvény által előírt minimális kötelező biztosításból (2A pillér) és az ezen felüli önkéntes*

³⁸⁹ Dolecskó Kornélia: Nyugdíjrendszerek, követhető modellek, érlelődő koncepciók In.: PÉNZTÁRHÍREK 1996. április, II. évf., 9. szám, 5-8. oldalak.

biztosításból (2B pillér). A kötelező biztosítás az egyén 17. életévétől kezdődik, ha éves jövedelme meghalad egy bizonyos szintet. Az önálló kereső tevékenységet folytatók, illetve az előírt éves jövedelmi szintet el nem érők önkéntesen kapcsolódhatnak a rendszerhez.

A második pillér előgondoskodási intézményei alapvetően a nyugdíjalapok (kezelőjével együtt nyugdíjpénztár), ezek a harmadik pillérben is megtalálhatóak, mert az egyes pillérekhez való hozzátartozást nem az intézmény, hanem a szolgáltatás jellege határozza meg, így egy nyugdíjpénztár egyszerre lehet a második és a harmadik pillérnek is alkotóeleme.

A nyugdíjpénztárak alapvetően szakmai, munkahelyi alapon szerveződnek, és erős állami felügyelet alatt működnek. Az irányító-ellenőrző szervek tagjait a pénztártagok maguk közül választják, a munkavállalók legalább annyi mandátumot kapnak, mint a munkaadók (paritásos képviselő).

A nyugdíjpénztárak tökefedezeti elven működnek. Fő bevételeiket a biztosítottak béréből levont járulékok (átlagosan a bér 7-9 százalékát teszi ki), valamint ezek befektetéseiből származó haszon képezik. A járulékot a munkavállalók és a munkaadók együttesen fizetik. A munkaadók kiegészítő támogatást is adhatnak.

A második pillér szolgáltatásai alapesetben a hivatalos nyugdíjkorhatár elérésekor vehetők igénybe (öregségi, rokkantsági, hátrahagyotti). Havi nyugdíj formájában kerülnek kifizetésre, és csak kivételes esetekben kaphatóak meg egy összegben, mert utóbbi nem felel meg az előgondoskodás szellemének.

A nyugdíjak mértékét a biztosított összegyűjtött tőkéje határozza meg, ami nem lehet kisebb a törvényben előírt életkortól függő minimális jóváírásoknak egy kötelező éves kamattal (jelenleg 4 százalékos technikai kamat) feltőkésített szintjénél. A rokkantsági és hátrahagyotti járadékok az öregségi nyugdíj százalékos mértékében kerülnek meghatározásra.

A vállalt kockázat alapján sokféle nyugdíjpénztári típus különböztethető meg, a teljesen önálló pénztártól az összes biztosítási kockázatot egy biztosítónak átadó pénztártípusig.

A főbb kategóriák:

- 1) autonóm pénztár: tagjai saját számlájukra és kockázataikra biztosítottak, viszontbiztosítás lehetséges,
- 2) részlegesen autonóm pénztár: biztosítási kockázat egy részét maguk viselik, másik részét egy biztosítónak adják át,
- 3) csoportos biztosítás: kollektív biztosítási szerződés révén egy életbiztosító viseli valamennyi biztosítási kockázatot,
- 4) megtakarítási intézmények: alapvetően csak megtakarítási funkcióval.

A nyugdíjalapok tehát átruházhatják tőkepiaci kockázataikat, valamint az indexálást, stb. a biztosító társaságokra.³⁹⁰

Minden munkaadó köteles meghatározott éves jövedelmi szint felett biztosítani alkalmazottját a második pillérben, erre vagy maguk alapítanak egy nyugdíjpénztárat, vagy egy másik meglévőhöz kapcsolódnak (közösségi alapítvány).

Bankok és biztosítók is alapíthatnak pénztárat, s a csatlakozóknak ún. teljes szerződési megoldást kínálnak: befektetési- és biztosítási szolgáltatást, adminisztrációs ügyintézés, tanácsadást.³⁹¹

A harmadik pillér, az egyéni nyugdíjrendszer jogi szabályozása a szerződő felek szabad akaratára épül, állami kötelezés nem áll fenn.

2. NYUGDÍJRENDSZER ANGLIÁBAN

A nyugdíjrendszer Angliában nagyon sokrétű; legalább kétféle állami nyugdíj létezik, a magánnyugdíj is számos formában áll fenn, ezen kívül még legalább 14 fajta szakszervezeti nyugdíj különböztethető meg. A nyugdíjak három alapvető formája a következő: **állami (state pension)**,

³⁹⁰ E megállapodások alapján napjainkban a biztosítótársaságok 100 milliárd svájci frank értékű vagyont kezelnek.

³⁹¹ Erdős Mihály: Nyugdíjpénztárak a svájci öregségi előgondoskodás rendszerében In.: PÉNZTÁRHÍREK 1996. augusztus, II. évf., 12-13. szám, 23-24. oldalak

kiegészítő üzemi (company pension), vagy közszolgálati és a magán (personal pension).

Az *állami nyugdíjnak* hosszú története van az Egyesült Királyságban, 1908-ban Lloyd George kezdeményezésére vezették be a szegénységgel szembeni védekezés első lépéseként. A legtöbb ember ekkor azért szegényedett el, mert nem tudott dolgozni öreg kora miatt. Heti 25 pennys alapnyugdíj elegendő volt legtöbbjüknek az alapvető szükségletek kielégítésére.

Az emberek többségének nyugdíja napjainkban is jelentősen kevesebb, mint korábbi bére.³⁹²

Az állami nyugdíj egy alapnyugdíjból (basic state pension) és egy kiegészítő nyugdíjból áll.

Az általános *alapnyugdíj* bizonyos feltételekhez kötött. A teljes összegű alapnyugdíjra az tarthat igényt, aki a hozzájárulást a ledolgozott évek legalább 30%-ában fizette.³⁹³ Aki nem fizetett nemzeti biztosítási hozzájárulást az nem jogosult az alapnyugdíjra. Az állami nyugdíjrendszer felosztó-kirovó finanszírozási rendszerű.

A nyolcvan év fölöttiek kiegészítése kb. 25 penny/hét. Ennek összege nem nő az inflációval, valójában bevezetése, 1971. szeptember 20.-a óta nem változott.

A nyugdíjkorhatár férfiak és nők esetében egyaránt 65 év.

Angliában a Nemzeti Biztosítási Alap – melyet a Társadalombiztosítási Hivatal kezel – fizeti a különböző állami juttatásokat, mint pl. munkanélküli segély, táppénz és állami nyugdíj. Az évek során történő befizetések meghatározzák a későbbi nyugdíjat. Minden munkából származó jövedelem után, annak bizonyos hányadát a Nemzeti Biztosítási Alaphoz kell befizetni. A munkaadók is kötelesek munkavállalóik után járulékot fizetni az alapba.

A nyugdíj után már nem kell hozzájárulást fizetni, viszont a nyugdíj személyi jövedelemadó hatálya alá tartozik.

³⁹² Robin Ellison: The pocket pensions guide London, 1999. Prentice Hall Europe, 11-14. oldalak

³⁹³ A teljes alap állami nyugdíj 1999-ben 64, 70 font/hét volt.

Mivel az alap állami nyugdíj nem nyújtott megfelelő jövedelmet ezért egy **második állami nyugdíj** is bevezetésre került, 1978-ban, melyet ma állami **jövedelemfüggő nyugdíjrendszerként ismerünk (SERPS³⁹⁴)**.³⁹⁵ Ez az inflációs rátával korrigált jövedelmek átlagára épít, az átlagos keresetnek maximálisan 20% - át teszi ki.

Az átlagkeresetet a 16. életévtől – ha dolgozott már ekkor az illető - a nyugdíjazás életévéig számítják. A minimális munkában töltött időtartam ez esetben 20 év. Mindazok a nyugdíjba vonulók, akik ilyen kiegészítő nyugdíjra szert tesznek, viszonylag magas százalékát érhetik el a korábbi átlagkeresetüknek. Önmagában azonban az a tény, hogy itt életkereset alapján számítják a kiegészítést csökkentő tényező, hiszen az élet korábbi szakaszában nyilvánvalóan alacsonyabbak a jövedelmek, mint a nyugdíjazás előtti években.

Szakszervezeti/üzemi nyugdíj³⁹⁶

Az aktív keresők kb. fele tagja valamilyen társasági rendszernek. Noha ezeknek is vannak hibái, a legtöbb munkavállaló számára vonzó lehetőséget kínál. Két fő formája létezik:

- 1) A hozzájárulástól függő (járulék-meghatározott), ez némileg a magánnyugdíjhoz hasonlít. Mértéke az évek során történő befizetéstől függ. A rendszer jellegzetessége, hogy a járulék összege meghatározott, de bizonytalan a majdani nyugdíjszolgáltatás összege. A nyugdíj összege attól függ, hogy a befizetésekből képződött tőke, a befektetés nyereségeivel együtt milyen szintet ér el a nyugdíjbavonuláskor.

A rendszeren belül minden biztosított hozzájárulását és annak befektetési nyereségét elkülönítve gyűjtik, az így kapott összegből fizetik majd a nyugdíjat. A hozzájárulást mind a munkavállaló, mind pedig a munkáltató fizeti.

- 2) A járadék-meghatározott rendszer, itt előre meghatározott a majdani nyugdíjszolgáltatás mértéke.

³⁹⁴ The state earnings-related pension scheme

³⁹⁵ Keith Carlton: Plan your pension London, 1999. Moneywise RD Publications Ltd., 42-43. oldalak

³⁹⁶ Sue Ward: The Pensions Handbook, London, 1998. Age Concern England 47-58. oldalak

Ez egy ígéret a munkáltató részéről, hogy a nála töltött évek során fizeti a járulékot, mely alapját képezi a majdani nyugdíjnak. Az itt kapott nyugdíj mértéke függ a tagság időtartamától és az „utolsó nyugdíjjárulék levonására alkalmas fizetéstől”. Ez lehet az utolsó 2-3 év átlagfizetése, vagy akár korábbi éveké – ha a fizetés a nyugdíjhoz közeledve csökkent – van, ahol az utolsó 12 hónap, vagy az utolsó adóév alapján számítják.

Az üzemi/szakszervezeti biztosítási rendszereket külön e célra létrehozott felügyelő hatóság kontrollálja. E hatóság hozzájárulásával az üzemi nyugdíj az állami kiegészítő nyugdíj jogállásába léphet, de garantálnia kell, hogy legalább az állami nyugdíj összegének megfelelő járadékot folyósít. Ez az ún. „contracted out” intézménye. Ekkor mind a munkáltató, mind a munkavállaló kevesebb nemzeti biztosítási hozzájárulást fizet. A felmérések szerint az üzemi biztosítási rendszerhez tartozóknak mintegy 90%-a a „contracted out”-hoz tartozik.

A **közfoglalkoztatási kiegészítő nyugdíjbiztosítás** a hivatalnokokat, fegyveres erőket, tűzoltóságot és a rendőrséget, az egészségügyi szolgálatot és az oktatást, valamint a közigazgatási tisztviselőket fogja át.

A közigazgatási rendszer a fizetés felét ígéri nyugdíjként, a közigazgatásban eltöltött negyvenévi munka után. A nyugdíjat közvetlenül a kormányzat fizeti, de nem nyugdíjalapból, mivel az nincs. Azonban egyes vélemények szerint ebben a szektorban nincs szükség nyugdíjalapra, mivel a kormány nem mehet csődbe, azaz ki tudja fizetni a nyugdíjakat.

Az ilyen alap nélküli nyugdíjrendszer elterjedt, ezt alkalmazzák a rendőrök, tűzoltók esetében is. A helyi hatóságok nyugdíjalappal működnek, valamint más közszférához tartozó rendszerek is, pl. villamos ipar, gáz, vasúti iparág.

Magánnyugdíj³⁹⁷

A magánnyugdíj különböző formákban 1956. óta létezik.

Magánnyugdíjra bárki köthet szerződést. A nyugdíjkor eléréséig ez egy megtakarítási forma, melyhez adókedvezmény járul. Az összegyűjtött tőke egy

³⁹⁷ Sue Ward: The Pensions Handbook, London, 1998. Age Concern England, 95-100. oldalak

Keith Carlton: Plan your pension London, 1999. Moneywise RD Publications Ltd., 113, 124, 126. oldalak

részét (általában 25%-ot) adómentesen egy összegben lehet felvenni. A fennmaradó összeget életjáradékra váltják.

A nyugdíj összege leginkább a biztosító befektetéseitől és a működés költségeitől függ.

Jelenleg Angliában kétféle magánnyugdíj létezik: az állami nyugdíj kiváltására alkalmas „megfelelő” és annak kiváltására nem alkalmas magánnyugdíj.

Évekkel ezelőtt még nem lehetett a magánpénztárakba átlépni az állami rendszerből, 1988-ban azonban új rendszert vezettek be.

A magánnyugdíjrendszerbe történő átlépés csak a fiatalabbaknak és jó keresetűeknek kifizetődő. Negyven év felett már nem éri meg az átlépés. A szakértők leginkább az évi 10.000 font feletti jövedelműeknek ajánlják a rendszert. A nyugdíjreform bevezetését követően derült ki, hogy sokan jártak rosszabbul az új rendszerbe való átlépéssel. Egy nemrég született bírósági ítélet 150 biztosító társaságot kötelezett arra, hogy több ezer embernek fizessen kártérítést, mert - nem reális számítások alapján - biztosítói tanácsra léptek ki az állami nyugdíjrendszeréből.

Az állami nyugdíj kiváltására nem alkalmas magánnyugdíjat azok a nagyobb keresetű vállalkozók, orvosok, ügyvédek, managerek választják, akik nem tagjai valamely szakszervezeti nyugdíjalapnak.

Az itt említett kiegészítő biztosítások többsége nyugdíjalapokra épül. Az alapokat, vagy a munkáltatók kezelik, vagy szerződést kötnek erre szakmai szolgáltatókkal. A magánszférában az alapokat pénzügyintézetek, vagy biztosítóintézetek működtetik.³⁹⁸

Angliában a nyugdíjalapok adókedvezményben részesülnek, és az Inland Revenue (adóhatóság) ellenőrzi az alapokba befizetett pénzt, és győződik meg arról, hogy a befizetés nem túlzott. A brit nyugdíjpénztárak helyzetét tovább bonyolítja, hogy létezik egy önálló kormányzati intézmény, amelynek az a

³⁹⁸ Nagy-Britanniában napjainkban 155. 000 munkaadói nyugdíjpénztár működik, 22 millió taggal. Az aktív tagok száma 10, 3 millió, 350 szolgáltató foglalkozik egyéni, személyi nyugdíjakkal; ezek a szolgáltatók 9 millió szerződést kezelnek. A dolgozó népesség 67 százaléka rendelkezik valamilyen magánbiztosítással. Az összes brit nyugdíjrendszer eszközértéke 850 milliárd GBP.

feladata, hogy gondoskodjon arról, hogy a pénznek legalább valamilyen részét a foglalkozási/szakmai rendszerekbe fizessék be. Erre azért van szükség, hogy ne mindenki függjön az állami társadalombiztosítástól és az egypilléres nyugdíjrendszertől.

Egy nagyobb részletes törvényi szabályozás lépett hatályba 1995-ben, ennek alapján létrehozták a Foglalkozási Nyugdíjak Felügyeleti Hivatalát (Occupational Pensions Regulatory Authority- OPRA).³⁹⁹ Nemrégiben, 1997-ben, létrehozták a Nyugdíjak Kártérítési Tanácsát (Pensions Compensations Board-PCB), amely védelmet biztosít a csalárd magatartással és a lopással szemben. A kártérítés azonban nem haladhatja meg az elszenvedett kár 90 százalékát.⁴⁰⁰ A Tanács nem biztosít azonban a befektetési kockázatok ellen.

A nyugdíjpénztárak bejegyzése 1991 óta Nagy-Britanniában kötelező (Nyugdíjrendszer Jegyzék), ily módon a nyugdíjpénztárak tagjai felkutathatják az alapokat abban az esetben, ha elvesztik velük a kapcsolatot.⁴⁰¹

A Nyugdíjrendszer Jegyzék évi díjat szed az alapoktól. Az OPRA 1997-től ellenőrzi a jegyzéket. Az OPRA kialakította a szabályozás sajátos stílusát: megköveteli, hogy a nyugdíjpénztárak kezelői szakszerűen, tisztességesen és törvényesen végezzék dolgukat. A törvény rendelkezik arról, hogy a nyugdíjpénztárak szakértői jelenthetik az észlelt problémákat az OPRA-nak.

Az egyébként jól működő nyugdíjpénztárak számára a legnagyobb kísértések egyike, amikor egyazon személynek (személyeknek) van egy gazdasági társasága, amely tőkeszegény, illetve egy nyugdíjalapja, amely tele van pénzzel. Ez önbefektetést indukálhat, amely mindenképpen kerülendő, ezért a brit törvények rendkívül szigorúan, 5%-ban korlátozzák az önbefektetés mértékét.

Napjainkban, Angliában újabb nyugdíjreformot fontolgatnak. A kormány 2001-től kívánja bevezetni az ún. „érdekeltségi nyugdíjbiztosítást” (stakehold). Az új

³⁹⁹ Sue Ward: The Pensions Handbook, London, 1998. Age Concern England, 86-90. oldalak

⁴⁰⁰ Robin Ellison: The pocket pensions guide London, 1999. Prentice Hall Europe, 119-120. oldalak

⁴⁰¹ E lépésnek és a többi szigorításnak az oka, az ún. „Maxwell botrány”. Robert Maxwell nagyvállalkozó az általa létrehozott és működtetett Daily Mirror elnevezésű nyugdíjalapból, 1991-ben, közel négyszázmillió fontot sikkasztott el, majd eltűnt. Az alap csődbement, annak több ezer károsultja volt.

érdekeltségi nyugdíj feladata rávenni az embereket az előtakarékoskodásra. Az angol felnőtt lakosság 39 százaléka semmilyen előtakarékoskosságot nem folytat. Az érdekeltségi nyugdíj-szisztémában a befektető dolgozók maximum 3600 fontig adókönyvitésben részesülnek. A rendszer arra kötelezi majd a saját vállalati nyugdíjalappal nem rendelkező munkaadókat, hogy a dolgozóik számára szervezzék meg az érdekeltségi nyugdíjat, vagy csatlakozzanak valamely nyugdíjalaphoz. Az önálló dolgozók (vállalkozók) nem kötelesek csatlakozni, de befektethetnek e biztosítási fajtába.⁴⁰²

3. A NÉMET NYUGDÍJRENDSZER

A német biztosítási rendszer - a magyarhoz hasonlóan – három pillérre épül (Drei - Säulen - System). Az első pillér a felosztó-kirovó finanszírozású állami nyugdíjrendszer (Gesetzliche Rentenversicherung), a második pillér az ún. üzemi öregségi biztosítás (Betriebliche Altersversorgung) rendszere és a harmadik pillér a magánbiztosítás rendszere (Private Vorsorge).⁴⁰³

A német **társadalombiztosítási nyugdíjrendszer** átfogó, kiterjed az állami és a magánfoglalkoztatottakra.

Biztosított minden személy, aki munkabér, rendszeres havi jövedelem ellenében van foglalkoztatva. Esetükben a biztosítás a törvény erejénél fogva jön létre (kötelezően biztosítottak köre). Létezik személyi kör, amely a törvény erejénél fogva nem biztosított, de a biztosítási kötelezettség iránt kérelemmel élhet. Ide tartoznak például a tartósan külföldön foglalkoztatottak, és az egyéni vállalkozók (Selbständiger). Az egyéni vállalkozók a kereső tevékenység megkezdésétől számított 5 éven belül kötelesek ilyen kérelemmel élni.

⁴⁰² R. Hahn Veronika: A hagyományos nyugdíj kimegy a divatból In.: Népszabadság, 1999. december 15., 17. oldal

⁴⁰³ Knut Kühlmann – Meike Blumenstein – Albert Dietrich: Die Lebensversicherung zur Altersvorsorge, München, 1992. 1. oldal

Mentesek a biztosítási kötelezettség alól (Versicherungsfrei) azok a személyek, akik nyugdíjukat más forrásból kapják. Ide tartoznak például a köztisztviselők. A tanulók is mentesülnek a biztosítási kötelezettség alól a tanulmányi évek alatt.

A német nyugdíjbiztosítási jog ismeri a felmentést a biztosítási kötelezettség alól (Befreiung von der Versicherungspflicht), ez csak kérelem alapján lehetséges. Ilyen kérelmet terjeszthetnek elő a kisiparos kézművesek (Handwerker), ha legalább 18 éven keresztül teljesítették a kötelező nyugdíjjárulékot. A kisiparos kézművesek 1939-től vannak az állami nyugdíjbiztosításba bevonva, ők voltak egyébként az első foglalkozási csoport az egyéni vállalkozók közül.

A német társadalombiztosítási nyugdíjrendszer több reformot élt már meg, 1957-ben elfogadták azt az elvet, hogy a nyugdíjnak egy átlag, a nyugdíj előtti életszínvonalhoz közelítő életszínvonalat kell biztosítani.⁴⁰⁴ A rendszer jelentősebb változtatásokon ment keresztül 1992-ben és 1996-ban is.

A befizetendő nyugdíjjárulék a kereset 19, 2 százaléka, melyet a munkaadó és a munkavállaló fele-fele arányban fizet. A kötelezően biztosított önállóak (vállalkozók) maguk fizetnek, a kereseti plafon 10%-ánál kevesebbet keresők esetében pedig a munkaadó köteles a teljes járulékot fizetni. A kormány korábban a nyugdíjalap éves költségvetésének körülbelül 15 százalékát támogatásként fedezte, ezt azonban az 1996-os reform értelmében leépítették, s a rendszernek önffinanszírozóvá kellett válnia.

A nyugdíjkorhatár a korábbiakban a férfiaknál 63 év, a nőknél 60 év volt, ha 35 évnyi szolgálati időt szereztek. Az elfogadott új nyugdíjtörvény szerint 65 éves korban mehetnek nyugdíjba a németek, férfiak és nők egyaránt. A legalább 35 éves szolgálati idővel rendelkezők egyelőre még 63 évesen nyugállományba mehetnek, de 2001. végétől már ők is csak 65 évesen tehetik ezt meg.

⁴⁰⁴ Otto Kaufmann und Peter A. Köhler: Rund um die Rente (Die deutsche gesetzliche Rentenversicherung im Überblick) Frankfurt/Main 1994. Herausgeber: Verband Deutscher Rentenversicherungsträger 8-16. oldalak és

Übersicht über die Soziale Sicherheit Bonn, 1991. Herausgeber: Der Bundesminister für Arbeit und Sozialordnung, 147-149. oldalak

A 63 évesen folyamatos munkaviszonnyal nyugdíjba menők jelenleg kerestük 70,5 százalékát kapják, melyhez a saját és vállalati nyugdíjbiztosításból kapott összegek járulhatnak.

A németek átlagosan 16 évig élvezik a nyugdíjukat. A nyugdíjakat évente a nettó munkabérek növekedésével azonos mértékben emelik.⁴⁰⁵

Az ún. **üzemi biztosítás** leginkább az ipari üzemek körében terjedt el. A munkáltatók alapvetően háromféle módon gondoskodnak munkavállalóik nyugdíjbiztosításáról:

- 1) Üzleti biztosítóval kötött életbiztosítási szerződés útján (Direktversicherung). A szerződést kötő fél a munkáltató, a biztosított pedig a munkavállaló. A biztosítási díjat a munkáltató fizeti. A munkavállalókról történő ilyenfajta gondoskodás nem kötelező, az adott munkáltató döntésén múlik.
- 2) A másik lehetőség egy nyugdíjpénztár (Pensionskasse) létrehozása, vagy ahhoz történő csatlakozás. A nyugdíjpénztárak kölcsönösségre épülő biztosítási egyesületi formában működhetnek, melynek tagja, alapítója a munkáltató és a munkavállalók. A nyugdíjpénztárat önálló intézményként alapíthatja egy munkáltató is (Einzelkasse). Léteznek ún. konszern-nyugdíjpénztárak (Konzernpensionskasse), amelyek biztosítják az adott ágazat valamennyi munkavállalóját, vagy több üzem munkavállalóját. A tag munkáltató tagdíjat fizet a pénztár részére. Amennyiben a munkáltató nem tagja az adott pénztárnak, csak szerződéses partnere, akkor ennek megfelelő hozzájárulást kell fizetnie. A nyugdíjpénztár biztosítottja egyedül a munkavállaló és a pénztár csak az ő részére köteles szolgáltatást nyújtani. A munkavállalóknak nem minden esetben kell hozzájárulást fizetniük, ezt vállalhatja a munkaadó egymaga is.
- 3) A munkáltató vállalja, hogy a szükséges hozzájárulást fizeti a munkavállaló helyett, de a befizetett összegeket nem különíti el, hanem azokat szabadon

⁴⁰⁵ Kőrösi István: Társadalombiztosítási és nyugdíjrendszerek az Európai Unióban In.: Európai Szemmel 1997. 4. szám, 17-31. oldalak

befekteti, felhasználja. A munkáltató a nyugdíj-kifizetések fedezetére ún. könyvelési tartalékot képez. Ekkor a könyvelés, számvitel szintjén követhető nyomon, hogy mi történt a befizetett hozzájárulások nyugdíjalapot képező részével, jóllehet az így keletkező tőke kezelése nem elkülönítetten történik, hanem összevontan a munkáltató egyéb bevételeivel.⁴⁰⁶

A munkáltatók többféle módon vállalhatnak kötelezettséget dolgozóikkal szemben az öregkori gondoskodás biztosítására. Kötelezhetik magukat a munkaszerződésekben, vagy a munkahelyi kollektív szerződésekben, de vállalhatnak kötelezettséget az ún. tarifaszerződésekben (Tarifvertrag) keresztül is. A tarifaszerződéseket a munkáltatók (üzemek kötik), a szerződők kötelezik magukat, hogy a saját üzemeikben kiegészítő öregségi gondoskodást (Altersversorgung) vezetnek be, illetve nyújtanak.⁴⁰⁷

Az üzemi nyugdíjbiztosítások nagysága körülbelül az utolsó bruttó bér 5-15%-a között mozog.⁴⁰⁸

A német nyugdíjrendszer első pillérére (felosztó-kirovó finanszírozású) a legnagyobb veszélyt a német lakosság korstruktúrájának megváltozása jelenti. A lakosság körében a fiatalok aránya egyre csökken, a németek is beléptek az öregedő társadalmak sorába. Míg a kilencvenes években két munkavállaló tartott el egy nyugdíjast, addig az arány – a prognózisok szerint – 2030-ra már egy aránylik az egyhez.⁴⁰⁹

A dolgozó népesség fogyásával csökken az állami nyugdíjrendszer bevétele, ami a nyugdíjszínvonal visszaesésével jár együtt. Bár a német lakosság 90%-a biztosított az állami nyugdíjrendszerben, jelenleg még utolsó bruttó fizetésüknek

⁴⁰⁶ Mihaletzky György: Nyugdíjbiztosítás Corvinus Kiadó, 1997. „A hét szabad művészet tára” a Zsámbéki Katolikus Tanítóképző Főiskola sorozata, 26-27. oldalak

⁴⁰⁷ Jürgen Kruse: Mitbestimmung bei Bestehen rechtlich selbständiger Einrichtungen der zusätzlichen Alterssicherung Baden-Baden, 1992. Nomos Verlagsgesellschaft 16-19. és 31-39. oldalak

⁴⁰⁸ Knut Kühlmann – Meike Blumenstein – Albert Dietrich: Die Lebensversicherung zur Altersvorsorge, München, 1992. 3. oldal

⁴⁰⁹ Knut Kühlmann – Meike Blumenstein – Albert Dietrich: Die Lebensversicherung zur Altersvorsorge, 4-5. oldalak

körülbelül 70%-át kapják meg nyugdíjként. Ez az arány azonban lassan csökken. Az állami nyugdíjrendszerben létezik egy társadalombiztosítási járulékl plafon (Beitragsbemessungsgrenze). Ez az jelenti, hogy csak a törvény által meghatározott jövedelem nagyságig lehet járulékot fizetni. E jövedelemhatárt túllépők a többletjövedelmük után nem fizetnek járulékot. Nyugdíjuk is a felső jövedelemhatárhoz fog igazodni. Az ő esetükben az utolsó bruttó jövedelmük és a nyugdíjuk között még nagyobb a különbség.

A második pillér - a munkáltatók akaratától függően - biztosít csak kiegészítő nyugdíjat, ezt is csak a lakosság szűk körének részére. Ennek következtében a nyugdíjrendszer harmadik pillérének, a **magánbiztosításnak** egyre nagyobb szerep jut, illetve erősebb, mint más országokban. A magánbiztosítottak száma az utóbbi években megduplázódott a nyugdíjbiztosítás területén.

A németek igyekeznek munkás éveik életszínvonalát megtartani, ezért a nyugdíjas években kiesett jövedelmük egy részét életbiztosítások kötése útján pótolják.

Azok a foglalkozási körök, akik nem biztosítottak az állami rendszerben, hanem valamilyen szakmai szervezet (tőkefedezeti elven működő szakmai biztosítók) keretében (pl. orvosok, gyógyszerészek), utolsó bruttó bérüknek az államitól jóval kevesebb százalékát kapják meg nyugdíjként. E társadalmi réteg még inkább rászorul a magánbiztosítási formában történő kiegészítésre.⁴¹⁰

Napjainkban, Németországban újabb reformot fontolgatnak. Az állami nyugdíjrendszer által ez idáig célként kitűzött életszínvonal biztosítási feladatot nem adják fel, azonban annak mértéke csökkenni fog. Ennek következtében az átlagkeresők számára is egyre inkább szükségessé válik, hogy az időskori ellátásukra kiegészítő biztosítást kössenek. Jelenleg a vállalati biztosítás és az egyéni önkéntes biztosítások a nyugdíjbiztosítási finanszírozás 23%-át teszik ki.

A második pillér szerepét bővíteni kívánják, a vállalati nyugdíjak mellett terepet engednének a tőkefedezeti pénztáraknak. Ennek oka, hogy a foglalkoztatási

⁴¹⁰ Knut Kühlmann – Meike Blumenstein – Albert Dietrich: Die Lebensversicherung zur Altersvorsorge, 187-200. oldalak

viszonyok, formák és munkaviszonyban töltött idők egyre gyorsabban változnak, erre a gazdasági háttérre nem lehet már komoly vállalati biztosítási rendszert építeni. Jelentősen növekszik az egyéni vállalkozók és önálló foglalkozásúak száma is. A második pillért ezért indokolt szakmai, ágazati alapokon megszervezni.⁴¹¹

4. A CSEH ÉS LENGYEL NYUGDÍJREFORM

4. 1. A lengyel nyugdíjrendszer reformja

A szocialista Közép- és Kelet-Európa nyugdíjrendszerei általában egy pillérre épülő állami rendszerek voltak, amelyek felosztó-kirovó alapon működtek. A gazdaság átalakulása döntően befolyásolta e nyugdíjrendszereket. A privatizáció, a vállalati átszervezések és az állami vállalatok bezárásának kísérőjelenségeként megnőtt a rokkantnyugdíjasok száma, és általánossá vált a korkedvezményes nyugdíjazás gyakorlata. Ez utóbbi a széleskörű munkanélküliség elkerülését célozta, növelve a nyugdíjasok rétegét, ugyanakkor csökkentette az aktív, dolgozó népesség számát. Így a nyugdíjrendszertől való függés aránya folyamatosan nőtt. Ehhez járult a társadalom lassú előregedésének folyamata.

A kilencvenes évekre a lengyel nyugdíjrendszer – hasonlóan a magyarhoz – finanszírozási szempontból tarthatatlanná vált és költségvetési támogatásoktól függött. A reform előtti lengyel nyugdíjrendszer teljes egészében közfinanszírozású volt, nem voltak sem kötelező, sem kiegészítő nyugdíjalapok. A rendszernek akkor is és most is több működtetője van: a nyugdíjak zöme a ZUS (Társadalombiztosítási Intézet), a gazdálkodók nyugdíja a KRUS (Gazdálkodók Társadalombiztosítási Alapja), a hivatásos katonák, a rendőrök és a büntetés-végrehajtásban dolgozók nyugdíja pedig 1994 óta a munkáltató minisztérium kezében van.

⁴¹¹ Bert Rürup: Jóléti állami politika a globalizált információs társadalomban In.: FES Tallózó, 1999., 24. füzet 17-19. oldalak Kiadja: Friedrich Ebert Alapítvány Budapesti Képvisellete

A felosztó-kirovó rendszerű, önkormányzati formában működő ZUS vezetésében a szakszervezetek és a munkáltatók szervezetei is képviselve vannak. Fenntartását a bruttó fizetések 31 százalékának megfelelő, a bérekre rakódó, így a munkáltatót terhelő nyugdíjjárulékából finanszírozzák. A nyugdíjjárulékot teljes egészében a munkáltatók fizetik. Az 1990-ben alapított KRUS klienseinek túlnyomó többsége egyéni gazdálkodó. A hozzájárulás értékét ezért nem jövedelemhez, hanem a ZUS által fizetett minimál nyugdíj szintjéhez kötik, annak 30 százalékában megállapítva. A KRUS az alacsony járulékfizetés miatt nagymértékben függ a központi költségvetéstől, bevételeinek több mint 90 százaléka onnan származik. A harmadik típusú minisztériumi működtetőhöz tartozó katonák, rendőrök és a büntetés-végrehajtás dolgozói egyáltalán nem fizetnek nyugdíjjárulékot.⁴¹²

Lengyelországban 1995. májusában készült el az állami nyugdíjrendszer átalakítására és a kiegészítő nyugdíjpénztárakra vonatkozó reformkoncepció tervezete. A jelentős külső lengyel adósság következtében a nyugdíjreform nagyjából szintén a Világbank által elképzelt modellt követi.

A szejm 1997 nyarán és 1998 őszén fogadta el a nyugdíjreformhoz szükséges törvényeket, a reform pedig 1999 elején indult meg. Az új nyugdíjrendszer vegyes típusú: a kötelező, állami nyugdíjpillér Lengyelországban is megmaradt a felosztó-kirovó keretek között. A második elemet a tőkefedezeti elven működő kötelező nyugdíjpénztárak alkotják. A rendszer harmadik eleme a kiegészítő, önkéntes nyugdíjpénztárak. Ez utóbbiakat bankok, életbiztosító társaságok, befektetési alapok, brókercégek, valamint a munkáltatók által alapított ún. támogatott pénztárak alkotják.

A lengyel nyugdíjrendszer első pillérét a reform radikálisan átalakította. A járulékfizetés nélküli időszak beszámítását végleg megszüntették.⁴¹³

⁴¹² Kondorosi Noémi: Reformok Lengyelországban, a Cseh Köztársaságban In.: PÉNZTÁRHÍREK 1997. október, III. évf., 28. szám, 16. oldal

⁴¹³ Szalai Zoltán: Lengyelország: bonok a nyugdíjalapoknak? In.: Népszabadság 1997. október 6., 29. oldal

Az állami alrendszert alapvetően ketté választották. Általános adóbevételeiből az átlagbér 28 százalékaival egyenlő, minimális nyugdíjat garantálnak mindenkinek, aki a nyugdíjkorhatárt betöltötte és legalább 25 év szolgálati (biztosítási) idővel rendelkezik.⁴¹⁴

A legradikálisabb változás az ún. „képzeletbeli tőkefelhalmozás” elvének bevezetése volt, amely a nyugdíj összegét szorosan hozzákapcsolja a munkavállaló aktív életszakasza során felhalmozódott virtuális tőke nagyságához. A járandóság meghatározása kizárólag a befizetett járulék összege alapján történik, amelyet elosztanak a nyugdíjba vonuláskor várható átlagos élettartammal.

A tőkefedezeti alrendszer a kezdő munkavállalók számára kötelező (minden 30 év alatti munkavállaló), az ötven éven felüliek nem csatlakozhatnak a tőkefedezeti rendszerhez, számukra a tisztán állami nyugdíjrendszer az egyetlen út. Lengyelországban az összes hozzájárulás mintegy egyötöde a magán-nyugdíjpénztárakba folyik be. A magán-nyugdíjpénztárak részvénytársasági formában működő, kereskedelmi jellegű pénzügyi közvetítők.⁴¹⁵ Az alapítási és működési feltételek rendkívül szigorúak: A saját tőke minimális értéke négymillió ECU. Minden alapnak el kell érnie egy ún. minimális jövedelmezőséget, melyet az összes alap teljesítményének átlagából számolnak ki. Ha az alap ezt a szintet nem éri el, akkor a különbséget a vagyonkezelőnek saját tőkéjéből kell fedeznie.

A belépők havonta fizetésük 9 százalékát utalják át. A pénztár a befizetett díjakból finanszírozza önmagát, tartalékot képez, majd a fennmaradó összeget a tag egyéni számlájára helyezi és befekteti. A befektetéseket szigorúan szabályozza a törvény: így például a tőzsdén, illetve a tőzsdén kívül jegyzett vállalatok részvényei a portfólió legfeljebb 50 százalékát tehetik ki. A nyugdíjpénztárba befizetett összeg visszafizetését az állam, illetve a magán-

⁴¹⁴ Augusztinovics Mária: Nyugdíjrendszerek és reformok az átmeneti gazdaságokban In.: Közgazdasági Szemle, XLVI. évf., 1999. július-augusztus, 657-672. oldalak

⁴¹⁵ Katharina Müller: Az új nyugdíj ortodoxia és ami mögötte van, a nyugdíjrendszer átalakítása Közép-és Kelet-Európában In.: Külgazdaság, XLVIII. évf. 1999. július-augusztus, 96-113. oldalak

nyugdíjpénztárak által létrehozott garanciális alap szavatolja. Az összegyűlt pénzt, illetve a befektetések hozamát azonban csak a nyugdíjkor elérése után veheti fel a pénztártag.⁴¹⁶

4. 2. A cseh nyugdíjrendszer

A kilencvenes évek nyugdíjválsága a Cseh Köztársaságot alig érintette. A felosztó-kirovó rendszer továbbra is szufficitet mutatott (1996-ban a GDP 0,3 százalékát), pedig a járulékok aránya alacsonyabb volt, mint a magyar vagy a lengyel rendszerben. A cseh nyugdíjrendszer feltűnő pénzügyi stabilitása nagyrészt a foglalkoztatottság viszonylag magas szintjének fennmaradásával magyarázható. Ennek következtében a nyugdíjjárulékot fizetők számaránya nem csökkent drasztikus mértékben.

Csehszágban 1990-92 között egységesítették a nyugdíjakat, olyannyira, hogy még a foglalkozási különbségekből adódó eltéréseket is eltüntették. A központi költségvetésen belül 1993-ban létrehoztak egy nyugdíjalapot. Ehhez újratervezték a társadalombiztosítás egész intézményrendszerét.

A csehek 1994-től vezette be az önkéntes nyugdíjpénztárak intézményét. Az 1994. évi 42. törvény lehetővé tette, hogy az egyének az állami nyugdíjbiztosítás mellett önkéntes kiegészítő nyugdíjbiztosítást kössenek magánpénztáraknál. Ennek megfelelően a jelenlegi cseh nyugdíjrendszer két fő alrendszerből áll: a kötelező állami felosztó-kirovó és az önkéntes alapon működő magánalapok alrendszeréből.⁴¹⁷

⁴¹⁶ Szalai Zoltán: Lengyelországban is kezdetét vette a nyugdíjreform In.: Népszabadság, 1999. március 29., 30. oldal

⁴¹⁷ A világbank érdekes módon viszonylag csekély mértékben tudta befolyásolni a cseh nyugdíjreformot. Ennek oka, hogy a külső adósság számottevően alacsonyabb volt, mint Lengyelországban, vagy Magyarországon.

A náluk bevezetett szisztéma tulajdonképpen az 1993 és 1997 közötti magyar nyugdíjrendszerhez hasonlít.

Az 1995-ben elfogadott átfogó reformcsomag 1996. január 01.-jétől megemelte a nyugdíjkorhatárt: 2006-tól a férfiak 62 éves korban, a nők gyermekeik számától függően 57-61 évesen mehetnek nyugdíjba.

Az állami nyugdíjrendszer két részből áll: egy fix és egy változó részből, amely utóbbi a nyugdíjjárulék fizetésének időtartama és a megelőző tíz év átlagkeresete alapján történik.⁴¹⁸

A cseh állami nyugdíjrendszer felosztó-kirovó alapon működik, az aktív dolgozók befizetéseiből fedezik a kifizetett nyugdíjakat.

A cseh nyugdíjpénztárak legalább 20 millió korona alaptőkével létrehozott részvénytársaságok.⁴¹⁹ A jelenleg működő alapok legtöbbjét valamilyen cseh pénzintézet alapította, de van néhány olyan alap is, amely nagyvállalatokhoz, pl. Skoda kapcsolódik, illetve munkáltatói körhöz, pl. hadsereg. A kiegészítő nyugdíjbiztosítás járulékát fizetheti a biztosított, az állam, vagy a munkáltató. Csehországban sem a magánszemélyek, sem a munkáltatók nem részesülnek adókedvezményben az általuk teljesített pénztári befizetések után, azonban a pénztártagok közvetlen állami támogatást kapnak: a havi befizetés fölött egy meghatározott sávos rendszer alapján az állam további tagdíjat írat jóvá a tag egyéni számláján.⁴²⁰ Az állami kiegészítés mértéke attól függ, hogy mennyit fizet az egyén. Annak ösztönzésére, hogy minél többen csatlakozzanak ehhez a nyugdíjbiztosítási formához, az állam az első két évben 25 százalékkal járult hozzá az egyén befizetéséhez.

Az egyes nyugdíjpénztárak különböző típusú szerződéseket ajánlhatnak, ezek legfőbb alapja a biztosítási, és a megtakarítási elv. Csak alacsony kockázatú befektetésekbe helyezhetik el a pénzt. Törvény írja elő, hogy a profit minimum 5

⁴¹⁸ A nyugdíjak átlagos mértéke 1997-ben az átlagbér 48 százaléka volt.

⁴¹⁹ 1997-ben 44 pénztár működött, 1,5 millió biztosítottal.

⁴²⁰ Ismeretlen szerző: Fórum a kelet-közép-európai nyugdíjreformokról In.: PÉNZTÁRHÍREK 1997. március, III. évf., 20. szám, 19. oldal

százalékát egy tartalékalapba kell elhelyezni és maximum 10 százalék fizethető ki osztalékként, a többit a befizetők számlájához kell hozzátenni.⁴²¹

5. A SVÉD NYUGDÍJRENDSZER

„A svéd jóléti rendszer – a szociáldemokrata, intézményesült jóléti rendszer és a teljes foglalkoztatásra épülő észak-európai jóléti modell legismertebb reprezentánsa – az 1980-as évek végére érezhetően kimerítette lehetőségeit.”⁴²² A *svéd jóléti modell* alapja a széleskörű társadalombiztosítási rendszer, forrása pedig a jövedelmet világviszonylatban legnagyobb mértékben megadóztató adórendszer.

A svéd gazdaság a nyolcvanas évek végén mély recesszióba került. A gazdasági növekedés lelassult, majd megállt, az infláció 1990-ben tíz százalékot ért el, a munkanélküliség soha nem látott méretűvé vált. A kilencvenes évek elejére az állami túlköltekezés már kritikus méreteket öltött. Mindez a szociálpolitika irányváltását indukálta, a kilencvenes évek reformjai azt mutatják, hogy a svéd modell számottevően elmozdult a „liberális modell”⁴²³ irányába.⁴²⁴

Az *állampolgári nyugdíjat* (népnyugdíj) 1947-ben vezették be, amely egy egységes szintű alapnyugdíj volt, és nem hozzájáruláson alapult. Az ún. *kiegészítő nyugdíjat* 1960-ban vezették be. A kialakult gazdasági recesszió a nyugdíjrendszerbe is begyűrűzött, ami a nyugdíjrendszer átalakításához vezetett. A svédek 1984-ben létrehoztak a nyugdíjrendszer működésének elemzésére és felülvizsgálatára egy nyugdíjbizottságot, amely többévi munka után, 1990-ben tette közzé megállapításait és javaslatait a rendszer reformjára. A nyugdíjkoncepció alapelvei 1992 augusztusára készültek el, 1994 januárjára

⁴²¹ Kondorosi Noémi: Reformok Lengyelországban, a Cseh Köztársaságban In.: PÉNZTÁRHÍREK 1997. október, III. évf., 28. szám, 16. oldal

⁴²² Semjén András: A svéd jóléti rendszer átalakulása In.: Közgazdasági Szemle, XLVI. évf., 1999. április. 326. oldal

⁴²³ Semjén András: A svéd jóléti rendszer átalakulása, 326. oldal

sikerült megegyeznie a politikai élet szereplőinek a javaslatokra vonatkozóan. A törvényjavaslatokat a parlament 1994. júniusában fogadta el, döntött az új rendszer 1996-os bevezetéséről. A régi és az új rendszer közötti átmenetre 20 évnyi időintervallumot biztosítottak.

Az 1996-os reform előtti svéd nyugdíjrendszer alapvetően három elemű volt: az állampolgári alapnyugdíjhoz és a kiegészítő munkanyugdíjhoz a foglalkozási nyugdíjak kiterjedt rendszere társult. Ezek szinte minden munkavállalót érintettek: a munkavállalók mintegy 90 százaléka a négy legnagyobb foglalkozási nyugdíjrendszer valamelyikéhez tartozott.

A reform előtti rendszerben a nyugdíjjárulékot teljes egészében a munkáltató viselte. A nyugdíjjárulékok és a kapott nyugdíjak kapcsolata gyenge volt, a nyugdíjak nagysága eleve nem az életkereseten és a teljes kereső periódus alatti befizetéseken alapult, hanem csak a legjobb 15 év számított. Egy bizonyos jövedelemlafon felett a jövedelmek ugyan járulékkötelesek voltak, de nem számítottak bele a nyugdíjalapba. A járulékok adójellege a munkanyugdíjon belül is erős volt. A már megállapított nyugdíjak reálértékét az infláció nem befolyásolta, mivel nyugdíjakat az árakhoz igazították.⁴²⁵

A reform a korábbi két elemet – állampolgári alapnyugdíj (népnyugdíj) és kiegészítő nyugdíj – egységes rendszerbe gyúrta össze. Az egységes alapnyugdíj, egy meghatározott fix összeg, ami 2000-től garantált minimális alapnyugdíj lesz, ez a mindenkori bázis összeg 2,1- szerese.⁴²⁶

Az új rendszerben rugalmas a nyugdíjkorhatár, 60-70 év között mindenki maga dönt arról, hogy mikor fejezi be a munkát, de 67 éves kor előtt pusztán életkori okokból senkit sem lehet akarata ellenére nyugdíjazni.

A nyugdíj nagysága az egész életen át szerzett jövedelemtől függ és 40 évi munkaviszony mellett átlagosan a kereset 60%-a. A nyugdíjat ezentúl nem az árakhoz, hanem a bérekhez igazítják.

⁴²⁴ Kapás Judit: A svéd társadalom értékrendszeréről In.: Európa Fórum 1998. 1. szám, 49-55. oldal.

⁴²⁵ Lásd bővebben: Semjén András: A svéd jóléti rendszer átalakulása 336. oldal

⁴²⁶ Molnár Margit: Az Európai Közösség szociális jogalkotása Pécs, 1996. Janus Pannonius Tudományegyetem, 213-214. oldalak

Az új rendszer alapvetően felosztó-kirovó elven működik, de van egy kisebb tőkefedezeti elven működő komponense is. Az átalakított nyugdíjrendszer a meghatározott hozzájárulás elvén működik: a 18,5 százalékos nyugdíjjárulék fizetési kötelezettség egyenlően oszlik meg a munkaadók és a munkavállalók között. A 18,5 százalékos nyugdíjjárulékból 16,5 százalékos megy a felosztó-kirovó rendszerbe, és a járulékalap 2 százaléka kerül a tőkefedezeti nyugdíjszámlára. A tőkefedezeti nyugdíjszámlákat az egyén döntésének megfelelően decentralizálják: azaz itt alapvetően magánnyugdíj-pénztárakban elhelyezett megtakarításokról van szó. Amennyiben valaki nem választ magánnyugdíj-pénztárat, a 2 százalékos befizetés automatikusan egy központilag kezelt egyéni tőkeszámlára kerül.

A tőkeszámlára befizetett pénzeket befektetik és nyugdíjba vonuláskor a befizetett tőke és hozamai vehetők fel.

A felosztó-kirovó rendszerben gyűjtött befizetéseket is személyre szóló, ellenőrizhető nyugdíjszámlákon írják jóvá. Az e számlán kezelt pénzt a bérnövekedés ütemének megfelelően évről évre indexelik. A jövedelemplafont is automatikusan indexálják a bérek alakulása szerint: az e feletti jövedelem már nem jogszerző, és egyéni járulékot sem kell utána fizetni. A munkáltató azonban e felett is köteles járulékot fizetni, ez a felosztó-kirovó rendszer tartákalapjába megy.⁴²⁷

6. A FRANCIA NYUGDÍJRENDSZER⁴²⁸

Már néhány éve, hasonlóan más országokhoz, Franciaországban is széleskörű vita bontakozott ki a jóléti állam (l' état providence) válságáról, ami megkérdőjelezte az állami szerepvállalás mértékét és indokoltságát.

A világgazdaság egyre jobban terjedő globalizációja, a nemzetközi megállapodások és a kereskedelem liberalizálása erősen csökkentette az állami

⁴²⁷ Lásd bővebben: Semjén András: A svéd jóléti rendszer átalakulása 334-337. oldalak

⁴²⁸ Lásd bővebben: Nagy András: A jóléti rendszer Franciaországban In.: Közgazdasági Szemle, XLV. évf., 1998. május, 456-478. oldalak

szervek gazdasági hatókörét és beavatkozási lehetőségeit. A gazdasági növekedés lassulása az állami bevételek csökkenésével járt, és ez növelte a költségvetésekre nehezedő pénzügyi nyomást. Miközben a szociális kiadások erősen emelkedtek, a bevételek növekedése lassult, különösen azóta, hogy a munkanélküliség nagymértékűvé és tartóssá vált. A francia lakosság erősen öregszik, ami súlyos pénzügyi nehézséggel fenyeget. Az első pillérhez tartozó nyugdíjak be- és kifizetései a nyolcvanas években egyensúlyban voltak, de 1991-re deficit alakult ki. A helyzetet súlyosbítja, hogy 2000 után, amikor a második világháborút követő „baby boom” korosztály nyugdíjas korba kerül, a rendszer finanszírozhatatlanná válik.

A francia nyugdíjrendszer három lábon áll. Az eredete a második világháború utáni időre nyúlik vissza. A biztosítási kötelezettséget 1945-ben minden bérből előre kiterjesztették, a járulékfizetésre megállapítottak egy viszonylag alacsony plafont, ami a magasabb jövedelműek számára lehetővé tette, hogy kiegészítő biztosításokat kössenek. A kiegészítő biztosítások egy részét 1961-től kötelezővé tették, így alakult ki a második pillér.⁴²⁹ Ezen felül is a dolgozók sok vállalatban kötnek, vagy köthetnek további nyugdíjbiztosításokat, ez a harmadik pillér. A rendszer meglehetősen bonyolult, jellemző, hogy mintegy 120 biztosítási forma tartozik az első pillérhez és 400 a kiegészítő második pillérhez.

Az első pillér kötelező minden bérből élő számára⁴³⁰, ez egy általános nyugdíjat nyújt, amely jövedelemhez kötött. A nyugdíjjárulékot a munkaadók⁴³¹ és az alkalmazottak fizetik. Az első pillér fedezi a nyugdíjkifizetéseknek mintegy a háromnegyedét. Jelenleg a 60. év betöltése után már nyugdíjba lehet menni, de teljes nyugdíjat csak az kaphat, aki betöltötte 65. életévét, és rendelkezik a szükséges biztosítási idővel. A teljes alapnyugdíj összege az átlagkereset 50

⁴²⁹ 1972-ben törvénybe iktatták, hogy az általános és mezőgazdasági rendszer minden alkalmazottja köteles belépni a kollektív szerződésen alapuló vállalati nyugdíjrendszerbe. / Molnár Margit: Az Európai Közösség szociális jogalkotása, 54-55. oldalak /

⁴³⁰ Franciaországban az aktív lakosság 80 százaléka él bérből.

százalékát, míg a kiegészítő nyugdíj további 20 százalékát biztosítja. Korlátozó rendelkezés, hogy az össznyugdíj az átlagkereset 70 százalékát nem haladhatja meg.⁴³²

A második pillért eleinte a kollektív szerződésekben rögzítették, később ezek széles körben kötelezővé váltak. A kiegészítő biztosítás nem kötelező az állami közalkalmazottak számára, az ő alapbiztosításuk viszont bőségesen fedezi azt, amit mások számára a kiegészítő biztosítások nyújtanak. A kiegészítő biztosítások számos lehetőséget nyújtanak, a kötelezettség rendszerint a járulékfizetés minimumára vonatkozik, a magasabb járulékok választása általában fakultatív. A második pillérhez igen sokféle rendszer tartozik, ezek szakmánkénti, ágazatonkénti, vagy vállalatonkénti nyugdíjpénztárakba vagy kölcsönös segítő egyletekbe szerveződnek, és a szerint is eltérnek, hogy tőkefedezeti, vagy felosztó-kirovó rendszert működtetnek.

A bányászok, a hajózásban dolgozók, a vasutasok és bizonyos kategóriákba tartozó köztisztviselők, farmerek (parasztok) és az önállóak számára speciális kiegészítő rendszerek vannak érvényben.

A harmadik pillérhez a kiegészítő biztosításokon felül pótbiztosítások tartoznak, ebben a vállalatoknak mintegy egyharmada vesz részt. Ezek főleg a jól menő nagyvállalatok és bankok, amelyek elsősorban a magasabb beosztású munkatársaiknak és vezetőiknek biztosítanak sokszor kiemelkedően kedvező nyugdíjbiztosítási lehetőségeket.

A második pillérhez tartozó biztosítási formák az alkalmazottak bizonyos csoportjaihoz, kollektíváihoz kapcsolódnak, ezzel szemben a harmadik pillér biztosításai egyéniak. A pótbiztosítások túlnyomórészt tőkefedezeti rendszerben működnek, és nagy részüket magánbiztosító cégekkel kötik.

⁴³¹ A reformokkal kapcsolatban, Franciaországban az egyik komoly érv, hogy a vállalatokat igen magas társadalombiztosítási járulékok kötik gúzsba, melyek veszélyeztetik a nemzetközi, sőt egyes esetekben már a belföldi versenyképességet is, ezért azok csökkentésére mindenképp szükség volna.

⁴³² Prugberger Tamás – Pongrácz Aladár: Magyar és európai összehasonlító társadalombiztosítási jog, 103. oldal

A második és harmadik pillérben szereplő sokféle biztosítási rendszer igen eltérő nyugdíjakat biztosít, ami nagyfokú egyenlőtlenségekre és igazságtalanságokra vezet.

A legújabb reformjavaslatokban ezek közelítése és hosszabb távon az egységesítésük szerepel. A reformok másik irányzata azt vette célba, hogy a vállalatok ne köthessenek adómentesen a többi alkalmazottétól eltérő nyugdíjbiztosításokat a vezetők számára.

Bármennyire is bonyolult a francia nyugdíjrendszer, bármennyire is szükségszerű lenne egyszerűbbé, átláthatóbbá tenni, a különböző csoportérdekek jelentős eltérése miatt egyelőre lényegesen nem lehet reformálni. Ennek egyébként az is az oka, hogy a második pillérhez tartozó nyugdíjalapok függetlenek az államtól, teljesen a szakszervezetek és a munkaadói szervezetek, illetve az ott kialakult bürokrácia kezelésében vannak.

7. A SPANYOL NYUGDÍJRENDSZER⁴³³

Az európai integrációhoz való spanyol csatlakozás közvetlen hatást nem gyakorolt a szociális védelem rendszerére, de közvetetten kihatott arra.

A spanyol szociális kiadások növelését a nyolcvanas évek végén a közösség kívánatos és támogatandó célként ítélte meg, annak ellenére, hogy a közösség fejlett államaiban ugyanekkor pontosan a szociális kiadások folyamatos csökkenése volt napirenden. A közösség célja a spanyol szociális ellátórendszer korszerűsítése és felzárkóztatása volt. Az ellátórendszer szolgáltatásainak bővítése azonban növelte a költségeket, melyek a kilencvenes évek elejére már nyomasztóvá dagadtak. Emellett a nyugdíjrendszeren belül feszítő problémák jelentkeztek, ennek egyik generáló tényezője a lakosság elöregedése volt. A nyugdíjrendszer egyre több pénzt szippantott fel, amit erősített - a közösségen

⁴³³ Lásd bővebben: Gyulavári Tamás: Az Európai Közösséghez való csatlakozás hatása a spanyol szociális ellátórendszerre In.: Esély, 1997., 3. szám, 16-19. oldalak

belül is egyre nagyobb problémát jelentő - munkanélküliség megnövekedése. A legtöbb munkanélküli a korai nyugdíjazásba menekült.

Végül a magas szociális kiadások elvonták a munkáltatóktól a beruházásokra fordítható forrásokat, így jelentősen visszaestek a munkahelyteremtő инвестициók, ami megint csak a munkanélküliséget és a szociális kiadásokat serkentette.

A közösségen belül már ekkor a szociális kiadások visszafogásában látták a kiutat, elérkezett az idő a korábbi expanziós politika megváltoztatására.

A közösség közvetetten nyomást gyakorolt a spanyol nyugdíjrendszer reformjára, mely a nyugdíjak kiszámításának megváltoztatására s a kiadások ilyen technikával való csökkentésére irányult.

A spanyol állami öregségi nyugdíj a generációk közötti szolidaritás elvére épül és felosztó-kirovó rendszerű.

Spanyolországban nők és férfiak számára 65 év a nyugdíjjogosultság életkora, de létezik ennél korábbi nyugdíjba-vonulási lehetőség 60 éves korban, amikor is minden hiányzó évre a nyugdíjból (tehát nem a kiszámított alapösszegeből, hanem magából a nyugdíjból) évi 8%-nak megfelelő összeget vonnak le. A teljes nyugdíjhoz szükséges 35 évi nyugdíjbiztosítási idő és járulékfizetés.

Az öregségi nyugdíj összegét két tényező határozza meg: a számítási alap és a nyugdíjarány.

A számítási alap a biztosított aktív munkaévei alatt keresett jövedelmétől függ, amely után az illető járulékot fizetett. A nyugdíjarány a járulékfizetési évek számával áll összefüggésben. A járulékfizetési arányok skálája rendeletben került rögzítésre.⁴³⁴

Kötelező kiegészítő nyugdíjrendszer nincs Spanyolországban.

Általában a munkáltatók önkéntes elhatározásán múlik, illetve a kollektív szerződések többsége biztosít öregségi nyugdíj-kiegészítést. Olyan kiegészítő juttatásokat adnak, amelyek a nyugdíjas jövedelmét a lehetőségekhez képest az aktív munkaévei alatt keresett jövedelme szintjéhez igazítják. A kiegészítő

⁴³⁴ Molnár Margit: Az Európai Közösség szociális jogalkotása, 108-109. oldalak

juttatások összege többnyire attól függ, hogy az igénylő hány évet töltött el a vállalatnál és mekkora volt a korábbi jövedelme.

Bizonyos nagybankok és nagyvállalkozások általában garantálják, hogy a nyugdíjba menetel után kiegészítik a nyugdíjat az utolsó időszakban elért jövedelmek 100%-áig.

Spanyolországban, 1987-ben, vezették be az önkéntes nyugdíjbiztosítás rendszerét, amelyet pénzügyi kedvezményekkel is támogatnak. Ma már a dolgozó lakosság nagy része tagja ennek.⁴³⁵

⁴³⁵ Nyitrai Ferencné: Nyugdíjasok, nyugdíjformák, nyugdíjreform elképzelések a fejlett piacgazdaságokban Budapest, 1995. Kiadja: Központi statisztikai Hivatal, 33. oldal

ZÁRSZÓ

Akár egyetértünk, akár nem a részlegesen privatizált és tőkésített magyar nyugdíjrendszer bevezetésével, azt most már mint realitást kell elfogadnunk.

Napjainkra, a csaknem három év alatt, a magánpénztári rendszer kiépült és megszilárdult. A tőkefedezeti rendszerbe több mint kétmillió biztosított lépett be, a pénztártagok száma évről évre növekszik, a rendszerbe kötelezően bekerülő pályakezdők 60-70 ezres létszámával. A magánpénztárak közel százmilliárd forintos vagyont, megtakarításokat kezelnek, lassan a hazai tőkepiac jelentős befektetőivé válnak.

A tőkefedezeti pillér bevezetése körüli viták még folynak - különösen a jelenlegi Kormányzat oldaláról - azonban mára leginkább a finanszírozhatóság kérdéskörére szorítkoznak.

Az, hogy szükséges volt-e a tőkefedezeti rendszer bevezetése, vagy sem már nem lehet politikai kérdés, a megszilárdult rendszer felszámolása úgy vélem nagyobb horderejű lenne, és több hátránnyal járna, mint annak bevezetése.

Be kell látni, hogy minden kíváncsi számára megfelelő nyugdíjrendszer - legyen finanszírozható, élénkítse a fejlődésben lévő piacgazdaságot, a járulékkerhek ne nyomorítsák meg a gazdasági szférát, legyen igazságos; tükrözze a ledolgozott munkáséveket, legyen arányos a befizetett járulékokkal -, minden bajt gyógyító panacea egyszerűen nem létezik.

Úgy vélem, amikor egy ország nyugdíjreformot tervez, nem gondolkodhat rövidtávon, de még húsz, harminc évben sem, helyesebb, ha ettől hosszabb előregondolkodás jellemzi.

Az értekezés bemutatta, hogy a reform előtti állami nyugdíjrendszer a gazdasági, társadalmi, demográfiai tényezők együtthatásaként, csaknem eljutott a teljes „működésképtelenség” állapotába. A Horn-kormány által tervezett és bevezetésre került valamennyi reformintézkedés ellenére is - a modellszámításokat alapul véve -, csak 2038-ig lett volna fenntartható. A választások előtti évben, de ettől függetlenül is, valamennyi szigorítás együttes és azonnali bevezetése sem járt

volna túl nagy sikerrel. Szükség volt egy áthidaló megoldásra. A hidat a tőkefedezeti pillér bevezetése jelentette. Egyébként ezt több tényező is indukálta:

- a nyugdíjrendszer finanszírozásának hosszú távú megoldása,
- a Világbank érezhető nyomása, melyet a jelentős összegű kölcsönszerződések és azok visszafizetési esélyei alapoztak meg,
- a világban zajló nemzetközi folyamatok, az uniós csatlakozás folyamata. Az Európai Unió csatlakozási feltételei között szerepelt az államháztartás megreformálása, a szociális – ezen belül – a nyugdíjkiadások visszaszorítása és racionalizálása,⁴³⁶
- az 1991-ben meghozott, nyugdíjreformra vonatkozó országgyűlési határozat
- hazánkban már 1993-óta működő önkéntes kölcsönös pénztárak sikeressége, és legvégül, de nem utolsónak
- a történelmi hagyományok. (A második világháború előtti Magyarországon működő nyugdíjrendszerek többsége várományfedezeti, illetve tőkefedezeti elven működött.)

A magam részéről elfogadhatónak és hosszú távon elkerülhetetlennek tartom a nyugdíjrendszerben megvalósított szerkezetátalakítást, különös tekintettel az állami pillér és a magánpillér egymáshoz viszonyított, „finomított”, mindössze 1/4 arányára.

Sajnos napjainkban az állami nyugdíjrendszer még mindig ki van téve politikai - akár egészen rövid távú politikai - hatásoknak. Ilyen feltételek mellett nem baj, ha a nyugdíj egy része - jelenleg 25%-a - gazdaság, illetve piacfüggő, különös figyelemmel a szerintem alaposan kidolgozott szabályozási és garanciarendszerre. Úgy érzem, véleményem osztja a nyugdíjpénztárakba - a vegyes rendszerbe - átözönlők nagy száma, ami nem a magánpénztárak sikerét -

⁴³⁶ Az Európai Unió brüsszeli Bizottságának jelentése Magyarország előrehaladásáról a tagság felé (1998. november) a nyugdíjrendszer reformját a strukturális átalakulás pozitív tényezői között említi, és az alábbiakat tartalmazza: „A bankprivatizáción túl számos más, 1997-ben és 1998-ban bevezetett intézkedés fogja elősegíteni a magyar pénzügyi piacok fejlődését.....1998 januárjával bevezetésre került az új nyugdíjrendszer...Hosszú távon ez a rendszer elvezet a hazai pénzügyi szektor által közvetített hazai megtakarítások arányának jelentős felfutásához, jelentősen hozzájárulva a fejlődéshez”

hiszen még nem is volt idejük bizonyítani -, hanem inkább az állami rendszer „sikertelenségét”, az abban megrendült bizalmat igazolta.

Ugyanakkor megnyugtatóbbnak és biztonságosabbnak tartottam volna, ha magánpénztári szféra kifejezetten tradicionális szakmai, üzemi alapokon szerveződik meg - jobban kötődik a tagokhoz és az országhoz -, és többségében nem „külföldi”, vagy „félíg külföldi” bankok, illetve biztosító társaságok állnak mögöttük. A törvény az alapítás lehetőségét hiába biztosította a munkáltatóknak, illetve szakmai érdekképviselői, érdekvédelmi szervezeteknek, az alapítás feltételeinek létszámban és tőkeerőben csak kevesek tudtak megfelelni.

Ennek okait elsősorban a rendszerváltást követően kialakult gazdasági helyzetben látom. A KGST felbomlásával megszűntek az addigi biztos és viszonylag igénytelen, nagy mennyiségű árut befogadni képes piacok. Sorra mentek tönkre emiatt a változtatásra képtelen, hatalmas vállalatóriások, sőt egész gazdasági ágazatok (bányászat, kohászat, gépgyártás).⁴³⁷ Ezzel megszüntetve azt a potenciális szervezeti kört, amire a magánpénztári szféra megszervezését bízni lehetett volna. A néhány megmaradt, privatizált és külföldi tőkével megerősített, erősen profitorientált nagyvállalatnak nem érdeke a pénztárak működtetése. Ezért lehet vádként felhozni, hogy a mai magyar nyugdíjpénztári rendszer nem illeszkedik az európai hagyományokhoz.

Mindent összevetve, a fő feladat most már csak az lehet, hogy a nyugdíjrendszer átfogó áttekintésével, elemzésével, a gyakorlati tapasztalatokra is építve, azon pontokat megtalálni és megváltoztatni, melyek a jelenlegi rendszert még erősebbé, hatékonyabbá tehetik. Nem gyengíteni, hanem erősíteni kell, nem önmagában a nyugdíjpénztári rendszert, hanem az egész nyugdíjrendszert.

⁴³⁷ A nyolcvanas évektől, a gazdaság gyenge teljesítőképessége, a növekvő külföldi adósságok és más tényezők hatására felerősödő reformfolyamatok többféle változás indítottak el. Ezek egyike az állami és a szövetkezeti szektorban a kisebb méretű szervezetek létrehozásának ösztönzése és a nagyok leépítése. A kilencvenes évek elejétől jelentkező gazdasági bajok, a KGST-piacok felbomlása, sorra juttatta csődbe a nagyvállalatokat: Csepeli Vasmű, Ózdi Kohászati Üzemek, Ózdi Acélmű Rt., DIGÉP, VIDEOTON, Mecseki Szénbányák, GELKA és még lehetne a szomorú listát folytatni. /Laky - Neumann – Boda: A privatizáció foglalkoztatási hatásai Budapest, 1999. Kiadja: Állami Privatizációs és Vagyonkezelő Rt., 1-20 és 139-148. oldalak /

„Valószínűtlennek látszik, hogy a jelenlegi nyugdíjreformok egyszer, s mindenkorra hozott törvények lesznek, amelyek egyértelműen jelzik az utat egy végső nyugdíjrendszer felé a távoli jövőbe. Valószínűbb, hogy kiderül: az átmenet a folytonosan változó körülményekhez és kívánalmakhoz való igazodási folyamat, akárcsak a korábbiakban. Az, hogy miképp lehet fenntartani a stabilitást és a bizalmat, hogyan lehet útközben elkerülni a szeszélyes károkozást a különböző csoportoknak és korosztályoknak – megoldásra váró probléma marad.”⁴³⁸

A kormány egyébként már megkezdte a nyugdíjreform felülvizsgálatát, a nyugdíjrendszer továbbfejlesztésével kapcsolatos feladatokról szóló 2102/1999. (V. 5.) Korm. határozatában⁴³⁹ döntött a nyugdíjrendszer áttekintésével,

⁴³⁸ Idézet Augusztinovics Máriától /Simonovits András: Az új magyar nyugdíjrendszer és problémái, 706. oldal /

⁴³⁹ A kormányhatározat alapján öt tárcaközi munkacsoportot hoztak létre. A munkacsoportok tagjai többek között a Pénzügyminisztérium, a Miniszterelnöki Hivatal, az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság, az Állami Pénztárfelügyelet, a Pénztárak Garancia Alapja, a Magyar Nemzeti Bank, a Gazdasági Minisztérium, a Pénztártanács, a Szociális és Családügyi Minisztérium és az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal szakértőiből kerültek ki.

A kormányhatározat az alábbi kérdések vizsgálatára irányult:

1. Magán-nyugdíjpénztári rendszer értékelése körében és az esetleges korrekciós javaslatok megtétele.
2. Meg kell vizsgálni a rokkantsági, valamint özvegyi és árvasági kockázatok kezelésének lehetőségét a tőkefedezeti rendszerben.
3. Meg kell vizsgálni a pályakezdők kötelező részvételére vonatkozó előírásokat, illetve ezzel összefüggésben az önkéntes döntés alapján történő átlépésre és a társadalombiztosítás rendszerébe való visszalépésre vonatkozó szabályokat. (A pályakezdők kötelező belépésének megszüntetése súlyos problémákat, alkotmányossági kérdéseket vetne fel azok tekintetében, akik már kötelezően beléptek) A visszalépés lehetőségét két évvel meghosszabbították, 2002. december 31 az új határidő.
4. At kell tekinteni a nyugdíjpénztári adminisztrációs és adatszolgáltatási rendszert és javaslatot kell megfogalmazni annak korszerűsítésére, illetve egyszerűsítésére.
5. A pénztártagok biztonságának erősítése érdekében át kell tekinteni a második pillér garanciális szabályait, szükség szerint javaslatot kell tenni ezek korrekciójára.
6. At kell gondolni és szükség szerint pontosítani kell a magán-nyugdíjpénztári szolgáltatásokra vonatkozó szabályokat, az indexálás módszerét.
7. Modellszámításokat kell végezni a tagdíj mértékére, figyelembe véve a járuléksökkentés, a munkáltatói és egyéni járulékmérték átcsoportosításának követelményét, valamint a magánnyugdíjrendszerben kezelt kockázatok körét és arányát a kötelező nyugdíjrendszeren belül.

felülvizsgálatával és továbbfejlesztésével kapcsolatos feladatokról. A már befejezett vizsgálatok eredményeire és a feltárt hiányosságokra reagálva a Magyar Országgyűlés több ponton is módosította az Mpt. és Tbj. rendelkezéseit. A vizsgálat eredményeivel is összhangban újra kell gondolni a magánnyugdíj-rendszerben finanszírozott kockázatokat, hogy azok, mennyiben felelnek meg a kötelező biztosításban nyújtandó és megkövetelhető szolgáltatásoknak. Az itt érintett kockázatok a rokkantság és a hozzátartozói kockázatok.

Ugyanakkor nem szükséges minden kockázatot egyformán kiépíteni a magánnyugdíj-rendszerben is, különösen akkor, ha annak elfogadható kezelése nagyon távol áll a magánnyugdíjrendszer egyéni megtakarításra épülő logikájától (pl. rokkantság kezelése). Ezt mindenáron rá akarják kényszeríteni a magánpénztárakra, de a jelenlegi konstrukció alkalmatlan ennek befogadására.

A hozzátartozói ellátások csak részben vannak biztosítva a tőkefedezeti rendszerben. A nem közeli hozzátartozó kedvezményezetté való jelölése kizárhatja e személyi kört az ellátásokból. Indokolt lenne ezért a kedvezményezett jelölés felülvizsgálata. Talán helyesebb megoldás lenne kimondani, hogy a kedvezményezett a biztosított közeli hozzátartozója.

Az „örökölhetőség” intézményrendszerének felülvizsgálata és egy kollektív teherviselési rendszer kialakítása az aktív korban levők hozzátartozói ellátásaira is felmerülhet, de ez már komolyabb jogi beavatkozást és jelentős érdeksérelmet jelentene.

Kérdéses az is, hogy e kockázatok biztosításához, mekkora összeget kell a tagdíjból elvonni, és az így csökkentett tagdíj képes-e pótolni a már így is elvesztett társadalombiztosítási nyugdíj negyedét.

Az igazságos döntéshez elemezni kell a magánpénztári tagok kor, nem, jövedelem szerinti összetételét, illetve e paramétereke alapján kell meghatározni,

-
8. A vegyes nyugdíjrendszer két pillér kapcsolódási pontjainak értékelése körében értékelni kell a vegyes nyugdíjrendszer felosztó-kirovó és tőkefedezeti pillérei közötti "együttműködési formákat", és szükség szerint javaslatot kell tenni a szabályozás korrekciójára, értékelni kell a két pillér együttes szolgáltatásait, beleértve az egyösszegű kifizetések eseteit is.

mekkora a statisztikai esélye a pénztártagok megrokkulásának, illetve idő előtti halálának. A probléma csak korrekt számítások után kezelhető.

Az Mpt. szabályanyagának módosítására vonatkozó de lege ferenda javaslatok:

- 1) A tag egyik pénztárból a másikba történő átlépése esetében az Mpt.-nek rögzítenie kellene, hogy a tag mennyi időn belül értesítse munkáltatóját erről.
- 2) A 170/1997. (X. 6.) Korm. rendelet 23.§-a szerint a felhalmozási időszakban lévő pénztártag részére a pénztár által legalább éves gyakorisággal adott tájékoztatáshoz minden pénztárra kötelező módon, egységes elvek szerint meg kell határozni azokat a szempontokat, és számítási módokat, amikre itt figyelemmel kell lenniük.
- 3) Égetőbb kérdés lenne, legalább rendeleti szinten szabályozni azt, hogy a pénztártagot pontosan miről kell a pénztárnak tájékoztatni és milyen időközönként. Ennek hiányában az egyes pénztárak eltérő időközönként közölnek tagjaikkal és eltérő információkat. Itt példaként lehetne felhasználni az e tekintetben kiváló chilei rendszert. Elő kellene írni, hogy a pénztár köteles legalább évente kétszer tagját tájékoztatni a munkáltató által megállapított járulékalapot képező jövedelemről, a bevallott és befizetett tagdíj mértékéről, az elért hozamról, annak az egyéni számlán jóváírt részéről, valamint a levonásokról (működési költségek, tartalékok képzése, stb.)
- 4) Konkrétan meg kellene határozni, hogy mit ért az Mpt. az alatt, hogy a biztosítóintézettől vásárolható járadékok azonosak azzal, amelyet a pénztár maga is felajánlhat (különös tekintettel az uniszex halandósági tábla alkalmazására).
- 5) A tulajdonosi jogok közvetlen és hatékonyabb gyakorlásának elősegítése érdekében a küldöttközgyűlés taglétszámának csak az alsó határát kellene törvényileg szabályozni - hasonlóan a szövetségi törvényhez -, ezt is legalább 100 és nem 25 főnél kellene meghúzni.
- 6) A közgyűlés összehívására, napirendjére a vonatkozó iratok megtekintésére, az erről való tagi tájékoztatásra irányadó szabályokat a küldöttközgyűlésre is

ki kell terjeszteni. Küldöttközgyűlés működése esetén is lehetővé kell tenni a tagság számára az annak napirendjéhez tartozó iratok megtekintését. Ugyanez vonatkozik az ellenőrző bizottság jelentésére, az éves beszámolóra és a pénzügyi tervre. Azokat a küldöttközgyűlés előtt megtekinthetővé kell tenni a tagság számára.

- 7) A tagok hatékonyabb tájékoztatását szolgálná, ha az éves pénztári beszámolót nem csak a Pénzügyi Közlönyben, hanem nyílt pénztár esetén legalább egy országon napilapban, zárt pénztár esetén a szerveződési körnek megfelelő lapban is közzé kellene tenni.
- 8) A végelszámolást illetően pontosan meg kell határozni, hogy melyik intézmény és milyen körben látja el a cégbíróság feladatát.
- 9) Rögzíteni kell, hogy végelszámolás esetén legalább egy országon napilapban közzé kell tenni a hitelezőknek szóló tájékoztatást.
- 10) A pénztár jogutód nélküli megszűnése körében, az Mpt. használja a *pénztártagra jutó vagyonrész* kifejezést, de annak fogalmáról nem rendelkezik. A fogalom meghatározása azért szükséges, mert kérdéses, hogy az alapító által a pénztár tulajdonába adott eszközök is beletartoznak-e? Kérdéses lehet, hogy a fennmaradó vagyont vajon milyen arányban kell a tagok között szétosztani? A pénztárral szembeni követeléseik nagyságának arányában, vagy egyenlő arányban?
- 11) A felszámolónak kijelölhető közhasznú társaság vonatkozásában harmonizálni kell a Hpt. és az Mpt. szabályait.
- 12) A felszámolás esetén történő átlépés időpontját (melyik időponttól és mennyi időn belül köteles a pénztártag másik pénztárba átlépni) rögzíteni kell. A kérdés leszabályozását a pályakezdők esetében érvényesülő törvényi rendelkezések analógiájára lehetne megoldani.
- 13) Konkrétan rendelkezni kell arról, hogy felszámolás esetén, hova kell a hitelezői rangsoron belül a tagi követeléseket és a Garanciaalap követelésit sorolni. Az Öpt. 45.§ (9) bekezdésének mintájára lehetne megoldani.

- 14)A Garanciaalap felszámolási eljárás alatti tevékenységének hatékonysága érdekében rendelkezni kellene arról, hogy a felszámolás alatt álló pénztár vezetője köteles, a felszámolás kezdő időpontjától számított meghatározott időn belül, minden szükséges adatot, információt részére megadni.
- 15)Az Mpt. nem rendelkezik arról – súlyos hiányosság -, hogy melyik bírósághoz fordulhat a magánpénztár tagja, ha a számlavezetés, nyugdíjszolgáltatás, vagy egyéb pénztári szolgáltatás tekintetében jogvitája van a pénztárral.

Annak meghatározása után, hogy a magánpénztár magánjogi személy, úgy gondolom, hogy a jogvita rendes, első fokú polgári bíróságra tartozik.

SUMMARY

The global processes going on in the capitalist economies provoked a new viewing of the welfare policy.

The withdrawal of the patronizing attitude of the state influenced mostly the social system, especially the pension scheme. Personal responsibility plays a more and more important role when providing for the years of retirement.

External influences are intensified by the internal economic, social as well as demographic factors; namely the ageing of the population- resulting in the instability of the paygo pension schemes- and the impoverishment of the old.

Since the 90's, not only the Middle- Eastern European countries, but also those European and Overseas states that are economically more developed than Hungary, are compelled , one after the other, to reform or transform their pension schemes.

Parallel with these efforts started debates on the necessity and possibility of the pension scheme reform. Among the debating parties are the World Bank and the International Labour Organisation (ILO). The former is for introducing the three-pillar model extended by the capital-cover system, while the latter wants the state pension system – mainly that of paygo financing- to be reformed and reinforced.

The essence of the above-mentioned form of financing , is to use the contributions taken in a tax-year to cover the pension provision.

Capital security system takes compensation from its members annually, holding, accumulating, investing it and starts the delivery only on the expiration of the investment. In this system the sum of pension is not determined in advance.

In Hungary, the 'trias' of the superannuation Acts passed in 1997- laying the foundations of our three-pillar system.

After the changing of the regime the economic and demographic changes called for an overall reform of the Hungarian pension system.

From the beginning of the 90's thousands of places of work ceased in a short time, thus increasing the number of the unemployed and decreasing the number

of those paying contribution. The high social security contributions and taxes incited most employees and employers to evade paying contribution.

In addition, the Hungarian society is getting older: the birth rate is low, the number of the young with working capacity is decreasing. Fewer and fewer workers provided and provide for one pensioner which has shaken the system of paygo financing.

The three-pillar model drawn up by the World Bank in 1994 was the basis of the Hungarian pension system reform. The new Acts not only brought the state pension system up-to-date but also added a new capital-security financing element to it.

On the first and largest pillar rests the former social security pension, the obligatory personal pension is built on the second one, while the voluntary personal pension is based on the third and smallest pillar.

The personal pension scheme working on the capital-security principle has become an element of the pension system. The two different types of elements guarantee the pension provision, completing each other in the ratio of 75% to 25%.

For those starting a career it was obligatory to join the second pillar, while the others could choose to do so. The mixed-system could be chosen till 31st August 1999. Those joining this system will get two types of pension: the state and the personal pension paid by the personal pension provider they have chosen.

The personal pension provider could be either an employer, trade union, chamber, professional association or a voluntary provider (from 1993).

The guarantee fund of the obligatory pension provider is ensured by detailed regulatory enactments, strict supervisory and other institutional control, by the Guarantee fund compulsorily set up, –and in case it runs out- by the state.

Thus started- through a reform- the practical privatisation and transformation of the Hungarian social insurance scheme into the capital security form.

The package of reforms was to bring about the supremacy of the Hungarian pension scheme on one hand and on the other to contribute to- through payments to the personal pension provider- the prosperity of the capital markets.

Nowadays its success is still debated.

As the pension scheme reform is a long process going on for years, one cannot make a true judgement of it after three years of research.

The thesis is divided into five major parts:

- To approach the pension scheme as part of a system, it is inevitable to describe the social system serving as a wider setting or frame. It is equally important to introduce the social security system in technical terms, as well as to outline its development and its history. To have an overall knowledge of the subject requires the relevant economic terms to be highlighted, which is given in the first part.
- The second part deals with the shaping of the outer and inner factors, processes and reform conceptions leading to the foundation of the new pension system.
- The third part presents the structure of the new pension system, approaching its capital-security element through a descriptive, analyzing method in order to open up its legal contradictions and deficiencies.
- The fourth part describes and analyzes the international processes and experiences that accumulated during the progress.
- The juridical conclusions drawn from the reformed pension system- with respect to the capital cover pillar-, as well as the motion for amendments is given in the fifth part.

FELHASZNÁLT JOGSZABÁLYOK

Az XL. törvénycikk az öregség, rokkantság, özvegység és árvaság esetére szóló kötelező biztosításról és miniszteri indokolása

Az 1997. évi LXXX. törvény a társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről

Az 1997. évi LXXXI. törvény a társadalombiztosítási nyugellátásról

Az 1997. évi LXXXII. törvény a magánnyugdíjról és a magánnyugdíjpénztárakról, valamint ennek miniszteri indokolása.

Ezt módosító jogszabályok:

1998. évi LXXXVI. törvény

1998. évi XCI. törvény

1999. évi LXXV. törvény

1999. évi XCIX. törvény

1999. évi CXXIV. törvény

és a T/2977. számú törvényjavaslat az adókra, járulékokra, és egyéb költségvetési befizetésekre vonatkozó egyes törvények módosításáról (Budapest, 2000. augusztus)

Az 1991. évi II. törvény a csődeljárásról, felszámolási eljárásról és végelszámolási eljárásról.

Az 1991. évi LXIII. törvény a befektetési alapokról

Az 1993. évi XCVI. törvény az Önkéntes Kölcsönös Biztosító Pénztárakról

Az 1995. évi XCVI. törvény a biztosító intézetekről és a biztosítási tevékenységről 17.§-28.§, 46.§ és 153.§

Az 1992. évi I. törvény a szövetkezetekről

Az 1990. évi XCIII. törvény az illetékekről 8.§ és 16.§-ok

Az 1995. évi CXVII. törvény a személyi jövedelemadóról 35.§ és 44.§-ai

Az 1997. évi CLV. törvény a fogyasztóvédelemről 38.§

169/1997. (X. 6.) Korm. rendelet a Pénztárak Garancia Alapjának szervezeti és működési szabályiról

170/1997. (X. 6.) Korm. rendelet a magánnyugdíjpénztárak tevékenységéhez kapcsolódó biztosításmatematikai és pénzügyi tervezési szabályokról, valamint a szolgáltatási szabályzatra és a tartalékok kezelésére vonatkozó előírásokról

171/1997. (X. 6.) Korm. rendelet a magánnyugdíjpénztárak befektetési és gazdálkodási tevékenységéről

172/1997. (X. 6.) Korm. rendelet a pénztárak központi nyilvántartásával összefüggő egyes feladatokról, a pénztáraknak, valamint a foglalkoztatóknak a pénztártagokra vonatkozó adatszolgáltatási kötelezettségéről

166/1998. (X. 6.) Korm. rendelet a magánnyugdíjpénztárakat minősítő szervezetekről

Az országgyűlés 60/1991. (X. 29.) OGY határozata a társadalombiztosítási rendszer megújításának koncepciójáról és a rövid távú feladatokról

Az Országgyűlés 74/1997. (VII. 18.) OGY határozata az új nyugdíjrendszer bevezetéséhez kapcsolódó egyes feladatokról

Az Alkotmánybíróság 43/1995. (VI. 30.) AB határozata

Az Alkotmánybíróság 39/1999. (XII. 21.) AB határozata

A kormány 1048/1996. (V. 22.) Korm. határozata az új nyugdíjrendszer bevezetésének feltételeiről

A kormány 2102/1999. (V. 5.) Korm. határozata a nyugdíjrendszer továbbfejlesztésével kapcsolatos feladatokról

A Gazdasági Versenyhivatal 16/1999. VJ számú határozata magánnyugdíjpénztárak között átlépő tagok után díjazás mellőzésére vonatkozó megállapodás kartell tilalom alóli mentesítéséről

FELHASZNÁLT IRODALOM

Augusztinovics Mária: Miről szól a nyugdíjvita In.: INFO-Társadalomtudomány 1996. augusztus, 37. szám, 27-32. oldalak

Augusztinovics Mária: Egy értelmes nyugdíjrendszer (Konceptióvázlat) In.: Közgazdasági szemle. XL. évf., 1993. 5. szám, 415-431. oldalak.

Augusztinovics Mária: Nyugdíjrendszerek és reformok az átmeneti gazdaságokban In.: Közgazdasági Szemle, XLVI. évf., 1999. július-augusztus, 657-672. oldalak

Dr. Bakó Józsefné - Hidasi László - Baumgarten Karola - Jurth Gabriella - Kiss Sándor: Új nyugdíj jogi kézikönyv Budapest, 1998. HVGORAC Kiadó

Balogh Gábor: Bevezetés a társadalombiztosítás gazdaságtanába Budapest, 1999. OSIRIS Kiadó

Balogh Gábor - Szűcs László: Társadalom biztosítás nélkül Budapest 1990. Magvető Kiadó

Baranyai Géza szerkesztő: Társadalombiztosítási körkép Budapest, 1991. Kiadja: Országos Társadalombiztosítási Főigazgatóság

Barát Gábor: Nyugdíjreform és kodifikáció In.: Gazdaság és Jog 1996. 7-8. szám, 29-33. oldalak

Barta Judit: A magánnyugdíjpénztári rendszer 2000. évtől hatályba lépő változásai In.: ADVOCAT B-A-Z Megyei Ügyvédi Kamara lapja 2000/1.-2. szám

Bod Péter: Mennyibe kerül egy társadalombiztosítási nyugdíjrendszer működtetése? I. rész: Biztosítástechnikai alapfogalmak. In.: Közgazdasági szemle, XXXIX. évf., 1992. 2. szám, 123-145. oldalak

Bod Péter: Mennyibe kerül egy társadalombiztosítási nyugdíjrendszer működtetése? II. rész: A finanszírozási típusokról. In.: Közgazdasági szemle, XXXIX. évf., 1992. 3. szám, 244-261. oldalak

Bod Péter: Gondolatok a magánnyugdíjpénztárak működésének távlatairól In.: Racionalitás és méltányosság Budapest, 2000. Kiadja: Közgazdasági Szemle Alapítvány, 85-121. oldalak

Borosné Grubits Anett: Európai uniós csatlakozás és a nyugdíjpénztárak In.: PÉNZTÁRHÍREK 1999. V. évf., 48-49. szám, 27-30. oldalak

Carlton, Keith: Plan your pension London, 1999. Moneywise RD Publications Ltd.

Czúcz Ottó: Társadalombiztosítás a változó világban Budapest, 1989. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó

Czúcz Ottó: Az öregségi nyugdíjrendszerek. Budapest, 1994. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó

Czúcz Ottó – Gecse Istvánné – Prugberger Tamás: Magyar és európai társadalombiztosítási- és munkaszociális jog. Miskolc, 1994. Miskolci Egyetemi Kiadó

Csizmadia – Kovács – Asztalos: Magyar Állam-és Jegtörténet Budapest, 1981. 2. kiadás Kiadja: Tankönyvkiadó, 620-622. oldalak

Ellison, Robin: The pocket pensions guide London, 1999. Prentice Hall Europe

Enyedi György – Tamási Péter: A szociális ellátórendszerek reformjáról In.: INFO-Társadalomtudomány 1996. augusztus, 37. szám Kiadja: MTA Könyvtára és az MTA VITA Alapítvány

Erdős Mihály - dr. Gecse Gábor - dr. Juhász Istvánné - Szabó László: Gyakorlati ismeretek a magánnyugdíjpénztárakról és az önkéntes nyugdíjpénztárakról. Budapest, 1999. Kiadja: SALDO Rt.

Erdős Mihály: Előgondoskodás-elméletben In.: PÉNZTÁRHÍREK 1996. szeptember, II. évf. 14. szám 7. és 11. oldalak

Erdős Mihály: Nyugdíjpénztárak a svájci öregségi előgondoskodás rendszerében In.: PÉNZTÁRHÍREK 1996. augusztus, II. évf., 12-13. szám, 23-24. oldalak

Ferge Zsuzsa: Szociális törvénykezés a rendszerváltás óta In.: Esély, 1998., 3. szám, 3-22. oldalak

Ferge Zsuzsa: A magyar nyugdíjreform édesbús története In.: Racionalitás és méltányosság Budapest, 2000. Kiadja: Közgazdasági Szemle Alapítvány, 85-121. oldalak

Fraternité Tanácsadó Rt.: FRATERNITÉ JELENTÉS a társadalombiztosítás reformjáról Budapest, 1991. Kiadja: FRATERNITÉ Tanácsadó Rt.

Gyulavári Tamás: Az Európai Közösséghez való csatlakozás hatása a spanyol szociális ellátórendszerre In.: Esély, 1997., 3. szám, 16-19. oldalak

Gyulavári Tamás szerk.: Az Európai Unió szociális dimenziója Budapest, 2000. Kiadja: Szociális és Családügyi Minisztérium 112-113. és 202-205. oldalak

Jean de Fougerolles: Latin-amerikai tapasztalatok a magán nyugdíjalapokról In.: Pénzügyi Szemle, 1995. 11. szám, 887-889. oldalak

Kaufmann, Otto und Köhler, A. Peter: Rund um die Rente (Die deutsche gesetzliche Rentenversicherung im Überblick) Frankfurt/Main 1996. Herausgeber: Verband Deutscher Rentenversicherungsträger, 8-16. oldalak

Kapás Judit: A svéd társadalom értékrendszeréről In.: Európa Fórum 1998. 1. szám, 49-55. oldal.

Kolma Szilvia - Szűcs József: A magánnyugdíjpénztárak egyesülése In.: Számvitel – Adó - Könyvvizsgálat 1999/5. szám, 223-226. oldalak

Kondorosi Noémi: Reformok Lengyelországban, a Cseh Köztársaságban In.: PÉNZTÁRHÍREK 1997. október, III. évf., 28. szám, 16. oldal

Körösi István: Társadalombiztosítási és nyugdíjrendszerek az Európai Unióban In.: Európai Szemmel 1997. 4. szám, 17-31. oldalak

Kruse, Jürgen: Mitbestimmung bei Bestehen rechtlich selbständiger Einrichtungen der zusätzlichen Alterssicherung Baden-Baden, 1992. Nomos Verlagsgesellschaft 16-19. és 31-38. oldalak

Kühlmann, Knut – Meike Blumenstein – Albert Dietrich: Die Lebensversicherung zur Altersvorsorge, München, 1992.

Dr. Laczkó István: A magyar munkás- és társadalombiztosítás története Budapest, 1968. Táncsics Könyvkiadó

Laky - Neumann – Boda: A privatizáció foglalkoztatási hatásai Budapest, 1999. Kiadja: Állami Privatizációs és Vagyonkezelő Rt., 1-20 és 139-148. oldalak

Lenkovics Barnabás: A társadalmi tulajdon reformja In.: Valóság 1990. július XXXIII. évf. 7. Szám, 1-14. oldalak

Lenkovics Barnabás: A dologi jog vázlata Budapest, 1998., Eötvös József Könyvkiadó, 69-74. oldalak

Magyar – Nemzetközi Kék Szalag Bizottság: A jóléti rendszer átalakulása Magyarországon: felépítése, a kezdeti reformok és javaslatok
Magyar – Nemzetközi Kék Szalag Bizottság 3. számú gazdaságpolitikai tanulmánya Budapest, 1994. február Kiadja: Kék Szalag Bizottság Alapítvány

Magyarország gazdaságtörténete a honfoglalástól a 20. század közepéig Budapest, 1998. AULA Kiadó, 396-399. oldalak

Maydell, Bernd: Privatversicherung als Instrument sozialer Sicherheit In.: Lexikon des Rechts Nr. 4. Gruppe 11. Bonn, 1993., 3. oldal

Medgyesi Márton – Sági Matild – Szivós Péter: Az idősök jövedelmi helyzetéről In.: Esély, 1999. 6. szám, 3-21. oldalak

Mihaletczky György: Nyugdíjbiztosítás Corvinus Kiadó, 1997. „A hét szabad művészet tára” a Zsámbéki Katolikus Tanítóképző Főiskola sorozata, 21-28. oldalak

Molnár Margit: Az Európai Közösség szociális jogalkotása Pécs, 1996. Janus Pannonius Tudományegyetem, 213-214. oldalak

Moór Gyula: A jogi személyek elmélete Budapest, 1931. MTA Jogtudományi Bizottságának kiadványsorozata 2. szám. Kiadja: Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó Rt., 25. és 33. oldalak

Müller, Katherina: Az új nyugdíj ortodoxia és ami mögötte van, a nyugdíjrendszer átalakítása Közép-és Kelet-Európában In.: Külgazdaság, XLVIII. évf. 1999. július-augusztus, 96-113. oldalak

Nyitrai Ferencné: Nyugdíjasok, nyugdíjformák, nyugdíjreform elképzelések a fejlett piacgazdaságokban Budapest, 1995. Kiadja: Központi Statisztikai Hivatal

Nagy András: A jóléti rendszer Franciaországban In.: Közgazdasági Szemle, XLV. évf., 1998. május, 456-478. oldalak

Dr. Novotni Zoltán: A biztosítási szerződések joga Budapest, 1993. Kiadja: ELTE jogi Továbbképző Intézete, 21-23, 31-36.

Dr. Pirityi Ottó: Az új nyugdíjrendszer három modellje In.: TB Tanácsadó, 1996. május, 5. szám, 3-12. oldalak

Prugberger Tamás - Pongrácz Aladár: Magyar és európai összehasonlító társadalombiztosítási jog (Bíbor Kiadó 1999.)

Réti János: A nyugdíjreform hátttere és az átalakítás néhány problémája. In.: Szociológiai szemle, 1992. 4. szám, 69-81. oldalak

Réti János: Nyugdíjkockázatok járulékterhei a kilencvenes évek végén In.: Racionalitás és méltányosság Budapest, 2000. Kiadja: Közgazdasági Szemle Alapítvány, 134-156. oldalak

Rürup, Bert: Jóléti állami politika a globalizált információs társadalomban In.: FES Tallózó, 1999., 24. füzet 17-19. oldalak Kiadja: Friedrich Ebert Alapítvány Budapesti Képviselőlete

Semjén András: A svéd jóléti rendszer átalakulása In.: Közgazdasági Szemle, XLVI. évf., 1999. április. 334-337. oldalak

Simonovits András: Az új magyar nyugdíjrendszer és problémái In.: Közgazdasági szemle, XLV. évf., 1998. július-augusztus, 689-708. oldalak

Simonovits András: Újabb eredmények a nyugdíjrendszerek modellezésében In.: Közgazdasági szemle, XLVII. évf., 2000. július-augusztus, 487-508. oldalak

Szakmai Továbbképző és Átképző Vállalat: A magyar társadalombiztosítás története és a magyar társadalombiztosítási jog a magyar jogrendszerben Budapest, 1991. Kiadja: Szakmai Továbbképző és Átképző Vállalat

Szántó I. Péter szerkesztésében: Az önkéntes kölcsönös biztosító pénztárak Budapest, 1995. Kiadja: InfoGroup Rt.

Dr. Szladits Károly: A jogi személy mint jogalany In.: Magyar Magánjog I. Általános rész, Személyi Jog Budapest, 1941. Kiadja: Grill Károly Kiadóvállalata. Második fejezet: A jogi személy mint jogalany

Szűcs József: Az egyéni számla mint a nyugdíj szolgáltatás alapja Számvitel és könyvvizsgálat 1998. június/6. szám

Dr. Tenner Györgyné - Dr. Molnár Zoltán - és az OTF szakértői: Társadalombiztosítási körkép Budapest, 1991. Kiadja: Országos Társadalombiztosítási Főigazgatóság

Dr. Tóth Péter: Nyugdíjügyi kalauz köztisztviselőknek, közalkalmazottaknak Budapest, 1998. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 36-38. oldalak

Übersicht über die Soziale Sicherheit Bonn, 1991. Herausgeber: Der Bundesminister für Arbeit und Sozialordnung, 147-149. oldalak

Dr. Vánkosné dr. Tímár Éva: A társadalombiztosítás hazai jogtörténete In.: Magyar Közigazgatás 1993. 3. szám 168-171. oldalak

Ward, Sue: The Pensions Handbook, London, 1998. Age Concern England

EGYÉB FELHASZNÁLT FORRÁSOK

AIDA Nemzeti Jelentés 774/92/Jog

Népjóléti Minisztérium - Pénzügyminisztérium: Tájékoztató az Érdekegyeztető Tanács részére a nyugdíjreform főbb kérdéseiről 1996. május 15.

2469/2. számú Háttéranyag az öregségi nyugdíjkorhatár emeléséről és az ezzel összefüggő törvénymódosításokról szóló törvényjavaslathoz. A Magyar Köztársaság Kormánya, Budapest, 1996. május

Pénzügyminiszter - Népjóléti miniszter - Igazságügy miniszter: Előterjesztés a Kormány részére az új nyugdíjrendszerről (Tervezet) Budapest, 1996. november 22.

Pénzügyminiszter - Népjóléti miniszter - Igazságügy miniszter: Előterjesztés a Kormány részére az új nyugdíjrendszerről (tervezet) B. Függelék Budapest, 1996. november 22.

3382/1996. számú Kormány javaslat az új nyugdíjrendszerre. Budapest, 1996. december 19.

A Nyugdíjbiztosítási Önkormányzat közgyűlésének 2/1996. (XII. 05.) számú állásfoglalása az új nyugdíjrendszerről szóló kormány-előterjesztésről és a kapcsolódó törvényjavaslat tervezetekről.

A Nyugdíjbiztosítási Önkormányzat Közgyűlésének 78/1996. (XII. 05.) számú határozata.

Feljegyzés Járai Zsigmond pénzügyminiszter részére: Összefoglaló „A chilei nyugdíjrendszer” c. kiadványról Készítette: Társadalmi Közkiadások Főosztálya Budapest, 1999. május 27.

A Pénztárak Garancia Alapja közleménye a Pénztárak Garancia Alapja Díjfizetési Szabályzatról, Pénzügyi Közlöny 7. szám

„Nyugdíjreform 1998.” Ingyenes tájékoztató a munkáltatók és magánszemélyek részére, 1997. október 10. Kiadja: Magyar Polgári Önkéntes és Magánnyugdíjpénztár

Az Országgyűlés hiteles jegyzőkönyve 1996. évi őszi ülősszak november 13.-ai ülősnapja (225. szám)

Magánnyugdíjpénztár alapítása In.: Pénztárfüzetek I. Budapest, 1997. Kiadja: Állami Pénztárfelügyelet

NYUGODT ÖREGKOR külön kiadvány. In.: Magyar Hírlap 1997/1

Barotányi Zoltán: Ki-ki nyugalomba In.: Figyelő, 1997. február 20., 34. oldal

Barotányi Zoltán: A nyugalom ára In.: Figyelő 1997. június 5., 18-19. oldalak

Bogóné Jehoda Rozália: A Chilei TB. példa In.: Figyelő 1993. június 3.

Csoknyay Edit: A Pénztárfelügyelet és a Pénztártanács sajtótájékoztatója In.: PÉNZTÁRHÍREK, 1997. december, III. évf., 28-29. szám, 5. oldal

Dolecskó Kornélia: Nyugdíjrendszerek, követhető modellek, érlelődő koncepciók In.: PÉNZTÁRHÍREK 1996. április, II. évf., 9. szám, 5-8. oldalak.

Hámor Szilvia: Rossz üzenetek In.: Népszabadság, 1998. szeptember 22., 25. oldal

Hámor Szilvia: A cél: szigorú, átlátható szabályozás In.: Népszabadság 1997. november 25. Melléklet a nyugdíjbiztosítás reformjáról

Hámor Szilvia: A szabályváltoztatás felőrli a bizalmat In.: Népszabadság, 1999. február 10.

Hámor Szilvia: A nyugdíj nem tükrözi a ledolgozott életet In.: Népszabadság, 1998. október 28., 15. oldal

Hámor Szilvia: Fagyos évek In.: Heti Világgazdaság 2000. október 28., 141-143. oldalak

Hámor Szilvia: Több százmilliárd a TB vagyronvesztése In.: Népszabadság 1998. július 1., 5. oldal

Holtzer Péter: Új szereplők a befektetési piacon In.: Népszabadság, 1997. október 6., 28. oldal

Holtzer Péter: Egy szűk esztendő tanulságai In.: Népszabadság 1999. március 29. 27., oldal

Inotai Edit: Chile: félelem a túl nagy szabadságtól In.: Népszabadság, 1997. november 25., 31. oldal

Ismeretlen szerző: Eltartási szerződés (Nyugdíjbiztosítási dosszié) In.: Figyelő 1996. április 18., 14-19. oldalak

Ismeretlen szerző: A többség sürgeti a nyugdíjreformot In.: Népszava, 1996. december 28., 5. oldal

Ismeretlen szerző: Az argentin nyugdíjrendszer I. PÉNZTÁRHÍREK 1999. V. évf., 48-49. szám, 11-12. oldalak

Ismeretlen szerző: Az argentin nyugdíjrendszer II. PÉNZTÁRHÍREK 1999. V. évf., 50-51. szám, 30-34. oldalak

Ismeretlen szerző: Az argentin nyugdíjrendszer III. PÉNZTÁRHÍREK 1999. V. évf., 52-53. szám, 19-24. oldalak

Ismeretlen szerző: Nemzetközi konferencia a nyugdíjrendszerekről PÉNZTÁRHÍREK 1999. V. évf., 42. szám, 4-9. oldalak

Ismeretlen szerző: Mit kell tudni a nyugdíjakról általában In.: Heti Világgazdaság Nyugdíjkülönszám 1998.

Ismeretlen szerző: Két malomkő In.: Heti Világgazdaság 1997. február 22., 89-91. oldalak

Ismeretlen szerző: Csak a reform szele...? In.: Biztosítási Szemle 1996, 10. szám, 3-11. oldalak

Ismeretlen szerző: Tb-rendszer a harmadik évezredben In.: Cégvezetés 1997. december, 12. szám, 95-102. oldalak

Ismeretlen szerző: Munkás évek jutalma In.: Cégvezetés 1998. január, 1. szám, 142-161. oldalak

Ismeretlen szerző: Kinek a számlájára írható a hiány? In.: Népszabadság, 1999. május 17., Nyugdíj- és egészségbiztosítás melléklet 27. oldal

Ismeretlen szerző: Milyen biztonságot nyújthat a letétkezelő ma a nyugdíjpénztárnak? In.: PÉNZTÁRHÍREK 1999. V. évf., 50-51. szám, 16-19. oldalak

Ismeretlen szerző: Több részvény a nyugdíjasszámban In.: Világgazdaság, 2000. május 4., 13. és 19. oldalak

Ismeretlen szerző: A pénztárszféra főbb tendenciái In.: PÉNZTÁRHÍREK 2000. VI. évf., 54. szám, 7-8. oldalak

Ismeretlen szerző: A garancia alapja a kölcsönös bizalom In.: PÉNZTÁRHÍREK 1997. december III. évf. 28-29. szám 7-8 oldalak.

Ismeretlen szerző: Perdömping várható a nyugdíjstop miatt In.: Gazdasági értesítő, 1999. szeptember 20., 14. oldal és Magyar Hírlap 1999. szeptember 14. 1. oldal

Ismeretlen szerző: Módosítások lehetnek, de a hárompilléres nyugdíjrendszer marad In.: PÉNZTÁRHÍREK 1999. V. évf., 48-49. szám 1-3. oldalak

Ismeretlen szerző: Fórum a kelet-közép-európai nyugdíjreformokról In.: PÉNZTÁRHÍREK 1997. március, III. évf., 20. szám, 19. oldal

Ismeretlen szerző: Ki-ki nyugalomba In.: Figyelő 1997. február 20., 34. oldal

Ismeretlen szerző: A hárompilléres nyugdíjrendszer életképes, működik In.: PÉNZTÁRHÍREK 1999. V. évf., 50-51. szám, 4. oldal

Ismeretlen szerző: Megkezdődött a nyugdíjreform országgyűlési vitája In.: PÉNZTÁRHÍREK 1997. június III. évf. 23. szám, 1-11. oldalak

Kéri J. Tibor - Sereg András: Alkotmánybírósági nyugdíjdöntés In.: Népszabadság, 1999. április 9., 5. oldal

Kishonti László: A magánpénztárak vagyona húsz év múlva elérheti a 4600 milliárd forintot In.: PÉNZTÁRHÍREK 1999. V. évf., 45. szám, 17. oldal

Kondorosi Noémi: A dél-amerikai nyugdíjrendszerek (A Centrál European Banker tanulmánya alapján) In.: PÉNZTÁRHÍREK az Állami Pénztárfelügyelet lapja, 1997. július-augusztus, III. évf., 24-25. szám, 14. oldal.

Kondorosi Noémi: Adóból finanszírozott nyugdíjrendszerek (OECD tanulmány alapján) In.: PÉNZTÁRHÍREK 1997. december, III. évf., 28-29. szám, 16-17 oldalak.

Makara Klára: Lélekvándorlás, megszűnő magánnyugdíjpénztárak In.: Heti Világgazdaság 1998. március 28., 141-142. oldalak

Makara Klára: Nyugdíjpénztári kínálat, az első leosztás In.: Heti Világgazdaság 1997. december 13., 147-149. oldalak

Molnár Patrícia: Reformkonyha In.: Heti világgazdaság 1997. május 3., 145-146. oldalak

Mong Attila: Nyugtalanító In.: Figyelő 2000. augusztus 31- szeptember 6., 49-53. oldalak

Nagy Gábor: Amerikai nyugdíjrendszer; Töltekezés In.: Heti Világgazdaság 1999. február 13., 25-28. oldalak

Népjóléti minisztérium – Pénzügyminisztérium: A nyugdíjrendszer reformja a kiszámítható jövőért (társadalmi hirdetés). In.: Magyar Hírlap, 1997. január 15., 8-9. oldalak.

Novák Gábor: Néhány gondolat a területi pénztárakról In.: PÉNZTÁRHÍREK 1997. december, III. évf., 28-29. szám, 33. oldal

Ószabó Attila - Tóth Judit: Szerződés és nyugdíjreform In.: Figyelő, 1996. április 18.

R. Hahn Veronika: A hagyományos nyugdíj kimegy a divatból In.: Népszabadság, 1999. december 15., 17. oldal

Simon Rita: Nyugdíjpénztárak minősítése In.: PÉNZTÁRHÍREK 1998. IV. évf., 40-41. szám, december, 12-13. oldalak

Szabó László: Nyugdíjpénztárak az Európai Unióban In.: PÉNZTÁRHÍREK 1997. május III. évf. 22. szám, 18. oldal

Szalai Zoltán: Lengyelország: bonok a nyugdíjalapoknak? In.: Népszabadság 1997. október 6., 29. oldal

Szalai Zoltán: Lengyelországban is kezdetét vette a nyugdíjreform In.: Népszabadság, 1999. március 29., 30. oldal

Ugró Szilárd: A garancia alapja a kölcsönös bizalom In.: PÉNZTÁRHÍREK 1997. 28-29. szám, 7-8. oldalak

Vincze Péter: Síkosabb, mint a jégpálya In.: PÉNZTÁRHÍREK az Állami Pénztárfelügyelet lapja, 1998. IV. évf., 40-41. szám, december, 11-12. oldalak